

NIJGH & VAN DITMAR

Hans Vervoort

H E T B E D R I J F

Betere tijden

ROMAN

BEDRIJF.WKB

Dok 1 Pg 1 Rg 1

Hans Vervoort

**HET BEDRIJF
deel 2
Betere tijden**

Amsterdam 2008

Opgedragen aan de nagedachtenis van oud-collega's

Ben Herpers
Diny van de Manakker
Carla Pieck
Corry Spits
Rob Sijmons

www.hansvervoort.nl

www.gibbon.nl

Copyright © Hans Vervoort 2008

Omslag Studio Ron van Roon

Foto omslag © Bart Rouwhorst

Foto auteur © Diny van de Manakker

nur 301

Inhoud

<u>Ter inleiding</u>	7
<u>1 Flashforward</u>	9
<u>2 Flashback</u>	12
<u>3 Drukkere bezigheden</u>	53
<u>4 Werken aan de winkel</u>	95
<u>5 De spreker</u>	118
<u>6 Beulen</u>	140
<u>7 Stichting Opzij</u>	150
<u>8 Rinus</u>	155
<u>9 Plan 89</u>	169
<u>10 Doordrukken</u>	189
<u>11 Arbitrage</u>	213
<u>12 Kleine stapjes vooruit</u>	227
<u>13 Het leed dat gezelschap heet</u>	236
<u>14 Werk in uitvoering</u>	243
<u>15 De pitch</u>	266
<u>16 Pensioen voor Renate</u>	281
<u>17 Primeur</u>	289
<u>18 De grote dag</u>	299
<u>19 Primeur (ii)</u>	315
<u>20 Joop</u>	330
<u>21 Nieuwstribune</u>	341
<u>22 Drie zu eins</u>	358
<u>23 Nog groter groeien</u>	369
<u>24 Oostenburgerdwarsteeg</u>	376
<u>25 Opzij-jubileum 1992</u>	385
<u>26 Primeur (iii)</u>	394
<u>27 Nieuwkomers</u>	402
<u>28 Vreemde zaken</u>	417
<u>29 De paden op</u>	426
<u>Namenlijst personages</u>	431

Errata 447

Ter inleiding

Betere Tijden is het tweede, maar separaat leesbare deel van de romantrilogie Het Bedrijf, scènes uit een kantoorbestaan. Het verhaal is gebaseerd op mijn ervaringen (1988 – 1996) als uitgever bij de Weekbladpers, de uitgeverij van bladen als Vrij Nederland en Opzij. Het zijn later opgetekende herinneringen en dus volgens wetenschappers per definitie fictie. Daarom noem ik het een roman. Een sleutelroman lag voor de hand, maar het leek mij onzin om in een verhaal als dit een groot links Amsterdams opinieblad of een succesvol feministisch maandblad een schuilnaam te geven. En als je dat niet doet is het vervolgens dwaas de directie, hoofdredacteuren en journalisten te voorzien van een verzonnen naam, want hun identiteit zou moeiteloos te achterhalen zijn. Iedereen die in de openbaarheid trad staat dus met zijn echte naam in het boek. Anders ligt dat bij de werkers achter de schermen. Zij vinden het meestal niet plezierig om met naam en toenaam in de publiciteit te komen, is mijn ervaring, en hen heb ik dan ook voorzien van een schuilnaam.

Een lijst van de personages met een korte beschrijving vindt de lezer achterin. Het zijn er véél. In tegenstelling tot een reguliere roman waarin volgens de stelling van W.F. Hermans geen mus van het dak mag vallen zonder dat dat een bedoeling heeft, gebeurt dat in een bedrijfskroniek juist voortdurend: personages lopen het verhaal in en uit zoals het lot of zichzelf dat willen. Een ander verschil met de reguliere roman is het ontbreken van grote emotionele explosies. In het kantoorbestaan voorkomt de wetenschap dat men met elkaar verder moet, grote uitbarstingen van vijandigheid. Daarom staat elk kantoor bol van de spanningen.

Voor alle personages geldt natuurlijk dat ze in dit verhaal niet zichzelf zijn. Ze zijn, doen en zeggen wat ik me van hen herinner. Wie vindt dat de schrijver opvallend vaak partij kiest voor hoofdpersoon Hans, kan gelijk hebben. De schrijver is ook maar een mens.

Hans Vervoort

www.hansvervoort.nl

Hoofdstuk 1

Flashforward

Het was woensdag 5 september 1990, week 36.

Toen Hans om acht uur opstond was hij al gespannen. Vandaag zou gebeuren wat hij nu ruim twee jaar voorbereid had. De start van het nieuwe Vrij Nederland. De dubbele boterham die hij 's ochtends at liet hij staan, een glaasje sinaasappelsap ging er nog net in.

‘Moet je niet wat in je maag?’ vroeg Maja bezorgd voordat ze zelf op pad ging naar haar werk.

‘Ik krijg het niet naar binnen,’ zei Hans. Ze knikte begrijpend en gaf hem een zoen.

‘Sterkte!’

‘Ik kom vanavond later thuis, dat weet je toch? De presentatie begint om een uur of vijf en daarna zal ik nog wel even afzakken met wie nog een pilsje wil. Eten staat in de ijskast.’ De zorg voor het eten was zijn taak in het huishouden.

‘Koelkast,’ corrigeerde ze automatisch. Maja was redacteur van Psychologie en lette op het juiste woord.

‘Ja, het is goed.’ Hardnekkig was hij sinds zijn jeugd ijskast blijven zeggen. Opgegroeid in Nederlands-Indië kende hij ook nog de echte ijskast, de kast waar staven ijs in gelegd werden die dan langzaam smolten. Twee, soms drie keer in de week reed hij met zijn vader mee in de jeep naar de ijsfabriek aan de rand van Surabaya. Daar sloeg een arbeider een haak in een staaf ijs, gooide er een jutezak omheen en zo sjuwden ze het ijskoude glazen gevaarte de jeep in en later met zijn tweeën in de ijskast.

Het ritueel behoorde tot de herinneringen die hij het vaakst vertelde, maar zelfs de twee zoons, langzamerhand allergisch voor de Indische jeugdherinneringen van hun vader, luisterden welwillend als hij het weer eens

oprakelde.

Hoe lang was dat allemaal niet geleden, maar het kon geen toeval zijn dat ook Joop van Tijn die samen met Rinus Ferdinandusse de hoofdredactie van Vrij Nederland vormde, een Indisch verleden had. ‘Boleh tawar,’ (je mag sjacheren) had hij door de telefoon eens tegen hem gezegd tijdens de vele gesprekken over het redactiebudget en aan de andere kant was even stilte gevallen, gevolgd door Joops opborrelende lach.

Ze wisten van elkaar dat ze in de tropen waren opgegroeid en in een Japans interneringskamp hadden gezeten, en dat schiep ondanks hun tegenstellingen een band, al was het geen onderwerp van gesprek. Joop zou vanmiddag de discussie leiden naar aanleiding van een groot onderzoek bij journalisten. En dit vanwege de mijlpaal die Vrij Nederland vandaag zou bereiken en passeren.

Toen Hans op de fiets stapte om naar de Raamgracht te rijden stond het stoplicht bij de kruising Willemsparkweg/Van Baerlestraat op rood. Een tram reed voorbij. Lijn 12. Op de zijkant van de wagons zag hij in grote letters staan ‘Van 3 naar 1’, met het logo van Vrij Nederland eronder.

Hans keek er gebiologeerd naar, de linkervoet op de grond, de rechterschoen op het fietspedaal, wachtend tot het licht op groen zou gaan.

‘Van 3 naar 1’, hij had er nog stevig tegen geprotesteerd toen het reclamebureau met het idee kwam.

‘Hoezo van drie naar één, dat zegt toch niemand iets?’

‘Jawel, het maakt mensen nieuwsgierig. En het zegt indirect wat er met het blad gebeurt.’

‘Dat duurt drie seconden, tegen de tijd dat ze een kiosk bezoeken is de mededeling allang vervaagd. En je geeft de indruk dat Vrij Nederland nummer drie is. Dat klopt niet, we zijn na Elsevier nummer twee.’

‘Vertrouw ons nou maar.’

Reclamebureaus konden zeer hardnekkig zijn als ze een idee verdedigden en Raymond Verwei van Bright Involvement was een terriër. Hans had als uitgever zijn verzet uiteindelijk maar opgegeven. Het was tenslotte hun vak en wie weet werkte het. Duur was het wel, zo’n weekje reclame op de tram vergde twintigduizend gulden.

‘Maar dan heb je ook wat,’ hoorde hij Raymond nog zeggen en terwijl hij de tram nakeek moest hij de reclameman gelijk geven: alle trams die Amsterdam de komende zeven dagen doorkruisten, droegen deze boodschap en iedere

Amsterdammer die de stad in ging zou het zien.

Het licht ging op groen en hij fietste de Paulus Potterstraat in, op weg naar de onderdoorgang van het Rijksmuseum. Dit zou de spannendste dag van zijn leven worden.

hoofdstuk 2

Flashback

Bijna drie jaar eerder, om precies te zijn op maandag 4 januari 1988 was hij begonnen met zijn nieuwe baan als bladenuitgever en die eerste werkdag herinnerde hij zich nog precies.

Weekbladpers Tijdschriften had flexibele werktijden, men kon beginnen vanaf half negen tot half tien, maar ondanks alle goede voornemens lukte het hem niet om die dag op tijd te komen.

Hij mikte op negen uur, maar het werd uiteindelijk zelfs iets over half tien.

Het was koud en bewolkt buiten en de achterband van zijn fiets was aan de zachte kant. Om een lekke band te voorkomen moest hij steeds de gladste gedeelten van de straat opzoeken en dat ging ten koste van de snelheid. Maar hij was ook al te laat vertrokken, pas om kwart over negen. Tijdens het douchen was hij in gedachten verzonken en had de tijd vergeten. Als hij nou nog maar wist waar die gedachten over gingen, maar dat was hij in de daarna volgende haastige aankleedpartij ook nog kwijtgeraakt. ‘Als het belangrijk is komt het wel terug’ placht zijn moeder te zeggen. Het was van de vele motto’s waarmee zij hem had grootgebracht en die te pas en te onpas bij hem boven kwamen drijven. Intussen wist Hans dat deze wijsheid niet klopte, hij had vaak genoeg ideeën die het onthouden waard waren geheel en voorgoed vergeten, alleen maar omdat hij – indachtig moeders uitspraak – het niet nodig vond ze op te schrijven.

Bij het kantoorpand aan de Kloveniersburgwal vond hij ondanks zijn late komst nog een plekje in het fietsenrek. Net op tijd dacht hij eraan zijn nieuwe kantoorkoffertje van de bagagedrager te halen en mee te nemen. Net op tijd dacht hij eraan dat hij om tien uur een afspraak met algemeen directeur Theo Bouwman had, op het hoofdkantoor van de uitgeverij aan de Raamgracht. Hij kon maar het best de paar honderd meter daarheen lopen, dat was een goede camouflage voor zijn late komst. Op de Raamgracht zou de receptie denken dat hij al een uurtje op de Kloveniersburgwal achter de rug had en als

hij na de vergadering terugkwam, zouden ze daar denken dat hij de hele ochtend op de Raamgracht vergaderd had. De Weekbladpers was vermoedelijk het enige bedrijf ter wereld waar gelet werd op de punctualiteit van de directeuren, en hij hield daar rekening mee.

Onderweg naar de Raamgracht kwam hij Hubert Knulder van de interne dienst tegen die met een lege handkar naar de 'Kloof' liep, zoals het pand aan de Kloveniersburgwal genoemd werd.

'Hallo, Hubert. Jammer dat je niet de andere kant op gaat, dan zou ik meeliften.' Hubert stopte en keek hem grijnzend aan. In de weekends speelde hij basgitaar in een Volendammer paling-sound-popgroep. Op werkdagen werkte hij. Hij had zijn uit de jaren zeventig stammende slordige kapsel en baard nooit veranderd en nog steeds was zijn bril geregeld voorzien van een pleister of plakbandje om de boel bij elkaar te houden.

'Je kan even wachten, Hans, ik ga zo weer terug. Maar Ingrid rijdt misschien al mee.'

'Ach, je bent haar aan het verhuizen. Dus ik kan morgen in mijn nieuwe kamer?'

'Begin je morgen pas?'

'Nee, ik begin vandaag.'

'Ik zal zorgen dat je er over een uurtje terecht kan,' zei Hubert en liep met een handzwaai verder. Samen met de jongens van de postkamer behoorde hij tot degenen die het vaakst heen en weer gingen tussen Raamgracht en de Kloof.

Hubert was nu bezig Ingrid Stork, de OR-secretaris, te verhuizen en Hans zou haar kamer krijgen. Opgewekt bereikte hij het formidabele gebouw aan de Raamgracht. Het oogde als een burcht en elke keer was het een verrassing te merken hoe makkelijk de deur openging. Hij nam de oude houten lift en bereikte rammelend de derde verdieping, waar de directie huisde.

Corry Smits, Theo's secretaresse zat met een rood hoofd te tikken, maar sprong overeind toen ze hem zag. 'Hansie!!' riep ze en nam zijn hoofd in haar twee handen. 'Gelukkig Nieuwjaar nog!' Cor was de hartelijkheid zelve, verpakt in een wat schonkig en gebrild lichaam. Zij had veel gekorfbald en nu zijn hoofd tussen haar twee handen geklemd zat, kreeg hij even het gevoel dat ze een afstandsschot in gedachten had. Maar net zo snel als ze opgesprongen was, zat ze weer neer en ging verder met haar typewerk.

Door de open deur zag hij Theo aan zijn bureau zitten lezen. Hij had niet op- of omgekeken, vermoedelijk begroette Cor de hele dag luidkeels zijn

bezoekers. Theo las alle bladen en boeken die in zijn buurt kwamen en onthield alles. Het was griezelig zoveel als hij wist. Vanaf zijn benoeming in 1981 tot eind 1987 had hij kans gezien de bladenuitgeverij in zijn eentje te regeren. De boekenuitgeverijen Singel 262 die min of meer toevallig eigendom van de bladenuitgeverij waren, deed hij er even bij en ook na verdere uitbreidingen bleef hij volhouden dat hij het in zijn eentje aankon. Pas onlangs was hij overstag gegaan. Naast Hans, die uitgever van de bladen Vrij Nederland, Opzij en Onze Wereld werd, was nog iemand tot adjunct-directeur en uitgever benoemd: Kees van Nijnatten zou de sportbladen Voetbal International en Sport International onder zijn hoede nemen. Net als Hans werkte hij al jaren bij het bedrijf, hij als hoofd van de lezerswerving. ‘Goed Nieuwjaar,’ zei Hans in Theo’s richting en ging aan de kleine vergadertafel zitten.

‘Insgelijks.’

Na enkele tellen sloot Theo het blad dat hij aan het lezen was, stond op vanachter zijn bureau en schoof aan tafel. Vierenveertig was hij nu, de donkerbruine lokken op zijn vierkante, alerte hoofd dunden iets uit en hij begon dikker te worden.

Maar zijn knallende lach galmde nog als vanouds na door de wandelgangen van het bedrijf als hij rondliep. Ook de beweeglijkheid die hem kenmerkte, was hij niet kwijt en nog steeds kon men hem – klein druk baasje – te pas en te onpas dribbeltjes op de plaats zien maken als hij met iemand stond te praten. Als Hans het hem zag doen, dacht hij altijd aan wat de reactie van zijn moeder geweest zou zijn als ze het haar zoon had zien doen: ‘Moet je naar de wc?’ Misschien was Hans daardoor zo beheerst in zijn bewegingen geworden. Als hij zichzelf op een vakantiefilm zag, leek het altijd een vertraagde weergave, en ook zijn lage bas paste daarbij. Hij was in veel opzichten Theo’s tegenpool.

‘Krijg ik nog stukken van je?’ vroeg hij.

‘Stukken?’ herhaalde Theo met enige voorzichtigheid.

‘Nou, verslagen of zoiets. Overdrachtstukken. Iets waar ik me mee in kan werken?’

‘Cor!’ riep Theo door de open deur naar zijn secretaresse.

‘Koffie zit in de kan!’ riep ze terug.

‘Heb je dat lijstje voor Hans?’

‘Komt eraan!’

Theo opende een mapje dat voor hem klaarlag. Hans zag het stuk erin liggen

dat de benoeming van hem en Kees vastlegde. Enkele passages waren met gele viltstift gemerkt.

‘Nieuw koffertje?’ vroeg Theo, met een hoofdknik naar Hans’ aanschaf.

‘Nou, nieuw. Tweedehands gekocht in een winkel aan de Elandsgracht,’ zei hij en liet het koffertje zien. Een attaché-tas zou hij voor geen goud willen hebben, veel te opschepperig. Maar dit gebutste vertegenwoordigerskoffertje had precies de goede uitstraling. Een antisnobistische aanschaf kostte meestal meer zoektijd dan een trendy aankoop, maar het loonde.

Boven het lijstje dat Corry voor Hans neerlegde stond: Vaste Afspraken, en het bevatte de maandelijkse contacten die Theo onderhield met de diverse afdelingshoofden. De Tijdschriftentak van de Weekbladpers telde tweehonderd werknemers. Vanzelfsprekend hadden Kees en Hans de lezerswerving voor hun eigen bladen onder hun hoede, maar er waren ook veel dienstverlenende afdelingen die voor alle bladen werkten. Deze waren nu over hen beiden verdeeld, Theo hield alleen personeelszaken en de interne dienst onder zich. Hans had de zorg gekregen over alle administratieve afdelingen, had hij al eerder begrepen, en Kees deed de productieafdeling en de advertentiewerving.

‘Ach, dit is het afsprakenlijstje,’ zei Hans, ‘de contacten met de afdelingen.’ Theo knikte.

‘Maar waar gaan die gesprekken over?’

‘Over alles wat ter sprake komt,’ zei Theo met duidelijke tegenzin. ‘Cijfers, plannen, al naar gelang.’

Theo had er een hekel aan om kennis te delen. Hij had dan het gevoel dat hij iets afstond dat op een ander moment misschien voordeel zou kunnen opleveren. Theo hield zijn kaarten liefst dicht bij de borst.

‘Zijn er verslagen van?’ Hans wilde zich niet met een kluitje in het riet laten sturen.

Theo tuitte de lippen. ‘Nee, dat voert te ver. Ik onthou het wel.’

Theo had een buitengewoon efficiënt en solide geheugen, wist Hans. Zelf kon hij zich soms zelfs niet de naam van zijn geboorteplaats herinneren.

‘Tjilatjap’ had hij zichzelf een keer tot zijn verbijstering horen zeggen toen hem dat gevraagd werd en zijn geheugen niets opleverde. Het was Magelang, weliswaar ook een plaats op Midden-Java. Maar zo iets zou Theo nooit overkomen. Het ontbreken van verslagen leverde meteen een probleem op: hoe kon hij een beleid voortzetten dat nergens vastlag?

‘Misschien is het verstandig dat we het de eerste maand samen doen?’ stelde

hij voor, ‘dan kan ik zien hoe jij het doet en wat er afgesproken is en het op dezelfde manier voortzetten.’

Theo had daar duidelijk geen zin in. De nieuwe constellatie gaf hem eindelijk tijd om zich met de toekomst van De Weekbladpers Groep te bemoeien, zoals het miniconcern genoemd werd dat door diverse overnames in de laatste jaren was ontstaan en waarvan de Tijdschriften-uitgeverij het oudste onderdeel was. Daarnaast bestond het uit de boekenuitgeverijen Singel 262 (De Arbeiderspers, Querido, Nijgh & Van Ditmar), de vakbladenuitgeverij Nijgh Periodieken en Nijgh Educatief, uitgeverij voor lager technisch onderwijs. Bien étonnés de se trouver ensemble, zou men kunnen zeggen, als Theo niet in alle standen verdedigde dat deze bedrijven een unieke combinatie vormden met veel synergetische mogelijkheden. Hij popelde om te reorganiseren, te structureren, te expanderen. Hij had in gedachten al afstand genomen van de dagelijkse beslommeringen bij de Tijdschriften.

Snel veranderde hij van onderwerp.

‘Bevalt je nieuwe kamer? Ik zag Ingrid hier al rondscharrelen.’

Ingrid Stork, de potige OR-secretaresse, had vaak te kennen gegeven het liefst op de Raamgracht te willen resideren: dicht bij de algemeen directeur, de te controleren macht. Zij had gehoord dat er een kamer op de directieverdieping was vrijgekomen, vlak naast de grote vergaderzaal. Een ideale plek voor het OR-secretariaat. Maar Theo was geen liefhebber van Ingrid en wilde haar liever op de Kloveniersburgwal houden. or-leden kwamen en gingen en naarmate hij langer directeur was nam zijn kennisvoorsprong toe. Ingrid was de enige constante en maakte het hem met haar opmerkingen vaak moeilijk. ‘Maar heb je in de julivergadering van 1985 niet toegezegd de boekenbijlage te zullen evalueren?’ kon ze vragen, haar hand al klaar om het desbetreffende verslag te produceren. Ingrid ging daarmee zwaar buiten haar boekje want de OR-secretaris hoorde zich niet ongevraagd in de discussie te mengen.

‘Moet jij niet notuleren?’ kon Theo op zo’n moment niet nalaten op te merken. Maar de Weekbladpers was een bijzonder bedrijf. Vrijmoedigheid was troef en ook de OR-secretaris mocht meer dan in andere bedrijven. Dat er een kamer bij hem in de buurt was vrijgekomen zou Theo graag hebben verborgen, maar hij had op de Kloof een kamer voor Hans nodig, in diens nieuwe functie als uitgever. Met een zucht stemde hij in met Ingrids verhuizing en keek Hans nu vorsend aan: ‘Bevalt je nieuwe kamer?’

‘O, vast wel...’ antwoordde Hans vaag. Theo hoefde niet te weten dat hij nog

niet op zijn plek geweest was.

Even later stond hij weer bij de lift, Theo's afsprakenlijstje nog in de hand. Hij voelde boosheid in zich opstijgen: wat was dit nou voor een overdracht? Hij had nu alleen een lijstje van de periodieke contacten die hij zou moeten onderhouden met de afdelingen die onder hem vielen. Dat was wel erg weinig.

Even overwoog hij terug te gaan, maar bedacht zich. Theo had kennelijk geen zin in een uitvoerige overdracht, en het was ook een feit dat hij de laatste jaren eigenlijk weinig tijd had gehad om zich veel te bemoeien met de bladen en de afdelingen. Dat zou nu juist de taak van Kees van Nijnatten en Hans worden. Misschien kon hij beter bij Kees langsgaan, kijken of die al een beter idee had van wat hun functie inhield. Hij besloot de rammelende antieke lift niet af te wachten en nam de trap naar beneden.

Op de eerste verdieping zat de Vrij Nederland-redactie. Bij de glazen deur van het redactiesecretariaat zag hij Rinus Ferdinandusse staan, die hem toezwaaide.

Niets in het bedrijf gebeurde zonder dat de hoofdredacteur van Vrij Nederland het wist. Ongetwijfeld had Theo Bouwman hem ook geraadpleegd voordat hij Hans benoemde en ongetwijfeld had Rinus niet gezegd wat hij vond. Het was zijn stijl om zijn gesprekspartner op het verkeerde been te zetten door een vraag met een wedervraag te beantwoorden en nimmer een duidelijke uitspraak te doen. Behalve als je er niet op verdacht was, dan kon Rinus ineens zoiets zeggen als: maar die man deugt toch niet? Of een andere krasse uitspraak doen. Maar normaal gesproken liet hij alleen dingen doorschemeren en Hans mocht erop rekenen dat hij bij Theo had laten doorschemeren dat de benoeming van deze uitgever mogelijk geen slecht idee zou kunnen blijken te zijn. Hij zwaaide terug en liep verder de trap af: de redactieverdieping was niet uitnodigend en je ging er alleen op afspraak heen. Achter de glazen deur bewoonde de redactie van Vrij Nederland een onduidelijke doolhof van kamers en kamertjes, uitmondend in één grote zaal waar redacteuren achter hun bureau zaten te typen of met elkaar stonden te praten. Een werkplek waar elke vreemde zich onmiddellijk buitengesloten voelde. De redactie was een clan. De gouden tijden van het blad waren al jaren achter de rug, maar de redactie had nog steeds het natuurlijke air van superioriteit waar anderen zich zo aan konden ergeren. Hans had daar geen last van, als oud-redacteur van het overmoedige studentenblad *Propria Cures* kende hij die atmosfeer. Eigenlijk was Vrij Nederland de journalistieke

voortzetting van dat dwarse studentenblad en het was heel logisch dat oud-redacteuren Rinus Ferdinandusse en Joop van Tijn de hoofdredactie vormden en dat oud-redacteuren Renate Rubinstein en Hugo Brandt Corstius de meest spraakmakende columnisten waren. De clansfeer van Vrij Nederland had veel van de saamhorigheid van het studentenblad waar dit viertal uit voortkwam. De arrogantie hoorde er ook bij en de redacties van Haagse Post en Elsevier keken nog altijd met een scheef oog naar wat Vrij Nederland deze week weer bood. De beste onderzoeksjournalistiek, de spraakmakende interviews van Bibeb, Rinus' satire op het burgerdom in Douwe Trant, de columns van Renate en Hugo, Geknipt voor u, Terzijde. En niet te vergeten de strak gelijnde, bijna abstracte cartoons van Yrrah en de herkenbare anekdotische tekeningen van Peter van Straaten. Het blad was al enkele jaren in financiële problemen en het was Hans' taak om het uit dat dal te trekken. Als hij eraan dacht begon zijn hart te bonzen. Werktuigelijk ging hij op pad naar het kantoor aan de Kloveniersburgwal.

* * *

'Maak je je niet te druk?' had Maja die ochtend bezorgd gezegd toen hij vertrok voor zijn eerste dag als uitgever. Ze had slechte herinneringen aan zijn baan als directielid van een marktonderzoekbureau waar hij zich in acht jaar tijd geheel kapotgewerkt had. Teruglopend van de Raamgracht naar de Kloof bedacht hij dat Maja's ongerustheid te begrijpen was. Hij had de neiging om zich stuk te werken. Hij was een diesel, hij kwam langzaam op gang maar stoomde dan eindeloos door. Na zijn burn-out bij het marktonderzoekbureau had hij in 1975 gezocht naar een aardig bedrijf waar hij parttime als marktonderzoeker kon werken en tijd zou overhouden voor het schrijven van romans en novellen. Het was de Weekbladpers geworden, uitgeverij van sportbladen en opiniebladen. Twaalf jaar lang deed hij er de lezersonderzoeken, op zijn eigen afgebakende plekje in het bedrijf en met een vierdaagse werkweek. Het was nuttig werk en hij had daarnaast verhalenbundels en romans geschreven en een plekje in de schappen van de bibliotheek gekregen tussen Ger Verrips en Simon Vestdijk. Maar in de loop van de tijd was de dieselmotor aangeslagen en ging hij zich steeds meer bemoeien met de gang van zaken in de uitgeverij. Dat kon bij de Weekbladpers makkelijk, want het bedrijf was van de werknemers en de

Ondernemingsraad had feitelijk de macht. Wie iets in wilde brengen hoefde zijn hand maar op te steken en Hans stak steeds vaker zijn hand op en kwam geregeld in de Ondernemingsraad terecht. ‘Als je het zo goed weet, waarom kom je het dan niet zelf doen?’ had Theo Bouwman al een paar keer gemelijk opgemerkt als ze na afloop van een confrontatie in het café om de hoek een pilsje dronken ter afkoeling.

Hij wist dat Hans zich voorgenomen had om nóóit meer een directierol aan te nemen, bang opnieuw in een burn-out terecht te komen, bang geen tijd meer te hebben voor het schrijven. Theo vond dat je dan het recht verspeelde om langs de lijn commentaar te leveren en Hans was het eigenlijk wel met hem eens.

Toen het in de loop van de jaren tachtig slecht ging met de opiniebladen en het vlaggenschip Vrij Nederland in de rode cijfers kwam, werd de druk te groot. Hij betrad het speelveld en was door Theo en het bedrijf benoemd tot uitgever van Vrij Nederland, Opzij en Onze Wereld, tezamen de cultuur- en opinietak van de uitgeverij.

En nu was zijn eerste werkdag in die rol aangebroken. Ben Herpel, de portier van de Kloof, keek vanachter de beschutting van zijn balie naar Hans’ binnenkomst en hij hoorde al de zoemtoon van het openen van de tussendeur terwijl hij zijn hand nog uitstak naar de bel.

‘Dankjewel, Ben,’ zei hij in het voorbijgaan. Hoe vaak zou hij dat inmiddels gezegd hebben? De meeste anderen negeerden Ben of volstonden met een korte hoofdknik, anderen gingen juist uitvoerig met hem praten. Hans behoorde tot de categorie van de beleefd opgevoede alleengangers: altijd netjes bedanken, maar nimmer aanpappen.

Het oude, uit 16-zoveel stammende pand aan de Kloveniersburgwal was hem zeer lief. Toen het in 1977 voor zeven ton gekocht werd, was het eigenlijk toe aan een stevige onderhoudsbeurt. Maar de Weekbladpers had in die tijd zo’n dringende behoefte aan ruimte dat het nooit verder kwam dan een verfje en nieuwe vloerbedekkingen, die inmiddels alweer behoorlijk versleten waren. De marmeren entree en de brede, rond omhoog lopende trap gaven het pand toch allure. Rechts naast de ingang zat Kees van Nijnatten in een zaal van een kamer. Hij begroette hem als altijd met ‘Ha, die Hans,’ terwijl hij een map in zijn bureau borg. Kees was altijd bezig iets te archiveren of weg te doen, zijn bureau was aan het eind van de dag glanzend leeg. Hans behoorde tot het stapeltype, als hij iets opborg was het meteen ook uit zijn aandacht weg, dus hield hij alle onderhanden werk op zijn bureau of een van de planken in de

buurt. Beide systemen waren efficiënt en beiden keken ze met belangstelling hoe de ander het deed. Zowel qua achtergrond als karakter verschilden Kees en Hans zeer, maar ze hadden altijd heel goed kunnen samenwerken en keken ernaar uit om nu naast elkaar uitgever te worden van de sportpoot en de cultuurpoot. In een andere uitgeverij zou men zo'n bladengroep al snel divisie genoemd hebben: sportbladendivisie, divisie opiniebladen. Maar zo opschepperig deed men bij de Weekbladpers niet en Kees en Hans waren allebei van het 'doe maar gewoon'-type.

'Soepje?' vroeg Kees. Sinds enige tijd stond er op de Kloof een koffieautomaat die ook heet water gaf, voor thee. Kees gebruikte het een paar keer per dag voor zijn favoriete soep, de eenpersoons champignonsoep uit een pakje. Willy, zijn vrouw, zorgde voor een onuitputtelijke voorraad. 'Nee, doe mij maar koffie,' antwoordde Hans. Hij had nog nooit soep van Kees gedronken, maar dat weerhield deze er niet van om het elke keer aan te bieden.

'Kijk,' zei Kees, terwijl hij achter zijn bureau vandaan kwam, 'dit is wel een aardig blad.' Hij gaf het Hans in handen. 'Games. Een enorm succes in Amerika.'

Terwijl Kees op pad ging om soep en koffie te halen bekeek Hans het blad. Games, zo'n echt Amerikaans blad vol advertenties met hier en daar een stukje tekst. Kees hield alles bij wat er aan bladen uitkwam terwijl Hans meer geïnteresseerd was in lezers en hun behoeften. Computerspellen, het kon hem zelf niet boeien, maar zijn zoons deden niet anders. Misschien was Games iets voor de Nederlandse markt. Op de achthoekige vergadertafel stond een bord met twee keurig op elkaar gelegde knäckebrödsneetjes. Kees was niet dik, maar wel stevig en probeerde niet verder uit te dijen. Van oorsprong was hij tafeltennisser en Hans had hem op een bedrijfssportdag wel eens bezig gezien tegen zijn assistent Rob Rogee, die ook die sport beoefende. Kees was van de oude garde, met batjes zonder fratsen, geen spekszolen erop. Jarenlang had hij in de hoofdklasse gespeeld, maar toen de nieuwe Chinese schuimrubber batjes er kwamen, was voor hem de lol er af, had hij Hans een keer verteld.

En nu viel te zien waarom. Terwijl Kees zwetend de aanvalsballen afkapte, hoefde Rob alleen maar zijn batje op de goede plaats te houden om het balletje als door een pistool afgeschoten terug te knallen, waarna Kees weer met een lange armbeweging topspin of kappend de bal probeerde retour te zenden.

Hij verloor kansloos in drie games en je kon aan zijn gezicht zien dat het voor hem afgelopen was met deze sport. Sindsdien werd geluncht met knäckebröd. En af en toe dat champignonsoepje. Hij werd elk jaar iets breder, maar oogde eerder solide dan dik.

‘Ik was vrijdag op een cursus marketieren,’ zei Kees terwijl hij de koppen neerzette, ‘hier is de suiker.’ Hans dronk zijn koffie bitter, maar Kees onthield zulke kleine zaken niet.

‘Ach, viel dat mee?’

‘Wat zal ik zeggen.’ Hij begon te snuiven, bij Kees altijd het begin van een verhaal. ‘We werden stuk voor stuk gekoppeld aan een andere deelnemer en moesten zelf een case bedenken. Ik had zo’n jonge peer, heel kek en gretig, dus ik dacht: laat hij maar iets bedenken. Dat cursusgedoe, ik heb er niks mee. Komt hij na een halfuur piekeren met deze commerciële stelling: het fotograferen van konijnen is een groeimarkt!’

Hij keek Hans verontwaardigd aan die op het nippertje de lach inhiel die bij hem opborrelde.

‘Het fotograferen van konijnen is een groeimarkt!’ herhaalde Kees, nog steeds geërgerd over de oppervlakkigheid van zijn cursuspartner.

‘Ik zie het voor me,’ zei Hans, voorzichtig glimlachend. ‘Dus daar hebben we de rest van de dag plannen voor ontwikkeld en berekeningen gemaakt. Het fotograferen van konijnen. Zonde van mijn tijd. Die cursus duurt godbetert nog vier weken, één dag per week.’

Kees kon zich alleen inzetten voor echte problemen en had een bloedhekel aan imaginaire projecten, verzonnen om de geest te scherpen. Ooit, een paar jaar geleden hadden Theo, Hans en hij samen met wetenschapsjournalist Rob Sijmons een team gevormd in een marketingspel dat per computer gespeeld werd tegen teams van andere bedrijven. Je maakte en verkocht de producten X en Y, Hans had na de middelbare school een paar jaar op een accountantskantoor gewerkt en was behendig met balansen en verlies- en winstrekeningen. Voor zijn plezier rekende hij bij dit spel allerlei varianten uit van prijs en reclamedruk en voorraadkosten, en welk effect dat had op de winst. Maar Kees kon zich niet zonder meer in het spel inleven, hij moest en zou weten wat product X nu was en wat product Y.

Kon X misschien brood zijn, opperde hij. Of kruidkoek? En dat product Y zou wel eens een ijskast kunnen zijn. Of een oven. Wat zou het zijn?

‘Wat maakt het uit, Kees?’ zei Theo licht geërgerd. ‘Het is gewoon product Y, het kost zoveel en het duurt zoveel weken om het te maken.’

‘Ik kan alleen iets bedenken als ik weet waarvoor het is,’ zei Kees, en ze besloten dat X een krentenbrood was en Y een stofzuiger. Toen kon Kees ermee uit de voeten. Na slechte resultaten in de beginperiode haalden ze dankzij zijn ingevingen vervolgens nog net de middenmoot van de driehonderd deelnemende bedrijven.

En nu zag het er naar uit dat ook de managementcursus die Theo hem aangesmeerd had, te weinig met de werkelijkheid van doen had. Kees hield graag beide benen op de grond en deed geen intellectuele hersengymnastiek. De echte problemen waren hem al moeilijk genoeg. De sportbladen had hij als hoofd van de wervingsafdeling goed onder controle gehad, Voetbal International was al jaren een succesvol blad en het maandblad Sport International hield zes jaar na de introductie bijna zijn eigen broek op. Kees kon moeiteloos een uur achter elkaar praten over de verdere mogelijkheden van de sportbladen. Internationale samenwerking, een voetbalzender, Panini-voetbalplaatjes, verdere uitbreiding van de sportshop, jaarboeken, een VI-junior. In de weekends struinde hij zelf alle verzamelaarsbeurzen af om zijn collectie voetbalplaatjes nog verder te completeren.

‘Heeft Theo jou dingen overgedragen?’ vroeg Hans hem. ‘Zijn afspraken met de hoofdredacties bijvoorbeeld?’ ‘Nee,’ zei Kees peinzend, ‘ik heb hem wel gevraagd of hij nog potjes op het vuur had staan met Cees van Cuilenborg. Maar hij had niks. Meestal zat ik erbij natuurlijk, de laatste jaren, als hoofd lezerswerving, maar hij had toch elke maand nog even apart een gesprek met Cees. Waar ze het dan over hadden, ik heb geen idee. Maar ik zie wel. Cees zal het me snel genoeg laten weten als ik iets vergeet te doen wat Theo hem beloofd heeft.’

Hans knikte, Cees van Cuilenborg van vi was een echte hoofdredacteur. Hoofdredacteurs zagen het hele bedrijf als één groot complot om hun blad de aandacht en budgetten te onthouden die het nodig had om datzelfde bedrijf overeind te houden. En dat gold zeker voor Voetbal International, afgekort VI, de grote winstmaker van de Weekbladpers.

‘Heb jij Rinus al gesproken?’ vroeg Kees.

‘Nou nee, even naar elkaar gezwaaid.’

‘Binnenkort krijg je de eerste boze of verdrietige memo’s. Ik weet het van vroeger toen ik de losse verkoop deed.’ Hans had ervan gehoord, Rinus’ boze memo’s. ‘O. Heb je ze bewaard? Dan kan ik me daarop voorbereiden.’

‘Nee,’ zei Kees, ‘die heb ik verscheurd.’ Als hij een kwestie afgewerkt had,

verscheurde hij alles wat ermee te maken had, het behoorde tot zijn stijl. ‘Jammer,’ zei Hans, ‘maar dank voor de koffie. Ik ga aan het werk. Wat dat dan ook mag zijn.’

Kees knikte, terwijl hij een hap van zijn knäckebröd nam.

Halverwege de trap omhoog was links de marktonderzoekkamer waar Hans vele jaren had doorgebracht met collega-marktonderzoeker Bouke Waltsma en hun trouwe assistente Carla Punt. Carla zat er nu alleen. Bouke was een half jaar geleden hoofd van de advertentieverkoopafdeling geworden en nu was Hans ook nog vertrokken. Vanaf de trap kon je de kamer in kijken en hij zag haar zitten, ijverig en blond, achter een stapel binnengekomen enquêteformulieren.

Even overviel hem de aandrang om de drie treden naar beneden te lopen en zijn oude vertrouwde leven als marktonderzoeker voort te zetten. Saai, maar rustig. Hoe had hij ooit zo dom kunnen zijn te kiezen voor een vak dat hij niet eens kende. Wat deed een uitgever eigenlijk? Maar er was geen weg terug, zijn opvolger als marktonderzoeker was al benoemd en zou binnenkort beginnen. Hij haalde diep adem.

‘Insgelijks,’ riep hij vanaf de trap de marktonderzoekkamer in, terwijl hij verder klom. Het was tenslotte 4 januari van het gloednieuwe jaar 1988 en de hele week zou iedereen de ander nog een goed 1988 wensen.

‘Jij ook!’ hoorde hij Carla terugroepen. Hij bereikte ongestoord de overloop van de eerste verdieping. Pal tegenover de trap lag zijn nieuwe kamer. Een grote ruimte aan de achterzijde van het kantoor, met uitzicht op de brandtrap en de achterbalkons van de nieuwbouw aan de Sint Antoniesbreestraat.

Hubert had woord gehouden, de spullen van Ingrid Stork en de archieven van de Ondernemingsraad waren weggehaald, het meubilair was blijven staan.

Hans keek de royale kamer rond.

Behalve de grote ronde tafel van de Ondernemingsraad, erfde hij ook nog een groot stalen bureau, twee legergroene kasten voor hangmappen, en een grote ingebouwde kast met onderin een klein ijskastje. Er lag een onsje kaas in en een paar blikjes bier.

Hij belde Ingrid: ‘Je hebt hier nog wat kaas en bier in de ijskast laten liggen.’ ‘Nee, alles is van Ben Herpel. Niet verder vertellen, maar zolang zijn huis nog niet klaar is, slaapt hij in de redactiekamer van Opzij. Cisca weet ervan en ze vindt het best.’

Ben, de portier, was de eenzaamste mens ter wereld. Hans moest als hij hem zag altijd denken aan de Frans-Amerikaanse acteur Eddie Constantine die in

de jaren vijftig veel laconiek-komische Franse films maakte waarin hij de knokgrage detective Lemmy Caution speelde. Die had datzelfde pokdalige hoofd, zo lelijk dat het weer mooi werd. Maar niemand had Ben ooit verteld dat een erg lelijk pokdalig hoofd toch weer mooi is, en Hans had altijd het gevoel dat het Bens leven vergalde. Uiteraard zou hij dat ook nooit aan Ben durven vragen. Converseren met Ben was ook niet makkelijk, want hij sprak niet, hij stootte woorden uit. En ook nooit meer dan één compacte zin. ‘Er is hier iemand die zegt dat hij een afspraak met je heeft,’ was zijn standaardtekst als hij belde om bezoek te melden. Het klonk wantrouwig en de gast die bij de balie stond te wachten zou zich op z’n minst ergeren aan zo’n aankondiging. Maar noch Hans noch anderen hadden de moed Ben te vertellen dat het anders moest. Hans vond een praktische oplossing, als hij bezoek verwachtte zei hij dat tevoren tegen Ben. Het telefoontje luidde sindsdien steevast: ‘Je bezoek is er.’

Nu hij in een directiefunctie was beland, zou Hans Ben misschien een keer moeten vertellen dat het voor bezoekers geen prettig gezicht was te zien dat de portier zijn overhemd half uit zijn broek had hangen. Vermoedelijk zou hij Ben daar een keer op moeten attenderen.

Maar voorlopig niet.

Hans versleepte het bureau naar het raam en duwde de ronde tafel en de stoelen naar het donkerder gedeelte van de kamer, onder de hanglamp.

Hij nam plaats achter zijn bureau, het raam in de rug. Een mooi uitzicht was er toch niet en nu had hij licht op z’n papieren en het beeldscherm.

Vanaf deze plaats kon hij door de open deur van zijn kamer ook de koffieautomaat zien die op de overloop was opgesteld en waar de hele dag mensen hun kopje kwamen tappen om en passant met elkaar roddels en informatie uit te wisselen.

Ze konden hem zien zitten achter zijn bureau, want hij was van plan de deur altijd open te houden. En wie weet kwamen ze op de gedachte eens langs te komen en hem iets te vertellen of te vragen. Geleidelijk aan zou hij hopelijk begrijpen wat er van hem verwacht werd.

De telefoon ging. Na enige aarzeling nam hij op en hoorde het hese wauwelende geluid van Wiebe Mijburg. Wiebe was spastisch, zijn lichaam was de hele dag in beweging en hoe meer hij zijn best deed, hoe moeilijker hij te verstaan was. De mensen van de afdeling waar hij werkte, de postkamer, hadden er geen enkel probleem mee en konden zijn geluiden inmiddels prima vertalen. Maar de enkele keer dat Hans hem aan de telefoon

had gehad, kon hij er helemaal niets van maken.

Nu ook niet. Het had geen zin Wiebe te vragen het te herhalen, want ook de tweede keer zou niet duidelijk maken wat hij wilde zeggen. ‘Ja, dankjewel, Wiebe. Oké!’ riep hij veel te hard in de telefoon terug en legde de hoorn neer. Hij bleef even naar het apparaat kijken. Zou Wiebe terugbellen, omdat hij een antwoord op een vraag wilde? De telefoon bleef stil, het was dus geen vraag geweest maar een mededeling. Een golf van schaamte ging door hem heen: waarom had hij niet het lef om eerlijk tegen Wiebe te zeggen dat hij hem niet verstond? Vanuit het raam van de marktonderzoekafdeling kon hij vroeger Wiebe om vijf over vijf naar zijn auto zien lopen met wankele, overslaande stappen. Zijn invalidestandplaats was – administratieve vergissing? – niet op de Raamgracht terechtgekomen maar tegenover het filiaal op de Kloveniersburgwal. Zodat Wiebe tweemaal per dag een voor zijn doen lange tocht te voet moest ondernemen. Hij deed het altijd vrolijk, al kon zijn gelaatsuitdrukking ook een spastische grimas zijn en hij zwaaide altijd naar Hans als die voor het raam stond te kijken. Breed zwaaide hij terug, maar dat was de hele omvang van hun contact.

Wiebe. Toch eens mee gaan praten, nam Hans zich voor. En hij wist dat hij het niet zou doen.

Een paar minuten later kwam Bouke Waltsma zijn kamer binnen. ‘Ik ben een beetje te vroeg, maar de vergadering is hier, neem ik aan? Ik was op de Raamgracht en ik heb een pakketje voor je meegekregen van Wiebe, die vroeg of ik deze kant op ging.’

Hans nam het pakje in ontvangst. De Arbeiderspers, ach, dat moest de drukproef van Het tekort zijn, de roman die hij nog had kunnen schrijven voordat hij zijn nieuwe baan begon. Met Theo had hij afgesproken het uitgeverijwerk vijf jaar te doen en dan een stap terug te mogen zetten zodat hij weer tijd zou hebben om te schrijven. Nu hij de drukproef in handen had, miste hij het schrijven al.

‘Koffie?’ vroeg Bouke en ging om de hoek de warme drank tappen. Snel haalde Hans het papier voor de dag dat hij van Theo had gekregen, en inderdaad: op de eerste maandag van elke maand had de uitgever een gesprek met de top van de advertentieafdeling.

Even later zaten ze tegenover elkaar aan de ronde tafel, te wachten op de andere deelnemers aan het gesprek. Bouke leek op het bekende zelfportret van Van Gogh, al had hij daar vermoedelijk niet zijn best voor gedaan. Korte naar rood neigende zeemansbaard en dito snor, levendige blauwe ogen. Het

haar op zijn hoofd begon te minderen, maar dat gebeurde in een zodanig traag tempo dat hij er heel oud mee kon worden.

Bouke en Hans werkten al zo'n twintig jaar samen, eerst bij het door Hans en een aantal collega's in 1967 opgerichte marktonderzoeksbureau Inter/View. Later, toen Hans bij de Weekbladpers was gaan werken en de hoeveelheid onderzoeken snel toenam, vroeg hij Bouke over te stappen. Formeel was Hans het hoofd van de afdeling, maar omdat Bouke een volwaardige en ervaren marktonderzoeker was, opereerden ze als collega's.

Een paar maanden geleden, toen het hoofd advertentiebedrijf vertrok naar de anwb was Bouke net met instemming van diens afdeling bezig met een studie naar de beste organisatievorm voor de verkoop van advertenties bij de Weekbladpers. Na enig aarzelen solliciteerde hij vervolgens zelf naar de vrijgekomen functie. 'Het lijkt me de snelste manier om mijn adviezen gerealiseerd te krijgen,' had hij tegen Hans gezegd, ter verklaring van zijn vertrek bij de marktonderzoekafdeling. Vanwege zijn kennis van mediaonderzoek en stevige uitspraken over het gebrek aan organisatie van de advertentieafdeling haalde Theo hem graag binnen. Later begon dat enthousiasme wat te tanen, want Bouke liet zich niet makkelijk om een boodschap sturen. Hij had altijd ferme theorieën over hoe de wereld, de mensheid en in kleiner verband het bedrijf hoorde te reilen en zeilen. Jammer was dat hij zijn betogen altijd zo breed aanpakte dat zijn toehoorder vanzelf aan andere dingen ging denken. Als Bouke ten langen leste het eind van zijn betoog had bereikt, stopte hij en keek de ander verwachtingsvol aan. En die knikte dan meestal haastig dat hij het met Bouke eens was.

Hans had nooit kunnen achterhalen of Bouke met opzet zijn gesprekspartner in slaap wiegde, of dat het een beperking was. Boukes vader was stokdoof toen hij als tachtiger overleed en bij Bouke begon hetzelfde manco te ontstaan. Misschien dat hij daarom liever sprak dan luisterde. Hoe dan ook, het werkte opmerkelijk goed, want hij kreeg meestal zonder moeite zijn gelijk. Terwijl hij dit bedacht merkte Hans ineens dat Bouke hem zwijgend aankeek, het hoofd scheef, en kennelijk wachtte op een antwoord.

Maar wat had hij gezegd?

'Tja,' zei Hans weifelend, 'wat vind je zelf?'

'Dat leg ik je net uit!' zei Bouke.

'Sorry, soms zak ik even weg,' zei Hans met een verontschuldigend lachje.

Bouke knikte. Hij accepteerde dat gesprekspartners zijn redeneringen niet helemaal konden volgen. Niet iedereen had zo'n helder brein als hijzelf. 'Het

komt erop neer,' zei hij, 'dat het belazerd gaat. Met alle bladen, maar vooral met Vrij Nederland.'

De twee andere deelnemers aan de vergadering kwamen binnen, maar alleen om te melden dat zij eigenlijk ergens anders verwacht werden. Er was iets misgegaan in de coördinatie.

Hans verontschuldigde hen graag: totdat Theo hem een uur geleden het lijstje had gegeven, wist hij niet dat deze vergadering gepland was en hij had ook geen flauw idee wat de agenda zou zijn.

'Je moet een secretaresse m/v hebben,' zei Bouke toen het tweetal vertrokken was, 'dan gebeurt dit niet.'

'Ik wil geen secretaresse,' zei Hans, het was een van de weinige dingen waar hij al zeker van was. 'Nu we allemaal op de computer werken heeft een secretaresse eigenlijk te weinig taken. Vind ik tenminste. Brieven hoeven niet meer in het net overgetikt te worden, kunnen zo geprint. Archiveren doe je ook op je eigen computer. Dus wat voor functie hebben ze dan? Bezoekers van je weg houden? Maar die wil ik juist hebben!'

Bouke haalde zijn schouders op. 'Wij hebben een afdelingsscretaresse maar dat vind ik wel makkelijk, hoor.'

'Natuurlijk, voor een hele afdeling is het zeker handig,' amendeerde Hans snel.

Zijn eigenlijke bezwaar was dat hij er tegenop zag om een secretaresse aan de gang te houden, de hele werkdag door. Het idee dat je elk moment de vraag kon krijgen 'wat zal ik nu eens voor je doen?' benauwde hem. Overal bij directies zag je secretariaten bezig met typen, of dossiers opbergen of telefoneren of het inschenken van een kopje koffie voor het bezoek. Dus viel het ze in de praktijk kennelijk wel mee om zichzelf bezig te houden. Maar misschien was het toneelspel en kwamen secretariaten alleen even in beweging als iemand het hoofd om de deur stak. Theo had er geen probleem mee om als het zo uitkwam op zijn gemak de bladen te lezen, terwijl Corry Smits met een rood hoofd aan het tikken was. Daar moest je een apart baastalent voor hebben. Hans wist dat hij dat niet had, hij was een eenzaat en deed liever zijn eigen post en telefoontjes.

'Ach, laten we het maar over de zaken hebben,' zei hij tegen Bouke. 'Het komt er op neer dat je nu al zegt dat je de advertentiebegroting voor VN dit jaar niet zal halen.'

'Het was ook niet mijn begroting,' zei Bouke. Dat klopte, de omzetschattingen voor 1988 waren tijdens de begrotingsronde in september

nog afgegeven door zijn voorganger. ‘En bij het aannemen van de begroting door de or ben ik nog speciaal langsgegaan om te melden dat ik mijn twijfels had over de haalbaarheid.’

‘Theo nam je dat niet in dank af,’ herinnerde Hans zich. Dat was zacht uitgedrukt. Bij de Weekbladpers was de Cooperatieve Werknemers Vereniging, afgekort CWV, de baas, en het gekozen bestuur fungeerde ook als Ondernemingsraad. Alle vergaderingen waren openbaar en iedereen kon er zijn zegje doen. Voor de jaarlijkse begrotingsbehandeling was meestal weinig belangstelling, honderd pagina’s cijfers en democratische besluitvorming lagen elkaar slecht.

De Commissie Zakendoen van de Ondernemingsraad had een kanttekening geplaatst bij de schatting van het aantal advertentiepagina’s van Vrij Nederland voor 1988: was dat niet wat aan de hoge kant? Hans had in zijn roerige CWV- verleden in de jaren zeventig deze ironische benaming voor de financiële commissie bedacht, ze gaf de lichte tegenzin tegen commercie weer die toen centraal stond in het bedrijf: het moet, natuurlijk moet het, maar laten we het niet al te serieus nemen. In de sobere jaren tachtig was de naam gebleven als herinnering aan de gouden periode.

Toen het nieuwe hoofd advertentiebedrijf bij de begrotingsbehandeling aanschoof, lag het voor de hand dat hij de vraag kreeg of hij het in de begroting genoemde advertentievolume voor VN haalbaar vond. Bouke liet keurig weten dat het niet zijn begroting was en dat hij misschien tot andere getallen gekomen zou zijn.

‘Hoger of lager?’ vroeg een OR-lid.

‘Denkelijk lager.’

Dit gaf enige opwindning aan tafel. Onenigheid tussen de directeur en zijn directe ondergeschikte was altijd welkom. Dus werd Theo gevraagd wat hij van Boukes standpunt vond.

‘Dat is vooralsnog niet relevant,’ meende Theo. Hij snoof een paar keer en boog zich ver voorover om een sigarettenaansteker van een tegenover hem zittend CWV-lid te pakken. Na een paar paffen aan zijn Gauloise vervolgde hij: ‘Als Bouke er over een paar maanden nog net zo over denkt, neem ik dat serieus.’

‘Maar dan hebben we de begroting al goedgekeurd.’

‘Dan hebben jullie hopelijk de begroting al goedgekeurd,’ beaamde Theo.

De vergadering viel stil.

‘We keuren de begroting goed en komen er over een paar maanden op terug,

is dat goed?’ stelde de voorzitter ten slotte voor.

Theo haalde zijn schouders op.

‘Jullie bepalen de agenda.’

Zo gezegd, zo gedaan. Maar Theo had later in het café wel stoom afgeblazen bij Hans over die godverdomde Bouke die zijn mond niet kon houden. Het was een gevaarlijk onderwerp bij een pilsje, want de emoties tussen Hans en Theo konden hoog oplopen en dit was een oud twistpunt. Bouke en Hans behoorden tot degenen die echt geloofden in de mogelijkheid om met z’n allen de besluitvorming van een bedrijf te doen. Voorwaarde was dat de leiding erg haar best deed om de zaken zo helder mogelijk uit te leggen, alle alternatieven noemde met de voor- en nadelen van dien en pas daarna aangaf welke weg de voorkeur van de directie had en waarom. Theo had dat in zijn eerste jaren als directeur braaf gedaan. Maar ineens was het afgelopen.

‘Ik doe het niet meer,’ zei hij op een avond in het café tegen Hans. Het café was van oudsher de plek waar men elkaar de waarheid kon zeggen zonder dat het op kantoor gebruikt kon worden. ‘Het probleem is: wanneer je als directeur je eigen twijfels gaat delen met de Ondernemingsraad, krijg je geen besluit meer voor elkaar. Want je twijfelt immers zelf ook of het het goede besluit is? Dat krijg je voortdurend voor je kiezen. Je krijgt eindeloze vergaderingen en elke anderhalve week een evaluatie. Ik zeg gewoon wat ik vind dat er moet gebeuren, ook al heb ik zelf m’n twijfels. Dan rekenen ze me later maar af als ik het aan het verkeerde eind had.’ Zo dacht hij ook over de begroting, dat was eigenlijk een directiezaak en al had Bouke zelf niet meegedaan aan het opstellen van de cijfers voor zijn afdeling, hij diende zijn voorganger en vooral zijn directeur te dekken als die cijfers ter sprake kwamen bij de begrotingsbehandeling. En dan begint hij ineens moeilijk te doen! Goddank dat de voorzitter geen trek had in een conflict met de directie, anders had het nog een lange touwtrekkerij kunnen worden. ‘Ja, ik begrijp dat je het vervelend vindt,’ zei Hans, ‘maar je kunt het Bouke niet kwalijk nemen. We gaan er toch van uit dat de CWV recht heeft op alle informatie? Dan moeten ze ook weten dat het nieuwe hoofd advertentiebedrijf z’n twijfels heeft over de begroting. Maar hij had het eerst met jou moeten opnemen, natuurlijk.’

Theo zuchtte en de blik die hij op Hans richtte was licht wanhopig: wat heb ik mezelf aangedaan door deze democraat als onderbaas in te huren? Hans had wijselijk Bouke niet ingelicht over Theo’s boosheid. Hij zou zich er toch niets van aangetrokken hebben.

‘Heb je nog nieuwe plannen om VN weer wat omhoog te brengen?’ vroeg Hans hem nu.

Bouke keek gepijnigd. Vrij Nederland bestond uit drie gedeelten: de krant met de actualiteiten en opinies, de oerdegelijke en serieuze boekenbijlage vol recensies en ten slotte een kleurenbijlage met reportages en veel fotografie. Boukes afdeling moest zorgen dat ze alle drie wekelijks de benodigde advertenties kregen en dat werd steeds moeilijker.

‘De krant is niks meer, dat weet je. Ik heb iemand op het oog die ik kan inzetten voor het terughalen van de personeelsadvertenties. Ze komt van Het Parool en heeft nu een eenpersoons telefonisch wervingsbureautje. Ze maakt een heel vastberaden indruk. Maar ik verwacht er niet veel van, het is eigenlijk onbegonnen werk, zoals je weet.’

Hans knikte. Sinds het met de economie slechter ging en veel academici werkloos waren, volstonden bedrijven met adverteren in de landelijke kranten en lieten de weekbladen vallen. Via de kranten kregen ze méér dan voldoende respons.

‘En het kleurkatern?’

‘Ja, dat loopt nog wel, maar dat wordt ook steeds moeilijker. Ik krijg voortdurend de vraag waarom we geen aparte leesbereikscijfers leveren over het kleurkatern. Veel adverteerders en bureaus klagen dat de kleurenbijlage te weinig actueel is, ze zien het als een bewaarbijlage die de mensen apart op een stapel leggen om later ooit eens te lezen. En daar komt dan niks van. Dus zien de mensen hun advertentie niet. Of pas na maanden.’

‘Je weet, 90% leest VN-krant, 60% het kleurkatern, 50% de boekenbijlage.’ Na twaalf jaar marktonderzoek voor de bladen, kende Hans deze cijfers uit zijn hoofd.

‘Ja, maar daar kan ik niet mee voor de dag komen. 60%! Dan moet ik omlaag met de advertentietarieven!’

‘Maar het is altijd 60% geweest. Ook in de gouden tijd.’

‘Ja, dat klopt. Maar we hebben altijd het bereik van het hele blad gepubliceerd, nooit dat van de onderdelen. Als ik daar nu mee begin verlies ik alleen maar.’

Hans knikte somber. Hoe zou VN ooit uit dit dal kunnen klimmen?

‘Ik kan proberen iets aan de boekenadvertenties te doen,’ opperde hij. De boekenbijlage van Vrij Nederland was in 1984 gestart en viel qua advertentieopbrengst tegen.

Bouke knikte. ‘Ja, jij had daar ideeën over, heb je weleens gezegd. Het is veel

werk voor weinig millimeters,' zei hij, 'en eerlijk gezegd heb ik mijn handen vol met de landelijke adverteerders. Dus als jij daar iets aan wil doen, graag.'

* * *

Nadat Bouke vertrokken was, besloot Hans voor het eerst in zijn leven paperassen te gaan archiveren. Natuurlijk was hij gewend op de marktonderzoekafdeling per onderzoek een map bij te houden, maar de talloze memoranda die hij schreef als staflid en OR-lid bewaarde hij nooit. Soms kwam hij een memo vele jaren later nog eens bij anderen tegen en las dat met lichte verbazing. Altijd stond in zo'n stuk een uitvoerige uitleg van het probleem, daarna de verschillende oplossingen met hun voordelen en nadelen en ten slotte de keuze van de schrijver. Alles wat te berde gebracht zou kunnen worden, stond eigenlijk al in het memo. Hans' stukken waren bedoeld als discussiestuk maar maakten discussie feitelijk overbodig. Elke keer was hij daar achteraf weer verbaasd en ongelukkig over. Ook al een reden om die stukken niet te bewaren.

Maar nu lag dat anders. Als uitgever zou hij nogal wat vergaderingen hebben waarvan hijzelf de agenda moest maken en een verslagje schrijven. En de discussiestukken die hij ongetwijfeld in grote aantallen zou blijven schrijven, moest hij nu zelf in bespreking brengen en de conclusies vastleggen.

Hij keek in de ladekasten die hij van Ingrid geërfd had en vond daar een aantal lege mappen met nog onbeschreven stickers. Een mapje 'Rinus' zou van pas kunnen komen, een mapje 'Vrij Nederland', 'Opzij', 'Onze Wereld'. Een mapje 'Directie' natuurlijk, voor de wekelijkse vergaderingen.

Een mapje 'Oplaagexploitatie', een mapje 'Advertentiebedrijf'. O ja, de administratieve afdelingen zouden ook wel een hangmapje nodig maken. Met voldoening keek hij naar de zeven hangmappen die hij zojuist gecreëerd had. Ze hingen nog licht naschommelend aan de rails van de bovenste lade, als vleermuizen aan de takken van een boom.

Nu nog kijken of het werkt!

Hans pakte de stapel ongeregelde paperassen die hij van zijn bureau op de marktonderzoekafdeling had meegenomen naar zijn nieuwe directiebureau hier. Eens proberen wat er van te archiveren viel in de zeven mappen.

Al snel stuitte hij op een plastic mapje dat overgebleven was van een serie bijeenkomsten uit 1982, zes jaar geleden alweer.

Op een avond had hij toen thuis twaalf stellingen over de toekomst van opiniebladen in het algemeen en Vrij Nederland in het bijzonder zitten tikken. Telkens waren er in de stafvergadering en in de commerciële werkgroepen discussies over de steeds verder achteruitlopende oplage van Vrij Nederland en Haagse Post, dat in die tijd nog bij Weekbladpers Tijdschriften was ondergebracht. Theo zei dit, Rinus zei dat en ook Kees deed zijn duit in het zakje maar systematiek zat er niet in. Hans had ooit enkele jaren andragogie gestudeerd, een tak van wetenschap die kort na zijn kandidaatsexamen werd afgeschaft. Het leverde hem de grap op dat hij van niks wist en daarvan alleen nog de eerste helft, maar hij had voor die studie wel het methodologieboek van A.D. de Groot moeten lezen en was sindsdien een groot liefhebber van het opstellen van toetsbare hypothesen als middel om verschijnselen te verklaren. Deze twaalf stellingen hadden geleid tot een serie bijeenkomsten met Theo, Rinus en Kees, die toen de oplaagexploitatie van alle bladen deed. Met nieuwe ogen keek Hans nu naar de tekst. Sommige waren erg gericht op de bezuinigingsdrang die in de economische crisis van destijds leidde tot veel opzeggingen. Maar andere leken nog wel actueel. Hij las:

"TOEKOMST OPINIEBLADEN/VN

- * Stelling 1. De op intellectuelen gerichte kranten zijn bezig zich te ontwikkelen in de richting van opiniebladen, via allerlei bijlagen en columnisten. De behoefte aan een opinieblad naast de krant neemt daardoor af.
- * Stelling 2. De hoeveelheid voor lezen beschikbare tijd neemt af door de concurrentie van tv en video. Dit gaat ten koste van het lezen van niet-strikt-noodzakelijke bladen.
- * Stelling 3. Als de huishoudbudgetten afnemen, gaat dit vooral ten koste van niet-strikt-noodzakelijke bladen.
- * Stelling 4. Jongeren van nu zijn minder op lezen gericht dan jongeren van vroeger en deze ontwikkeling zet zich voort.
- * Stelling 5. Jongeren van nu maken een andere leeskeus dan jongeren van vroeger, meer gericht op ontspanningslectuur, minder op kennisverwerving.
- * Stelling 6. Jongeren van nu zijn minder geïnteresseerd in politiek dan jongeren van vroeger.
- * Stelling 7. Jongeren van nu zijn rechtser dan jongeren van vroeger.
- * Stelling 8. Jongeren van nu zijn (voor zover in politiek geïnteresseerd)

vaker extreem links of rechts dan jongeren van vroeger, waardoor niet-extreme bladen voor hen minder interessant zijn.

* Stelling 9. Het begrip ‘opinieblad’ is verouderd, lezers verzetten zich meer dan vroeger tegen het idee van geëngageerde journalistiek.

* Stelling 10. De journalistieke aanpak van VN ‘verouderd’ met haar redacteuren en sluit daardoor minder aan bij wat jongere lezers willen.

Er ging een pandoradoos aan herinneringen open bij het lezen. Rinus zat altijd wijsgerig bij de vergaderingen en besloot de zittingen steevast met de uitsmijter: ‘Dan heffen we het blad gewoon op!’ Iedereen wist natuurlijk dat dat Rinus’ dood zou zijn, misschien niet direct maar toch wel binnen enkele weken.

Hans maakte een hangmapje ‘Stellingen VN’ en legde het velletje erin. Misschien zou hij nog eens het verslag tegenkomen dat hij van de zittingen gemaakt had, dan kon dat erbij.

Een zwaar gevoel van weemoed overviel hem bij het besef dat er iets over de toekomst van het blad besloten zou moeten worden en dat dat zijn rol zou zijn.

Hij ging naar het raam en keek naar buiten. De kamer van de marktonderzoekafdeling waar hij zoveel jaar had gezeten, keek uit op de Kloveniersburgwal, met aan de overkant ijssalon Tofani. Dat uitzicht gaf altijd troost.

Nu keek hij uit op de achterkant van de nieuwe flats die aan de St. Antoniesbreestraat gebouwd waren. Saaie achterbalkons, waarop de bewoners zaken deponeerden die ze uit het zicht wilden houden. Lege bierkratten, een trapje, bezems. Vlak voor zijn neus was een hinderlijk groot platform gebouwd voor de bedrijfsbrandtrap die hier een tussenstation had. Het blokkeerde de kijk op de binnentuin. Veel genoeg zou hij aan dit uitzicht niet beleven.

Hij ging weer achter zijn bureau zitten en voelde ineens dat hij scheef zat. Dat kon alleen aan de vloer liggen.

Nu werd ook duidelijk waarom onder enkele van de stoelen bij de ronde tafel aan de onderkant een houten spalk was bevestigd. Aan één kant. Iemand had Hubert Knulder van de interne dienst zo gek gekregen dat hij de stoelen met dit hulpmiddel waterpas had gemaakt. Ingrid Stork? De secretaresse van de OR was geen schoonheid en Hans had zich in zijn OR-tijd er geregeld aan geërgerd dat zij al pratend achteloos puistjes in haar nek uitdrukte. Competent

was ze wel, maar hoogst onsmakelijk. Zou Hubert daarop vallen? Nee, vermoedelijk was hij gewoon gezwicht voor haar onverdroten drammerigheid en jaja, kijk maar uit, mannetje, anders stuur ik de arbeidsinspectie op je af! Op de gang ging de koffieautomaat aan de slag, hij hoorde het zangerige stemgeluid van buurvrouw Cisca Dresselhuys en overwoog zich bij haar te voegen. Maar de interne post kwam langs, Fred Louhenapessy, een opgeruimde Molukker. ‘Ach, zit je nou hier?’ vroeg hij en keek de kamer rond. ‘Wat een dump. Ouwe stoelen, ouwe tafel, oud lapje tapijt op de vloer.’ ‘Nou, ik heb wel een ijskastje!’

‘Zit er wat in?’

‘Nee. Nou ja, wat kaas van Ben Herpel.’

‘Dan ga ik maar verder, als hier niets te halen is. Hier zijn je mappen.’

Hij legde een stapeltje internepostmappen op de ronde tafel en keek Hans vragend aan. Die keek vragend terug. ‘Heb je nog iets mee te geven?’ verduidelijkte Fred. ‘Nee, joh. Uitgaande post leg ik altijd op de balie beneden.’ ‘Okidoki.’ Fluitend vertrok Fred.

Een paar reclamebrieven van managementopleidingen waren snel weggegooid. Dan een stapeltje declaraties en rekeningen, alles boven de honderd gulden moest hij fatteren. Hij had het Theo vaak zien doen tijdens vergaderingen, dan kostte het hem geen extra tijd. De Weekbladpers was een paradijs voor boekhouders, alle geldverkeer driedubbel geregeld, alles uit en te na gecontroleerd.

Elke rekening moest voorzien zijn van de paraaf van de direct betrokken chef, soms zelfs meerdere chefs als het ging om een zaak waar verschillende afdelingen bij betrokken waren. Maar altijd moest daar ook nog de paraaf van de dienstdoende directeur bij.

Hans tekende zijn eerste stapeltje ongezien, keek alleen of de paraaf van de chef erop stond. Als hij over een paar maanden wist wat er allemaal gaande was, kon hij zinnig kijken naar de rekeningen, nu was het allemaal abracadabra. Een rekening van VN-redacteur Igor Cornelissen trof zijn oog: die at erg vaak in een Chinees restaurant in Zwolle. Woonde hij daar niet ook? Handig dat al zijn contacten bereid waren naar Zwolle te reizen!

Kom Hans, niet zo flauw, zei hij bij zichzelf.

Volgende postmap. Een kopie van een notitie van de OR aan Theo waarin geklaagd werd dat hij – Hans – de interne vacaturespelregels niet gevolgd had bij het zoeken van een nieuwe marktonderzoeker. Het was bij de Weekbladpers een vaste gewoonte dat vacatures eerst intern werden

opgehangen op de diverse mededelingenborden, zodat collega's er met voorrang op konden solliciteren. Hans had de marktonderzoeker Tom van Veer gevraagd om hem op te volgen. Tom werkte bij het bureau Team Vier, dat Hans vaak inschakelde bij de te verrichten onderzoeken. Hij was dus al redelijk ingewerkt en kon snel beginnen. Dat was belangrijk nu zowel Bouke als Hans de afdeling verlaten had en alleen assistente Carla er nog zat. Hij pakte de telefoon en belde.

‘Theo.’

‘Met Hans. Ik lees net dat memootje van de OR over de vacature marktonderzoeker. Dat slaat toch nergens op? We zoeken een ervaren marktonderzoeker om mij te vervangen. Ik zit hier nu twaalf jaar en ik ken iedereen. Er zit bij dit bedrijf echt niemand die iets van marktonderzoek af weet. Daarom ben ik meteen buiten de deur gegaan.’

‘Ja, dat heb ik ook gezegd,’ zei Theo sussend, ‘maar ik kreeg als antwoord dat het in theorie mogelijk is dat iemand een uitstekende marktonderzoeker is maar dat altijd verborgen heeft gehouden. Tja, en dat kon ik niet ontkennen, natuurlijk.’ Het klonk alsof hij het wel leuk vond dat Hans nu zelf slachtoffer werd van de spelregels die hij als OR-lid en staflid altijd zo benadrukt had.

‘Wat wil je dat ik doe?’ vroeg Hans.

‘O, helemaal niets. Ik zeg bij de volgende vergadering dat het niet de schoonheidsprijs verdient, maar dat het nu eenmaal zo gelopen is en dat we ons de volgende keer precies aan de regels zullen houden. Dat accepteren ze wel, hoor. Maak je niet druk.’

Maar het zat Hans niet lekker.

‘Mag ik een briefje terugschrijven? Ik vind dit echt belachelijk. We kunnen toch voorstellen dat de interne vacature geschrapt kan worden als duidelijk is dat niemand aan de vereisten voldoet?’

Theo liet een zucht horen.

‘Als je dat zo graag wilt, mag je ze van mij een briefje sturen. Maar je krijgt te horen dat het natuurlijk niet zo kan zijn dat de directie bepaalt of er wel of niet interne kandidaten zijn.’

‘Ik stuur je een kopie voor ik het verstuur.’

‘Oké.’

Dat was aardig van Theo, want de OR was als algemeen directeur zijn verantwoordelijkheid en hij liet nu toe dat Hans zich ertussen wrong. Elk stuk van de Ondernemingsraad was voorzien van de initialen van de oorspronkelijke schrijver en Hans kon zien dat hier Martje Breedts Bruyn aan

het woord was, een wat oudere eindredactrice van Vrij Nederland. Hij kende haar van de bar van de Engelbewaarder waar zij en haar somber ogende massieve echtgenoot, een werkloze cameraman, elk avond zaten, hij tot sluitingstijd. Zij was een grage prater met een humeur dat snel kon omslaan van vrolijk naar treurig en van zeker naar weifelhoedig. Vrij Nederland zorgde altijd voor vertegenwoordiging in de Ondernemingsraad en Martje was al een jaar aan de beurt.

‘Ja, maar dat weten wij toch niet?’ zei ze toen Hans haar belde en uitlegde dat er echt geen marktonderzoeker in huis was. ‘Wij krijgen ineens te horen dat er iemand is aangenomen. Iemand die jij kent. Dus gaan we steigeren. Zou jij toch ook doen?’

‘Daarom bel ik je nu ook even,’ zei Hans, ‘dan kan ik het je uitleggen.’

Hij wist dat ze zich nu ongemakkelijk zou voelen, want dit soort gesprekken hoorde je eigenlijk in de vergadering te voeren, niet via de telefoon. Maar als journaliste zette ze zich daar zonder veel problemen overheen, off the record hoorde je immers vaak iets nuttigs.

Hans legde uit dat hij in de afgelopen twaalf jaar een heel systeem van onderzoeken had opgezet waarbij de abonnees, loskopers, opzeggers en het potentiële publiek van elk blad geregeld werden ondervraagd zodat je kon zien wat de trend was in hun waardering voor het blad. En dat onderzoek werd uitgevoerd door een klein bureau waarvan een van de partners nu uit het bedrijf wilde stappen en wel wat voelde voor de rol van marktonderzoeker bij de Weekbladpers. ‘Een ideale kandidaat dus,’ zei Hans, ‘hij kent de onderzoeken en kan direct beginnen.’

Maar Martje had het onderwerp al verlaten en zat op een ander spoor.

‘Ja, die onderzoeken, die zien wij nooit als redactie. Weet je ook iets over Vrij Nederland?’

‘Ja, natuurlijk. Rinus en Joop krijgen alle rapporten. Je moet hen er eens naar vragen!’

‘Zal ik doen.’

De wekelijkse redactievergadering van Vrij Nederland was volgens de overlevering een levendig forum, maar voor zover Hans wist had in al die jaren nog nooit iemand van de redactie vragen gesteld over de uitkomsten van het lezersonderzoek. In de periodieke contacten met Rinus kon Hans merken dat die ze wel degelijk doorlas en wist welke rubrieken hoog of laag scoorden en dat het oordeel van de lezers al jarenlang ongunstiger werd. Maar als het ooit ter sprake kwam, ontkende Rinus dat hij zich ook maar iets

aantrok van wat er uit marktonderzoek kwam. ‘Ik geloof er niet in,’ kon hij met grote overtuiging zeggen. En als Martje of iemand anders uit de redactie er ooit echt naar vroeg, zou hij met tegenzin toegeven dat hij weleens zo’n rapportje kreeg en het met de voet doorbladerde.

Dat hoorde bij Rinus’ stijl en het had Hans nooit gehinderd. Alhoewel het langzamerhand toch wel tijd werd dat ook de redacteuren hoorden hoe de lezers hun blad beoordeelden.

Terwijl hij dit overdacht werd er zacht op de openstaande deur geklopt en René van Voorst kwam binnen. Hij was de assistent van productiechef Jan Lansinga en regelde de productie van Vrij Nederland.

‘Ik wil je even melden dat alles volgens planning gaat!’ zei hij en draaide een van de vergaderstoelen om zodat hij met zijn gezicht naar Hans’ bureau zat. Hans knikte.

‘Mooi,’ zei hij. Om welke planning het ging wist hij niet, maar als iets volgens plan liep was hij niet te beroerd om daar positief op te reageren.

‘Joop is tevreden,’ vervolgde René. Joop was natuurlijk Joop van Tijn, die de eindredactie van Vrij Nederland leidde.

‘Mooi zo.’

Het bleef even stil terwijl René de kamer rondkeek. Hans kende hem maar vaag, want René deed buiten zijn werk niet hevig mee aan het sociale leven van de Weekbladpers. Maar hij was niet iemand om onopgemerkt te blijven, altijd druk in de weer met praten en lachen. Een dertiger, middelgroot met een stevig postuur, altijd gekleed in jeans en een houthakkershemd. Voor lachen was hij goed uitgerust, met een brede mond en alvast klein geknepen ogen die de gesprekspartner oplettend bleven bestuderen. René hield zijn haar gemillimeterd, wat hem het uiterlijk van een gevangenisboef gaf. Een vrolijke boef.

Maar daar zat hij niet mee.

‘Je moet nog wat aan de muur hangen,’ zei hij, ‘je kan de plekken zien waar Ingrid haar posters had. Een verfje zit er zeker niet in, bij Frans Pulger?’

Frans was het hoofd van de interne dienst en geen liefhebber van onnodige luxe.

Hans haalde zijn schouders op.

‘Ik wil geen verfje en ook geen nieuwe vloerbedekking,’ zei hij, ‘en geen nieuwe meubels ook.’

René keek hem benieuwd aan.

‘Kijk,’ legde Hans uit, ‘het gaat niet goed met de bladen en er zal bezuinigd

moeten worden. Dus als mensen komen vragen om een nieuwe dit of dat moet ik kunnen zeggen: kijk eens hoe ik er bij zit.

Wacht nog maar even op betere tijden!’

‘Goeie tactiek,’ zei René waardierend, ‘maar je moet er zelf wat voor overhebben, dus. Dat vloerkleed ziet er eigenlijk niet uit. En die lege plekken aan de muur. Misschien heeft Jan nog wat posters van de drukkerij.’

‘Ik vind wel wat,’ zei Hans afwerend, ‘en anders vraag ik hem of hij nog iets heeft.’

Hij liet een stilte vallen en stond op uit zijn bureaustoel. Dat gebaar moest René subtiel duidelijk maken dat de audiëntie afgelopen was, tenzij hij nog iets belangrijks te zeggen had.

Toen René bleef zitten, liet Hans zich na enige tijd ook maar weer zakken.

‘Carl Leistra is niet tevreden,’ zei René, ‘hij en Joop, dat gaat moeizaam.’

Carl was het hoofd van de zetterij, onder hem vielen de correctoren en de plakkers en de vormgevers. Hans kende hem uit de CWV-discussies als een goede debater, met steile opvattingen over links en rechts beleid. In het weekend werkte hij in een groep die afgedankte gereedschappen opknapte en verzond naar ontwikkelingslanden.

‘Carl is geen makkelijk mens,’ zei Hans nadenkend.

Hij zag dat René oplettend naar hem keek en deze opmerking las als een keuze in het voordeel van Joop.

‘Wat is het probleem?’ vroeg hij.

‘Ach,’ zei René, ‘Joop is Joop, hè. Hij wil alles lezen en redigeren en dus komt maar een klein deel van de kopij op maandag bij de vormgevers.

Iedereen zit te wachten, ook de correctoren en de plakkers. Het verhuist allemaal naar de dinsdag. Dan komt er ineens een grote stroom tekst en redden ze het niet. Dus er moet overgewerkt worden en daardoor lopen de kosten op. Carl heeft nu gezegd dat hij overwerk op dinsdag na zeven uur niet meer fiatteert. Ik heb tegen hem gezegd dat de krant dan verzuipt, maar dat kan hem niet schelen. Zegt hij.’

Een brandje om te blussen. Dit was het betere uitgeverswerk! Hans pakte de telefoon en even later had Carl zich bij hen gevoegd.

‘Koffie?’ vroeg Hans en ging de gang op om twee plastic bekertjes te vullen. Carl hoefde niet.

Hij was net zoals René een dertiger; veel werknemers van de Weekbladpers waren in de gouden jaren zeventig als jonge beginners binnengehaald en nu tien jaar verder. Weinigen vertrokken ooit bij het bedrijf. Het leek Hans een

goed teken, bedrijfstrouw was de beloning voor een goed personeelsbeleid. Maar Theo kankerde al jaren over de veroudering, die dankzij de jaarlijkse periodiek de loonkosten opvoerde. Ook dat klopte.

Carl was een tanig gebouwde man. Zijn mondhoeken stonden permanent omhoog in een stand van lichte geamuseerdheid en zijn grijze ogen keken spotlustig. Lachen deed hij echter niet zo gauw, zijn favoriete uiting van vrolijkheid kon omschreven worden als een chuckle, een zachte, bijna onhoorbare grinnik.

‘Hoe voelt dat nou, grijs?’ vroeg hij een keer aan Hans toen ze elkaar bij een borrel tegenkwamen en hij zag dat Hans aan de slapen grijs begon te worden. ‘Terminaal,’ antwoordde Hans en het gesprek ging over op andere zaken. Maar toen hij enkele maanden later Carl bij de bedrijfsborrel weer ontmoette, bleek die vrijwel van het ene moment op het andere geheel grijs geworden te zijn. Ver voor zijn tijd.

‘Dat is je straf,’ zei Hans. Carl keek verbaasd en terwijl Hans begon uit te leggen wat hij bedoelde, sprak iemand hem aan en veranderde het gesprek van onderwerp. Zou Carl zich nog steeds afvragen wat hij had bedoeld?

‘Krijg ik slaag?’ vroeg hij nu toen Hans met de koffiebekertjes terugkwam. ‘Nee,’ zei Hans, ‘mannen met grijze haren sla ik niet.’

Na een kwartier waren ze overeengekomen dat Hans nog eens met de redactie precieuzere afspraken zou gaan maken over de aanlevertijden en dat de zetterij haar voornemen om een stiptheidsactie te houden, zou opschorten. Carl liet wel weten dat zijn geduld op was en Hans hoorde het goedmoedig aan. Hij wuifde Carl en René uit en hoorde de koffieautomaat. Als vanzelf stond hij op.

Cisca, de hoofdredacteur van Opzij, was bezig een bekertje te plaatsen in het apparaat.

‘Ach, dáár hebben we onze nieuwe uitgever,’ zei ze, ‘hoe staan de zaken ervoor? Gaan wij in gestrekte draf het noodlot tegemoet of is er een zegetocht in zicht?’

Haar manier van praten deed Hans altijd sterk aan Joop ter Heul denken, wat vreemd was omdat hij Cissy van Marxveldts boeken nooit gelezen had. Cisca zei nooit: ‘Ik was naar je op zoek,’ Cisca zei: ‘Ik was naarstig naar je op zoek.’ Het wende, en het was ook wel vleierend om zo bloemrijk toegesproken te worden.

Toen zij als journaliste bij het dagblad Trouw werkte kwam ze als vrouw vanzelf in de modejournalistiek terecht. Dat was nu nog steeds te zien aan

haar verzorgde, beheerstflamboyante uiterlijk en kleding. Cisca hield van poezen en de stelling dat baasjes en bazinnen op hun dieren gaan lijken, bleek in haar geval op te gaan: Cisca's hoofd was dat van een roodharige Perzische poes. En ook bij haar wist je nooit wanneer de klauw zou uitslaan. Als je Cisca in de ogen keek zag je de schuifdeuren dichtgaan, net zoals bij een poes die in het licht kijkt. Cisca was niet makkelijk te peilen.

'Ja,' antwoordde Hans ontwijkend, 'ik merk dat ik elke keer als ik de automaat hoor, vanzelf opsta om een nieuwe beker te tappen. Dit is al mijn vijfde kop, of daar in de buurt.'

'Maar zo heb je nog eens contact,' zei ze en keek hem schattend aan.

'Dat is inderdaad de bedoeling,' zei hij, 'ik hou ook de deur open. Ik wil graag aanloop.'

'Benieuwd hoe lang je dat volhoudt,' zei ze geamuseerd terwijl ze naar haar kamer terugliep. 'Kijk maar uit met al die kopjes koffie. Voor je het weet krijg je het aan je rikketik.'

Tevreden nam Hans een slok van zijn koffie. Luchtige kout was nooit zijn sterke punt geweest en als ze langer bij elkaar gestaan hadden, zou hij geen onderwerp meer geweten hebben. Nu was dat bij Cisca niet echt een probleem, want als ze zag dat haar gesprekspartner met de mond vol tanden stond, haalde ze altijd haar hand over het hart en reikte een onderwerp aan. Net als poezen speelde Cisca graag met haar prooi, ze was geen killer. Misschien bij vrouwen, maar mannen waren er uiteindelijk toch te sukkelig voor.

Cisca had geboft toen zij in 1982 hoofdredacteur van Opzij werd. Enkele maanden eerder was commercieel directeur Dick Koger vertrokken en zijn kamer was nog vrij. Het was veruit de mooiste ruimte van het pand. Het keek uit op de gracht, in een kleine kamer ervoor zat de redactie-assistente. Aan de overkant van de gang was nog een grote kamer, daar zaten de drie redactrices. De vormgeefster had in het achterhuis een plek.

Hans liep met zijn beker in de hand naar de redactiekamer. Daar zat alleen eindredactrice Simone Koudijs. Ze rookte een sigaret en keek uit het raam. Als zij stond of liep moest Hans altijd denken aan filmbeelden van een pasgeboren veulen dat voor het eerst overeind komt en aarzelend op ranke benen staat. Simone was lang en slank en bewoog zich alsof ze daar nog aan moest wennen. In haar magere hoofd droeg zij grote ogen en een brede, makkelijk lachende mond. Simone was een mooie vrouw. Zij had belangstelling voor het bedrijf, wat bij journalisten niet veel voorkwam en

Hans zag haar vaak op bijeenkomsten van de Ondernemingsraad en op de driemaandelijke personeelsborrels. Hij mocht haar wel. Op zo'n borrel had ze hem verteld over haar contact met Joop van Tijn. Ze was met de vormgeefster in het achterhuis bezig toen de telefoon ging. 'Ik zie jou, maar jij ziet mij niet,' zei de stem van Joop van Tijn op guitige toon in haar oor. Hij zat vermoedelijk op de zetterij, van waaruit het achterhuis te zien was. 'Nou, dat wil ik graag ook zo houden!' antwoordde Simone, en legde de hoorn neer. Ze vertelde het later met grote tevredenheid en lichte verbazing over haar eigen ad rem-heid. Het weerhield Joop er overigens niet van om geregeld pogingen te blijven doen tijdens borrels en andere bijeenkomsten. Hij had een grote reputatie als vrouwenveroveraar op te houden. Hij wachtte wel altijd tot Simone zat, want zij was aanzienlijk groter dan hij. Maar als ze ging zitten, dan zag je enige tijd later Joop aan haar zijde staan, licht voorovergebogen, terwijl hij anekdotes op haar losliet. Joop zat vol verhalen en Simone was niet te beroerd om van zijn aandacht te genieten. Geregeld hoorde je haar lach in duet met Joops opborrelende schater. Simone had een stem waar je als luisteraar aan moest wennen. Schel was niet het goede woord, want ze sprak niet luid. Haar stem klonk alsof die elk moment kon overslaan, het zat tegen jodelen aan. Hans had het geluid bij zichzelf ook weleens vergeleken met ketsende glazen knickers. Dat klopte niet, het ketsende geluid van knickers was heel anders, maar het idee van een glazen geluid beviel hem. Toen Hans binnenkwam wendde ze haar gezicht van het raam af en keek hem aan.

'Waarom geeft Theo nooit rechtstreeks antwoord op een zakelijke vraag?' vroeg ze. 'Jij hebt hem toch ook lang meegemaakt toen je in de OR zat?'

'Hoezo, denk je erover om je kandidaat te stellen?'

'Nee, dat zou Cisca nooit goedvinden. En begrijpelijk. In de productieweken zou ik absoluut niet weg kunnen. En dat is altijd aan het begin van de maand. Dus tel maar uit.' De OR/CWV-vergaderingen vonden traditioneel op de eerste donderdag van de maand plaats.

'Tja,' zei Hans, 'het lijkt me toch geen goed idee om de productieplanning te veranderen.'

De maandbladen verschenen altijd op de woensdag van de laatste volle week van de maand zodat de lezers het gevoel zouden krijgen het blad kakelvers in handen te krijgen: het juninummer al eind mei in de winkel!

'Ik kan weleens vragen waarom de OR/CWV-vergaderingen altijd in de eerste week van de maand zijn,' bood hij aan, 'als daar geen goede reden

voor is kunnen we ze naar het eind van de maand verschuiven. Er zijn misschien nog meer mensen die bij maandbladen werken en iets in de cwv willen doen.'

'Doe dat!' zei Simone. Ze stond op en begon haar tas in te pakken. Hans keek op zijn horloge, het was royaal over half zes. Zijn eerste werkdag als uitgever was omgevlogen, hij had zelfs de lunchpauze overgeslagen. Zou hij Simone vragen een pilsje te drinken in het Literair Café?

Nee, beter van niet. Het zou dan laat kunnen worden en om nu de tweede dag al met een kater op kantoor te komen, dat was geen goed idee.

Even later fietste hij naar huis. Het was donker en koud. De dagen rond kerst en Nieuwjaar waren altijd het ergst, je stond in het donker op en je ging in het donker naar huis. En de tussenliggende uren werkte je onder tl-licht.

'Wat heb ik vandaag eigenlijk gedaan?' vroeg hij zich af. Niets van belang, moest hij even later concluderen. Als marktonderzoeker kon je aan het eind van de dag iets tastbaars laten zien, een vragenlijst of een rapport. Of je had wat bruikbare kennis opgestoken uit onderzoeken van anderen. Maar wat deed een uitgever? Gewoon wat lullen en rondlopen en dan naar huis fietsen? Thuis kookte hij voor het gezin, keek een paar uur televisie en kroop toen achter het beeldscherm met een halveliterfles gekoeld bier. De eerste van de vier flessen die hij dagelijks dronk. Hij timmerde een degelijk memorandum in elkaar over de onzin van het uitschrijven van interne vacatures, als je zeker wist dat niemand in het bedrijf de kwaliteiten had voor die baan. Voldaan sloeg hij de tekst op een floppydisk op, zodat hij het morgen op kantoor nog eens kon bekijken en printen. Toch nog iets gedaan, vandaag. Het was half twee in de nacht, Maja lag al in bed en sliep. Als altijd keek hij met vertedering naar haar licht gebruinde Indische hoofd op het kussen en het slanke lijf onder de deken. Ze was geen dag ouder geworden in de vijfentwintig jaar dat ze nu samen waren. Hij trok zijn pyjama aan en sliep al voordat zijn hoofd het bed raakte.

hoofdstuk 3

Drukkere bezigheden

Jan Lansinga had het postuur van een ouwe zeerob en behoorde tot de mensensoort waar Hans het meest van hield: het zorgelijke type. Jan had een grote afdeling van productiemensen die zorgden voor de planning van de week- en maandbladen en voor de transformatie van de computerfiles die de redacties afleverden naar het papieren eindproduct dat in de schappen van de tijdschriftenhandel lag. Eigen drukkerijen had de Weekbladpers niet en Jan bezwoer de directie regelmatig om dat ook nooit te doen: drukkerijen vraten miljoenen aan investering en de concurrentie was groot zodat ze nooit veel winst konden maken. Liever klant van een drukkerij dan al die sores aan je hoofd, was Jans standpunt. En als je zag in welke sneltreinvaart de techniek veranderde, kon je hem alleen maar gelijk geven. De Weekbladpers had van oudsher een zetterij waar alle door de medewerkers aangeleverde teksten werden overgetikt. Daar werden zetstroken van geprint die door de vormgevers werden gebruikt om een pagina in te delen. Vervolgens gingen de 'plakkers' aan het werk om er echte pagina's van te maken, die daarna dienden als basis voor het drukken. Na de komst van de computer was het overtikken van de teksten in een paar jaar tijd grotendeels verdwenen, alleen enkele wat oudere medewerkers leverden hun tekst nog steeds getypt in. En nu de beeldschermopmaak zijn intrede had gedaan, zouden ook de plakkers op termijn overbodig worden. Een vak dat ophield te bestaan, net zoals eerder dat van de loodzetter.

Als oude sociaal-democraat zat het Jan niet lekker dat hij plannen maakte om functies overbodig te laten worden, maar aan de andere kant vond hij dat de Weekbladpers technisch bij moest zijn, dat was zijn primaire taak. Jan was afkomstig uit het oude rode nest van het Vrije Volk, als jongeman in Groningen begonnen bij de advertentieafdeling en daar snel opgeklommen. "“Waarde kameraad” zette je altijd boven de briefjes die je elkaar stuurde," vertelde hij vaak met heimwee. Later was hij overgestapt naar de

Weekbladpers waar hij door allerlei toevalligheden uiteindelijk was beland bij de productieafdeling. Jan hield inmiddels van het drukkersvak en had zowel het postuur als de leeftijd om als vader van zijn afdeling naar zijn pensioen toe te groeien. Een zachtaardig mens was hij en hij voelde zich nog het meest thuis achter zijn computer waar hij inslagschema's bedacht en voor- en nacalculaties uitvoerde met een gemak alsof de computer speciaal voor hem was uitgevonden. Intussen liepen zijn mensen bij hem binnen, overlegden met een enkel woord en liepen met een halve handzwaai weer naar hun eigen plaats. Zijn afdeling oogde als een geoliede machine. Om een uur of zes werd er vaak een biertje ergens uit een ijskast gehaald en werd er nagepraat.

Jans afdeling was een rommelige ruimte, overal stapels papier, open ordners, een paar sportbokalen, asbakken, vuile kopjes. Jans eigen kamer werd gevuld door een bureau en een vergadertafel die elkaar op hun oude dag overeind hielden. De vergaderstoelen waren kantinestoelen. Jans kamer was een jongenskamer.

Als Jan lachte kneep hij zijn blauwe ogen samen en zag je zijn sterke witte gebit. Er klonk een tevreden 'hèhèhè'. Maar Jan was nu niet in een lacherige stemming.

'Het gaat niet goed met VN,' zei hij zorgelijk en schudde het hoofd, terwijl hij een vel papier uit zijn printer haalde. 'Zie je?'

Hans zag het. De redactie nam veel meer pagina's af dan begroot was, en dat kwam door het achterblijven van de advertenties. Rinus Ferdinandusse, maar meer nog Joop van Tijn, vond dat de krant er dun en onverkoopbaar uit zou zien met minder pagina's dan men vroeger gewend was en de terugval van advertentiepagina's vingen ze op door meer tekst te kopen, waardoor de tegenvaller van lagere advertentie-inkomsten nog eens vergroot werd door hogere redactie-uitgaven.

'Ik ben bezig met een staffel,' zei Hans, 'die dwingt de redactie om minder pagina's te maken als er minder advertenties zijn.'

Jan was een aardig mens, hij lachte Hans niet in zijn gezicht uit. Maar zijn sceptische blik ontging Hans niet. Een staffel was een tabel die aangaf hoeveel redactionele pagina's er bij een bepaald advertentievolume hoorde, hoe meer advertenties hoe meer redactionele ruimte. Maar dat gold ook omgekeerd, in slechte tijden zoals nu moest de redactie natuurlijk kunnen rekenen op een vast aantal pagina's, maar zeker niet proberen de niet binnengehaalde advertentiepagina's op te vangen door meer redactionele

tekst

‘Hoe gaat het verder?’ vroeg Hans. ‘Ik sprak Carl Leistra en die beklagde zich dat zijn mensen eindeloos zitten te wachten en op dinsdag ineens alle kopij tegelijk krijgen.’

‘Carl overdrijft een beetje,’ zei Jan en zuchtte, ‘maar hij heeft geen ongelijk. Kijk...’ Hij opende een la en liet Hans een A4 zien met het briefhoofd van drukkerij Brouwer. Er stonden data op met een bedrag erachter. Duizend gulden, tweeduizend gulden, een enkele keer vijfduizend.

‘Wat is dat?’ vroeg Hans.

‘Dat is perswacht.’

Het klonk nogal militair, maar dat kon het niet zijn. Gelukkig kon je aan Jan dingen vragen, zonder dat hij concludeerde dat je dom was.

‘Wat betekent perswacht?’

‘Dat wij te laat aanleveren. Wij moeten dinsdag om acht uur alles in Delft bij Brouwer hebben en zij beginnen dan te drukken. Er is een marge, maar als we om tien uur nog niet geleverd hebben, betalen we duizend gulden per uur perswacht.’

Hans had weleens – vanwege zijn geringe technische belangstelling – met grote tegenzin een drukpers gezien. Die dingen kostten vele miljoenen en moesten bijna 24 uur per dag draaien om zichzelf rendabel te maken.

Duizend gulden voor een uur stilstand leek schappelijk.

‘Ja, dat kan natuurlijk gebeuren,’ zei hij. ‘Hoeveel is het per jaar, zo’n beetje?’

‘O, vorig jaar honderdvierduizend.’ Jan wist het uit zijn hoofd. Dat gaf aan dat het belangrijk was.

‘Dat is wel veel, dus gemiddeld twee uur per week perswacht.’

Jan knikte.

‘Is er niet iets mis met de planning, als we er zo vaak overheen komen?’

Jan legde uit dat de planning met iedereen doorgenomen was, met de redactie, met de koeriers die de geplakte pagina’s naar Brouwer-Delft moesten brengen, en uiteraard met de drukkerij. Er zat een marge van twee uur tussen de deadline van de redactie en het tijdstip waarop Brouwer echt moest beginnen met het werk. Maar die marge had de drukkerij zelf nodig om eventuele pech op te vangen, zoals papierbreuk of andere malheur.

‘En bijna elke week pakken wij die twee uur. Dat kost weliswaar nog niks maar het is riskant. Want als Brouwer pech heeft bij de productie, is er geen

enkele marge meer en verzuipt de krant. En ligt het blad woensdag nergens in de winkel.'

'Hoe vaak gebeurt dat?'

'Nooit, als wij het kunnen voorkomen. Brouwer kan vaak nog iets omgooien en een extra pers inzetten. Maar het is riskant.'

'En de perswacht, die krijgen we voor onze kiezen als we meer dan twee uur te laat zijn?'

'Klopt,' knikte Jan.

'Dus we zijn gemiddeld zo'n vier uur te laat. De twee uur marge die we van Brouwer afpakken en de twee uur perswacht?'

'Ja, zo is het. Ik heb Joop er al een paar keer op gewezen. En hij doet zijn best, hoor...'

Jan was geen klaagtype en hij hield er niet van om anderen te beschuldigen. Zwijgend dronken ze hun koffie.

'Weet je wat het is,' vervolgde Jan na enige tijd, 'Joop is een deadlinewerker, dat heeft hij altijd al gehad. Ook toen hij in Den Haag zat. Joop was altijd aan de late kant. Zacht uitgedrukt.'

Hans wist het, Joop van Tijns gewoonte om in zijn tijd als Haagse verslaggever op het allerallerlaatste moment artikelen telefonisch door te bellen, was in het hele bedrijf bekend.

'Ja, maar nu doet hij de eindredactie. En als die de planning niet aanhoudt, is het eind natuurlijk zoek.'

Jan knikte.

'En wat doen jullie eraan?'

'Wij van de productie laten de krant nooit verzuipen, natuurlijk. We lossen het zo goed mogelijk op. Kijk,' zei Jan, 'Joop weet dat er een marge van twee uur is en hij vindt het onzin dat die marge naar de drukker gaat. Dat is tijd die hij liever zelf gebruikt. Dus dat pakt hij erbij. En vervolgens gaat hij daar vaak overheen. Zo zit hij gewoon in elkaar. En wij laten de krant niet verzuipen.'

Het beeld was duidelijk.

'Jullie probleem is dat je gewoon geen stok achter de deur hebt,' zei Hans concluderend, 'eigenlijk zou je een keer gewoon de zaak op z'n beloop moeten laten. Dan ligt het blad maar niet woensdag in de winkel. Als dat een keer gebeurt piept Joop wel anders.'

'Ja, maar dat doen wij niet,' zei Jan met stemverheffing. Hij keek Hans aan alsof die iets zeer onbetamelijks had voorgesteld.

‘Nee, dat begrijp ik,’ zei Hans, ‘maar je wordt er wel op aangesproken. Want die perswacht komt op jouw budget, neem ik aan. Het gaat niet van het redactiebudget af.’

‘Nee, wij betalen het.’

‘Mag ik een kopie van die rekening van Brouwer?’ vroeg Hans. ‘Ik zal het eens ter sprake brengen in het overleg met Theo, Rinus en Joop. Want dit is echt zonde van het geld. Een ton per jaar!’

* * *

‘Er zijn klachten van het hoofd van de zetterij over de oplevering van teksten,’ zei Hans. ‘De vormgevers zitten de hele maandag klaar en krijgen maar mondjesmaat teksten. En pas dinsdagmiddag komt de bulk van de kopij en moet er overgewerkt worden. Ik denk dat hij wel een punt heeft, jij bent een beetje de bottleneck omdat je alles wilt lezen en redigeren, ook als het al langs de eindredactie is geweest.’

Joop van Tijn knikte. Hij zat in de zetterij op maandag en dinsdag gekluisterd aan zijn bureau. Zijn dikke bos krulhaar begon te grijzen, zijn das hing op half elf, hij had de mouwen van zijn overhemd opgerold. Hans keek naar hem. Wat een overgang moest het voor Joop geweest zijn, toen hij nog maar kort geleden het bestaan in de schijnwerpers als Haagse VN-verslaggever en tv-ster opgaf voor de dienende arbeid van de adjunct-hoofdredacteur. Hij zag er moe uit.

‘Ik doe mijn best,’ zei hij, ‘maar ik loop inderdaad soms wat achter.’

‘Is het niet mogelijk de vormgevers de ruwe versie van de stukken te sturen, zodat zij de pagina alvast kunnen opmaken? Of heeft dat geen zin?’

Joop was in een welwillende stemming.

‘Daar kunnen we weleens een proef mee doen.’

‘Ik geef het aan Carl Leistra door,’ zei Hans.

‘Als je maar weet dat ik met die jongen nooit meer rechtstreeks iets te maken wil hebben,’ zei Joop stellig, zijn brillenglazen blikkerend. ‘Heb ik je weleens verteld wat hij me geflikt heeft?’

‘Nee,’ zei Hans.

‘Op een avond hadden we computerstoring. Niemand kon het verhelpen, dus ik bel het thuisnummer van Carl. Ik krijg een lacherige vrouw aan de telefoon en ik leg uit dat ik Carl dringend nodig heb, vanwege een storing. Op de

achtergrond hoor ik geroezemoes, een feestje misschien. Ik hoor haar roepen: “Carl, Joop van Tijn voor je.” En ik hoor hem in de verte terugroepen: “Ik ben er niet.” Dus dat zegt zij weer tegen mij. En ik zeg, ik hoor hem roepen dat hij er niet is. Kan je hem zeggen dat het echt dringend is? Ze houdt haar hand op de hoorn en ik hoor een tijdje niks. En dan komt ze terug en zegt doodleuk: “Ik heb hem gezocht maar hij is er niet.” De lul!

Joop was bij de herinnering opnieuw verontwaardigd. Hoe was het in godsnaam mogelijk dat iemand Vrij Nederland in de steek liet voor een feestje?

‘Dus toen heb ik besloten: met die jongen wil ik nooit meer rechtstreeks iets van doen hebben,’ zei hij. ‘Je kan René vragen om als tussenpersoon te dienen.’

Direct na het gesprek ging Hans bij Carl langs.

‘Weet jij dat Joop van Tijn niet rechtstreeks met jou contact wil hebben?’ vroeg hij.

Carl trok zijn gezicht in een geamuseerde stand. ‘Ja,’ zei hij, ‘ik heb weleens zoiets gemerkt.’

‘Weet je ook hoe dat komt? Je hebt hem op een avond in de steek gelaten door te laten zeggen dat je niet thuis was. Dat hoorde hij je op de achtergrond roepen.’

Carl was niet onder de indruk.

‘Ja, en?’

‘Dat is onvergeeflijk voor iemand als Joop. Als Vrij Nederland roept hoor je te komen. Of op z’n minst goed uitleggen waarom je niet kunt komen. En dan iemand anders sturen.’

‘Ik geloof dat ik jarig was,’ zei Carl, ‘het was na werktijd en ik dacht, je kan me wat. Zo, hij heeft door de telefoon gehoord dat ik riep dat ik er niet was? Ja, dan kan ik me voorstellen dat hij kwaad is.’

‘Maar je vindt wel dat je het kon doen, weigeren te komen?’

‘Ja hoor, daar ga ik me niet voor excuseren. Joop is altijd te laat en wil altijd dat iedereen voor hem klaarstaat. Ik had er genoeg van.’

Hans knikte, het zat er niet in dat het ooit goed zou komen tussen Leistra en Van Tijn. Formeel had Carl gelijk, maar het stond haaks op Hans’ eigen dienstbaarheid aan het bedrijf. Hij nam zich voor een andere plek voor Carl in het bedrijf te zoeken, op enige afstand van de productie van Vrij Nederland.

Carl was een computerfreak, misschien kwam hij op de automatiseringsafdeling beter tot zijn recht.

* * *

‘Bouke is er niet,’ zei Menno van het Schip, ‘dus kom ik bij jou voor een beslissing!’

Hans’ opendeurpolitiek werkte, al na enkele dagen kwam een stroom onaangekondigde bezoeken op gang. Corrector Jan Lorenz kwam klagen over de Lezersservice-advertenties, waarin altijd dezelfde leestekens ontbraken, die hij dan weer moest toevoegen.

‘Ik zeg het haar elke keer, en krijg een grote mond terug,’ zei hij, ‘ik verdom het langer.’ Jan was iets kleiner dan modaal, maar compenseerde dat door zijn pittige stellingnames. De correctieafdeling van Vrij Nederland was een groep fanatieke neerlandici die onderling maar ook met de redactieleden bittere taalstrijden leverden. Ze checkten ook elke naam in elke tekst en stierven duizend doden als ze een foute spelling niet gezien hadden.

‘Ik zal het met haar opnemen,’ zei Hans en even later kwam met opgestreken zeil Dorothea Meijerink, de dame van Lezersservice, langs met een print: ‘Kijk Hans, hier is mijn tekst. Mét leestekens.’

‘Ik zoek het uit,’ zei Hans, maar voor hij zover was kwam Opzij-hoofdredacteur Cisca binnen, koffiebeker in de hand, met de vraag of de Kannepagina’s nu wel of niet verkocht waren deze maand. Kannepagina’s? Het bleek dat er bij Opzij altijd een paar pagina’s vrijgehouden werden voor lastminute-personeelsadvertenties. Ze heetten Kannepagina’s, naar de allang bij de afdeling vertrokken George Kanne, die ze vroeger bijhield. En nee, ze waren niet verkocht volgens Menno van het Schip.

‘Mooi, die ruimte hadden we net nodig voor een artikel dat al lang op de plank ligt,’ zei Cisca. Ze was nog niet weg of Menno van het Schip kwam naar beneden hollen.

‘Nog niet weggeven hoor, die pagina’s,’ zei hij, ‘de deadline is pas morgen.’

‘Oké,’ zei Hans, ‘ik heb ze niet weggeven. Ze heeft ze gewoon genomen.’

Menno hield de advertentiecontracten bij, was eigenlijk de onderbaas van Boukes advertentieafdeling maar ging zelf nooit op pad. Hij was het administratieve thuisfront. Op de deur van zijn kamer had hij antirook- en antidrankposters geplakt, het gerucht ging dat hij opgegroeid was in een gezin met een alcoholische vader. Dat Vrij Nederland het vooral moest hebben van drank- en rookadvertenties deerde hem overigens niet, had hij Hans verteld. Zijn bezwaren waren privé. Op elke vergadering die hij

bijwoonde stelde hij voor die rookvrij te houden, met af en toe een rookpauze voor de rokers, maar als dat geweigerd werd, ademde hij welgemoed de rookwolken in die anderen hem toebliezen.

In zijn tijd als marktonderzoeker had Hans bij zo'n gelegenheid voorgesteld Menno zijn zin te geven en rookpauzes in te lassen. Men keek hem aan alsof hij gek geworden was, Hans stond bekend als een fervente roker.

'Dat wil zeggen, af en toe roken we even niet,' legde hij uit. Menno lachte mee, maar Hans vond het achteraf een misselijke grap, waar hij zich voor geneerde.

Maar Menno riep dat een beetje op, door zijn parmantige stijl. 'Met Menno,' zei hij altijd als hij de telefoon opnam en Hans kon dan niet laten te antwoorden: 'Dag Metmenno, Methans.'

Het bleef dan altijd even stil aan de andere kant.

Menno had een rond gezicht waarin vooral zijn bril opviel. Hij had een zware plusbril, zijn ogen zwommen groot heen en weer in het jampotglas. Zomers bij warm weer kwam hij in korte broek naar kantoor en toonde twee stevige maar melkwitte benen. 'Moet dat nou, Menno?' riep iedereen die hem tegenkwam, maar Menno liet zich niet weerhouden.

Hij stond nu voor Hans' bureau en grijsde. Dat was geen goed teken, want Menno behoorde tot het administratieve type dat de vrije commerciële en redactionele vogels benijdde en ervan opvrolijkte als er iets misging.

Nu had hij een probleem waarvan hij kon vermoeden dat Hans het niet wist op te lossen.

'Ik heb een adverteerder die een contract heeft van twintig pagina's en daar veertig van wil maken. Hij wil meer korting dan op de tariefkaart staat. Daar zijn we tegen, zoals je weet. Maar ja, twintig pagina's zijn twintig pagina's. Je hebt het toch over pakweg een ton extra. Hoeveel mag ik hem bieden?' Hij keek Hans afwachtend aan.

'Ik zou even afwachten wat Bouke ervan vindt,' zei die afwerend. Hij had geen flauw idee van wat voor kortingen er bij grote advertentiecontracten werden gegeven. Tien procent? Twintig procent? In feite was elk bedrag goed, want nu de redactie de gewoonte had de niet-verkochte pagina's te vervangen door redactionele, was zelfs een gratis advertentie nog winstgevend: het scheelde in elk geval het honorarium van een redactionele pagina.

'Bouke is de hele dag weg,' zei Menno, 'en deze man wil nu een antwoord. Anders gaat hij naar de Haagse Post.'

Hans stond op. ‘Wat vind je zelf?’ vroeg hij. Die wedervraag was de ideale uitweg, natuurlijk. Dat hij daar niet eerder op gekomen was.

‘Ik zou ’m twee procent extra korting bieden op het hele contract,’ zei Menno. Hans prees zich gelukkig dat hij zijn mond gehouden had over de enorme percentages die hijzelf in gedachten had.

‘Je kan ook zeggen vier procent extra korting voor de twintig pagina’s die er nu bij komen? Dat klinkt wat royaler!’ zei hij.

‘Doe ik.’ Menno verdween weer naar boven. Als hij de trap op holde denderde dat door in Hans’ kamer, want de trap naar boven was aangelegd tussen zijn kamer en die van de Opzij-redactie.

‘Wat een kelere-herrie,’ zei René van Voorst die binnenkwam.

‘Ik zit hier nu pas een week, maar ik hoor het al niet meer.’

‘Over Dorothea. Ik heb de oplossing!’ zei René met een brede grijns. Hoe hij wist dat er een probleem was, kon Hans alleen maar raden, het leek alsof René een radar had voor dat soort nieuwtjes.

‘Vertel!’

‘Dorothea tikt haar teksten in Wordperfect 4.1 en zet ze op een floppy. Het redactionele tekstverwerkingssysteem kan Wordperfect lezen. Maar soms, soms komen leestekens verkeerd over. Een punt wordt een komma, een guldenteken wordt een vraagteken. Of er komt een blanco spatie. En dat gebeurt hier dus. Daar wordt die corrector giftig van, want hij legt keer op keer aan Door uit, dat ze telkens dezelfde leestekens vergeet. En zij ontkent dat dan. Je kent Jan Lorenz, die gaat over de rooie.’

‘Heb je het Dorothea al uitgelegd?’

‘Nee,’ zei René, ‘dat genoeg is aan jou.’

Hans nam het cadeautje graag in ontvangst. De aardigste kant van het uitgever zijn was het uit de weg ruimen van misverstanden, begon hij te begrijpen. Een eigen terrein had je als uitgever nauwelijks, je bemoeide je eigenlijk altijd met andermans zaken, en meestal werd je dat niet in dank afgenomen.

Maar soms kon je een probleem tussen afdelingen oplossen.

* * *

‘De dokter zei: je hebt grof zaad,’ zei Tom, ‘hij vond dat Mary eigenlijk te klein was om onze kinderen te baren.’

Dit was het soort conversatie dat Hans over het algemeen probeerde te vermijden, maar bij Tom van Veer was dat onbegonnen werk. Hans was blij dat Tom beschikbaar was om hem op te volgen als marktonderzoeker en nam daarom voor lief dat Tom op onverwachte momenten erg expliciet kon zijn als het ging om lichamelijke functies. Al binnen enkele weken na zijn komst had Hans een uitvoerig artikel van hem gekregen over de manier waarop mannen rectaal hun prostaat konden masseren, zodat zij de bijna onvermijdelijke gevolgen van het ouder worden konden vermijden. Hans legde het artikel ongezien in de prullenmand, maar de wetenschap dat Tom kennelijk zelf geregeld zijn prostaat ter hand nam, hinderde hem. Tom was een forsgebouwde man met sponzig vlees dat zelden in de zon kwam. Eigenlijk zag hij er nogal ongezond uit, met een bleek gezicht waarop hij een eendagsbaard liet groeien. Zijn haar hield hij zeer kort. Al met al deed hij denken aan iemand die lange tijd in het gevang had gezeten, maar dan onschuldig. Want Tom was niet agressief, eerder wat overdreven gediensig en complimenteus. En vooral trouwhartig. Hans kende hem uit zijn Inter/View-tijd, nu alweer dertien jaar geleden. Tom was daar een tijdlang zijn assistent geweest en nu een van de partners van Team Vier, het kleine bureau waar Hans in zijn marktonderzoekerstijd al het onderzoek van de Weekbladpers onderbracht. De vragenlijsten en de rapporten schreef hij altijd zelf, Tom zorgde voor de uitvoering. Hij had de organisatorische instelling die Hans prefereerde: hij ging ervan uit dat er dingen fout konden gaan en controleerde alles dubbel.

Toen Hans uitgever werd en een opvolger moest zoeken, dacht hij direct aan Tom en had hem er een briefje over geschreven. Maar er kwam geen reactie en toen hij Team Vier belde deed men nogal vaag. Tom was er niet. Hans belde naar zijn huis en sprak een boodschap in op het antwoordapparaat. Toen er teruggebeld werd was het zijn vrouw Mary. Hans kende haar wel, een kleine, slanke, kettingrokende Singaporese met fijnzinnige gelaatstrekken en droeve ogen. 'Petite' zou je haar kunnen noemen, als dat niet een te grove omschrijving was.

Alhoewel ze al ruim vijftientig jaar met Tom in Nederland woonde en drie inderdaad forsgebouwde kinderen had grootgebracht, kon je horen dat ze nog steeds in het Engels dacht en die woorden in het Nederlands vertaalde. 'Tom is, you know, een beetje hoe zeg je dat, van slag, Hans. Maar here he is.' Ze gaf de telefoon aan Tom en Hans hoorde het meteen: Tom was dronken. 'Ik ben, wat zal ik zeggen, een beetje uit de running,' zei Tom, 'maar ik heb

je brief ontvangen. En ik kom graag.'

'Ben je weer aan de alcohol?' vroeg Hans. Alcoholisten zijn er in twee soorten, had hij in de praktijk geleerd. Zelf was hij een gewoontedrinker, hij dronk dagelijks dezelfde portie alcohol, altijd in combinatie met het werk aan de schrijfmachine. Dronken worden was niet de bedoeling, een lichte aangeschotenheid het ideaal. Anderen, zoals Theo Bouwman en ook Tom, dronken om zichzelf een tijdlang kwijt te zijn. Tussentijds stoppen was niet mogelijk, het eindstation was nirwana. Dit type alcoholist kon wekenlang, maandenlang, jarenlang droogstaan. Eigenlijk leefden zij al met al gezonder dan de gewoontedrinker. Maar eenmaal door de bocht was het einddoel altijd opnieuw de totale dronkenschap, het wegwezen.

Het had Tom zijn plek bij Team Vier gekost, begreep Hans, zijn collega's hadden hem het bedrijf uit geduwd. Zou hij het aandurven hem bij de Weekbladpers nog een kans te geven?

Een paar weken later zaten ze tegenover elkaar in de marktonderzoekskamer voor een officieel sollicitatiegesprek. Carla Punt was al naar huis, maar Hans had zich ervan verzekerd dat zij Tom graag als nieuwe baas had. Voor hemzelf was het belangrijkste pluspunt dat Tom het onderzoeksprogramma van de Weekbladpers kende en er ook achter stond. Naadloos zou hij verdergaan waar Hans de klus zou achterlaten.

'Kijk, ik heb een nieuwe Nikon reflexcamera,' zei Tom, terwijl hij een foto van de kamer nam. 'Ik maak even een foto zodat ik Mary kan laten zien wat hopelijk mijn nieuwe werkplek wordt. Je weet, ze zit in de yin en yang en is benieuwd waar ik terechtkom. We hebben net een nieuw appartement gehuurd in Almere, daar gaat Mary een acupunctuurpraktijk beginnen. Het kostte wel een hoop geld, een paar duizend gulden overnamekosten van de vorige praktijk die daar zat.'

'Liep die niet?' vroeg Hans.

'Kennelijk niet,' zei Tom.

'Is het dan wel verstandig daar te beginnen?'

Tom haalde de schouders op. In zijn werk was hij heel zorgvuldig en precies, wist Hans, maar zijn privéleven werd gekenmerkt door uit de losse pols genomen beslissingen die vaak verkeerd uitvielen en hem eeuwig in de schuld brachten. Tom was degene die hem een paar jaar geleden vertelde: 'Ik ging naar mijn garage om zo'n nieuw geel nummerbord te halen voor mijn auto. En ik kwam terug met een gloednieuwe auto!'

Zo ook met camera's, Tom had altijd het nieuwste model.

‘Hoe is het met de drank?’ vroeg Hans.

‘Ik sta droog,’ zei Tom, ‘alweer twee weken. Sinds je belde. En ik slik multivitaminen. Moet je ook doen. Veel vitamine C, ijzer en natuurlijk biergisttabletten.’

Hans keek hem aan. Toms bleke papperige uiterlijk was geen reclame voor het vitaminegebruik.

‘Ik wil je graag de baan aanbieden,’ zei hij, ‘maar één ding wil ik afspreken. Als je weer uit de bocht schiet qua drank, vlieg je er hier uit, want dat kan ik echt niet hebben. En je weet, ik heb bij Inter/View ook weleens iemand wegens dronkenschap ontslagen.’

Tom knikte. ‘Je krijgt er geen spijt van,’ zei hij, met de hand op het hart.

Hans geloofde hem en nu Tom enkele weken in dienst was, burgerde hij snel in bij de Weekbladpers, het bedrijf lag marktonderzoekers kennelijk. Na Hans en Bouke was hij de derde.

* * *

De hele uitgeverij was erop ingericht te zorgen dat de redacties met een minimum aan sores het blad konden maken dat hun voor ogen stond. De redactionele onafhankelijkheid was totaal, en redacties hadden bovendien een vetorecht op alle commerciële uitingen die naar hun idee het karakter van hun blad geen recht deden. In goede tijden was dat een ideale, voor alle partijen bevredigende situatie en Hans had die goede tijden in de jaren zeventig meegemaakt en aan het slot van dat decennium in 1980 het topjaar beleefd: Vrij Nederland had in dat jaar een oplage van 112 000: 71 000 abonnees en 41 000 losse verkoop. Nu, in 1988 was dat gedaald naar 56 000 en 22 000. Theo had sinds zijn aantreden als directeur in 1982 vooral te maken gehad met wat het enige eigen terrein en de sores van de uitgever waren: dalende cijfers. Met name bij Vrij Nederland. Theo's natuurlijke neiging was de vlucht naar voren. Méér pagina's, meer kleur, een boekenbijlage erbij, in de hoop het tij te keren. Maar het had niet geholpen, in de treurige bezuinigingsjaren tachtig liepen de verkoopcijfers van alle opiniebladen terug, hoezeer ze zich ook inhoudelijk verbeterden. En met fors gestegen kosten en desondanks dalende omzet, liepen de verliezen snel op. Achteraf bekeken had dat tactische voordelen, want Theo had nu de redactie laten zien dat extra investeringen niet hielpen en dat bezuinigen dus de enige resterende

mogelijkheid was om het blad te laten overleven. In 1986 nam Vrij Nederland de draai. Met veel conflicten waren vijf redacteuren vertrokken of ontslagen, en het redactiebudget was ingekrompen. Maar hoe meer Hans er nu naar keek, hoe beter hij zag dat desondanks de cijfers behoorlijk uit de hand waren gelopen. Theo had – al bouwend aan het miniconcertje dat hij intussen gecreëerd had – kennelijk niet de tijd of de energie gehad om de productiekosten en redactiekosten van Vrij Nederland onder controle te houden. Hans haalde uit zijn koffertje de stukken die hij de vorige avond bekeken had, de laatste prognoses van de resultaten van VN van het afgelopen jaar, 1987. Hoe was het mogelijk dat de begrote productiekosten met 700 000 gulden waren overschreden? Na enig zoeken had hij de belangrijkste oorzaak gevonden: in plaats van de begrote zes pagina's kleur in het magazine waren wekelijks gemiddeld bijna negentien pagina's in kleur gedrukt. Dat scheelde tonnen en tonnen. Maar waarom had niemand aan de bel getrokken bij zo'n forse overschrijding? Jan Lansinga, de productiechef, had dat toch moeten zien?

Maar Jan zag het niet als zijn taak de redactie te kortwieken. Hij gaf zijn gegevens door aan de boekhouding en die produceerde en verspreidde week- en maandoverzichten waaraan iedereen kon zien hoever de begroting overschreden werd of juist niet. Vermoedelijk sloeg Rinus er weleens een bezorgde blik op, en Joop – geen cijfermens – zou ze vermoedelijk bewaren voor een rustig moment, dat in zijn leven nooit kwam. Maar als er geen uitgever was die zich er druk over maakte, dan was het niet verwonderlijk dat de hoofdredactie aannam dat het geen problemen opleverde.

Daarbij kwam dat Jan sinds halverwege het vorige jaar aan de boekhouding alleen overschrijdingen boven de zestien kleurpagina's doorgaf. Kennelijk had iemand ergens besloten dat dat de nieuwe norm was. En Theo had dat kennelijk geaccepteerd of niet gezien of zelf het besluit genomen zonder de begroting aan te passen.

Hij pakte het memo erbij dat hij gisteren geschreven had over deze verontrustende zaken.

'De redactie moet wekelijks een duidelijk overzicht krijgen van de stand van zaken ten aanzien van te veel of te weinig afgenomen pagina's en kleurgebruik.

En er moet iemand bij de redactie zijn die dit alles begrijpt en in de gaten houdt en het gewicht heeft om de redactie onder druk te zetten als er volume ingehaald moet worden of te veel kleur wordt gebruikt.

Van directiezijde moet dit scherp gevolgd worden en dat behoort heel duidelijk tot mijn nieuwe rol. Maar ik wil graag eerst weten waarom het de algemeen directeur (die heel wat meer gewicht heeft dan ik de eerste jaren zal hebben) niet gelukt is hier greep op te krijgen.'

Zo, dat was heldere taal. Hij had gelijk ook maar het zetterijprobleem op papier gezet:

'Afgezien van het probleem van begrotingsoverschrijdingen is er kennelijk ook een zetterijprobleem, met name bij de productie van VN-krant (bij het magazine en de boekenbijlage die eerder in de week gemaakt worden loopt het soepel). Een eigen zetterij heeft altijd moeite om zich schrap te zetten als het om de deadlines gaat, de redactie wil altijd de bakens verzetten, en het laat mogen inleveren heeft een statusaspect bij redactieleden. Normaal gesproken mag je van hoofd- en eindredactie verwachten dat die het onder controle houden, maar ik heb de indruk dat daar juist het probleem zit. Als vrijwel alle tekst pas op dinsdag ingeleverd wordt en pas ingevoerd kan worden na fiat/bewerking van één eindredacteur (Joop), dan wordt hij de bottleneck van het productieproces en betaal je wekelijks extra aan overuren en wachttijd van de drukker.

Dat schijnt nu ten minste een ton per jaar te kosten en met een wat strikter inleverschema (meer op maandag) moet daar wat aan te doen zijn. Ook hier geldt dat dat duidelijk tot mijn taak behoort, maar dat ik wat meer inside-informatie nodig heb voordat ik eraan kan beginnen.'

Hij herlas de laatste alinea. Indirect beschuldigde hij Theo van laksheid, en dat was misschien niet fair.

Theo had een excuus, zijn werkterrein was veel te groot voor één man. Maar hij had zich dat eerder moeten realiseren en de zin was zo geformuleerd dat Theo het kon lezen als een verzoek om informatie: in welke slangenuil zou Hans stappen als hij er iets aan ging doen? Dat het laat mogen inleveren van tekst een statussymbool was binnen de redactie, wist iedereen, Joop van Tijn zelf was daarbij het grote voorbeeld: als Haags verslaggever kwam hij zelden eerder dan de absolute deadline met zijn tekst af. Laat inleveren gaf ook meer kans dat je tekst zonder veel eindredactionele ingrepen in het blad verscheen, en Joop beseftte dat in zijn nieuwe rol als geen ander. Daarom wilde hij natuurlijk alles lezen, hoe laat het ook werd ingeleverd. En daardoor werd hij de grote vertrager.

Hans vulde met de pen de datum in, onder aan het memo. Het was 6 februari 1988, de eerste vijf weken waren omgevlogen. Hij liep naar het

kopieerapparaat beneden, vermenigvuldigde het stuk tweemaal, deed het origineel voor Theo in een postmap en nam de kopieën mee terug naar zijn kamer. Dit was eigenlijk secretaressewerk, maar Hans had er geen spijt van dat hij afgezien had van die hulp. Het tochtje naar het kopieerapparaat en het opbergen van de stukken in hangmappen vergde weinig tijd en gaf de gelegenheid om tussen de bedrijven door na te denken.

Hans had besloten zijn memoranda te nummeren, dit was al nummer 20, zag hij met schrik. Hij was bezig het bedrijf te bekogelen met zijn avondlijke tikwerk over alle onderwerpen die hij in zijn nieuwe rol tegenkwam. Er zat zelfs een stuk bij over de aanpak van vijftigplussers, lang voordat die qua aantal een probleem zouden kunnen worden.

De uitgeversrol was die van bemoeial, zoveel wist hij er inmiddels wel van. Maar hij was misschien bezig dat te overdrijven. Elke avond trok het toetsenbord hem als een magneet aan, en nu hij met zichzelf afgesproken had een aantal jaren alleen aan het werk te denken en geen boek te schrijven, vlogen de memo's uit zijn twee vlijtig tikkende wijsvingers: over telefonische werving, over het bevorderen van het digitaal inleveren van teksten door de freelancers die nu nog de schrijfmachine hanteerden (zou het helpen als de uitgeverij hun eerste computer subsidieerde?), over wat het werven van een abonnement maximaal mocht kosten, over het probleem dat de abonnees niet graag knipten in VN zodat bonnen van adverteerders ongebruikt bleven, over de vraag waarom advertentietarieven altijd in verticale millimeters werden uitgedrukt terwijl de kolombreedten van de verschillende bladen sterk uiteenliepen (was het niet een idee om advertentieruimte per vierkante centimeter te verkopen?).

* * *

De eerste officiële directionele contacten met Rinus en Joop vonden plaats op Theo's kamer. Hans vond dat prima, hij ging liever niet op eigen houtje in de clinch met de twee zwaargewichten. Hij keek liever de kat uit de boom voordat hij actie ondernam.

Ze zaten er al toen hij binnenkwam. Joop van Tijns lach schalde nog over de tafel toen hij even overeind kwam om Hans een hand te geven. Rinus bleef zitten en stak met een verontschuldigende glimlach zijn hand uit, een wandelstok tussen de benen. Hij was een kleine man, massiever gebouwd dan

je op het eerste gezicht dacht. Op zijn hoofd een onstuimige bos golvend haar, de Abe Lenstra van de journalistiek. De laatste maanden liep hij vaak wat mank, een hardnekkige ontsteking onder de hiel. Het gebrek aan beweging maakte hem wat dikker, zo te zien, maar zijn donkere kraalogen hielden nog steeds alles scherp in de gaten. Joop van Tijn beheerste het gesprek. Hij sprak altijd op volle snelheid en slikte halve woorden in, zonder dat het de verstaanbaarheid van zijn zinnen aantastte. In geschreven tekst kent iedereen het fenomeen dat woorden begrijpelijk blijven, ook als er hier en daar letters ontbreken. Joop maakte daar bij het praten gebruik van: mensen hebben aan een half woord genoeg. De glazen van zijn bril blikkerden terwijl hij van de een naar de ander in het gezelschap keek of ze hem wel volgden. Net als Rinus, stak Joop altijd keurig in het pak, met das. Zijn dichte krullenbol begon wat grijs te worden. Joop kwam en ging per taxi en was zijn hele leven overal altijd te laat. Dat hij nu hier op tijd bij Theo zat, was een uiterste vorm van voorkomendheid, hij had er ongetwijfeld andere afspraken voor moeten afzeggen of negeren. Het betekende ook dat Joop iets wilde. Er ging veel over tafel, vooral tussen Joop en Theo. Namen van politici, van andere journalisten, van affaires met geld, van affaires met vrouwen, van affaires met affaires. Ze vingden elkaar verbaal vliegen af en lieten met kleine hints weten te begrijpen wat de ander niet hardop wilde zeggen. Rinus keek geamuseerd toe, terwijl Hans zich geërgerd afvroeg wanneer ze nu ter zake zouden komen. Joop schoof het praten over cijfers liefst zo ver mogelijk voor zich uit, wist hij. Rinus kende ze ongetwijfeld uit zijn hoofd, maar zag niets in praten over negatieve zaken. En Theo hoefde maar even gekitteld te worden in zijn encyclopedieoksel om wild te gaan strooien met kennis over – wel alles. En dat kwam Joop goed uit.

‘De keeper van Ajax in 1957?’ vroeg hij. Theo kneep zijn ogen samen.

‘Eddy Pieters Graafland,’ zei hij. ‘Maar wie was reservekeeper?’ vroeg hij op zijn beurt.

Daar had Joop geen moeite mee. Ook hij had een geheugen als een pot. Zo ging een halfuur voorbij. Toen er even een stilte viel, schraapte Hans nadrukkelijk zijn keel.

‘We vervelen Hans,’ zei Theo, ‘we zouden het eigenlijk hebben over het redactiebudget.’

‘Ja, goed dat je erover begint,’ antwoordde Joop snel, ‘daar komen we niet mee uit. Je weet, ik doe graag mijn best voor het bedrijf en de staatjes van Hans spreken boekdelen. Maar het simpele feit ligt er, we komen er niet mee

uit.’

‘Volgens de exploitatieoverzichten die jullie ook krijgen, is er nu, na één maand in het nieuwe jaar, al een overschrijding van een halve ton.’ Hans had zich terdege voorbereid.

‘Waar staat dat?’ vroeg Joop.

Hans wees hem het getal op het overzicht dat hij alle deelnemers aan het gesprek een paar dagen eerder had gestuurd. ‘Heb ik dit gehad?’ vroeg Joop geagiteerd. ‘Ik heb dit nooit gezien. Rinus, heb jij het?’

Rinus stak het even omhoog.

‘Je moet het mij in een gesloten enveloppe sturen, niet los in een internepostmap,’ zei Joop. ‘Journalisten jatten alle stukken waar cijfers in staan.’

‘Ik heb het in een enveloppe gedaan,’ antwoordde Hans, ‘ik weet dat je dat wilt. Het is ook geen halszaak. Ik wijs er alleen maar op dat het misgaat met het budget en ik vroeg me af wat er aan te doen is.’

Hier was Joop heel stellig over: ‘Meer budget natuurlijk. Dat is echt nodig. Theo, je weet wat we in de afgelopen jaren bezuinigd hebben. Vijf man eruit. Die stukken moet ik nu kopen.’

‘Ha!’ Iemand sloeg zijn hand met een klap op tafel. Dat was Rinus, maar hij keek er vrolijk bij.

‘Misschien moeten we oude stukken nog eens opnieuw plaatsen!’ opperde hij op ironische toon.

‘Ik kan ook zien wáár het probleem zit,’ gaf Hans aan, ‘het budget voor foto’s wordt fors overschreden.’

Nu ging Joop een licht op.

‘Ja, ik schakel de laatste tijd Hans van Bommel weinig meer in. Hij doet z’n best niet, hij is bezig met een eigen fotoboek.’

‘En zijn salaris gaat natuurlijk gewoon door. Maar wil je wel verder met hem?’ vroeg Hans.

‘Nee, eigenlijk niet. Ja, ik weet wat je zeggen wilt,’ voegde Joop er snel aan toe, ‘je zegt, ontsla hem dan. Dat komt wel, dat komt wel. Maar ik moet eerst zeker weten dat Joeri Joosten het goed doet. Dus dat probleem lost zich wel op. Maar hoe zit het met wat extra budget voor de stukken die we nu moeten kopen?’

Rinus wachtte geduldig af of Joop Theo om zou krijgen. Dan zou hij lang kunnen wachten, wist Hans. In het voorgesprek dat hij met Theo had gehad, was besloten geen krimp te geven en de redactie te houden aan het

afgesproken budget. Maar Theo hield geen stand.

‘Oké, twee ton, maar geen cent meer,’ hoorde Hans hem ten slotte zeggen. Hij wist niet wat hem overkwam. Twee ton gaf Theo zonder slag of stoot weg! Zonder enig overleg en geheel in strijd met wat hij wist dat eigenlijk eerder nodig zou zijn: budgetvermindering.

‘Hoe kan je dat nou doen?’ vroeg Hans, toen Rinus en Joop tevreden waren vertrokken.

Theo haalde zijn schouders op.

‘Diny van de Manakker,’ zei hij, ‘ik heb ze zover gekregen dat Diny een soort coördinator wordt van de redactionele productie. Zij gaat de voortgang in de gaten houden en probeert de bottlenecks te vinden en te beheersen.’

Diny was een van de eindredacteuren van Vrij Nederland, een kordaat ogende ex-onderwijzeres, blond en aardig.

‘Nou ja, die bottleneck is duidelijk,’ zei Hans. ‘Joop is een deadlinewerker en trekt alles naar zich toe. Elke zin, elk woord van elk stuk moet hij gelezen hebben. Of Diny tegen hem op kan, is de vraag.’ Het was eigenlijk geen vraag, niemand kon tegen Joop op, omdat hij overal een weerwoord op had. Maar er zat ook een positieve kant aan, realiseerde hij zich.

‘Diny kan in elk geval zorgen dat ze wéten hoeveel omvang de krant, het magazine en de boekenbijlage mogen hebben in een gegeven week, en kan aan de bel trekken als er een overschrijding is. Dat is al winst, want nu doet iedereen maar wat en niemand weet wat de grens is.’

‘Precies,’ zei Theo, alsof hij dit zo had uitgedacht.

‘Je hebt haar toch niet uit het redactiebudget gehaald en bij de productieafdeling geplaatst?’ vroeg Hans. Diny stond op de begroting van de redactie en als haar salaris voortaan door een andere afdeling betaald zou worden, kreeg de redactie meer financiële ruimte. Dat kon niet de bedoeling zijn.

Theo aarzelde even, merkte Hans. ‘Nee,’ zei hij, ‘ze blijft lid van de redactie.’ Terwijl Hans zijn papieren pakte om te vertrekken, reikte Theo hem nog een notitie aan.

‘Een verzoek van Cisca. Ze wil vijf keer per jaar een Joke Smit-lezing organiseren en de tekst van die lezing moet in Opzij afgedrukt worden. Dat vergt vier pagina’s, twintig pagina’s per jaar. Vraag aan jou of je kan uitdokteren of dat kan en hoe.’

‘Dat zal niet meevallen,’ zei Hans, ‘want de omvang van het blad gaat met acht pagina’s omhoog, niet met vier. Zoveel weet ik er wel van. Dat zal een

ingewikkelde rekenarij worden.'

'Veel plezier ermee,' zei Theo met een grijns.

Die avond schreef Hans hem een bitter memo over het zo makkelijk weggeven van twee ton budget. Hoe haalde Theo het in zijn hoofd? Hij nam zich voor de gesprekken met Rinus en Joop voortaan alleen te doen.

* * *

Een aardig en zacht bedrijf als de Weekbladpers trok natuurlijk méér dan het gewone aantal gekken en kneuzen aan. Dat was voor niemand een probleem. Op de automatiseringsafdeling had je Niek van den Eland, een zorgelijk kijkende dertiger die eenvoudig applicatiewerk deed en iedereen die hem aansprak zo aandachtig aanblikte dat hij of zij er vanzelf verlegen van werd. De snel oprukkende kwaliteit van automatisering ging te hard voor zijn leervermogen en Nieks toekomst stond dan ook geregeld ter discussie: heeft iemand nog iets voor Niek? In het personeelsdossier zag Hans een keer tot zijn verbazing dat hij een HBS-B-opleiding had voltooid. Waarom dan nu zo'n traag verstand? Een auto-ongeluk met hersenletsel zou volgens personeelszaken de oorzaak zijn en Hans nam zich voor hem er eens over aan te spreken: waarom had hij geen compensatie gekregen van de verzekering? Maar elke keer als hij Niek sprak, keek die hem met zulke trouwe hondenogen aan dat hij het onderwerp liet liggen. Niek had een vrouw en twee jonge kinderen waarmee hij dolgelukkig was en van wie hij de portretten graag liet zien. Waarom zou hij hem erop attenderen dat hij minder was dan hij kon zijn?

Anders lag het met Francis Bos, een trouwe bezoeker van alle CWV-vergaderingen. Op het eerste gezicht was zij een aantrekkelijke jonge vrouw, met sprekende ogen en lang sluike haar. Maar steevast bij de rondvraag begon zij met luide klaaglijke stem over het persoonlijke probleem dat haar het leven erg bemoeilijkte en waar zij niet over kon vertellen. En in plaats dat haar chef haar hielp, maakte hij het haar juist erg moeilijk.

'Je moet voor zoiets niet in deze vergadering zijn,' legde de voorzitter haar telkens uit, 'ga naar personeelszaken of de directie.'

'Dat heb ik gedaan,' zei Francis vervolgens bitter, 'maar het helpt niets.' Het duurde altijd wel een kwartier voordat ze begreep dat ze hier niet verder kwam. Alle aanwezigen luisterden stil en berustend, iedereen wist dat het

alleen maar meer tijd zou vergen als een ander dan de voorzitter zich in de kwestie mengde. Slimmeriken excuseerden zich al voor de rondvraag, als ze zagen dat Francis er weer was.

‘Ze is gewoon knettergek,’ zei Connie Boekweit, de personeelschef, tegen Hans, bij de eerste bijeenkomst die hij met haar had over de administratieve afdelingen en hun sores. Connie was enkele jaren geleden overgekomen van de failliete feministische uitgeverij Sara en deed Personeelszaken. Een grote zelfverzekerde vrouw met een aangenaam romig stemgeluid. Haar haar droeg zij opgestoken in een krans, zoals in vroeger tijden gebruikelijk was. Zij kon als geen ander meelevend kijken en knikken en hoorde zo op de diverse afdelingen al snel wat er mis was. En dat bracht zij zo nodig discreet bij de directie in.

‘Oké, we hebben allemaal wel wat,’ zei Hans lankmoedig.

Hij wilde niet meteen de bijl hanteren.

‘Ja, maar weet je wat ze laatst deed tegen een nieuwe abonnee? Die wilde de Opperlandse Taal- en Letterkunde als premie. “Ja meneer, daar kunnen we niet aan beginnen,” zei Francis, “weet u wat dat kost? Dat boek kost wel zeventig gulden!” Gelukkig pakte Flip de telefoon van haar over en die heeft het rechtgebred.’

Hans lachte. Het was inderdaad een heel forse premie, die alleen voor jaarabonnementen gold.

‘Was het een jaarabonnement?’ vroeg hij.

‘Ja, volgens Flip wel. Dus het sloeg nergens op dat ze het weigerde.’

Flip van Hagelen was het hoofd van de abonnementsafdeling, een altijd geagiteerd gebarende en pratende veertiger. Hij oogde als een joyeuze homo, maar als het om abonnements ging was hij een dorre ambtenaar.

‘Ben je met een ontslagprocedure bezig?’ vroeg Hans.

‘O, al een halfjaar,’ zei Connie. Haar stem had nu een ijverige klank. ‘We hebben een stevig dossier.’

In gedachten zag Hans het gezicht van Francis Bos, en hoorde haar klaaglijke geluid.

‘Dat stemgeluid alleen al maakt haar totaal ongeschikt voor de telefoon,’ zei hij, ‘zo jaag je lezers weg. Ga maar door met die ontslagprocedure, Connie.’ Even voelde hij een pang van schuld nadat hij het gezegd had, maar toen Fred Louhenapessy langskwam met een stapel post, was hij haar al snel vergeten.

* * *

De drie bladpromotoren hadden heel kort verteld wat hun plannen voor de komende maand waren en wat de afgelopen wervingsacties aan nieuwe abonnementen en losse verkoop hadden opgeleverd. Ze waren gehuisvest in de mooiste ruimte van de Kloveniersburgwal, de Blauwe Zaal, genoemd naar het donkerblauwe onverslijtbare en chic ogende tapijt dat er lag. De Blauwe Zaal keek uit op het mooie binnentuintje van het pand. De drie bladpromotoren zaten in de grote ruimte, hun chef Hugo Anderman in een klein aansluitend kamertje dat alleen via de bladpromotorenruimte bereikbaar was. Zijn bureau paste er net in, maar Hugo was met weinig tevreden. Als ex-redacteur van Vrij Nederland was hij gewend met een grote groep in één redactiezaal te zitten, het hebben van een eigen kamer, hoe klein ook, was voor hem een luxe.

Hans zat op zijn eigen verzoek één keer per maand bij hun wekelijkse vergadering en hij had niet de indruk erg welkom te zijn. Hij wist ook waarom: hij wilde te veel. De avond voor zo'n vergadering maakte hij per blad een lijstje met ideeën en vraagpunten, en de bladpromotoren volgden liever de gebaande paden dan dat zij hun budgetten gebruikten voor nieuwe plannen met een onzeker resultaat.

'Waarom hebben wij geen wachtkamerabonnementen?' had Hans op tafel gelegd. Kappers, fysiotherapeuten, artsen, ziekenhuizen. Overal zag je mensen wachten en verveeld een drie jaar oude Margriet doorbladeren die een verpleegster of dokstersassistent er had achtergelaten.

Arts en auto was ook zo'n wachtkamerblad dat jaren en jaren meeging. Alleen bij de kapper of de chinees trof je weleens een echte leesportefeuille aan, in de medische sector dumpte men alleen oude nummers van het eigen leesvoer. Stel nu dat je voor een habbekrats of desnoods gratis daar wekelijks de nieuwe VN of maandelijks de nieuwe Opzij of Onze Wereld kon laten liggen, dan werd die door tientallen, misschien wel honderden klanten of patiënten gelezen. Allicht dat een paar van hen het blad eens los zou gaan kopen en wie weet zou dat tot een abonnement leiden.

'Hoe stel je je dat voor?' vroeg Hugo Anderman in de stilte die de bladpromotoren lieten vallen.

'Nou, gewoon, een gezamenlijke mailing van onze drie bladen naar adressen van artsen, fysiotherapeuten en god mag weten wat voor bestanden er nog

meer te koop zijn,' antwoordde Hans. Er viel hem iets in. 'Misschien wil Voetbal International ook meedoen, Kees van Nijnatten is overal voor in. Alhoewel... Nee, laten we dat maar niet doen, VI is natuurlijk de eerste keus.'

'Het kost wel een hoop geld,' zei Maya Elfering. Zij was de bladpromotor van Onze Wereld, het NOVIB-blad waarvan de uitgave door de Weekbladpers verzorgd werd en zij had het geringste budget. Maya was klein en beweeglijk, een pocketvenus met blond haar en blauwe ogen en een hoge schaterlach. Haar budget was net toereikend voor een jaarlijkse mailing onder de adressenbestanden van NOVIB- donateurs en de rest van het jaar draaide zij de resterende dubbeltjes om en om en nog eens om.

'Dat valt wel mee,' zei Anoesjka, 'we kunnen de exemplaren uit de retouren laten halen. Dat kost een duppie per stuk.'

Anoesjka Dingejans was de bladpromotor van Opzij en de enige van de afdeling die makkelijk enthousiast te krijgen was. Zij probeerde alles wat wie ook maar opperde en leerde door trial and error wat er wel of niet werkte. Haar grote bos krulhaar omlijstte een fijn geciseleerd gezicht waar mannen naar omkeken. Maar Anoesjka had na een slecht huwelijk gekozen voor een lesbisch bestaan, en zij keek niet terug. Dankzij haar onverdroten enthousiasme was de oplage van Opzij de laatste jaren stevig gaan stijgen en lag nu rond de 37 000. Haar suggestie was zinnig. Van de losse exemplaren die de bladen aanleverden aan de tijdschriftenwinkels, kwam altijd een deel retour. Logisch, want er moest tot de laatste verkoopdag voorraad zijn en het viel nooit te voorspellen in welke winkels die maand wat meer of wat minder werd verkocht. Verspreidingsorganisatie Aldipress hield per verkooppunt de statistieken bij en stuurde de uitzet zo goed mogelijk aan. Maar er kwamen altijd duizenden exemplaren van de diverse bladen onverkocht retour. Die werden als oud papier verkocht, maar je kon voor een klein bedrag ook de exemplaren van je eigen blad eruit laten halen, om ze te gebruiken voor gratis verspreidingen.

'Dan is het wel een oud exemplaar,' zei Hugo. 'Maar dat geeft eigenlijk niet,' voegde hij er snel aan toe, voordat iemand anders erop zou komen, 'in een wachtkamer mag een blad best van de vorige week of maand zijn. Wat vinden we van Hans' idee?'

Zolang het ter discussie stond, was het zijn idee, begreep Hans. Zo werkte dat nu eenmaal in een bedrijf. Als de bladpromotoren het uitvoerden en het werd geen succes, dan bleef het Hans' idee. Pas als het een succesvolle actie was,

werd het een idee van de promotieafdeling.

‘Ik zie er het nut niet van in,’ zei Rob Dagids. Hij tilde er even zijn hoofd voor op. Rob lag het liefst als een hond met zijn hoofd op zijn voorpoten en gebruikte daarvoor de vergadertafel. Van de drie bladpromotoren was hij degene met de meeste ervaring en het grootste takenpakket. Voor Vrij Nederland moest wekelijks veel gedaan worden en zoals de meeste luie mensen was Rob zeer efficiënt. De tijd die hij overhad bracht hij het liefst in rust door, zijn kin tussen twee gebalde vuisten op het blad van zijn bureau, uitkijkend over de kleine binnentuin.

‘Je kan gelijk hebben,’ zei Hans, ‘het is een heel indirecte manier van werven en eigenlijk vooral geschikt voor nieuwe bladen die nog weinig bekendheid hebben. Maar ik dacht ook aan het leesbereik. Je weet dat de advertentietarieven gebaseerd zijn op het gemiddeld aantal lezers per nummer. Hoeveel dat er zijn wordt bepaald in het nop, dat kennen jullie.’ Ze knikten. Het nop-onderzoek werd betaald door de gezamenlijke uitgeverijen en behelsde een grote enquête waarin consumenten opgaven welke kranten en bladen zij in de afgelopen dag, week of maand onder ogen hadden gehad. Daaruit werd via allerlei statistische bewerkingen het ‘gemiddeld bereik’ van alle kranten- en tijdschriftentitels berekend. Hoe hoger dat getal, hoe meer er voor een advertentie in het blad gevraagd kon worden.

De bladpromotoren kochten zelf vaak advertentieruimte in kranten en kenden het begrip dus.

‘Als we kans zien om een paar duizend wachtkamerabonnements te verkopen en elk exemplaar wordt door pakweg vijftig klanten of patiënten bekeken, scheelt dat al gauw een honderdduizend aan bereik,’ rekende Hans voor.

‘Ja, maar wat hebben wij daaraan?’ vroeg Rob.

‘Jullie in directe zin niets. Maar Bouke met zijn mensen wel. Ze kunnen rapporteren dat het bereik van VN gestegen is, eventueel de tarieven verhogen. Zo krijgen we meer advertentiegeduld binnen.’

‘Ik begrijp Rob wel,’ zei Hugo, ‘waarom zou hij budget vrijmaken als de opbrengst ten goede komt aan het advertentiebedrijf? En waarom zou hij er tijd en moeite aan besteden?’

Hans zuchtte.

‘We moeten overkoepelend denken,’ zei hij, ‘wat goed is voor de advertentieafdeling is goed voor het bedrijf en uiteindelijk ook goed voor

jullie. Maar ik zal weleens met Bouke overleggen. Misschien heeft zijn afdeling nog wat budget over voor zo'n actie.'

'Ik ben er vóór,' zei Anoesjka. De anderen keken haar licht misprijzend aan. Anoesjka altijd met haar onverwoestbare enthousiasme.

'We houden het in gedachten,' zei Hugo, 'het volgende agendapunt. Contact met de abonnementenadministratie. Ha, daar komt Flip net al aan.'

Flip van Hagelen kwam gehaast binnen en trok een bureaustoel naar de vergadertafel.

'Waar gaat het over?' vroeg hij.

Iedereen keek Hans aan voor een antwoord. Het was zijn idee om één keer per maand Flip in de wekelijkse bladpromotorenvergadering uit te nodigen.

'Ik hoorde dat er af en toe wat discussie is over acties en premies,' zei hij, 'en het leek me een goed idee één keer per maand daarover te praten en misverstanden uit de weg te ruimen.'

'Breek me de bek niet open,' zei Flip. Hij droeg een ringetje in zijn oor, en was altijd zonnebankbruin. Roodbruin, eigenlijk. Het liet zijn felblauwe ogen goed uitkomen en als Flip lachte zag je een gave reeks witte tanden. Maar Flip lachte niet vaak, hij maakte een gehaaste, overwerkte indruk en regeerde de zeven dames en twee heren van de abonnementenadministratie met straffe hand. Een computersysteem verdeelde de binnenkomende telefoontjes over de afdeling, en de gesprekken moesten zo kort en zakelijk mogelijk afgehandeld worden, zodat geen enkele beller langer dan een minuut hoefde te wachten. En aan het eind van de dag moesten alle mutaties van binnengekomen of opgezegde abonnementen en adreswijzigingen verwerkt zijn, anders had Flip geen rust. 'Hoezo breek me de bek niet open?' vroeg Maya strijdlustig.

'Één. Geen informatie over de VN-mailing van vorige week,' telde Flip op de vingers van zijn linkerhand af. 'Twee. Opzij heeft ineens meerdere premies tegelijk, dat hadden we niet afgesproken. Drie. Onze Wereld verkoopt ineens kwartaalabonnementen. Goed, het zijn er maar een stuk of twaalf, maar wij moeten toch weer een nieuwe mogelijkheid invoeren. Jullie doen maar raak. En wij maar poeren in het systeem.'

De oude abonnementenadministratie was vijf jaar geleden voor die tijd een wonder van efficiency geweest, maar er waren inmiddels zoveel toeters en bellen aan gehangen dat het steeds moeilijker werd om een opbellende abonnee snel te bedienen.

'Meerdere premies moet kunnen,' vond Hans, 'maar krijgen jullie die ook op

de afdeling, zodat je weet wat het is?’ ‘Welnee,’ zei Flip, ‘iemand belt op, wil een abonnement en zegt dat ze dat boek van Piet Grijs wil hebben. Dan bladeren we snel Vrij Nederland door, en zien we in de wervingsadvertentie dat het de Opperlandse Taal- en Letterkunde is, van Battus. Zo stommelen we maar door.’

‘Een beetje oude koek, Flip,’ zei Hugo sussend, ‘dat verhaal is van een maand geleden.’

‘En zo iemand krijgt Francis Bos aan de telefoon, en die zegt: “De Opperlandse Taal- en Letterkunde? Dat kost zeventig gulden in de boekhandel. Daar beginnen we niet aan!”’ Maya liet haar hoge schaterlach horen.

‘Ja, dat doet Francis niet meer,’ zei Flip, ‘ze is trouwens al een tijd ziek. Dat komt er ook nog bij, de uitzendkrachten die ik steeds weer moet inwerken om Francis te vervangen.’ Hij keek op zijn horloge. ‘Zijn we klaar? Of willen jullie nog meer klachten horen?’

Hij zat vertrekgered op het puntje van zijn stoel. Het contact dat hij had met de bladpromotoren vond vrijwel altijd telefonisch plaats, de abonnementenafdeling had haar plaats op de Raamgracht en was geen gastvrije omgeving. De bladpromotoren brachten er niet vaak een bezoekje. En omdat het telefonische contact altijd ging over zaken die niet goed waren gelopen, was vijandigheid troef.

‘Als we nou afspreken dat Flip enige tijd tevoren een mededeling krijgt over de acties die jullie in de planning hebben, dan kan hij daar rekening mee houden,’ opperde Hans.

‘Jawel, maar dan gaat Flip bellen dat het niet kan wat wij willen,’ zei Anoesjka, ‘dus melden we het liever niet vooraf. Ik vind dat we het ook eens moeten hebben over de taak van die afdeling. Ze zijn veel te weinig klantvriendelijk.’

Flip stond op. ‘Hier heb ik geen trek in,’ zei hij.

‘Flip, doe me een lol. Anoesjka, dat onderwerp is nu niet aan de orde.’ Hugo probeerde te sussen.

‘Hans heeft gelijk, we moeten Flip de planning laten sturen. Hoe lang van tevoren wil je het weten, Flip?’

Flip ging weer zitten. ‘Twee weken is genoeg,’ zei hij.

‘En wat de premies betreft,’ zei Hans, ‘is het niet een idee om de abonnementenadministratie van elke premie een exemplaar te sturen? Dan kunnen ze vragen beantwoorden die erover gaan. En aan het eind van de actie

kan de premie verloot worden onder je afdeling, Flip.'

Flip reageerde minder tevreden dan Hans had verwacht.

'Als het maar niet betekent dat we die premies ook moeten gaan aanprijzen,' zei hij argwanend, 'we zijn geen verkoopafdeling, we zijn administratief.'

Het was een oude controverse tussen de bladpromotoren en Flip. Zij wilden dat de afdeling in het contact met nieuwe abonnees dezen in een langer abonnement met een grotere premie probeerden te lokken, maar de afdeling weigerde stelselmatig commercieel te zijn. Ze wilden de gesprekken neutraal, efficiënt en vooral administratief houden en Hans was geneigd ze gelijk te geven. Verkopen was een vak apart en vergde een ander soort mensen.

'Dat is duidelijk, Flip,' zei hij.

'Nou, dan graag. Leuk voor de afdeling,' zei Flip.

'Ik heb hier een Opzij-tas, met alle lopende premies,' zei Anoesjka en ook Rob begon te zoeken naar zijn aanbiedingen. Hugo stond op en ging naar zijn kleine kamer. Alleen Maya bleef zitten, zij werkte uitsluitend met geldkortingen. 'Kunnen we volgende maand praten over België?' riep Hans in het geroezemoes. De verkoop van de bladen in België was niet groot, enkele duizenden per week of maand, maar niemand wist waar die cijfers vandaan kwamen en hoe ze te verbeteren waren. Dat zat Hans niet lekker, maar in deze vergadering kon hij het niet meer aan de orde stellen. Die was plotseling afgelopen. Met een zwaai verliet hij de Blauwe Zaal en keerde terug naar zijn eigen plek.

Daar zat Kees Waagmans op hem te wachten aan de ronde vergadertafel. Kees was hoofdredacteur van Onze Wereld, het blad van de NOVIB, een organisatie die zich richtte op ontwikkelingswerk in de derde wereld. Een jaar of vier geleden was het bij de Weekbladpers terechtgekomen omdat de redactie zich een eigen mening permitteerde en daartoe volgens het redactiestatuut ook alle vrijheid had. Maar het gaf geregeld frictie binnen de organisatie dat het blad zich nogal eens kritisch uitte over NOVIB-zaken. Toen de NOVIB-mensen die het blad beheerden zich bezig gingen houden met het opzetten van een heel nieuwe manier van fondswerving, namelijk een loterij op basis van de postcode, was er een aanleiding om het blad elders onder te brengen. Het kwam in 1984 terecht bij de Weekbladpers, die het voor eigen rekening en risico exploiteerde. Formeel bleef het eigendom van de NOVIB.

Goede doelen werden steeds concurrerender en de Strijd om de Geefgulden was in de jaren tachtig professioneel geworden. De managers die het blad

kwamen overdragen aan de Weekbladpers, zagen er ook niet uit als geitenwollensokkendragers, maar oogden en spraken als marketeers. ‘Het zou verboden moeten worden,’ zei Hans later tegen Theo Bouwman, ‘zo’n loterij op basis van postcodeadressen. Als het nou een serie willekeurige huizen was, waar de prijzen op vallen. Maar ze willen hele straten gaan uitloten, godverju. Dan dwing je iedereen om voor alle zekerheid toch maar mee te doen. Stel dat al je burens een paar ton rijker worden en jij niet omdat je geen postcodeloten hebt gekocht, dan ben je toch de rest van je leven depressief? Het is een vorm van chantage.’

‘Wel slim bedacht,’ zei Theo, ‘maar ik laat me niet verlokken.’ Theo behoorde vermoedelijk tot de weinige mensen die zo’n gebeurtenis langs zijn koude kleren zou laten afglijden, hij kon deuren in zijn bewustzijn naar believen openen dichtdoen. Maar Hans zou, alhoewel geen geldwolf, wel depressief worden als zijn hele straat rijk werd en hij niet. Kees Waagmans, de hoofdredacteur van Onze Wereld, voelde zich als een vis in het water bij de Weekbladpers, waar journalistieke onafhankelijkheid buiten discussie stond. Hij had een Hollands hoofd met blauwe ogen en rechtstandig melkboerenhondenhaar. Zijn knobbelneus glom lichtrood en hij bubbelde altijd over van enthousiasme. ‘Wat kan ik voor je doen?’ vroeg Hans.

‘Ik val maar meteen met de deur in huis,’ zei Kees, ‘ik wil Onze Wereld restylen. Nieuwe vormgeving, de boel een beetje opschudden. Dat kost tien mille en ik weet niet of dat eraf kan. Ik heb het Hugo gevraagd maar die stuurde me naar jou door. Wat denk je?’

Hans dacht na. Onze Wereld was met z’n 35 000 abonnees een fenomeen in de wereld, had Kees hem meermalen duidelijk gemaakt. Niet alleen was het Nederlandse publiek het vrijgevigste ter wereld als het aankwam op hulp aan de derde wereld, in geen enkel ander land had een blad over ontwikkelingslanden een oplage die in de buurt kwam van wat Onze Wereld had. Zonder er al te veel moeite voor te hoeven doen, verdiende de Weekbladpers jaarlijks een paar ton aan het blad.

‘En ik wil de naam veranderen!’ zei Kees. Nu werd Hans waakzaam. Onze Wereld was een nogal ouderwetse naam, maar als een naam eenmaal bekend was, moest je heel goede redenen hebben om die te veranderen. Want elke willekeurige naam, hoe lelijk en ouderwets ook, kreeg tenslotte het imago van het blad dat die naam droeg. Niemand dacht nu nog bij Vrij Nederland aan een blad over oorlog en verzet, niemand associeerde de Haagse Post met Den Haag. De namen waren hun oorspronkelijke betekenis kwijtgeraakt en

tot bekende merknaam voor het huidige blad getransformeerd.

‘Ik zou uitkijken met het veranderen van de naam,’ zei Hans, ‘je bent meteen alle moeizaam opgebouwde bekendheid kwijt. Je kan het wel langzaam doen. Bijvoorbeeld een afkorting naast de volle naam. OW-magazine naast Onze Wereld. En op een gegeven moment laat je Onze Wereld weg en laat je OW-magazine staan.’

‘Ik wil geen Owee,’ zei Kees met afkeer, ‘nee, ik wil dit.’

Hij schreef het op een papiertje en gaf het Hans.

Hij las: onzeWereld.

‘onzeWereld?’ zei Hans. ‘Gewoon met een kleine letter?’

‘En aan elkaar,’ zei Kees opgewonden, ‘modern en toch leuk.’

‘Dat lijkt me een goed idee,’ zei Hans, ‘dat geeft het blad inderdaad een modern tintje, zonder dat je iets wezenlijks verandert.’

‘Maar daar hoort dus een wat modernere vormgeving bij,’ zei Kees. ‘Meer wit, misschien ook een andere verhouding van tekst en beeld. Meer beeld dus.’

‘Tien mille?’ vroeg Hans.

‘Dat is de offerte.’

‘Oké. Laten we dat maar doen.’

Toen Kees blij vertrokken was, bleef Hans met een onaangenaam gevoel achter. Waarom had Hugo Kees naar hem doorgestuurd? Hij dacht terug aan de stafvergadering van een halfjaar geleden, toen Theo de benoeming van Kees en hem bekendmaakte.

Geen van de collega-stafleden feliciteerde Kees en Hans natuurlijk bij die gelegenheid met hun promotie tot directielid. Felicitaties zouden geïnterpreteerd kunnen worden als vleierij en niemand schurkte bij de Weekbladpers aan tegen directieleden, integendeel, die werden juist geacht te zorgen dat zij in de smaak vielen bij het personeel. De interne dienst zette voor elke stafvergadering altijd een kratje bier náást de ijskast omdat het inruimen te veel een daad van dienstbaarheid zou zijn. Hans was blij dat hij eraan gedacht had voor deze speciale vergadering de flesjes in de koeling te leggen, zodat er nu iets te drinken viel.

Theo opende de flesjes en gooide ze naar deze en gene die zijn hand uitstak. De stemming was goed.

Alleen Hugo Anderman zag er wat gelaten en mistroostig uit. Hugo was een intelligente en snelle researchjournalist voor Vrij Nederland toen hij in 1981 als lid van de Ondernemingsraad van de Weekbladpers te maken kreeg met

de nieuwe directeur Theo. Het klikte tussen hen en toen Hugo in 1984 uit de OR kwam, nam hij meteen afscheid van de journalistiek en werd Theo's assistent en rechterhand. Vervolgens werd hij hoofd Lezersmarketing van de Cultuurbladen, de afdeling die zorgde voor werving en behoud van abonnees en voor de losse verkoop. Iedereen nam aan dat als Theo ooit zou besluiten de leiding van het bedrijf met anderen te delen, hij zou kiezen voor de beide hoofden Lezerswerving, Kees van Nijnatten voor de sport en Hugo voor de cultuurpoot.

Maar nu had Theo onverhoeds voor Hans gekozen. Vaak kreeg je bij Hugo de indruk dat niets hem erg raakte, maar Hans zag dat hij gekwetst was en had het onderwerp al bij hem aangesneden. 'Ik begrijp best dat Theo jou kiest als hij je krijgen kan voor zo'n rol,' zei Hugo en keek Hans aan. Zijn ogen waren altijd wat vochtig, alsof hij last had van contactlenzen. Hij begon aan de bovenkant wat te kalen, maar het zette al jaren niet door.

'En het wordt voor mij ook tijd een andere baan te zoeken. Ik vind dat je nooit langer dan vijf jaar ergens moet werken en ik zit hier al veel langer.' Hugo's vrouw was een succesvolle advocate en zijn broer was iets hoogs bij de Wereldbank. Hans kon zich voorstellen dat hij melancholiek was na het missen van deze benoeming en zon op mogelijkheden om Hugo's functie op te tuigen.

Misschien kon hij één blad aan Hugo delegeren. Onze Wereld bijvoorbeeld. In het bedenken en starten van nieuwe bladen was de Weekbladpers tot nu toe weinig succesvol geweest, maar misschien kon Hugo uitgever worden van een nieuwe tak aan de Weekbladpersboom: een service-uitgeverij die diensten verleende aan andere bladen. Er moesten heel wat bladen zijn die behoorden bij een grote organisatie of vereniging en die baat zouden hebben bij een professionele dienstverlening.

Onze Wereld zou het eerste blad van die nieuwe serviceuitgeverij zijn en er zou gezocht kunnen worden naar samenwerking met bladen van andere grote maatschappelijke organisaties. Zoals zijn gewoonte was had hij hierover direct al een stuk geschreven en opgestuurd naar Theo en Hugo.

Theo reageerde snel per interne post met een laconiek oké, en ook Hugo toonde zich content met deze nieuwe mogelijkheid.

Maar het ging nu meteen al mis. Hij moest toch eens met Hugo gaan praten. Die had nooit Kees rechtstreeks naar hem door moeten sturen, maar zelf die knoop moeten doorhakken of even met hem, Hans, overleggen. Nu was Hugo zijn geloofwaardigheid als uitgever kwijt en hij had Hans niet tevoren

gewaarschuwd dat Kees hem zou benaderen. Dat was niet handig. Ook als hoofd van de bladpromotoren toonde Hugo erg weinig duw- en trekkracht. Maar misschien liet hij dat expres achterwege als Hans erbij zat, omdat die de bladpromotoren al onder druk zette.

* * *

‘Je moet even Jur een bloemetje geven,’ zei Connie Boekweit, de personeelsfunctionaris. Jur Anepaal zat een twintigtal meter verderop in de advertentieorderafdeling.

‘Hoezo?’ vroeg Hans.

‘Hij bestaat tien jaar.’

‘Krijg je dan een bloemetje? Ik kan me niet herinneren dat het mij overkwam,’ zei Hans. Drie jaar geleden was hijzelf zo lang bij het bedrijf en zoiets vreemds als het ontvangen van een bloemetje zou hij onthouden hebben.

‘Toen kregen mensen nog een cheque, geloof ik,’ zei Connie. ‘Dat was voor mijn tijd. We maken die vijfhonderd gulden nu gewoon over. En we geven een bloemetje. Dat is leuker.’

‘Wat moet ik zeggen?’ vroeg Hans.

‘Wat je wilt.’

Enigszins beducht liep Hans achter haar aan. Improviseren was niet zijn sterke punt en zeker niet als het om speechjes ging. Maar wie weet viel hem nog iets in.

Jur Anepaal zat aan zijn bureau als een roerloos blok. Zijn gezicht was uitdrukingsloos, met kort haar boven op de schedel en oplettende knipperloze ogen. Als Jur je aankeek, kreeg je het gevoel dat hij dwars door je heen keek. Maar het was geen agressieve blik, Jur was de rust zelve. Van binnen zou hij best heel chaotische gevoelens kunnen hebben, maar aan zijn lichaamstaal was dat niet af te lezen. Hij was de vleesgeworden onverstoorbaarheid. Naast hem op de rand van het bureau zat Linda Engel, eindredactrice van onze Wereld, een mooie jonge vrouw met bruin krulhaar. Zij was ziek, had Hans gehoord, huidkanker die ze niet door een arts wilde laten behandelen. Ze had haar eigen alternatieve geneesmiddelen. Hans Labarda, een van de vormgevers van Vrij Nederland, was haar vriend. Hij zat na werktijd weleens bij Jan Lansinga te praten en een pilsje te drinken, en

sprak geregeld over haar gevecht met de ziekte. ‘Ik bid en smeeik haar om naar een dokter te gaan,’ hoorde Hans hem een keer zeggen, ‘maar ze vertikt het.’ Hij schudde het hoofd, de ogen droevig boven zijn goedmoedige snor.

Nu zat ze vrolijk te kwebbelen bij Jur, zo te zien topfit.

‘Hartelijk gefeliciteerd met je tienjarige dienstverband,’ zei Connie en gaf de verbaasd omkijkende Jur een klapzoen op elke wang. Ze gebruikte haar hartelijke ‘hoe voelen wij ons vandaag’-verpleegstersstem. Ze had het boeket aan Hans gegeven die er wat ongemakkelijk mee in zijn handen stond.

Bloemen geven aan een man? Dat had hij nog nooit hoeven doen. ‘Hier blomme, pak an, verdomme’ was een vers van de dichter Pet Tideman dat bij hem opkwam. Maar de kans dat Jur het gedicht kende was klein.

‘Ik kan je geen zoen geven, maar wel bloemen,’ zei hij ten slotte en gaf het boeket.

Licht verbaasd nam Jur het aan.

‘Nou, dankjewel, zal ik maar zeggen,’ zei hij. Jur was meer een luisteraar dan een prater, net zoals Hans. Vandaar dat ze in het verleden nooit veel tijd met elkaar wisten door te brengen. Gelukkig raakten Connie en Linda snel in een levendig gesprek over Joegoslavië waar Connie op vakantie was geweest.

Tussen de regels door begreep Hans dat ze er een permanente mannelijke Joegoslavische logé aan had overgehouden. Toen ze een kwartier later afscheid namen had Hans noch Jur enige inbreng in het gesprek gehad, maar hun oren zaten vol kout. Hans was tevreden, hij had zijn eerste officiële lintjesknipdaad verricht en zonder schade of schande overleefd.

‘Ze is in remissie,’ zei Connie toen ze weer terug waren op Hans’ kamer.

‘Ja, denk je?’ vroeg Hans.

‘Hans Labarda kwam bij me langs, of wij er niets aan konden doen. Vorige week was ze doodziek en hij was ten einde raad. Maar deze week is ze ineens weer op komen draven. Ik ben bang dat het verkeerd afloopt. Maar we kunnen haar niet dwingen naar een arts te gaan.’

Twee weken later knipte Hans zijn tweede lintje. Kees Waagmans kwam zijn kamer binnen, gehaast en onthutst, zijn melkboerenhondenhaar in de war.

‘Verdorie, ze is dood,’ zei hij. ‘Linda is in haar slaap overleden.’

‘Ach, wat jammer,’ zei Hans. Het was een te oppervlakkige reactie en Kees keek hem dan ook verbaasd aan. ‘Wel iets meer dan jammer,’ zei hij, ‘het is dieptreurig. Het was helemaal niet nodig geweest. Als ze verdikkeme maar naar een arts was gegaan.’

Zijn taalgebruik gaf Hans altijd het vermoeden dat Kees van reformatische

afkomst was. Geen ergere vloek dan verdorie of verdikkeme kwam over zijn lippen.

‘Hans Labarda zal er stuk van zijn,’ zei hij.

‘Hoezo?’ vroeg Kees.

‘Nou, bij mijn weten hadden ze iets samen.’

‘O,’ zei Kees ongemakkelijk, ‘dat zal wel.’ Zijn leven bestond uit onze Wereld, en hij was zo druk met het blad bezig dat het privéleven van zijn redacteuren er weleens bij in schoot.

‘Wij doen als redactie natuurlijk een rouwadvertentie,’ zei hij, ‘misschien kan de Weekbladpers ook iets doen?’

‘Natuurlijk,’ zei Hans, ‘ik neem aan NRC en de Volkskrant?’

‘En Het Parool.’

Hans ging aan de slag. Wat voor tekst zou je moeten schrijven over een jonggestorven medewerker? Als schrijver zou zo iets nu rechtstreeks uit zijn gemoed moeten wellen. ‘Verdrietig, onthutst en boos namen wij afscheid van Linda. Wij zullen haar herinneren als...’

Ja, als wat? Een mooie, levendige meid, met prachtige witte tanden, een grage lach, een wilskrachtige kin, en bruine krullen. Doodzonde dat ze het niet gehaald had.

‘Wij zullen ons haar herinneren als een goede collega’ tikte hij. Wel erg gratis. Maar wat wist hij eigenlijk van Linda in haar werk en haar omgang met anderen? Misschien was ze wel een secreet geweest. Aan de andere kant, Hans Labarda was een aardige kerel en hij zou nooit vallen voor een secreet. Hij keek de tekst nog eens door.

‘Onthutst en boos’ klonk te negatief. Je kon niet in een rouwadvertentie zetten dat je boos was op de overledene. Het meisje had nog steeds geleefd als ze zo verstandig geweest was tijdig naar een arts te gaan en boosheid was op zijn plaats. Maar niet in een rouwadvertentie. En nu hij er toch naar keek, eigenlijk hadden ze nooit afscheid genomen van Linda. Ze was in haar slaap overleden.

‘Toch nog onverwacht’ viel hem in als zinsnede waar je wat aan kon hebben.

‘Het bericht van haar toch nog onverwachte overlijden deed pijn.’ Daar zat iets meer emotie in en het gaf aan dat ze al langer ziek was. Maar dat ‘deed pijn’ zag er wel erg raar uit. Een trap tegen je schenen deed pijn. Het doodgaan van iemand raakte je diep. ‘Het bericht van haar toch nog onverwachte overlijden raakte ons diep.’ Dat zag er beter uit.

Even naar de wc om de gedachten te verzetten. Halverwege de trap naar

beneden was een toilet, dat Cisca Dresselhuys graag tot dames-wc wilde benoemen, met altijd de bril naar beneden. Mannen konden wel een stukje verder lopen, toch? Ooit zou het haar lukken, maar nu kon hij er nog terecht. Terwijl hij de bril omhoog deed en stond te plassen, dacht hij aan een interview met Gerrit van der Valk, dat hij onlangs hadgelezen. De oude baas van het VanderValk horecaconcern had aan de interviewer bekend dat hij vaak moeite had met de overbodigheid van teksten die hij tegenkwam en noemde als voorbeeld de zin *Het paard staat in de wei*.

‘Wat wil iemand daarmee zeggen? vraag ik me dan af. Het paard staat. Ja logisch, paarden staan praktisch altijd. Ze slápen zelfs staande. Het is pas nieuws als het paard ligt. Dus “het paard staat” voegt niets toe. En “het paard staat in de wei”. Waar anders? denk ik dan. Paarden staan altijd in de wei, dat hoef je mij niet te vertellen. Het paard staat in het station, dát zou nieuws zijn.’

‘Dus eigenlijk vindt u dat daar gewoon “Het paard” moet staan,’ vroeg de interviewer.

‘Ja, eigenlijk wel,’ gaf de oude Van der Valk na enig nadenken toe.

Glimlachend liep Hans weer de trap op naar zijn kamer.

Misschien moest de advertentie gewoon luiden: Linda!, met een kruisje ernaast. Dat je als collega verdrietig was over het verlies van een medewerker, sprak vanzelf. Hij belde Corry Smits, de directiesecretaresse.

‘Cor, we moeten een rouwadvertentie plaatsen.’

‘Ja, Linda hè? Wat zonde van zo’n jonge meid. En zo onnodig.’ Cor was altijd luidkeels, de telefoon had wat haar betreft niet uitgevonden hoeven te worden.

‘Heb jij ervaring met rouwadvertenties, Cor?’

‘O ja, we hebben er laatst nog een paar gehad. Mensen van de oude Arbeiderspers die met pensioen zijn, die gaan op een gegeven moment dood. Jaap Stoppel nog onlangs. Wil je de standaardtekst?’

‘Hoe luidt die?’

‘Even zoeken.’

Cor had haar archief altijd keurig op orde en kwam binnen enkele seconden met de tekst.

‘Met leedwezen geven wij kennis van het overlijden van puntje puntje puntje, nou, hier vul ik Linda in, die van zus tot zo als redacteur van onze Wereld aan ons bedrijf verbonden was. Hij was een goede collega, wij zullen hem missen. Daar maken we dan zij en haar van. Ik haal de gegevens van de jaren

dat ze bij ons gewerkt heeft wel bij Connie op.'

Zo makkelijk ging dat dus. 'Kan je ervan maken: wij zullen haar dagelijks missen?' vroeg hij, om toch nog iets in te brengen.

'Dagelijks?' zei Cor. 'Ga je er een dagelijkse herdenking van maken?'

'Nou, doe dan maar "bijzonder".'

'Goed, we zullen haar bijzonder missen.' Cor was de beroerdste niet.

'In NRC, de Volkskrant en Het Parool,' zei hij.

'Spreekt vanzelf. Meestal doen we ook Trouw.'

'Goed.'

'Oké.'

Hij legde de hoorn neer.

Kees Waagmans kwam binnen. 'Zeg, ik heb het voor elkaar.'

'Die rouwadvertentie?'

'Ja, nee. De subsidie van NCO voor een extra katern bij onze Wereld.' Hij wreef zich in de handen, zijn lichtrode knobbelneus glom van vreugde.

'O, wat goed zeg! Ga zitten!' Hans kwam achter zijn bureau vandaan en ging koffie halen voor Kees en hemzelf. Linda was al bijna vergeten. Het leven ging door.

hoofdstuk 4

Werken aan de winkel

Joop Verhaar was niet op zijn gemak, merkte Hans meteen. Eén keer per maand zou Hans moeten vergaderen met hoofdadministrateur Joop en controller Jack van Tongen, volgens het vergaderlijstje van Theo, maar het gesprek liep stroef.

‘Hoe gaat het op de boekhouding?’ was Hans’ beginvraag. Hij wist dat Theo Bouwman op voortdurende voet van oorlog was met deze afdeling en het toezicht met een zucht van opluchting naar Hans had doorgeschoven. Maar Hans had geen flauw idee wat er aan de hand was.

Joop haalde diep adem om zijn verhaal te beginnen, maar kwam niet aan het woord.

‘Vertragingen alom,’ zei Jack, ‘de januaricijfers zijn al twee weken te laat.’ Hij liet een kort scherp lachje horen.

Hij was Joop Verhaars voorganger, en enkele jaren geleden gepromoveerd tot controller van Weekbladpers Groep, zoals het miniconcern heette dat Theo aan het bouwen was. De controller was eigenlijk de financieel directeur van het bedrijf, al had hij de titel niet. Het was zijn taak ervoor te zorgen dat de directie alle gegevens kreeg die ze nodig had, en ook nog eens op tijd. Jack hield met overgave die planning bij. Hij was een mollige, vrij kleine man, die al op jonge leeftijd vrijwel geheel kaal geworden was. In de jaren zeventig en tachtig was veel en lang haar populair, en Jack deed met zijn ronde kale hoofd nog het meest aan Charlie Brown denken. ‘Wat ik al niet aan geld uitgegeven heb om mijn haar terug te krijgen...’ verzuchtte hij een keer tegen Hans na het drinken van een glaasje te veel. Het was de laatste keer dat hij meeging naar het café, deze bekentenis was te gênant geweest. Jack behoorde tot de oude garde van Weekbladperswerknemers, principieel links en sociaal voelend. Maar in zijn werk was hij een honderd procent cijferman, met in zijn hoofd vele omzettingen van collega-uitgevers, zowel in de tijdschriften- als de boekenbranche. Jack had één eigenaardigheid: als er iets misging in het

eigen bedrijf of ergens anders, dan eindigde hij zijn verhaal daarover steevast met een klein kakelend, vreugdeloos lachje. Jack vond het fijn als er iets misging, was de onvermijdelijke conclusie van toehoorders, maar mogelijk was het gewoon een tic.

‘Twee weken te laat,’ herhaalde Hans.

‘Tja,’ zuchtte Joop, ‘André slaat met deuren als ik ernaar vraag. Hij zit met drie zieken, van wie één permanent. En het inhuren van uitzendkrachten verdomt hij, want dat kost meer inwerktijd dan dat het iets oplevert.’

Joop Verhaar had moeite zijn plek te vinden in de vrijgevochten maar toch aan strikte mores onderworpen Weekbladpers-cultuur. Hij was een stevig gebouwde Indischman, met gemillimeterd haar, opgevoed in een militair gezin en gezagsgetrouw. Toen Hans benoemd werd tot adjunct-directeur en de administratieve afdelingen onder zijn hoede kreeg, was dat voor Joop een teleurstelling. Tot dan toe had hij maandelijks rechtstreeks met Theo, de algemeen directeur, overleg gepleegd. En nu was hij toegewezen aan de adjunct. Het leek hem een degradatie, al begreep hij dat hij met Hans misschien beter overweg kon dan met de ongeduldige Theo.

Joop Verhaars functie was die van la, Leiding Administratie.

Hij had de leiding over boekhouding en abonnementenadministratie, die allebei hun eigen souschefs hadden. Joop was dus de baas van twee afdelingshoofden, en hij had het daar niet makkelijk mee. De cholerische abonnementenchef Flip van Hagelen kon hij nog wel aan, door diens klachtenmonoloog geduldig te beluisteren en te beloven zijn problemen te zullen opnemen met ‘de mensen hogerop’. Joop presenteerde zichzelf graag als underdog, die noodgedwongen de van bovenaf gegeven commando’s uitvoerde, ook al wist hij dat ze aan een incompetent brein ontsproten waren. Hij plaatste zichzelf in de rol van sergeant die de krankzinnige opdrachten van officieren aan de soldaten moest doorgeven. Flip accepteerde dat, want hij was min of meer van hetzelfde type. Maar André Verhoeven, de chef van de boekhouding, behoorde tot de doorgewinterde werkvloerdemocraten die de identiteit van het bedrijf bepaalden. Als er getrapt moest worden, ging dat bij de Weekbladpers niet van boven naar beneden, maar juist van beneden naar boven.

De boekhouding telde zeven man en werkte in een grote ruimte waarvan zij de deur zorgvuldig dicht hielden. André Verhoeven hield niet van pottenkijkers en beschouwde Joop, net zoals zijn voorganger Jack, als een hinderlijke en onnodige baas. De boekhouding was in de loop van de tijd

steeds meer een burcht geworden, met de ophaalbrug omhoog. Hans moest erachter zien te komen wat daar de oorzaak van was.

‘Te veel zieken,’ zei Joop Verhaar.

‘De functieroulatie,’ zei Jack van Tongen. De boekhouding was haar tijd ver vooruit en had afgesproken geregeld van functie te wisselen, zodat iedereen op zijn tijd de saaie of de spannende taken kreeg. Jack en Theo vonden dat verspilling van mankracht, omdat er telkens enige inwerktijd nodig was bij zo’n stoelendans.

‘Even, even,’ zei Hans, ‘wat is de bezetting van de afdeling en hoeveel zijn er beschikbaar?’

‘Als je de permanent zieke niet meetelt, zijn er 6.3 mensen beschikbaar,’ zei Joop, ‘en er zijn er 7.5 nodig.’

‘7.0, heb ik uitgerekend,’ zei Jack.

‘7.5 is de officiële bezetting,’ herhaalde Joop, ‘André houdt daaraan vast.’

‘Hoe groot is de kans dat de permanent zieke nog terugkomt?’ vroeg Hans, ‘als die heel klein is kunnen we wat mij betreft een vacature uitschrijven.’

Joop en Jack keken elkaar aan. Zij waren boekhouders, zij deden niet aan kansberekening. Het was trouwens niet mogelijk een zieke te vervangen door een vacature uit te schrijven, pas als hij of zij na twee jaar in de wao verdween was er een vacature. In de tussentijd werd de afdeling geacht het gat zelf op te vullen of uitzendkrachten in te huren.

‘Als André geen uitzendkrachten wil, wat ik me kan voorstellen, en Jack en Theo willen hun cijfers op tijd, dan kunnen we hier elke maand klagerig bij elkaar komen. Maar de enige oplossing is: een mannetje of vrouwtje erbij,’ zei Hans. Het leek hem zo klaar als een klontje.

‘Maar wat als de zieke terugkomt?’ zei Joop. ‘Niet dat ik het zie gebeuren. Maar toch...’

‘Dan hebben we pech,’ zei Hans, ‘en zitten we met een overbezetting. Dan zal er misschien ingekrompen moeten worden, daar hebben we reorganisatiespelregels voor.’

Jack en Joop keken elkaar aan. Het was een idee.

‘Trouwens, zit André tegenwoordig niet in het CWV-bestuur?’ vroeg Hans.

‘Dat geeft bij mijn weten recht op 0.25 menskracht aan vervanging.’ Dankzij zijn eigen ervaring als OR/CWV-bestuurslid wist hij dat zeker. ‘Dat maakt het uitschrijven van een vacature nog makkelijker.’

‘Daar zal André blij mee zijn,’ zei Joop. Hans haalde zijn schouders op.

‘Ik weet niet of blijdschap in Andrés palet zit,’ zei hij, ‘ik heb hem nog nooit

zien lachen. Maar we moeten het nog wel een keer over functieroulatie hebben. Ik zag een rapport van een of andere werkgroep Administratieve Organisatie, waarin betwijfeld werd of functieroulatie een goede keus was.'

'Wat Theo en mij betreft niet,' zei Jack.

'Ik zie er ook niet veel in,' zei Joop.

'Dat is jullie goed recht,' zei Hans, 'maar ik weet het nog zo net niet.'

Toen het tweetal vertrokken was, besloot Hans dat hij een verandering wilde aanbrengen in Theo's vergaderlijstje dat hij tot nu toe braaf gevolgd had. Jack moest er voortaan niet bij zijn, dan zat Joop te veel tussen twee vuren, omdat Jack feitelijk de afgezant van Theo was. En Jack had als controller eigenlijk alleen maar iets te zeggen over de planning, de wijze waarop de boekhouding werkte was een zaak van André, Joop en Hans. Voortaan zou hij maandelijks met Joop vergaderen en afhankelijk van wat er speelde André of Flip erbij uitnodigen.

* * *

Joop Verhaar en André Verhoeven kwamen een week later tegelijk bij Hans binnen. En ze waren een paar minuten te laat. Dat waren twee goede voortekenen, had Hans inmiddels geleerd. Mensen die ruzie met elkaar hadden kwamen nooit tegelijk en altijd te vroeg, in een poging te voorkomen dat de ander in een voorgesprek voordeel zou behalen.

André zag eruit zoals je van een boekhouder mocht verwachten: onopvallend. Hij was middelgroot, niet dik maar ook niet mager, had een rond hoofd met sluijk, zwart haar en een bril met een donker montuur. Hij keek sceptisch, ook dat hoorde bij zijn vak. Achter de altijd gesloten deur regeerde hij zijn afdeling langs democratische weg, maar had wel alle touwtjes in handen. Althans, zo ging het gerucht, de afdeling zat potdicht.

Ook Joop Verhaar, als administrateur de baas van André, ging niet graag dit leeuwenhol binnen.

Hij zat zelf even verderop in een kamer met zijn assistente Trieneke Manteau, een moederlijk ogende, bescheiden vrouw. Zij was een begenadigde cijferaarster, die het leiding geven graag aan Joop overliet en genoeg nam met wat zij het liefst deed: de cijfers die André en zijn afdeling opleverden analyseren. Hans was zelf een groot liefhebber van rekenwerk, en keek altijd met genoeg naar de wijze waarop Trieneke de resultaten van het bedrijf

uiteenrafelde. Bij een blad als Vrij Nederland, dat elk jaar méér lezers verloor dan de begroting voorspelde, was bijvoorbeeld te verwachten dat de productiekosten mee zouden vallen. Logisch, want er werden minder exemplaren gedrukt dan begroot. Trieneke rekende vervolgens uit wat bij die lagere drukoplage de te verwachten kosten waren en vergeleek die met de echte bedragen. En kon dan laten zien dat ondanks de ‘meevaller’ van een lagere oplage, de drukkosten toch vaak hoger waren dan begroot. En dat niet alleen, ze gaf ook aan wáár dat aan lag: was de papierprijs tegengevallen, was er te veel kleur gebruikt, was het aantal pagina’s te groot geweest. Trieneke was een juweel. Hans kon zich niet voorstellen dat andere bedrijven zo’n goede boekhouding hadden als de Weekbladpers, alles wat je aan gegevens kon wensen was wekelijks of maandelijks beschikbaar en de overzichten werden in royale aantallen verspreid over afdelingen, stafleden en de medezeggenschap. Iedereen kon weten hoe het bedrijf en de bladen ervoor stonden, niets was geheim.

‘Laat ik beginnen met te melden dat ik veel waardering heb voor wat de boekhouding en de administratie presteren,’ zei Hans. ‘Niemand is ooit tevreden in dit bedrijf. Laat ik de eerste zijn die iets aardigs zegt over de informatiestroom die we krijgen.’

André haalde zijn schouders op. Hij was niet onder de indruk.

‘Ik hoop dat je dat ook tegen Theo en Jack zegt,’ zei hij, ‘uit die hoek krijg ik alleen maar klachten over de vertragingen.’

‘Dat is het eerste agendapunt, laten we daarmee maar beginnen. Jack zegt dat er een bezetting van 7.0 personen nodig is, jij komt op 7.5. Ik heb geen idee wat de beste schatting is, maar ik denk dat het ook geen zin heeft over dat verschil te discussiëren. Ik denk dat niemand precies kan uitrekenen of het werk door zeven of door zeven en een half persoon gedaan kan worden.’

Hij overwoog om een grap over die halve persoon te maken, maar zag ervan af. André was geen lachebek en ook Joop Verhaar stond niet bekend als humorist.

‘We hebben afgesproken een vacature te openen voor je afdeling, zodat je echte bezetting op 7.3 komt, de permanent zieke niet meegerekend. Als die zieke terugkeert zit je mogelijk met een overbezetting, maar dan zien we wel weer. Oké?’

André knikte.

‘Ook is er de kwestie van het ziekteverzuim. Niet alleen die éne permanent zieke is een probleem, maar een man of drie van je afdeling zijn geregeld

ziek. De vraag rijst natuurlijk: wat is er mis op die afdeling. Zijn er ruzies, is de werkdruk te groot?’

‘Je bedoelt, worden mensen de ziektewet in gepest?’ vroeg André.

‘Nee, dat bedoel ik niet. De vraag is of die ziektegevallen iets met het werk te maken hebben, of gewoon echte lichamelijke kwalen zijn.’

‘Ik denk...’ begon Joop Verhaar.

‘Geen sprake van. Als er iets met de afdeling aan de hand is ben ik zelf degene die er het meest last van heeft’ – André ging in de aanval – ‘en zou ik er alles aan doen om het te verbeteren. Maar de een heeft astma-aanvallen, de ander brak een been. Victory is een speciaal geval, hij heeft heimwee naar Suriname en is depressief. Ik zie het verband met het werk niet. Er is wel veel werkdruk nu, omdat we stelselmatig onderbezet zijn. En als je je niet helemaal lekker voelt en er moet zoveel overgewerkt worden, ga je er eerder onderdoor. In die zin zal het helpen dat we nu eindelijk iemand kunnen aantrekken.’

‘Dat denk ik ook,’ zei Joop, dankbaar dat André zijn best deed de situatie te bespreken.

‘Oké,’ zei Hans, ‘we gaan ervan uit dat het ziekteprobleem geen oorzaak heeft in de afdeling zelf. Resteert de functie roulatie, het volgende agendapunt. Hoe lang doen jullie dat nou?’

‘Hm, een jaar of drie, vier.’

‘En het werkt?’

Joop ging verzitten in zijn stoel.

‘Ja,’ zei André simpel. Hans keek naar Joop. Dit was het moment waarop hij eventuele bezwaren op tafel kon leggen.

‘Ik heb bedenkingen,’ zei Joop. Als hij André op zijn kamer had ontvangen, vertrok deze geregeld met slaande deur, had Joop Hans verteld, om te laten weten dat hij wel degelijk stevig leiding gaf. Nu moest hij dat waarmaken.

‘Zeg het maar, Joop.’

‘De boel stagneert elke keer als er gerouleerd wordt,’ zei Joop.

‘Ja, dat is moeilijk te vermijden,’ gaf André toe, ‘maar kijk nou eens naar de voordelen. We zijn ermee begonnen omdat er zoveel verloop was. De salarisadministratie is het moeilijkst en het aardigst, omdat daar geregeld iets in verandert. De kas is ook wel leuk, contact met mensen. Maar de rest is routinewerk, crediteuren, debiteuren, elke maand hetzelfde. Dus toen bedacht Personeelszaken: als je nu geregeld het werk rouleert, dan krijgt iedereen de aardige klussen en de minder aardige om de beurt. En zo doen we het.’

Sindsdien hebben we veel minder verloop. Maar het is waar, elke keer als we rouleren moet iedereen weer even wennen aan zijn nieuwe taak. En dat levert even vertragingen op. Dat is de keerzijde. Maar bij ziekte of vakanties kan iedereen het werk van anderen overnemen. Dat staat er weer tegenover.'

'Ja, maar als Daaf de salarissen doet, is het elke keer een ramp,' zei Joop. André wierp hem een boze blik toe.

'Niet iedereen heeft de capaciteiten voor de moeilijkste klussen,' suste Hans, 'dat las ik ook in een rapport van de accountant over de boekhoudafdeling.'

'Dat is één keer gebeurd,' zei André, 'het is waar, Daaf heeft moeite met de salarisadministratie. En natuurlijk letten we daarop. Het is niet zo dat op een bepaalde datum iedereen een stoel opschuift. We overleggen vooraf wie wat gaat doen en of ze het aankunnen.'

Hij geloofde echt in het systeem, zag Hans.

'Is het niet een nadeel voor de betere werkers van je afdeling, dat ze nooit hogerop kunnen komen?' vroeg Hans. 'Iedereen krijgt nu ook hetzelfde salaris.'

'Qua salaris zitten ze nu allemaal op rozen,' zei Joop, 'het is een duur systeem, laten we wel wezen. Ze zitten allemaal in schaal vijf terwijl sommige taken niet meer dan schaal vier waard zijn.'

André zweeg, hier had hij niets tegenin te brengen.

'Maar goed,' hernam Hans, 'het werkt kennelijk, de afdeling is er tevreden mee, en al is het voor het bedrijf wat duurder, het scheelt in verloop en inwerktijden. Ik stel voor dat we de functieroulatie accepteren en voortzetten.'

Joop opende zijn mond om te protesteren en Hans ging haastig verder.

'Joops voornaamste bezwaar, als ik het goed begrijp, is dat sommige mensen van de boekhouding de moeilijke klussen niet beheersen. Ik stel voor dat als jullie weer aan een stoelendans toe zijn en gaan overleggen over de nieuwe rolverdeling, dat je er Joop bij betreft. En als hij vindt dat jullie iemand iets willen laten doen wat die persoon niet aankan, heeft Joop vetorecht. Wat vind je?'

Joop knikte. 'Als ik dat vetorecht krijg, heb ik er geen probleem mee.'

'Ik leg het aan de afdeling voor,' zei André, 'maar ik denk wel dat het in orde is. In elk geval zijn we dan van dat eeuwige gezeur af dat we nu al jaren van directiezijde horen.'

'En doe me een lol,' zei Hans, 'als jullie rouleren, stuur even een bericht aan de andere afdelingen, met de nieuwe rolverdeling. Het irriteert als ze iemand

bellen en ze horen dat ze bij iemand anders moeten zijn.’

André keek hem nadenkend aan. ‘Goed idee. Daar hebben we nooit bij stilgestaan!’

Getweeën vertrokken ze weer en Hans keek ze tevreden na.

Hij begon er slag van te krijgen, merkte hij. In de eerste weken, als hij aan de ronde tafel met afdelingshoofden zat te vergaderen volgens het schema dat Theo hem had overgedragen, liepen de gesprekken nog weleens uit, totdat er een stilte viel. Men keek naar hem. Pas op dát moment besepte hij dat hij de baas was en dat men een conclusie of besluit van hem verwachtte. Hij was zo lang staflid geweest, dat hij erg moest wennen aan zijn nieuwe rol. Maar het ging steeds beter.

Alleen aan de eeuwige moeheid zou hij nog moeten wennen. Elke avond kroop hij thuis om half elf achter zijn bureau en las tot half twee de stukken voor de volgende dag, maakte agenda’s voor vergaderingen, schreef een memootje. Om half twee ging hij slapen en viel na de tienurige werkdag binnen enkele seconden in een diepe coma.

’s Ochtends om acht uur ging de wekker en om kwart over negen hees hij zich op de fiets.

En dan sloeg de vermoeidheid toe. De damesfiets waarop hij reed, een oude Fongers, had drie versnellingen, waarvan hij de grootste allang niet meer gebruikte: te zwaar. De route liep via de Paulus Potterstraat en de Spiegelstraat naar de Kloveniersburgwal. De oprit van de onderdoorgang van het Rijksmuseum had een heel lichte helling, ‘vals plat’ zouden wielrenners zeggen, en dagelijks was hij op de kleinste versnelling echt aan het zwoegen om die te nemen. Vroege Japanse bezoekers van het Rijksmuseum fotografeerden lichtelijk verbaasd de stampende bijna-vijftiger, die zwaar van links naar rechts op zijn zadel wiegde om maar zoveel mogelijk gewicht op zijn pedalen te krijgen. Woensdag was de zwaarste dag, de vermoeidheid van de eerste twee werkdagen van de week viel als een zware moltondeken over zijn hersenen. Op donderdag en vrijdag viel het vreemd genoeg weer mee, alsof het naderende weekend extra krachten opwekte: nog even, dan mag je uitslapen. Op zaterdag nam hij vrij, al kon hij vaak niet nalaten ’s avonds even de meegenomen cijferstukken door te nemen. Zondagavond begon de werkweek, dan las hij de stukken behorend bij de maandagochtenddirectievergadering, schreef er commentaren bij. De werkweek telde zo’n zestig uur en Hans had uitgerekend dat op die basis zijn huidige uurloon wat lager was dan wat hij als marktonderzoeker bij het

bedrijf verdiend had. Maar hij werkte liever zestig uur op zijn gemak dan te proberen overdag ook de stukken te schrijven die hij nu 's avonds produceerde.

Juist op woensdag, de moeilijkste dag, belde Rinus vaak, en Hans zag daar enorm tegenop. Woensdag was Rinus' rustdag. Hij had dan de redactievergadering, de krant was uit en in de loop van de middag bedacht hij dat hij weleens wilde weten hoe het met de zaken stond. Hij had zin in een praatje.

Hij belde niet elke woensdag en ook niet altijd op hetzelfde tijdstip, hij slaagde er altijd in om onverwacht de telefoon te laten gaan. Met een hoofd vol watten nam Hans de hoorn op.

'Ik vroeg me af hoe het eigenlijk met ons gaat,' hoorde hij Rinus dan zeggen. Op negatief nieuws zat Rinus niet te wachten, die berichten kon hij overal krijgen. Van Hans verwachtte hij positief nieuws, een wervingssucces, een financiële meevaller, een hoge losse verkoop van het laatste nummer. Hans bereidde het gesprekje voor, sinds hij wist dat Rinus vaak op woensdag aan de telefoon hing. Hij had er geen enkel probleem mee om goed nieuws te liegen. Maar bij Rinus moest je wel een sluitend verhaal afsteken en dat had hij niet altijd klaar. Meestal niet zelfs. Zo werd het bijna elke keer een frustrerende ervaring.

'Niet zo gek,' begon Hans, 'het laatste nummer verkocht 27 000 exemplaren. Dat is wel eens erger geweest.'

'Maar ook wel eens beter,' hoorde hij Rinus aan de andere kant zeggen. En zo ging het een tijdlang verder totdat Rinus op verstilde toon afscheid nam: 'Dag.'

Zwaar ademend zat Hans dan een tijdlang bij te komen.

'Er is bij het advertentiebedrijf behoefte aan een soort "goed nieuws over VN"-campagne,' kon hij Rinus op een dag vertellen, 'een beetje zoals Piet Grijs het ooit heeft geformuleerd: gesprekjes in het café van mensen die zeggen: heb je VN deze week al gelezen? Nee? Dan heb je wat gemist!'

'Zo boeiend is nu Panorama!' zei Rinus aan de andere kant van de lijn. Panorama had jaren eerder een campagne gehad waarin bijvoorbeeld iemand uit een marcherend fanfarekorps bij een bocht rechtdoor liep omdat hij Panorama op zijn muziekstandaard had liggen in plaats van de muziek. 'Nou ja, zoiets. In de erotische prenten van Peter van Straaten mis ik bijvoorbeeld "trio met Vrij Nederland". Weet je, ik zal er een notitie over maken. Misschien kan je het Peter dan vragen.'

‘Oké,’ zei Rinus. Als hij het gesprek beëindigde legde hij bij zijn laatste woorden altijd de hoorn al half neer, zodat zijn stem vervaagde.

* * *

‘Hoe beslis jij nou als je geen idee hebt waar het over gaat?’ vroeg Kees van Nijnatten, de uitgever van de sportbladen. Ze hadden het over automatisering, een onderwerp waar zij allebei weinig van af wisten en toch geregeld mee te maken kregen.

‘Hoe doe jij het?’ vroeg Hans op zijn beurt.

‘Ik luister nooit, want ik begrijp er toch niets van,’ zei Kees, ‘maar ik kijk. Zet je twee automatiseerders bij elkaar, dan krijgen ze altijd onenigheid. Net zoals twee vormgevers, die zijn het ook nooit met elkaar eens. Maar als je goed kijkt, zie je dat één van de twee de sterkste argumenten heeft. Je ziet het aan de reacties van de ander. Die bindt dan een beetje in. Nooit helemaal, ongelijk bekennen zit er niet in bij dat volk. Maar meestal zie ik wel wie de beste argumenten heeft. En als het binnen het budget zit, kies ik voor die oplossing. Hoe doe jij het?’

Hans was verrast.

‘Nou je het zegt... Ik probeer het te volgen, altijd, en soms snap ik er ook wel iets van. Héél eventjes, heel kort. En dan ontsnapt het me weer. Maar je hebt gelijk, ik kijk ook meestal toe en volg degene die het langst aan het woord blijft.’

Theo keek hen hoofdschuddend aan.

‘Dat zijn nou mijn uitgevers,’ zei hij, ‘ze kijken wie er gelijk heeft.’

‘Het is efficiënter dan net te doen alsof je alles beter weet, zoals jij doet,’ antwoordde Hans, ‘wij laten de deskundigen aan het woord, en wie wint krijgt zijn zin.’

Ze zaten in de maandagochtendbijeenkomst die eigenlijk diende om Theo op de hoogte te houden van wat er in de sport- en cultuurpoot gaande was.

Theo zat de vergadering altijd handenwrijvend voor, maar die begon pas nadat hij met Kees de voetbaluitslagen van het afgelopen weekend uitvoerig had geanalyseerd. Vervolgens werden de notulen doorgenomen die directiesecretaris en jurist Erik Spastra van de vorige bijeenkomst had gemaakt. Erik had fysiek alle pech van de wereld. Niet alleen was hij klein van postuur, hooguit één meter zestig, maar hij had ook aanvallen van

psoriasis, wat niet te verbergen viel. En tot overmaat van ramp liep hij mank. Zo'n cumulatie van nadelen kan omgezet worden in een overheersende persoonlijkheid, zoals Ischa Meijer zijn leven lang bewees. Erik was opgegroeid in het Gooi en had in zijn jeugd hockey gespeeld. Het had dus goed kunnen gaan met hem. Maar Eriks dubbeltje was de andere kant op gevallen, hij koos voor een timide, teruggetrokken houding. Natuurlijk was er af en toe behoefte aan een juridisch advies, vooral als het ging om bijvoorbeeld de interpretatie van de nieuwe regels voor het geven van premies bij abonnementen. Maar Erik liep dan onveranderlijk in het mes van zijn kennis.

'Wat denk je, Erik, kan dat, een kans op een snoepreisje naar de WK? Als premie bij een abonnement op VI?' vroeg Kees hem bijvoorbeeld langs zijn neus weg.

'Tja,' zei Erik, 'nee, de wet op de kansspelen verbiedt dat. Tenzij je toestemming hebt voor zo'n gokspelletje. Maar dat krijg je niet. Dus...'

'Wat heb ik nou aan zo'n advies,' was de steevaste reactie van Kees, 'ik kan het dus niet doen, begrijp ik?'

'Sorry, nee.'

Wat Kees had willen horen was op welke manier hij deze actie toch zou kunnen starten met een minimale kans om tegen de lamp te vliegen. Maar dat was niet de manier waarop Erik kon denken.

Al snel werd het de gewoonte om Erik nog wel juridisch advies te vragen, maar al bij voorbaat lacherig te wachten op zijn antwoord. Dat was niet bemoedigend en Erik werd steeds minder spraakzaam tijdens het directieoverleg. Hans liep nog weleens bij hem binnen voor een praatje en vond hem altijd verschanst achter een hoge stapel mappen waar hij niets mee deed. Zijn hobby was het maken en oplossen van cryptogrammen en je kreeg het gevoel dat dat zijn voornaamste bezigheid zou kunnen zijn, achter die grote stapel. Praatte je met Erik dan bleek hij een gevoelig en erudiet mens, die geregeld in het gesprek kleine verbale grapjes maakte. Zo klein dat Hans altijd vergat erom te lachen en dat later betreurde. Eriks eenzaamheid droop uit alle poriën van zijn geplaagde lichaam. Theo's houding tegenover hem was er een van getergde tolerantie. Erik produceerde eigenlijk te weinig, vond hij, maar hij kon het niet over zijn hart verkrijgen hem op te jagen of te ontslaan. Hij accepteerde Erik liever zoals hij was. Het omgekeerde gold ook. Theo was voor iemand als Erik te grofstoffelijk en te direct.

Maar als Theo te dronken was om te rijden, kwam Erik altijd zonder

problemen opdraven om hem te vervoeren. Een wederzijds mopperend oud echtpaar leken ze dan samen.

Als notulist was Erik succesvoller dan als jurist. De vaak lange directiediscussies met vele zijsporen werden door hem samengevat in gebeeldhouwde zinnen. ‘Pas als ik Eriks notulen lees begrijp ik wat ik eigenlijk heb willen zeggen,’ zei Hans een keer en Erik nam het compliment dankbaar in ontvangst.

Behalve de notulen waren ook de cijferstukken een vast onderdeel van de directiebijeenkomst. Daarom zat Jack van Tongen, de controller, erbij. Jack wreef deze ochtend een paar keer over de linkerkant van zijn ribbenkast. ‘Hartkwaaltje?’ vroeg Hans meelevend. ‘Schijnt dodelijk te kunnen zijn.’ ‘Nee, een tienkilometerloop. Ribben gekneusd,’ zei hij, ‘ik zit van boven helemaal in het verband.’

‘Vertel op. Ben je gevallen?’

Jack was penningmeester van Milieudefensie, en hing als actief lid geregeld radicale leuzen op aan viaducten. Enige behendigheid had hij dus wel, maar het viel op dat hij vaak in penibele situaties belandde. Tijdens een toeristische rondreis door Rusland bezocht hij een tentoonstelling en leunde zo intensief op een aan Lenin gewijde vitrine, dat hij er doorheen zakte. Onlangs had de nieuwe voortvarende Russische regeringsleider Gorbatsjov de woorden perestroika en glasnost aan het internationale vocabulaire toegevoegd en er begon hoop te ontstaan op een wereld zonder IJzeren Gordijn. Maar toen Jack er rondreisde was het nog niet zo ver en hij bracht enkele bange uren door op het politiebureau, totdat de autoriteiten ervan overtuigd waren dat deze blozende kalende Hollander geen contrarevolutionair was.

Pech achtervolgde Jack ook toen hij na een stafborreltje in de jaren tachtig ’s avonds over de grachten naar huis liep, misschien wat onvast van stap, en in het vizier kwam van een paar zware jongens die hem zijn portefeuille afhandig maakten.

Ditmaal bleek dat Jack aan het joggen geslagen was en zich had ingeschreven voor een strandloop in Zandvoort.

Hij was niet de enige, duizenden lopers hadden zich aangemeld. De start zou plaatsvinden op het circuit van Zandvoort. Jack was vroeg en besloot nog even een ommetje te maken. Hij liep een stukje van het circuit rond en keerde na enige tijd terug naar de startplaats. Ruim op tijd, dacht hij. Totdat hij ineens geroffel van vele duizenden voetstappen hoorde en een menigte in volle galop op zich af zag rennen. ‘En wat deed je?’ vroeg Hans in spanning.

‘Ik kon geen kant op,’ zei Jack, ‘ze kwamen zo snel op me af. Het enige wat ik kon doen was: me omdraaien en zo snel mogelijk met ze meehollen.’

‘En?’ vroeg Hans.

‘Ze liepen over me heen,’ zei Jack met een halve lach en wreef over zijn pijnlijke ribben.

‘Ja, sporten is gevaarlijk als je niet in conditie bent.’ Theo wreef mislukkingen graag in.

‘Ik zou er dan ook maar niet aan beginnen als ik jou was,’ zei Hans. Hij verwachtte een sneer terug, maar Theo had iets anders in gedachten.

‘Hoe staat het met de cartoons van Peter van Straaten?’ vroeg hij. Hans had de vorige week verteld over zijn plan om een serie ‘zo boeiend is VN’-tekeningen aan de tekenaar te vragen.

‘Pijnlijk,’ zei Hans, ‘voordat ik hem een briefing kon sturen had Rinus hem al met een half woord verteld wat het idee was. Peter maakte meteen vier tekeningen en stuurde die op. En niemand begrijpt ze, verdikkeme. Dat zal ik hem nu dus moeten vertellen, want Rinus houdt zich erbuiten, heeft hij me gezegd.’

Rinus was de voorzichtigheid zelf en zodra er een conflict rees waar hij afstand van kon nemen, deed hij dat onmiddellijk.

Die middag schreef Hans een moeizame brief aan de tekenaar die hij het meest bewonderde.

* * *

Peter van Straaten was in 1968 begonnen met zijn serie Vader en Zoon-strips in Het Parool, toen hij atelierruimte zocht en terecht kwam bij Inter/View, dat zojuist een belendend grachtenpandje had gehuurd waar de bovenste verdieping nog geen bestemming had. Hans had in 1967 met drie marktonderzoekcollega's het bureau opgericht en wilde het succesvolle eerste jaar vieren met een enquête vol onzinnige vragen. Peter van Straaten leek hem dé persoon om het rapport van dat onderzoek te illustreren met tekeningen over het enquêtewezen.

Hij was een lange man met peinzende ogen en een iets hogere stem dan je bij zijn postuur zou verwachten. Hij luisterde met belangstelling naar wat Hans vertelde over marktonderzoek, hoe dat in de praktijk ging met enquêteurs die aanbelden bij random gekozen adressen in het hele land, en de

nietsvermoedende huisvrouw die de deur opendeed het hemd van het lijf vroegen. ‘Wat voor soort onzinnige vragen ga je stellen?’ vroeg hij benieuwd.

‘Nou, aan welk dier doet uw man het meest denken?’ zei Hans. ‘Ik vind “aan welke ziekte zou u het liefst overlijden” ook wel aardig.’

‘Arme huisvrouwen,’ zei Peter, maar Hans kon zien dat het hem aansprak. ‘Heeft uw man weleens last van een lijf springend kruintje?’ vervolgde Hans. Hier keek Peter van op: ‘Wat is een lijf springend kruintje?’

‘Het komt van de Clichémannetjes,’ zei Hans, die graag op de radio luisterde naar het duo Van Kooten en De Bie. ‘Het is Haags. Ik leg het natuurlijk wel even uit.’

Hij nam zijn notitieblokje op en las voor: ‘Mannen hebben als ze ’s ochtends opstaan weleens last van een zogenaamd lijf springend kruintje. Er staat dan een plukje haar op hun hoofd overeind en dat kan vaak maar met veel moeite gladgekamd worden. Heeft uw man weleens last van zo’n lijf springend kruintje of heeft hij daar nooit last van?’

Peter keek hem peinzend aan. ‘Geven mensen daar antwoord op?’ wilde hij weten.

‘Mensen geven overal antwoord op,’ zei Hans. ‘We stellen vaak genoeg vragen zoals: stel nu dat Omo een vrouw zou zijn, hoe oud denkt u dat die vrouw is? En wat zou haar favoriete zanger zijn? En daar reageert men op alsof het de gewoonste zaak van de wereld is.’

‘Maar wat heeft dat voor zin, zo’n vraag?’

‘Het geeft aan wat het imago van zo’n merk is, met wat voor type vrouw men het associeert. Jonge vrouw, oude vrouw, levenslied of popmuziek enzovoort.’

‘Een mens leert wat af,’ zei Peter, ‘heb je nog andere zinloze vragen?’

Hans raadpleegde zijn blocnote. ‘Wat vindt u nu een heel erge vloek, en wat vindt u een vloek die ermee door kan. En nog een: wat heeft u in huis dat u eigenlijk kwijt wil?’

Nu begon Peter te glimlachen.

In ruil voor zijn medewerking kreeg hij de verdieping voor een jaar en maakte een serie tekeningen over een enquêteur die bij de deur van diverse huizen een lang verhaal moest houden om binnen te komen, totdat hij de oplossing vond om snel toegelaten te worden. De laatste tekening liet de enquêteur onder aan een trap zien, roepend: ‘Opiniepolitie!!’

Toen de bundel onzinnige enquêtevragen met Peters tekeningen verscheen,

kreeg de directie van Inter/View het verzoek om de resultaten te komen presenteren bij Scala, het dagelijkse televisieactualiteitenprogramma. Het was 1968, niemand durfde het aan. De televisie stond er bekend om dat zelfverzekerde sprekers er plotseling overvallen werden door een totale sprakeloosheid. En het scheen zo warm onder die lampen te zijn dat je weg transpireerde. Nixon had er zelfs de verkiezingen door verloren. Uiteindelijk ging Hans, toen nog niet lijdend aan de hyperventilatieaanvallen die hem een paar jaar later zouden vellen. Hij was degene die de vragen bedacht had en kon zich niet onttrekken aan de verantwoordelijkheid voor het bedrijf, nu deze kans op gratis publiciteit er was. Het grote publiek kende alleen het NIPO en dacht dat dat een overheidsinstelling was, net zoals het CBS. Het zou leuk zijn als een tweede opinieonderzoeksbureau enige bekendheid kreeg. Afsproken was dat tijdens zijn verhaal de cartoons van Peter getoond zouden worden, en dat stelde Hans gerust: hijzelf zou mondjesmaat zichtbaar zijn, al dan niet transpirerend. Het werd nog een spannende gebeurtenis. Scala werd live uitgezonden, zoals vrijwel alle programma's in die tijd, en de items duurden wat langer dan verwacht, zodat van de ongeveer zeven à acht minuten die aan het onderzoek waren toebedeeld, niet meer dan de helft overbleef. Al wachtend kortte Hans in gedachten zijn tekst steeds verder in en dat hield hem zo bezig dat de zenuwen uitbleven toen hij eindelijk tegenover presentatrice Ageeth Scherphuis zat. Hij ratelde zijn verhaal af, incasseerde dankbaar de complimenten voor het leuke idee van zinloos onderzoek. Peters cartoons waren niet getoond, hoorde hij bij thuiskomst, wel wat tabellen van de aardigste uitkomsten. Wat zonde en jammer van die tekeningen, vond Hans, maar toen hij Peter belde bleek die onaangedaan. Hij had het programma wel gezien en gehoopt dat zijn tekeningen getoond zouden worden. Maar ja, pech kon je niet voorkomen. Elk jaar nadien verscheen een nieuw 'Rondje Marktonderzoek' en Peter tekende er altijd in. Helaas kwam de televisie er nooit meer op af, maar Peter had dat niet nodig om landelijk bekend te worden.

Hij had nu vrijwel direct vier tekeningen naar Rinus opgestuurd, met het bericht:

'Dit zijn nog maar schetsen hoor. Ik weet namelijk helemaal niet wat de bedoeling is van die advertenties. Het leuke van deze dingen is dat je maar moet raden waar het over gaat. Eronder zou eigenlijk alleen maar Vrij Nederland moeten staan.

Niks uitleggen, dat is altijd het leukste.

Dit is softselling maar dat was hoop ik ook de bedoeling. Als jij in deze richting meedenkt, dan hebben we binnen de kortste keren een reeks van wel 25 van dit soort ie-emmetjes, denk jeniet?

Maar als je er niks an vindt en zegt: 'dat was nou helemáál de bedoeling niet', moet je dat natuurlijk zeggen. Ik doe ook maar wat, tenslotte.'

Vol vertrouwen opende Hans het meegestuurde vel A 3, met vier tekeningen. Op de eerste zaten twee vrouwen in een café tegenover elkaar aan de wijn, en de ene zei: 'O, wáárdeloos, schijnt het... Maar hij schrijft er leuk over.'

Op de tweede stonden twee mannen aan de tapkast, en zei de linker: 'Ach, weet-ie véél!... Maar het is goed geschreven.'

Hier had Peter bij gepend: '*Er stond eerst "ach, weet ze veel..." maar dat durfde ik toch niet echt goed, want ik weet zeker dat Renate denkt dat zij bedoeld wordt en dat wil ik haar niet aandoen.*' Renate was natuurlijk Renate Rubinstein, die onder het pseudoniem Tamar al jaren columns in VN schreef.

De derde tekening liet twee buiten lopende mannen zien waarvan één zegt: 'Dat lees ik altijd het allerlaatst... Maar ik léés het wel altijd, verdomme.'

De vierde tekening toonde twee in toga geklede mannen, juristen of geleerden. Eén opent zijn mond en zegt: 'We hadden vorige week weer een slechte recensie.'

Hans legde het papier met tegenzin neer. Hij begreep niet hoe Peter deze tekeningen had kunnen bedoelen als reclame voor Vrij Nederland. Zelfspot kon bruikbaar zijn, maar hier werd in drie van de vier cartoons het blad neergezet als inhoudelijke onzin, zij het goed geschreven. Eigenlijk was alleen die van de juristen wel aardig als mogelijke reclame voor VN.

Hij liet de tekeningen aan Bouke zien, aan Hugo, aan Rob, maar niemand zag wat Peter erin had gezien toen hij ze maakte.

Wat te doen? Hans kende hem van vroeger als iemand die graag luisterde en daardoor ideeën opdeed. En had hij zelf niet aan Rinus gevraagd om inbreng? Nu Rinus zich buiten schot hield, moest Hans het zelf opknappen.

Hij kon maar het best een briefing schrijven en de vier proeftekeningen afdoen als een niet ter zake doend zijspoor, had hij besloten. Hij schreef Peter een lange brief, en begon natuurlijk met hem te herinneren aan de mooie tijden bij Inter/View, twintig jaar geleden en de tekeningen die hij bijgedragen had aan de Rondjes Marktonderzoek. Dan voorzichtig aansturen op de bedoeling die hij had met de campagne.

In de loop van de jaren heb ik gemerkt dat reclamebureaus niet de goede toon kunnen vinden voor het benaderen van de groep die vroeger VN

wekelijks las en nu maar af en toe of helemaal niet meer. De door bureaus gemaakte reclame is ofwel tenenkrommend lollig of te veel aanprijzend. Wat voor VN beter zou werken is een serie IM'etjes in de Volkskrant en NRC waarin het blad op een intelligente en humoristische manier onder de aandacht wordt gebracht. En toen dacht ik aan Peter-tekeningen.

Tot zover was het een mooie tekst, waar de tekenaar geen probleem mee zou kunnen hebben. Nu helder uitleggen wat voor soort tekeningen verwacht werd.

Het aardigst leek mij een serie 'zo boeiend is nu VN' omdat je daar veel kanten mee uit kan. Een paar voorbeelden – die uiteraard niet hoeven, maar het idee verduidelijken.

Aan vrijblijvende voorbeelden kon Peter geen aanstoot nemen, al vond Hans stiekem dat hij dom zou zijn er niet één of twee in een tekening om te zetten. Een Kamerlid aan de interruptiemicrofoon of op het spreekgestoelte met VN als spiekbrief. Een begrafenisstoet met een hardnekkige VN-lezer die bij een bocht rechtuit loopt (of een grafkist met brievenbus waarin VN steekt). Een kettingbotsing met in het midden een verwoede VN-lezer. Een overduidelijke zakenman die op z'n kantoor stiekem VN aan het lezen is.

Nu nog een aanmoedigende slotzin.

Hopelijk geeft dit je een wat beter idee van wat ons voor ogen staat, en lust om er nog eens aan te beginnen. Ik hoop het, want jij lijkt me de enige die dit soort dingen kan maken. Met vriendelijke groeten, Hans.

Hij liet de brief lezen aan Rinus, die goedkeurend knikte, maar op de valreep nog een opmerking had: 'Het is Peter van Straaten, met twee a's, Hans.'

'Dank je, Rinus.' Hij kon zichzelf wel schoppen.

Per kerende post kwam een brief. Zonder het te willen, had hij Peter op zijn ziel getrapt.

De tekst bestond uit korte, boze zinnestelsels. Hoe had Hans het kunnen bedenken. De ideeën!

En dan verwachten dat Peter die in tekeningen zou omzetten!

'Je moet weten, Hans, ik ben al een grote bengel nu, ik kan bij de bel en ik fiets met losse handen,' schreef Peter. De brief eindigde in stijl: Wat jij doen moet is het volgende:

Jij moet even gaan zitten en die campagne bedenken, wat je precies getekend wilt hebben, wat voor soort mannetjes en vrouwtjes, hoe ze eruitzien, wat ze aan hebben, waar ze zitten of lopen of staan en wat ze zeggen, woord voor woord, zin voor zin, regel voor regel, kant en klaar. En daar zoek je dan een

tekenaar bij.

Een andere tekenaar.

Een gezonde tekenaar.

Ik ben ziek.

In mijn hoofd. En overal elders.

Dag Hans. Even goede vrienden.'

Verslagen las Hans de boze brief. Hij begreep Peters ergernis en woede wel. Dat Hans zijn vier tekeningen kennelijk niet kon waarderen, was al pijnlijk, dat hij vervolgens suggesties deed hoe het wel zou moeten, was onverdraaglijk. In Peters plaats zou Hans zelf ook beledigd zijn. Maar hij had toch moeilijk een campagne kunnen maken met foute tekeningen, alleen om Peters ego te sparen?

Die avond probeerde hij nog olie op de golven te gooien. Het was 1 april 1988, zijn trouwdag. Misschien bracht dat geluk.

'Beste Peter van Straaten,' schreef hij diep in de nacht, na met Maja en de jongens het trouwdiner genuttigd te hebben bij Oriënt, het Indonesische restaurant om de hoek. 'Ik begrijp je reactie uitstekend, een pedant bedrijfspersoon legt schriftelijk even uit wat leuk zou zijn om te tekenen en noemt een paar voorbeelden waar je koud van wordt. Weg ermee, dat wordt nooit wat. Gelijk heb je, maar zo makkelijk geef ik het niet op, het gaat tenslotte om VN. Je schreef in je begeleidende brief bij je eerste schetsen dat je niet goed wist wat de bedoeling was. Daarom heb ik geprobeerd dat zo goed mogelijk op papier te zetten, met een paar zelfbedachte voorbeelden die uiteraard niet op jouw niveau liggen. Ik herinner me van vroeger dat je het prettig vond wat suggesties te hebben, om er vervolgens iets heel anders en beters van te maken.'

Hij besloot de brief met de hoop dat Peter er nog eens over na zou denken, als hij ervoor in de stemming was en bood aan de proeftekeningen te betalen.

'Heb jij Peter van Straaten nog gesproken?' vroeg Hans enkele woensdagen later toen Rinus hem belde met de traditionele vraag: hoe gaat het met ons blad?

'Ja,' zei Rinus.

'En heeft hij nog iets gezegd over de tekeningen voor de IM-campagne?'

'Hij zei, ik krijg nachtmerries van die Vervoort.'

'O,' zei Hans geschrokken, 'hij doet het dus niet?'

'Nee,' zei Rinus, 'ik denk dat je dat kan vergeten.'

Het werd Hans droef te moede. Peter van Straaten was wat hem betreft de

enige die de tekeningenserie had kunnen maken. En hij, Hans, had het verknald.

hoofdstuk 5

De spreker

Hans had een probleem met speeches: hij had nog nooit een speech gehouden. In de jaren zeventig, toen hij bij Thomas Rap zijn eerste verhalenbundels uitgaf en de recensies lovend waren, klonk bijna wekelijks de telefoon: of hij ergens wilde optreden.

Maar Hans had plankenkoorts, hij kon er niet tegen om aller ogen op zich gericht te zien. Hij weet het aan zijn ervaringen als kind in het Japanse interneringskamp. Kinderen werden niet geslagen door de Japanse bewakers, maar als zij iets fout deden, vergaten te buigen voor passerende Japanners of op het appèl te laat hun volgnummer riepen, kregen hun moeders ervan langs. Het was dus van groot belang niet op te vallen, en Hans was daar heel goed in geworden.

Toen hij later verhalen en romans begon te schrijven, was dat vanuit het idee: zo krijg ik de aandacht die een mens nodig heeft, maar ik hoef er goddank niet bij te zijn. Eén keer was hij met Mensje van Keulen en andere schrijvers van de generatie zeventigers naar Den Haag getogen om daar in het Bzztôh-theater voor te lezen. Voor Mensje was het ook een debuut, en het was een troost dat ook zij er enorm tegenop zag. De zes schrijvers zaten achter een lange tafel. Een voor een stonden ze op en begaven zich naar de eenzame stoel die voor op het podium stond. Daar lazen ze tien minuten voor. Hans vreesde last te krijgen van hyperventilatie die hem al enkele malen op cruciale momenten had overvallen en de angst daarvoor hield hem zo bezig dat de podiumvrees onderdrukt werd. Ineens was het zijn beurt. Hij stond op en begaf zich in een universum van grote stilte. Men keek naar hem, men wachtte af. Zijn bewustzijn was tijdelijk uitgeschakeld, hij wist nog wel wat hij deed, maar alles ging automatisch. Hij ging zitten en zei zachtjes in de microfoon: 'Ik zit hier te sterven.' De zaal werd stiller dan stil. Daarna las hij de twee korte verhaaltjes voor die hij had uitgezocht.

Hij hoorde dat zijn stem goed klonk. Na nog geen tien minuten was hij uitgelezen. Het applaus klonk hard in zijn oren, en hij maakte een kleine stijve buiging voordat hij terugging naar de veilige grote tafel waar de andere schrijvers zaten.

‘Goed hoor!’ Mensje stompte hem.

In de pauze, met een pilsje, concludeerde hij dat het allemaal erg meeviel.

‘Als ik dit vaker doe, ga ik het misschien nog leuk vinden,’ zei hij tegen Maja. Ze knikte.

Maar de volgende dag was de euforie voorbij en keek hij met grote naschrik terug op het gebeuren. En Maja bleef de telefoon aannemen en boekhandels afwimpelen. Tot na een paar jaar de telefoon niet meer ging en hij opgelucht kon ademen. Hij was sinds die ene keer nimmer meer opgetreden als auteur. Maar nu lag het anders: als uitgever en directielid moest je af en toe wel een speech houden en een aimabel tekstje tegen een jubilaris kunnen uitspreken. Wat erg, wat erg, kwam geregeld in Hans’ hoofd op, maar het probleem was niet te vermijden.

En al vrij snel zou het zo ver zijn. In een poging om de boekenadverteerders geïnteresseerd te krijgen in Vrij Nederland, had Hans de hulp van aartscomputeraar Hugo Anderman ingeroepen. Samen hadden ze enquêtegegevens verzameld over de boekenmarkt en VN-boekenlezers en dat zou gepresenteerd worden tijdens een lunch met literaire uitgevers. Het idee alleen al hield Hans geregeld uit de slaap. Hij kon het aan Hugo overdragen, die zou het ongetwijfeld graag doen. Maar dat was alleen uitstel van executie, ooit zou hij over zijn spreekangst heen moeten komen.

Toen Theo en hij het hadden over mogelijke cursussen, zei Hans: ‘Ik zou eigenlijk wel een cursus spreken in het openbaar willen volgen.’

‘O, dat heb ik ook gedaan,’ zei Theo, en Hans was een ogenblik verrast over deze openhartige mededeling: Theo liet niet graag zwaktes blijken. Ondanks de cursus die hij kennelijk gevolgd had, was Hans de laatste jaren geen verbetering opgevallen in Theo’s publieke optredens. Hij was een goed debater maar als spreker nogal monotoon. Maar misschien voelde hij zich er wat zekerder door en dat was ook al heel wat.

In een ommezien had Theo hem laten inschrijven bij de instelling waar hijzelf geweest was, en dat bleek z’n kantoor te hebben in Zaltbommel.

Al een week later reed Hans op een vroege ochtend naar die plaats. Als hij autoreed was het meestal met Maja naast zich. Zij reed mee als geen ander en ‘Kijk uit!’, ‘Wat doe je nou?’ en ‘Pas op!’ waren haar enige teksten in de auto.

Tijd om naar de omgeving te kijken had zij nooit en het feit dat hij af en toe zoiets zei als ‘Zie je die koeien?’, sterkte haar in de overtuiging dat zij haar ogen op de weg moest houden, omdat hij dat kennelijk niet deed. Hans vond haar verkeersangst niet prettig, maar nu zij niet meereed miste hij haar toch. De drukke weg naar Utrecht was geen lolletje, eenmaal afgeslagen in de richting Arnhem viel het verkeer mee. Maar waarom, waarom moest hij helemaal naar Zaltbommel voor een cursus spreken in het openbaar? De cursisten zaten aan een in carrévorm opgestelde reeks tafels, zo’n twaalf man in totaal.

Iedereen stelde zich voor.

Twee jonge vrouwelijke managers van de Amro-bank, een groepje van vijf zojuist tot chef benoemde mannen en één vrouw van een papierfabriek, een voorlichter van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, en nog een paar eenlingen van wie Hans de functie niet kon onthouden. Hij hoopte dat dat voor hemzelf ook gold, wat natuurlijk een slechte beginhouding was voor deze cursus. Toen hij ter ondersteuning een sigaret opstak, nam een van de jonge vrouwen van de Amro-bank het woord.

‘Ik zie dat hier gerookt wordt, maar ik heb last van sigarettenrook. Ik zou willen vragen of het mogelijk is dat te beperken tot de pauzes.’

‘Zeker, natuurlijk.’ De cursusleider – noem mij maar Frank – was een gezond ogende veertiger met de relaxte houding van een ervaren leraar. Niet-roker ongetwijfeld, anders had hij wel een compromis gevonden. Alle rokers bij elkaar aan de ene kant van het lokaal, bijvoorbeeld. Hans wist dat hij zonder de steun van een sigaret niets klaarspeelde en net zo goed het cursusgeld weer kon terugvragen, maar protesteren had hier geen zin.

‘Laten we allemaal beginnen ons voor te stellen wat onze grootste nachtmerrie is,’ stelde Frank voor. ‘Om de beurt kom je voor de groep en je vertelt of je laat zien, wat je het meest vreest als het gaat om spreken in het openbaar.’

’Laat mij als eerste, bad Hans, dan was hij er maar van af, maar hij kwam pas aan het eind aan de beurt toen elf anderen al uitleg hadden gegeven van hun vrees te gaan hakkelen, de tekst kwijt te zijn, de gulp open te hebben staan of te laat te komen. Hans ging voor de groep staan en keek hen aan zonder iets te zeggen. Dat was zijn grootste nachtmerrie, ergens staan om iets te zeggen en niets te zeggen te hebben.

Hij keek naar de elf collega’s, die mild terugkeken. ‘Wat wil je hiermee duidelijk maken?’ vroeg Frank.

‘Wel, dit was mijn nachtmerrie. Voor het publiek staan en al mijn tekst kwijt zijn.’ En ook nog zonder sigaret, had hij eraan willen toevoegen, maar slikte dat toch maar in.

‘Goed. Dankjewel. Ga maar zitten.’

Terwijl hij weer naar zijn plaats liep, beseftte Hans dat hij dit niet had moeten doen. Iedereen hier wist nu waar hij bang voor was. Zijn hart klopte met hoge snelheid, hij voelde zich moe en leeg.

Van de andere oefeningen op die ochtend bakte hij niets. De cursisten werd geleerd voor het publiek te gaan staan en zich te voelen als een boom, met de wortels stevig in de grond. Daarna moest oogcontact gelegd worden met dat publiek en vervolgens iets gezegd. Wat Hans in deze stand aan gedachtegoed voortbracht, was te verwaarlozen.

Tijdens de middagpauze maakte hij kennis met het clubje van de papierfabriek. Ze kwamen uit Brabant en wisten eigenlijk niet goed waarom ze op deze cursus zaten. Ze waren voorman of chef van een kleine afdeling, speeches houden hoorde niet bij hun werk. Maar het zou leerzaam zijn, en ach, je was er een paar dagen tussenuit. Twee waren in hun eigen tijd actief in het verenigingsleven en dan kon het van pas komen als je een keer de voorzitter moest vervangen. Toch? Blijmoedig kauwden ze hun boterhammen en Hans zag hen voor zich, in stofjas op het magazijn, of de rekenkamer, of facturering. Er was een reorganisatie geweest, vertelden ze en de nieuwe p&o-man had permanente educatie als hoogste prioriteit gesteld: iedereen moest blijven leren. Dora, de kantinechef zat er vaag glimlachend bij, pal tegenover hem.

Haar hele leven was ze benauwd geweest om het woord te nemen, legde ze Hans uit. Gelukkig hoefde je dat als vrouw ook niet, maar het had haar altijd dwarsgezeten. Dus toen ze hoorde dat er vijf mensen naar deze cursus gestuurd werden had ze zelf maar eens bij p&o gevraagd of zij ook kon.

‘Ik ben toch ook chef?’ had ze gezegd.

‘Ja, maar van wie dan?’ vroeg de p&o-man, die wist dat de kantine het terrein van één persoon was. ‘Nou, van mezelf,’ had ze geantwoord. En tot haar verbazing was ze vervolgens ingeschreven.

Stralend zat ze nu tussen haar collega’s te genieten van de koffietafel die iemand anders klaargemaakt had, haar grijsblonde haar perfect in watergolf, elk haartje op z’n plaats. In de eerste les na de lunch kwam ze aan de beurt om in vijf minuten alles te vertellen over het bedrijf waar ze werkte en deed dat zonder enige aarzeling in perfecte volzinnen. Om vervolgens met een

blijde glimlach het applaus van de medecursisten in ontvangst te nemen. Van haar oudere papiercollega's waren er minstens twee stevig verliefd op haar, kon Hans die dag al constateren. Zijn middag was een voortzetting van de ochtend: één lange reeks van opdrachten die hij slecht uitvoerde. Hij was niet gewend te falen, dingen die hij niet kon deed hij domweg niet. Maar nu was hij toch in die val gelopen. Er was eigenlijk maar één cursusonderdeel waar hij achteraf met tevredenheid aan terugdacht.

‘Je neemt een willekeurig woord, en dat spreek je op allerlei verschillende manieren uit,’ zei Frank, de cursusleider. ‘Als de groep vindt dat het warm en vriendelijk klinkt, doen ze een stap vooruit, vinden ze het naar en afstotend klinken, dan doen ze een stap terug. Zeg maar met welk woord je het wilt doen.’

‘Balkenbrij.’ Dat was het enige woord dat hem wilde invallen. Hij probeerde het met zachte warme stem ‘Balkenbrij.’ De elf lichamen deden een stap vooruit, met gesloten ogen. ‘balkenbrij’ riep hij boos en ze deden een stap terug. ‘Bhalkhenbreihh,’ fluisterde hij en de menigte kwam op hem af. Zijn sonore stem was altijd zijn trots geweest en kwam op vergaderingen ook weleens van pas. Nu merkte hij voor het eerst dat je er veel meer mee kon doen dan alleen maar je stem verheffen. Hij richtte zich tot het popperige vrouwtje van de kantine. ‘Balkenbrij,’ zei hij met lichte verliefdheid in zijn stem en verdomd, ze deed met de groep een stap naar voren. Als ze haar ogen open zou doen was hij zijn durf kwijt, maar ze hield ze stijf dicht.

‘Balkenbrij.’ Ze kwam nog een pasje dichterbij en Hans moest uitkijken dat de groep niet tegen hem aanliep.

‘Balkbrij’ besloot hij kortaf en dat vergrootte de afstand weer.

Aan het eind van de lange dag liep hij naar het parkeerterrein met de pasbenoemde pr-man van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Een lange jongeman van pakweg vijfendertig met een grote zwarte baard. Hij had de groep uitgelegd dat hij vaak groepjes aankomende huurders van nieuwbouwwijken iets moest vertellen over de woningen waar zij in zouden trekken en dat hij dat heel moeilijk vond.

Zijn auto, een grote Citroën, stond vlak naast de acht jaar oude Volvo 343 waarin Hans reed. Hans nam afscheid van hem en liep door, alsof zijn eigen auto een heel eind verder stond. Het parkeerterrein was groot en gelukkig was baardmans snel weg zodat hij op zijn schreden kon terugkeren en met een ‘ach híér staat hij’-gebaar naar onzichtbare kijkers de deur van zijn oude Volvo kon openen. Raar, dat hij zich geneerde voor zijn auto, maar hij had

gemerkt dat zijn status van uitgever en adjunct-directeur door de collega-cursisten hoog werd aangeslagen. En daar paste dit roestige vehikel niet bij. Misschien werd het tijd om eens bij Theo aan te kaarten dat hij langzamerhand behoefte had aan een auto van de zaak. Geen dure, maar wel een nieuwe. Het voornemen monterde hem op, terwijl hij naar huis reed. 'Hoe was het?' vroeg Maja toen hij binnenkwam.

'Verschrikkelijk,' antwoordde hij. Hij wist dat ze een verslag verwachtte, maar hij kon het niet opbrengen alles te vertellen over zijn mislukkingen van die dag. Hij ging naar de keuken om het eten klaar te maken.

De dagen daarop dacht hij tijdens het werk geregeld aan de volgende cursusdag. Zou hij het maar niet opgeven? Maar toen hij Rinus een keer aan de lijn had, viel hem de oplossing in: Rinus improviseerde nooit, hij las zijn speeches altijd van papier. Wel keek hij af en toe zijn publiek schattend aan, een enkele keer liet hij de papieren even zakken voor een klein terzijde: 'Ja, dat had je nog in die tijd' of 'U kunt mij geloven, zo was het echt.' Om daarna het verhaal verder voor te lezen. En Rinus werd gezien als een goede spreker.

Dat zou hij toch ook moeten kunnen: een goede tekst voorlezen en af en toe van het papier opkijken?

Eén bruikbare tip had hij onthouden van de oefeningen van de eerste cursusdag: als je een tekst voorlas, kon je het einde van een zin in je opnemen en de zaal in kijken terwijl je die woorden uitsprak. Dat maakte de voordracht wat levendiger. Thuis oefende hij een paar keer, en toen hij op de tweede cursusdag naar Zaltbommel reed stond zijn besluit vast: hij zou geen poging meer doen om als spreker te slagen, hij zou wel proberen beter voor te lezen. De Rinusvariant.

De anderen hadden hun lat hoger gelegd en een van de cursisten van de papierfabriek ontpopte zich zelfs als een goede gelegenheidsspreker die een keurig praatje kon houden over elk onderwerp dat de groep opwierp. Het besluit dat Hans had genomen om géén goede speecher te worden gaf hem rust en dat hielp. Zelfs bij de improvisaties (uw collega zou een toespraak houden ter gelegenheid van het vijftwintigjarig bestaan van een klant, maar laat het op het laatste moment afweten. U moet hem vervangen) lukte het hem nu vijf minuten tekst vol te maken. Maar de kwaliteit van die tekst was pover.

'Weet je wat het is,' zei hij in de lunchpauze tegen de cursusleider, 'ik wil als ik iets moet zeggen volstrekt duidelijk zijn. En dat kan alleen als je een tekst

helemaal voorbereid hebt. Daarom wil ik alles eerst op schrift hebben. Schriftelijke tekst is toch altijd het best. Daar heb je over na kunnen denken, daar zitten geen onduidelijkheden in. Maar als ik een tekst op papier heb, kan ik die niet spontaan navertellen. Dus lees ik het liever voor.'

Frank knikte. 'Daarom is ook het best om te werken aan de hand van een lijstje met punten. Dan heb je de redenering en je hoeft alleen de verbindende zinnen te maken. Theo pikte dat snel op, moet ik zeggen.'

Hans had de vorige keer al gemerkt dat Theo als cursist een grote indruk had gemaakt op de cursusleider. Dat kon niet zijn vanwege zijn sprekersgaven. Zijn encyclopedische kennis zou het wel zijn. Of zijn harde lach? Hans kwam er niet achter, maar elke keer dat hij de naam Theo noemde krulden Franks lippen omhoog. Theo had in elk geval een vrolijke herinnering nagelaten. Aan het eind van de middag mocht elke cursist doen wat hij het liefst deed. Hans koos ervoor om een stuk tekst voor te lezen. Hij begon:

'Ik ging afscheid nemen van het strand. Het was eind september en al tamelijk guur. Het strand was leeg, op een jongen van een jaar of zeventien na, die druk in de weer was met een klein schepje zand in een kuil te scheppen.

Nieuwsgierig kwam ik dichterbij. In de kuil lag een al watouderevrouw, gekleed in een zwempak, wat bij dit weer geen genoegen kon zijn. Zij was nogal dik, met kleine kuiltjes in het witte vlees. Haar rode hoofd met de goedkope permanent stak af bij de rest van het lichaam. Ze had haar ogen dicht.'

Dit was het verhaaltje dat hij lang geleden had voorgelezen in het Bzztôh-theater. Het ging over een jonge man die op een stil strand zijn vastgebonden moeder in een kuil legt en overdekt met zand. Hij is bezig haar levend te begraven en zij vindt het best: hij doet maar wat hij niet laten kan. Hans dacht er aan af en toe op te kijken terwijl hij het voorlas en bereikte al snel het eind van het verhaal.'

"Je zult er nog spijt van hebben," zei ik tegen de jongen. Hij haalde zijn schouders op en bleef doorscheppen. Ik ging een paar passen achteruit en een minuut later was de kuil vol. Het schepje over de schouder marcheerde de jongen af. Toen vertrok ik ook. Later in de middag zag ik hem bij een tramhalte staan, smalle lepe ogen, half bedekt door zijn lange haar. Echt een

rotjongen.'

Het bleef even stil, toen volgde applaus van de groep. Het duurde langer dan plichtmatig nodig was.

‘Wat een mooi verhaal is dat,’ zei Dora, de kantinevrouw. ‘Van wie is het?’
‘O, dat is van mezelf,’ zei Hans, ‘ik publiceer weleens verhalen.’

Terwijl hij het zei geneerde hij zich. Maar de bewonderende blik van Dora borg hij toch graag in zijn geheugen op.

Op de derde en laatste cursusdag mochten de cursisten een preek houden vanaf de kansel van de kerk van Zaltbommel. Hans ging er niet heen. Hij was al geslaagd.

* * *

‘Ik ben de tweede leesbril die u toespreekt,’ las Hans voor, ‘want ik heb meer cijfers te melden dan ik kan onthouden. We hebben een enquête gedaan bij duizend Nederlanders om gegevens te verzamelen over het lezen van literaire boeken. En daar is het volgende uitgekomen.’

Hij had met Hugo Anderman en advertentieverkoopster Mija Hessel een project gemaakt van het omhoog krikken van de ingezakte omzet van boekenadvertenties in Vrij Nederland. Uit eigen ervaring wist hij dat boekenuitgevers weinig heil zagen in adverteren voor hun titels. Als een schrijver veel succes had en zeurde, wilden ze nog weleens een advertentietje plaatsen, maar dat was meer bedoeld als beloning voor een al behaald succes, dan als poging om de omzet te vergroten. En die advertenties kwamen meestal in de Volkskrant of de NRCterecht.

Alleen de Singel 262-uitgeverijen De Arbeiderspers, Querido en Nijgh & Van Ditmar adverteerden geregeld in Vrij Nederland, omdat zij – als onderdeel van de Weekbladpers Groep – extra kortingen kregen en ook door Theo enigszins onder druk gezet werden om het concernweekblad te kiezen. Omgekeerd verwachtten ze ook dat Vrij Nederland zou kiezen voor boeken van Singel 262 bij het selecteren van de titels die gebruikt werden als premie voor nieuwe abonnees.

Het resultaat van dit alles was dat andere boekenuitgevers Vrij Nederland zagen als vijandig terrein. Hans was vast van plan daaraan een eind te maken en de bladpromotoren kozen tegenwoordig op zijn verzoek ook al geregeld

voor boeken van andere dan Singel 262-uitgaven. Dat viel op in het kleine wereldje van de literaire uitgevers.

In zijn tijd als marktonderzoeker had Hans gemerkt dat bij de boekenuitgeverijen eigenlijk maar heel weinig bekend was over het leespubliek. Ze richtten zich alleen op de boekhandelaars, die naarmate het Centraal Boekhuis sneller bestellingen afleverde, steeds minder geneigd waren risico's te nemen. Was het voordien bon ton om een royaal aanbod aan titels in de schappen te leggen, nu begon men steeds vaker te kiezen voor de bekende auteurs die al eerder een goede verkoop op hun naam hadden staan. De computer begon zijn intrede te doen bij de boekhandel en men kon nu heel eenvoudig vaststellen hoeveel exemplaren van Maarten 't Hart, of Maarten Biesheuvel of een van de andere bestsellerauteurs van de jaren tachtig de vorige keer verkocht waren en hoe weinig van een auteur als bijvoorbeeld L.H. Wiener. En vervolgens bestelde men een stevige stapel 't Hart en Biesheuvel en ééntje van Wiener. Of helemaal geen exemplaar, want als een klant Wieners verhalenbundel wilde, kon het Centraal Boekhuis het immers binnen een dag leveren?

De boekenbranche had een 'Stichting Speurwerk voor het boek' opgericht, bedoeld om wat meer zicht te krijgen op de consumentenmarkt. Die Stichting maakte gebruik van een wekelijkse enquête van het nipo waarbij 500 huisvrouwen werden ondervraagd over alles en nog wat. De boekenbranche liet vragen of het huishouden de afgelopen week een boek gekocht had en zo ja, welk boek en wat het gekost had.

De door de huisvrouwen genoemde boeken werden met mierenvlijt in een groot aantal categorieën geclassificeerd en tezamen gaf dit een beeld van de omzet in de diverse genres literaire en andere boeken. Althans, dat was het idee. Wie wat dieper in de cijfers dook, zag hoe zwak en zacht deze cijfers feitelijk waren, want de huisvrouw was meestal niet zelf de koper van het boek. Ze sloeg maar een slag naar titel, onderwerp en prijs. Veel meer dan een paar duizend gulden had de branche er ook niet voor over.

'Waarom verzamelen wij zelf niet wat gegevens over de boekenlezer?' stelde Hans aan Hugo en Mija voor, en hij zag nieuwe hoop in haar ogen. Mija was stevig gebouwd, had een vrolijk hoofd met krulhaar en was zoals alle telefonische advertentieverkopers een onverbeterlijk optimist die elk 'nee' van een potentiële klant als een lastige vlieg van zich afschudde en de volgende belde. Want als je maar volhield kwam je af en toe een 'ja' tegen, meestal op momenten dat je het totaal niet verwachtte. Dat hield de moed

erin. Hans kon zelf slecht tegen afwijzing en zijn bewondering voor advertentieverkopers was groot. Er was een lunch georganiseerd voor de literaire uitgevers in een zaal van het gereputeerde restaurant Haasje Claes aan de Nieuwezijds Voorburgwal. Eerst had Rinus een speech gehouden over Vrij Nederland, gelardeerd met grappen en de stemming zat er goed in. Bij de koffie had Hans het woord genomen. Het was de allereerste keer dat hij voor publiek optrad en hij had iets bedacht om te voorkomen dat iedereen naar hem keek: hij had een aantal kerngegevens op een A4'tje gezet en dat in dertig exemplaren vermenigvuldigd die hij ronddeelde voordat hij het woord nam. Elke derde of vierde regel verwees hij naar het document en zag de hoofden braaf naar beneden gaan, de leesbril op de neus. Hij had zelf elk woord van zijn toespraakje op papier gezet en twee leesbrillen meegenomen, je kon nooit weten of er één stuk zou vallen.

‘De echte kern van literaire lezers bestaat uit 700 000 tot 1 miljoen personen,’ las hij. ‘In die groep zitten meer vrouwen dan mannen, namelijk 64% vrouwen. Die tendens zit er al vroeg in, want meisjes lezen al meer dan jongens. Misschien gaan mannen meer lezen als vrouwen meer gaan schrijven, maar ik zou het niet durven beloven.’

Hij hield even stil en nam een slok van het glas bier dat voor hem stond. Zou er iemand lachen om dit kleine grapje? Het bleef stil, terwijl hij verder voorlas.

‘Wat zou men een redelijke prijs voor een gewoon, gangbaar boek vinden? Gemiddeld bleek dat 23 gulden te zijn, daar ligt dus een psychologische grens. Wie een boek op de markt brengt boven die prijs, moet bedenken dat nog maar een kwart van de lezers dat een redelijk bedrag vindt.’

Nu kwam hij toe aan een commercieel interessant punt:

‘In welke periode leest men meer dan anders? De winter wordt natuurlijk veel genoemd, maar liefst 49% zegt dat de vakantie de periode is waarin zij het meest lezen. U zult daar niet van opkijken, maar het gekke is dat boekenuitgevers er in hun advertentiebeleid geen rekening mee houden: in de zomer zijn onze advertentiepagina's leeg. Interessant is ook te weten dat de voornaamste reden om een bepaald boek te kopen, is dat men al eerder iets van die schrijver gelezen heeft. De helft van de aankopen wordt daardoor bepaald. Mondreclame is de tweede reden, die geldt in een derde van de gevallen. Recensies tellen ook mee, maar zijn slechts bij een kwart van de aankopen van belang. Televisie in tien procent van de gevallen. Dat lijkt weinig, maar er worden niet veel boeken op de televisie besproken. Voor de

paar boeken die tv-aandacht krijgen tikt het natuurlijk enorm aan.'

Nog steeds bleef het stil in het groepje toehoorders. Was dat een teken van aandacht of juist van verveling? Hij had geen tijd om op te kijken.

'Wat kunnen uitgevers met deze wetenschap doen?' vervolgde hij. Zijn mond was droog geworden, maar nog een keer een slok bier nemen zou de aandacht van het publiek misschien laten verslappen. Hij slikte om wat speeksel los te maken en ging verder.

'Schrijvers kunnen beschouwd worden als een merk, en lezers zijn merktrouw. Ze kopen graag een boek van een schrijver die hen is bevallen. Hoe sneller een uitgever adverteert voor een nieuw boek van die schrijver, hoe eerder het publiek weet dat het boek bestaat. Dat brengt loop in de titel en brengt ook de mondreclame op gang die de tweede belangrijkste reden voor het kopen van een boek is. Als ik boekenuitgever was, zou ik niet wachten tot de recensenten hun ei hebben gelegd om vervolgens uit die recensies te citeren. Ik zou direct adverteren en recensies van het vorige boek gebruiken.'

Een paar toehoorders bewogen.

'Wacht je op de recensies, dan ben je weken, soms maanden, kwijt. En de looptijd van een titel is tegenwoordig drie maanden, zoals u allen weet.'

Nu kwam hij aan het aanbod.

'Ik beseft dat de meeste boeken qua verkoop niet verder komen dan twee- tot vijfduizend exemplaren, een omzet van een halve tot anderhalve ton. Om bij dat soort bedragen budget vrij te maken voor advertenties, is natuurlijk moeilijk. De meesten van u reserveren zo'n drie procent voor reclame, dan heb je het over 1 500 tot pakweg 4 500 gulden reclamebudget voor een nieuwe boektitel. In de brochure die wij u zo dadelijk zullen uitreiken, staan enkele kortingen die wij hebben ingevoerd om uw budgetten verder te laten reiken. We geven een korting voor debuten, we gaan een advertentierubriek 'net uit' starten waarin een geadverteerd boek gratis nogmaals genoemd wordt. En we geven stevige kortingen voor advertenties in de zomerperiode, juli en augustus, waarin de kooplust het grootst is. Op de markt is uw gulden een daalder waard. We zorgen ervoor dat dat bij Vrij Nederland nu ook het geval is. Dank voor uw aandacht!'

Hij ging zitten onder een klein applausje. De adrenaline vloeide volop en hij nam een stevige slok van het glas bier. Om hem heen vulde het zaaltje zich in enkele seconden met rabarbergeluiden. In de verte zag hij Rinus met een kleine glimlach naar hem kijken. De hoofdredacteur hief het glas wijn en knikte goedkeurend. Die oogst was binnen!

‘Ging het een beetje?’ vroeg hij Hugo Anderman die naast hem aan het tafeltje zat, maar kreeg geen antwoord. Hugo was in gesprek met Ary Langbroek, de uitgever van Querido, als altijd voorzien van flamboyante bretels. Ary ving Hans’ blik op.

‘Denk je,’ zei hij, ‘denk je dat het mogelijk is om via advertenties een beginnende schrijver zo bekend te maken dat zijn debuutboek gaat verkopen? Ik bedoel vóórdat het aandacht krijgt via recensies?’

Hans dacht na. ‘Ligt dat boek wel overal?’ vroeg hij. ‘Nee,’ zei Ary, ‘het is een beginnende schrijver en zijn eerste boek. Het zal hier en daar liggen, maar niet in veel boekhandels.’

‘Dat wordt knap lastig. Je moet de mensen echt nieuwsgierig gaan maken naar het boek of naar de schrijver.’

‘Ik zou het weleens willen proberen,’ zei Ary, ‘eens kijken hoe ver je kan komen met advertenties.’

‘Voor zo’n experiment zijn wij altijd in, niet Hugo?’ zei Hans. ‘Je kan er gratis ruimte voor krijgen.’ Hugo knikte, enigszins verbaasd over het royale gebaar, Hans stond als zuinig bekend.

Aan het eind van de lunch bleven Mija, Hugo en Hans achter in het eetzaaltje.

‘Denk je dat het iets oplevert?’ vroeg Hans.

‘Ach, het is een continuproces,’ zei Mija deftig, ‘ik blijf bellen en bellen en op den duur gaat dat omzet opleveren. En ze hebben nu weer even hun gram kwijt gekund over Carel. Dat doet Rinus voortreffelijk.’

Aan het eind van zijn speech had Rinus de aanwezigen gevraagd kritiek te spuien. Er waren veel verwijten van uitgevers gekomen over de boekenredactie van Vrij Nederland en Rinus had ze elegant gepareerd. Het waren vooral klachten over het beleid van Carel Peeters om geen enkel contact te hebben met uitgevers en hun pr-functionarissen. Hoe kon je nu de belangen van je boeken behartigen als de VN-Boekenbijlage een ondoordringbare vesting was? Rinus beloofde het onder de aandacht van de redactie te brengen. Een andere uitgever maakte zich kwaad over de neiging van de boekenredactie om advertenties van uitgevers bij elkaar te groeperen, zodat de lezer er zo min mogelijk mee lastiggevallen werd. ‘Daar gaan we naar kijken,’ zei Rinus plechtig.

En waarom recenseerde Vrij Nederland nooit vertaalde romans? Dat kwam omdat Vrij Nederland, zeker bij Engelse en Amerikaanse titels, vaak het origineel al enkele jaren eerder had besproken, legde Rinus uit. Als er een

Nederlandse vertaling komt, wat moet je dan recenseren? De wijze van vertalen?

Maar ook hier beloofde Rinus dat het punt op tafel zou komen in de redactionele gesprekken.

Die waren er vermoedelijk nooit. Carel Peeters was de broodmagere, aarzelend formulerende maar vastbesloten president van de Boekenbijlage. Met zijn assistente Beatrijs Ritsema huisde hij ver van de rest van de redactie in een grote kamer die van onder tot boven volgestouwd was met boeken. Hier heersten rust en stilte en werden de boeken verdeeld en verzonden naar de diverse recensenten. Zij konden zelf bepalen of en wanneer zij de boeken bespraken en hoeveel tekst zij daarvoor dachten nodig te hebben. Ze konden ook zelf een boek aanbrengen om te bespreken. In de Boekenbijlage stonden alleen recensies en een enkel essay, geen interviews met schrijvers, geen roddels, geen nieuwtjes. De New York Review of Books was het grote voorbeeld. Carel was liberaal in zijn beleid en toen Hans, jarenlang een van de recensenten, ongevraagd de jaarlijkse roman van Johan Fabricius in lovende zin begon te bespreken, plaatste hij de stukken braaf. De uitgeverij zond op een gegeven moment de nieuwe Fabricius automatisch naar Hans toe. Na enige tijd merkte Hans dat Fabricius de enige schrijver was die hij nog besprak, de boekenredactie gaf hem geen titels meer. Dat was Carels ultieme uiting van zijn onvrede en Hans vertrok als recensent naar NRC Handelsblad. Ze hadden het nooit uitgesproken, maar dat Carel grote bezwaren had tegen Hans' voorkeur voor verhalende, goed leesbare lectuur, was duidelijk uit zijn eigen zeer serieuze essays. Carel wilde dat boeken de lezer iets meegaven, een andere kijk op de wereld, een dieper inzicht in de werkelijkheid. Hans had dat standpunt nooit begrepen. Nieuwe inzichten kon je naar zijn idee alleen verwachten uit de hoek van de wetenschappers. Maar zeker niet uit de schrijvershoek. Schrijvers waren over het algemeen sukkelaars, met meer beperkingen dan sterke kanten. Meestal was dat ook de reden waarom zij waren gaan schrijven. Meer dan de ervaringen en inzichten van andere burgers hadden ze niet. Hun kracht zou erin moeten zitten dat ze die ervaringen beter konden opschrijven dan anderen. Dat was Hans' opvatting en die verschilde drastisch van Carel Peeters' denkbeelden. Maar nu stonden ze in een andere rol tegenover elkaar en deed dat verschil van mening er niet meer toe.

Na de lunch met de boekenuitgevers gingen Hans en Mija op bezoek bij Carel en Beatrijs.

Hans had vooraf een briefje gestuurd, dat voorzichtig begon:

‘Redactie en commercie houden we bij de Weekbladers zo goed mogelijk gescheiden, maar het lijkt me goed om af en toe enig informatief contact te onderhouden.’ Na een uitleg van de bij de uitgevers gepresenteerde plannen vervolgde hij: ‘We willen jou en Beatrijs graag informeren over deze acties (misschien hebben jullie opmerkingen die voor ons nuttig zijn) en overbrengen wat er in de lunchbijeenkomsten over de Boekenbijlage werd gezegd, mogelijk is dat voor jullie van nut.’

In de boekenmassa had Beatrijs wat ruimte gemaakt zodat er vier personen konden zitten. Er was koffie. Carel keek afwachtend. Zijn ingevallen mond gaf Hans het gevoel dat Carel een kunstgebit droeg. Zijn eigen ouders hadden op hun dertigste al hun tanden en kiezen laten trekken en waren op een dubbel kunstgebit overgegaan. De reden daarvan hadden zij Hans nooit verteld, vermoedelijk leek het hun handiger in één keer een kunstgebit te nemen, dan in de loop van de tijd steeds meer tanden en kiezen te verliezen en te laten vervangen door deelprothesen. Zo’n radicale, rationele oplossing was echt iets voor Hans’ vader en zijn moeder schrok er ook niet voor terug. Maar nu zij beiden in de buurt van de zeventig kwamen bleken hun kaken gesleten te zijn en ontstond er een eigenaardige smalte in hun hoofd, ter hoogte van het gebit. Ingevallen wangen. Carel had dat ook, maar misschien had het bij hem een andere reden. Beatrijs Ritsema was als altijd haar eigen florerende zelf. Zij had een afwachtende, tentatieve manier van praten en deed haar mededelingen met veel knikken van het hoofd, alsof dat de ander zou helpen aan te nemen wat zij zei. Zij was niet alleen zeer intelligent, maar ook een plezierige en mooie vrouw en elke keer als Hans haar op een feest of partij tegenkwam, had zij een andere partner. Beatrijs was serieus van aard en zou vermoedelijk ooit een goede moeder en echtgenote worden, maar haar wilde haren wonnen het tot nu toe. Hans had haar een keer gezien als vriendin van saxofonist Hans Dulfer en enkele maanden later in de garderobekast van een uitgeverij verstrengeld in Tim Krabbé. De redactie van *Propria Cures*, waar zij een jaargang beheerste met haar weloverwogen stukken, was collectief verliefd op haar. Hans, zelf ook afkomstig uit de *Propria Cures*-clan zag de redactie geregeld in de Engelbewaarder hun biertjes drinken na de redactievergadering. De forsgebouwde Indische onderwijzer Theodor Holman, onstuimige belichaming van depressieve vrolijkheid, had altijd het hoogste woord. Logisch met zijn cabaretambities. Vic van de Reijt was een slim ogende bijzitter, die af en toe een half woord in

Holmans betoog stak. Bul Super en Hiep Hieper in Letterenland. Dan was er Jan Zandbergen, de laatst aangenomen redacteur en dus manusje-van-alles die door de redactie soms naar Hans werd afgevaardigd als ze een gratis advertentie in Vrij Nederland wilden. Jan stotterde, realiseerde Hans zich al snel en hij keek behulpzaam langs de jongeman heen terwijl deze zich door de boodschap hakkelde. In de verte keek de redactie geamuseerd toe. En ten slotte was er Ad van Iterson, de Maastrichtenaar die zich nooit helemaal aan zijn Limburgse accent en grote hoeveelheden bier had kunnen onttrekken en die zich beperkte tot het onbeschaamd bewonderen van Beatrijs. En nu, vijf jaar na haar PC-tijd zat ze bij de Boekenbijlage, een efficiënte rustige medewerker. Samen met Carel vulde ze wekelijks zestien pagina's boekbesprekingen, dat vergde veel organisatie en aandringen bij de vaak lakse recensieschrijvers. Tijdens een recensentenborrel die Carel eind jaren zeventig in zijn grote huis in de Van Breestraat in Amsterdam-Zuid organiseerde, zat Hans de hele avond naast Jeroen Brouwers, een plezierige pilsdrinker en schrijver in opkomst. Hans had met veel genoegen zijn Zachtjes knetteren de letteren gelezen en Brouwers had hem in een recensie in Vrij Nederland gecompimenteerd met zijn droog opgeschreven kampherinneringen: 'Over de wederwaardigheden van Nederlandse kinderen in Japanse interneringskampen heeft Hans Vervoort het mooiste stukje proza geschreven dat ik over het onderwerp ken.' Zoals alle schrijvers had Hans een olifantengeheugen voor kritiek en complimenten en hij kon de zin moeiteloos uit zijn geheugen naar boven halen toen hij Brouwers ontmoette. 'Meende je dat echt?'

'Jazeker. Ik wou dat ik het zo eenvoudig kon opschrijven als jij,' zei Brouwers en toen enkele jaren later Bezonken rood verscheen, begreep Hans wat hij bedoelde. Terwijl hijzelf al schrijvend van een olifant een mug maakte, had Brouwers stilistisch een geheel tegengestelde natuur. Maar in hun voorkeur voor grote hoeveelheden bier vonden ze elkaar moeiteloos en de Indische jeugd schiep een band. Al was het maar voor één dronken avond. Brouwers klaagde over het lage honorarium van 125 gulden dat standaard per recensie betaald werd. Hij maakte zijn stukken zo lang mogelijk in de hoop meer te krijgen, maar dat had geen resultaat gehad, Carel gaf geen krimp. Voor Hans was het recenseren een extraatje, naast zijn salaris als marktonderzoeker, maar hij kon zich voorstellen dat het voor een beroepsschrijver als Brouwers geen vetpot was om voor VN te schrijven. Terwijl deze tien jaar oude herinneringen door Hans heen gingen, had Mija

verslag gedaan van de uitgeverslunch.

‘En we willen een literaire tijdschriftenladder beginnen,’ zei ze tot slot. ‘Elk voor zich hebben die natuurlijk geen geld voor een advertentie, maar zo’n ladder trekt aandacht en voor elk van de tijdschriften kost het dan bijna niets.’ ‘Leuk,’ zei Carel. Het was het eerste woord dat hij sprak. Hans herinnerde zich dat hij enige tijd geleden was ingehaald door Carel bij de onderdoorgang van het Rijksmuseum.

‘Mooie fiets,’ zei Hans, Carels fiets zag er vrij nieuw uit.

‘Ja, hij rijdt ook soepel,’ zei Carel. Hij keek naar Hans’ bejaarde omafiets. ‘Probleem bij zo’n nieuwe fiets is dat altijd het pompje het eerst verdwijnt,’ zei Hans.

‘Pompje?’ vroeg Carel.

‘Ja, dat pompje dat tussen twee houdertjes aan de stang zit. Dat dieven het pikken is tot daaraan toe. Maar vervolgens raak je met je broekspijp steeds vast in dat haakje dat overblijft en waar geen pompje meer aan steekt.’

Carel keek naar beneden. Waar ooit een pompje had gezeten waren nu alleen nog de houderhaakjes zichtbaar.

‘Verrek,’ zei hij verbaasd, ‘het pompje is weg! Ik wist niet eens dat het er was!’

Het was de enige keer dat Hans Carel ooit had zien lachen.

‘Rij jij maar vooruit,’ zei Hans, ‘ik kan jouw tempo niet aan.’ Het was woensdag, de dag van de week waarop hij al doodmoe opstond en zich mentaal moest voorbereiden op Rinus’ telefoontje en zijn vraag: ‘Hoe gaat het met ons?’

Met een handzwaai nam Carel een voorsprong.

‘Weet je waar jullie misschien nog iets mee kunnen?’ vroeg Beatrijs hevig knikkend. Het bracht Hans terug in het heden. Ze liep naar haar bureau en haalde een boekenbijlage tevoorschijn. Althans, dat was Hans’ eerste indruk omdat het hetzelfde formaat had. Het bleek een index te zijn op wat er in het afgelopen jaar in de Boekenbijlage was besproken. Hij bladerde het krantachtige overzicht door, honderden titels passeerden jaarlijks bij Vrij Nederland de revue, veel meer dan de kranten bespraken.

‘Een beter bewijs van de waarde van Vrij Nederland voor de uitgeverijen is er niet,’ zei hij, ‘goed idee.’

‘We drukken er elk jaar een paar duizend en die worden grif besteld door de mensen die de boekenbijlage bewaren,’ zei Carel, ‘maar we hebben er nog wel een honderd of zo over.’

‘Leuk voor een mailing naar uitgevers,’ zei Hans. Mija begon aan het moeilijkste deel van hun missie: de plaatsing van advertenties in de Boekenbijlage. Zouden die misschien wat meer in de tekst geplaatst kunnen worden en niet allemaal bij elkaar op één hoop?

‘Ik dacht dat de uitgevers dat prettig zouden vinden,’ zei Carel, ‘zoals je in de meubelboulevard ook alle meubelzaken bij elkaar aantreft? En in de Kalverstraat de kledingwinkels?’ Hij keek neutraal, maar Hans meende een twinkeling in zijn ogen te zien.

‘Nou, nee, de meeste uitgevers willen hun advertentie graag apart hebben,’ zei Mija, ‘liefst als im’er tussen de tekst. Of links of rechts daarvan. Maar niet met z’n allen op één pagina.’

‘We zullen ons best doen,’ beloofde Carel. In het heftig knikkende hoofd van Beatrijs had Hans meer vertrouwen, maar ze namen op goede voet afscheid van elkaar.

‘Goed idee, om de index rond te sturen als bewijs hoeveel boeken VN bespreekt,’ zei Hans op de terugweg tegen Mija. Ze keek hem verbaasd aan. ‘Denk je? Voor de uitgevers is het alleen een bewijs te meer dat ze niet in VN moeten adverteren. Die bespreekt hun boeken immers? De enige reactie die ik zal krijgen is van uitgevers die hun boeken hier niet in aantreffen. Die gaan bij mij kankeren en als ik zeg “ga dan adverteren”, zeggen zij: eerst een recensie.’

Hij wist meteen dat Mija gelijk had. Toen hij zelf acht jaar geleden, in 1980, overstapte naar De Arbeiderspers, was dat voor een deel omdat zijn oude uitgever, Thomas Rap, principieel weigerde te adverteren voor zijn boeken. Van De Arbeiderspers daarentegen zag hij geregeld advertenties. Maar toen hij na zijn debuut bij de nieuwe uitgever voorzichtig informeerde wanneer de advertentiecampagne zou beginnen, keek Theo Sontrop hem verbaasd aan. Hij was een kleine, met weinig finesse gebouwde man. Ook aan zijn hoofd was weinig aandacht besteed, een klerkenhoofd met een bril en kalend haar van onbestemde lichte kleur. Hij had de gewoonte zijn gesprekspartner te bestoken met citaten van obscure buitenlandse schrijvers, stevast gevolgd door de vraag: ‘Ken je die? Klasseschrijver.’ Het was zijn manier om te imponeren en dat lukte heel aardig. ‘Adverteren? We wachten eerst de recensies af,’ zei hij, ‘dan hebben we wat te melden.’ Toen na enkele weken een aantal lovende besprekingen van zijn roman *Met stijgende verbazing* waren verschenen en hij Sontrop weer eens tegenkwam, sneed hij het onderwerp opnieuw aan.

‘Nu gaan jullie toch adverteren, neem ik aan?’ Sontrop keek verbaasd. ‘Nee, er zijn prachtige recensies. En het boek loopt goed, we gaan naar de tweede druk toe.’

Toen Hans erop begon te letten, zag hij dat De Arbeiderspers eigenlijk alleen adverteerde voor de bestsellers en dat ook pas vrij laat. Mogelijk was het een cadeautje aan de auteur, mogelijk had die bedreigd te vertrekken als er niet wat meer aan de weg getimmerd werd. Sontrop stond niet alleen, boekenuitgevers zagen weinig in communicatie met de lezer, ze richtten zich primair op de boekhandel. Als de boeken dáár maar lagen.

Dankzij Mija's volharding steeg de omzet van boekenadvertenties toch nog stevig in 1988. Maar toen Hans aan het eind van de zomer vroeg of iemand gebruik had gemaakt van de zomerkorting of een van de andere kortingen die hij bedacht had, was het antwoord nee.

En ook Ary Langbroek had nooit meer iets laten horen over zijn plan om een boek via advertenties te lanceren. Geen conservatiever branche dan de boekenbranche, wist Hans nu.

hoofdstuk 6

Beulen

Duwen en trekken, dat was de functie van uitgever, had hij na enkele maanden uitgedokterd. Wáár je je als uitgever ook mee bemoeide, productie, advertentiewerving, lezerswerving, postale verspreiding, altijd kwam je op iemands terrein. Zolang je alleen maar informatie wilde, was dat geen probleem. Zo legde Jan Lansinga Hans graag uit wat zijn problemen waren bij het op tijd laten drukken van Vrij Nederland. Dankzij de benoeming van Diny van de Manakker tot degene die de redactionele productie probeerde te stroomlijnen, was dat aardig opgelost. Diny en René van Voorst overlegden wekelijks met het advertentiebedrijf over de verkochte advertentieruimte, keken in Hans' staffel wat dat betekende voor de redactionele ruimte en probeerden dan Joop van Tijn zo goed mogelijk in toom te houden. De boekenbijlage was nooit een probleem, die had een vaste omvang. En Mischa Cohen die het magazine produceerde, hield zichzelf goed in de hand. Het probleem zat bij Joop van Tijn die pas tevreden was als hij de grenzen van het haalbare had afgetast en liefst overschreden.

Joop voelde zich dat kennelijk verplicht tegenover het blad dat zijn leven vulde en had geen flauw idee dat hij daarmee de productie in de gevarenzone bracht. Maar nu, dankzij het duwen en trekken van Diny en René, waren de perswacht uren danig aan het teruglopen. Beiden kwamen af en toe bij Hans langs om even uit te puffen en te verzekeren dat het goed ging. Diny had de neiging een verhaal te beginnen en daar halverwege mee te stoppen, omdat haar een gedachte overviel. 'Ach, nog iets regelen,' zei ze dan en vertrok snel, met altijd een pakket paperassen onder de arm.

René stak als hij langskwam van wal over elk onderwerp dat hem inviel. Ingewikkelde redeneringen over oorlog en vrede in de wereld, of de wijze waarop hij een plan tot het verbouwen van zijn huisje aan de Amstel probeerde te verkopen aan de schoonheidscommissie van Nieuwer-Amstel. Al knikkend en meelachend had Hans soms het gevoel dat zijn hoofd op het

punt stond van zijn romp te vallen. Maar als het ging om zijn eigen vakgebied wist René de kortste weg van A naar B.

Ook met Bouke had Hans geen problemen zolang hij op zoek was naar informatie, Bouke deed niets liever dan doceren en uitleggen wat het probleem was bij de advertentieverkoop. Dat probleem zat naar Boukes idee vooral bij de hoofdredactie die hem en zijn mensen niet kon of wilde uitleggen wat nu eigenlijk Vrij Nederland behelsde. ‘Hoe kunnen wij een blad verkopen dat z’n identiteit niet eens goed omschreven heeft?’

Hans kende dit bezwaar, maar tilde er niet zwaar aan. ‘Iedereen die Vrij Nederland doorbladert, ziet toch wat het voor blad is?’ sprak hij Bouke tegen. ‘Toch zou het helpen als er een duidelijke omschrijving was van waar Vrij Nederland voor staat,’ hield Bouke vol.

‘Ik zal Rinus erom vragen,’ zei Hans. Rinus maakte het merendeel van de advertentieteksten voor Vrij Nederland, en zou in staat moeten zijn voor het advertentiebedrijf een verhaal te maken dat zij aan de adverteerders konden vertellen. Maar hoe productief Rinus verder ook was, dat stuk kwam er nooit. Het grootste probleem bleek uiteindelijk de oplaagexploitatie te zijn. Alle ellende bij Vrij Nederland hing samen met de dalende oplage en Hugo en zijn mensen maakten op Hans niet de indruk zich daar erg veel zorgen om te maken. Anoesjka ontwikkelde voor Opzij een stroom van activiteiten, maar Rob Dagids en Maya Elfering maakten er meestal een leuke dag van. Bij Maja was dat te begrijpen, want voor onze Wereld was er – behalve de jaarlijkse mailing onder novib-leden – weinig te doen. Maar Rob? En Hugo zat in zijn kleine kantoortje vlijtig allerlei zaken op zijn computer te doen, die geregeld crashte. Maar zijn mensen achter de vodden zitten deed hij zelden.

Nadat hij Hugo er een paar keer voorzichtig op had aangesproken, liet deze weten dat Hans meer afstand van de groep moest nemen. Zijn aanwezigheid maakte de bladpromotoren onzeker en alle suggesties die Hans deed verstoorden de plannen die er al waren.

‘Kan je er dan in elk geval voor zorgen dat Rob z’n uren maakt?’ zei Hans. ‘Hij komt elke dag te laat en is stipt om vijf uur vertrokken.’

Hij vond het kinderachtig van zichzelf dat hij dit was gaan bijhouden, Rob woonde in Rotterdam en was dagelijks een kleine drie uur bezig met heen en weer reizen. Maar goed, dat was zijn eigen keuze, daar hoefde hij het bedrijf niet voor te laten boeten.

‘Soms nog eerder,’ zei Hugo, ‘hij heeft twee keer per week voetbaltraining,

dan zie ik hem om een uur of vier al aftaaien. Ik zeg het hem geregeld, maar hij trekt zich er niets van aan.'

Het lag kennelijk niet op zijn pad om Rob er wat strenger over aan te spreken.

'Zal ik hem er een briefje over schrijven?' stelde Hans voor, 'dan is dat een soort schriftelijke waarschuwing.'

Hij had van Connie Boekweit begrepen dat bij disfunctionerende personeelsleden het aanleggen van een dossier heel belangrijk was. En omdat hij al niets liever deed dan memo's en brieven schrijven, kwam dat advies goed van pas.

'Beste Rob,' schreef hij, *'ik ga ervan uit dat iedereen de werkuren maakt waar hij voor ingehuurd is. Hoe hoger je functie hoe meer je geacht wordt er zelf voor te zorgen dat je het werk en de werkuren levert waar je voor betaald wordt. Bij jouw nogal zelfstandige functie is dat het geval en daarom vind ik het extra lullig dat ik het aan de orde moet stellen. Zonder er speciaal op te letten viel het me in de afgelopen maand op dat je zelden voor tien uur aanwezig bent, wel middagpauze neemt, maar meestal om vijf uur alweer vertrokken bent en soms eerder omdat je moet voetballen. Er is rekenkundig geen enkele manier om zo op 36 werkuren per week te komen en dat is toch echt het contract dat je met de Weekbladpers gesloten hebt. Dat contract is te veranderen, als je bijvoorbeeld liever 30 uur werkt omdat je wat later wilt komen en tijd wilt kunnen besteden aan voetballen, dan valt daar best over te praten. Maar als je die consequentie niet wilt trekken, dan moet je je houden aan het contract, een trein eerder nemen en op je voetbaldagen geen middagpauze. Ik vind het dwaas en gênant dat ik jou op dit punt achter de voddens moet zitten, en de enige oplossing is dat je het zelf voortaan goed in de hand houdt.'*

Hij zond het briefje cc ook naar Hugo en weerhield zichzelf ervan om te checken of het enig effect had. Dat was Hugo's werk tenslotte.

Toen hij Anderman een week later bij de koffieautomaat een kan koffie zag tappen voor zijn afdelingsvergadering, kon hij toch niet nalaten even te vragen: 'En?'

Hugo begreep hem meteen. 'Het heeft gewerkt,' zei hij, 'Rob is op tijd, bijna elke dag. En als hij eerder weggaat neemt hij geen pauze. Ik ben benieuwd hoe lang het standhoudt.'

'En krijg je hem een beetje aan de gang?' vroeg Hans.

'Moeilijk, moeilijk,' gaf Hugo toe, 'maar we zijn bezig met de

marketingplannen.’

* * *

‘Dat kunnen jullie niet menen!’ zei Chris van Beumen. ‘Ik heb nog zoveel in de pijn. Je moet even geduld hebben!’

Hij vocht een verloren strijd en hij wist dat. Hans wist het ook, en Bouke eveneens. Met zijn drieën waren ze bezig een ritueel uit te voeren: de ontslagprocedure. Chris was een kleine compact gebouwde man. Hij deed Hans altijd denken aan Willy Alberti, de Italiaans ogende zanger uit de jaren vijftig. Zijn haar lag als een pikzwart tapijtje op zijn hoofd, keurig langs de randen afgestoken. Op zijn bovenlip had hij een snorretje zoals alleen Italianen die konden kweken. Willy Alberti zong Napolitaanse liedjes maar sprak geen woord Italiaans. De wetenschap dat iedereen dat wist, gaf hem bij televisieoptredens altijd iets schichtigs, alsof hij verwachtte dat iemand uit het publiek hem plotseling zou ontmaskeren. Chris had diezelfde wat schichtige blik in de ogen.

Tot een paar jaar geleden hadden Henk Osterweh en Chris van Beumen in Hans’ huidige kamer gezeten, twee al wat oudere advertentieverkopers. Een alcoholisch duo dat lange middagpauzes nam en daar geregeld in het geheel niet van terugkeerde. Dat was in de goede tijd, de jaren zeventig waarin de advertenties vanzelf binnenkwamen. Chris bewerkte een paar dagen per maand de boekenmarkt en rustte dan op zijn lauweren. Henk Osterweh, met de fletsblauwe ogen en het ongeorganiseerde haar van een dronken kunstschilder, had ondanks zijn homofiele geaardheid een goede relatie met de dame van de Rijksvoorlichtingsdienst die de advertentiebudgetten beheerde. Een paar middagen per jaar en wat telefoontjes tussendoor waren voldoende om een lange reeks van overheidsvacatures in Vrij Nederland te krijgen. Totdat in de jaren tachtig de economie begon te stagneren, terwijl tegelijkertijd de rvd-dame een andere functie kreeg. In de kortste keren verdwenen alle personeelsadvertenties uit Vrij Nederland met als argument dat er al meer dan voldoende sollicitaties kwamen uit de advertenties in de kranten. ‘Doe dan alleen Vrij Nederland en laat de krant vallen,’ bepleitte Osterweh. ‘Dan word je niet overstroomd met sollicitaties en je weet: bij Vrij Nederland heb je echt de intellectuele elite!’

Maar nee, was het tegenargument, de krant was van oudsher de plek waar

mensen een nieuwe baan zochten. Weg advertentieomzet. Vanaf dat moment had Henk Osterweh echt een goede reden om dronken te worden. Al om een uur of elf droeg hij een forse kegel verschaalde biergeur met zich mee.

Iedereen die hij tegenkwam hield hij aan, om een grap te vertellen: ‘Ken je die van de twee Duitsers die naar Letland gingen?’

Hans had een gruwelijke hekel aan het toegediend krijgen van grappen, omdat hij de clou niet altijd vatte en ook weleens vergat erom te lachen. Dat kwam door het televisiekijken, wist hij. Je gaat niet in je eentje hardop zitten lachen als je iets leuks op de tv ziet, je lacht dan gemakshalve in gedachten. En voor je het weet doe je dat ook in het echte leven.

Bij Henk Osterweh deed hij altijd zijn best te luisteren en dan een kort gelach te laten horen, gevolgd door: ‘Dat is een goeie.’ Henk gaf je dan nog een klap op de schouder en vervolgde wankel zijn weg.

Een paar jaar geleden had Theo hem uit zijn lijden verlost en met een zeer vervroegd vut gestuurd.

Maar Chris was een alcoholische veertiger, hij moest eigenlijk nog een kleine twintig jaar. Bouke had direct na zijn aantreden met Chris gepraat over zijn alcoholprobleem en ze hadden samen besloten dat hij weer goed aan de slag moest gaan. Chris was een project geworden en hij deed zijn best.

Onlangs was het cjp-magazine, het blad van het Cultureel Jongeren Paspoort, toegetreden tot de Weekbladpersstal en Chris zou de culturele adverteerders afbellen voor een advertentie in het blad. Mogelijkheden genoeg:

toneelgezelschappen, theaters, concertzalen, festivals, musea. En met een oplage van meer dan 100 000 cultuurgretige jongeren zou het blad best aantrekkelijk zijn voor deze adverteerders. Maar de advertentiepagina's van het cjp-magazine bleven leeg en Mija Hessel, die nu de boekenadvertenties voor VN deed, klaagde dat Chris zijn oude uitgeverscontacten afbelde om ze naar het cjp-magazine te lokken. Dat hem zelfs dat niet lukte gaf aan hoe weinig hij er nog van terechtbracht. Boukes afdeling telde zes advertentieverkopers die op stap gingen, de buitendienst, en vier verkopers die vanuit kantoor klanten afbelden, de binnendienst. Hans had vooral voor de ausdauer van de bellers groot respect, want ze pleegden tientallen telefoontjes voordat ze ooit beet hadden. Onlangs had Bouke Antoinette van Battenberg aangetrokken, een tanige, kleine, kettingrokende vrouw van middelbare leeftijd die van Het Parool vandaan kwam en zou proberen de totaal verdwenen personeelsadvertenties weer terug te brengen in Vrij Nederland. Op de verdieping waar zij haar werk deed kon al van verre haar

ietwat geaffecteerde stem gehoord worden: ‘Mét An-toi-nette van Battenberg.’ Elke lettergreep benadrukt. Ze belde de hele dag door en werkte een lijst af van bedrijven die onlangs in een krant of ander opinieblad met een personeelsadvertentie hadden gestaan. Keurig schreef ze op die lijst de reacties van de opgebelden. Hans had van Bouke haar bellijst een paar keer mogen zien en een diep ontzag gekregen voor de ausdauer van Antoinette. ‘Geen interesse’, ‘Doet alleen de Volkskrant’, ‘NRC’ waren de meest voorkomende reacties, pagina na pagina van de bellijst. Soms stond er ‘Mag over drie maanden nog eens bellen!’ Hans had een van die namen genoteerd en inderdaad, drie maanden later zag hij op de bellijst dat ze de betrokkene opnieuw benaderd had. ‘Voorlopig niet’ was nu de reactie, een kleine vooruitgang. Dat soort volharding kon Chris niet meer opbrengen en Hans en Bouke hadden geconcludeerd dat er maar één ding op zat: ontslag. Voor Bouke was het de eerste keer dat hij iemand moest wegsturen, Hans had al een eerdere ervaring.

Hij dacht er nog geregeld aan terug. Het marktonderzoekbureau Inter/View waar hij vroeger werkte was in snel tempo uitgegroeid tot een middelgroot bureau, met een aparte afdeling voor groepsdiscussies. Een aantal huisvrouwen werd dan uitgenodigd om onder leiding van een marktonderzoeker te praten over een product, dat ter plekke getoond of uitgeprobeerd werd.

Gerrit Heymenberg deed meestal de discussies, een kleine beweeglijke man die goed lag bij de huisvrouwen. Hij was in de dagelijkse omgang nogal lang van stof en niet populair bij de andere projectleiders. Op een avond, terwijl hij de groepsdiscussies deed, zag hij papieren vliegtuigjes langs het raam naar beneden komen. Het was hoogzomer, nog lang licht buiten en geregeld kwam weer zo’n vliegtuigje langs. Tijdens de pauze van de groepsdiscussie ging hij een verdieping hoger verhaal halen. Daar zaten de projectleiders Voskamp en Arends met een paar pilsjes te veel op, vlijtig nieuwe vliegtuigjes te vouwen. De woede van Gerrit vermaakte hen zeer en ook in de tweede helft van de discussie bleef het luchtruim bezet.

‘Kinderen van de bovenburen,’ had Gerrit de deelnemers verteld en ze lieten zich er niet door storen. Maar hijzelf was des duivels en na de groepsdiscussie blies hij telefonisch stoom af bij Hans. Die nam een besluit en de volgende dag ontsloeg hij op staande voet beide projectleiders.

Dat korte gesprek herbeleefde hij nog geregeld. De trillende woede waarmee hij de confrontatie aanging, de verbaasde reactie van de beide jonge mannen:

het was maar een grap.

Hun protest toen ze begrepen dat het hem menens was.

De lange stilte die daarna viel.

En ten slotte, het moment waarop ze zwijgend opstonden en naar boven gingen om hun bureau op te ruimen en te vertrekken. Wat Hans achteraf vooral bijbleef was het onverwachte gevoel van verbondenheid dat hem bekreep toen ze met zijn drieën in die tijdcocon allemaal beseften dat er iets ging gebeuren dat niet terug te draaien viel. Zoals een beul en het slachtoffer ongetwijfeld een band moesten hebben, zo voelde dit ook aan.

Hij had geprobeerd het Bouke uit te leggen, maar het was hem niet gelukt de woorden te vinden.

‘Als je zo’n besluit neemt, moet je er nooit op terugkomen,’ zei hij ten slotte. ‘Chris zal protesteren en argumenteren, maar we moeten ons geen van beiden daardoor laten overhalen tot een nieuwe kans voor hem.’

En nu zaten ze getweeën tegenover Chris en keken hoe hij door de eerste twee fasen van het rouwproces ging. De ontkenning had een halfuur geduurd: hoe kwamen ze erbij dat hij niet meer functioneerde? Hij had vorige week nog een nieuwe klant aangebracht.

‘Ja Chris, dat was Gijs Fünekotter die vroeger bij Meulenhoff zat en nu bij Querido. Die heeft ook geen nieuw contract genomen, maar doet mee in het al bestaande Querido-contract.’

De boekenuitgeverijen De Arbeiderspers, Querido en Nijgh & Van Ditmar hadden een extra laag tarief in de Weekbladpers-bladen, en Chris had niet meer gedaan dan zijn oude contact vriendelijk in dat nieuwe verband begroeten.

‘Chris, laten we eerlijk zijn tegenover elkaar. Je hebt van de bellijst alleen diegenen gebeld die je al kende. Terwijl we voor het CJP-magazine echt nieuwe en andere contacten nodig hebben.’

Bouke liet de bellijst zien die door Chris hier en daar van een vinkje was voorzien.

De woede begon daarna: vijftien dienstjaren bij de Weekbladpers en nooit had iemand hem gezegd dat hij niet goed functioneerde. Hij was nota bene de senior van de binnendienst! Als iemand zich een ongeluk had gewerkt, was hij het wel. En nu plotseling, met een nieuwe chef en een nieuwe uitgever, kon hij vertrekken!

Bouke en Hans lieten hem geduldig uitrazen. Bouke herhaalde geregeld welke afspraken hij in het afgelopen jaar met Chris gemaakt had, en hoe

weinig daarvan terechtgekomen was. Niets eigenlijk.

En Hans dacht aan Koos Jongeling, de voorganger van Bouke, die het duo Chris van Beumen en Hans Osterweh in de loop van de jaren had zien wegglijden, maar in de goede tijden te aardig was om er iets van te zeggen en in de slechte tijden die daarna volgden probeerde overal zelf de gaten te dichten die zijn team liet vallen. Koos was een hardwerkende maar zachte baas.

‘En Theo, wat vindt Theo ervan? Die is toch eigenlijk de hoogste baas?’

‘Theo zal het in de Ondernemingsraad verdedigen,’ zei Hans. ‘En natuurlijk kan je je verhaal kwijt bij de ontslagcommissie. Die kijkt of we de goede procedure hebben gevolgd en of je alle kans hebt gekregen om jezelf te verdedigen en te verbeteren.’

‘Nou, dan ga ik nu naar die commissie op zoek,’ zei Chris. Hij stond op en keek hen aan. Wat zei je aan het eind van zo’n gesprek tegen elkaar? Geen van drieën wist het. Zwijgend ging Chris de deur uit.

‘Morgen is hij ziek,’ zei Bouke, ‘zodra er spanning opkomt meldt hij zich ziek. En dan stopt de procedure weer even. Maar de kogel is nu in elk geval door de kerk. Bedankt!’

‘Ja,’ zei Hans. Droefheid overviel hem. Chris hoorde bij het bedrijf en een van de aardige dingen van de Weekbladpers was dat kneuzen geaccepteerd werden. De chef nam wat werk over, een collega sprong in, soms werd het takenpakket wat kleiner gemaakt voor wie weinig kon hebben. Maar Chris had zijn goodwill bij de collega’s opgebruikt en de Weekbladpers kon zich financieel ook geen kneuzen meer permitteren. Het bedrijf werd harder en Hans realiseerde zich dat hij degene was die daarvoor moest zorgen. Draaide vroeger alles bij hem om de medezeggenschap, nu moest hij leren in guldens te denken.

hoofdstuk 7

Opzij

‘O, dan zet ik mijn André van Duin aan,’ zei Cisca toen Hans haar complimenteerde met de manier waarop zij na een Joke Smit-lezing de discussie met de zaal en de spreekster regisseerde. Bij moeilijke vragen of een eindeloos doorzeurende feministe uit de zaal, vond ze altijd een kwinkslag die het obstakel uit de weg ruimde.

‘Dachten alle mannen er maar zo over!’

‘Was u maar minister van Binnenlandse Zaken!’

‘Ging het allemaal maar zo makkelijk, dan konden we hetblad opheffen!’

De Joke Smit-lezingen vonden in 1988 vijfmaal plaats en Hans had kans gezien extra pagina’s te fourneren, zodat ze afgedrukt konden worden in het blad. De betaalde oplage lag duidelijk hoger dan begroot, en het leek hem een goed idee om meevallers terug te ploegen in het blad. Het had zijn verhouding met Cisca goed gedaan.

‘Ze eet uit je hand,’ zei Simone Koudijs met enige verbazing, ‘dat was bij Theo wel anders.’ Hans vond het geen prettig beeld en kon zich ook niet voorstellen dat Cisca ooit volgzaam zou zijn. Vermoedelijk was het eerder zo dat ze dwars door hem heen kon kijken en zag dat hij geen troeven achter de hand had, terwijl Theo uitsluitend troeven verborg. Maar hoe dan ook, het was prettig te horen dat Cisca zich kennelijk gunstig over hem uitliet. Hans begon gewend te raken aan het bijwonen van bijeenkomsten waar hij de enige man was. De Joke Smit-lezingen vonden plaats in een steil aflopend zaaltje van de Balie, het podium was onderaan. Anja Meulenbelt van Dolle Mina had het spits afgebeten, daarna had Renate Dorrestein het mannendom

op hun nummer gezet en vervolgens had Ariane Amsberg haar zegje over hetzelfde onderwerp gezegd. Nog twee spreeksters te gaan. Als hij tijdig kwam en op de bovenste rij plaatsnam, viel hij het minst op. Op de 8 maartbijeenkomst ter gelegenheid van de Internationale Vrouwendag had hij minder geluk. De grote zaal van Paradiso zat vol vrouwen en toen tussen de discussies door Karin Bloemen optrad, was hij de klos. Al zingend over de oorlog tussen man en vrouw wervelde de enorme diva door het gangpad in zijn richting en Hans maakte zich zo klein mogelijk. Gelukkig volstond ze ermee een hand door zijn haar te halen, en verder te wervelen.

Geschrokken begaf hij zich naar de bar, om uit de verte het gezelschap gade te slaan. Met het pilsje in de hand stond hij te kijken toen de discussie weer begon en iemand een vraag opwierp over waarom De Man altijd dit of dat deed. Men kwam er niet uit.

‘Dáár staat een man,’ riep een van de aanwezigen en wees, ‘die zal het wel weten.’ Omkijkend richtten enkele honderden ogen zich op Hans, een onmodieus geklede modale vijftiger met een kleine baard en grijzend haar. ‘Deze man weet van niets,’ riep hij in paniek terug, maar dat hadden ze uit zijn aanblik al begrepen. De hoofden keerden terug richting toneel.

Hoezeer Cisca hem vertrouwde bleek toen ze bij de voorbereiding van de najaarsvergadering van het Stichtingsbestuur hem vertelde dat de bestuursleden graag meer wilden weten over de kosten en de opbrengsten van het blad. Theo had hen keer op keer verzekerd dat Opzij slecht draaide, maar als ze de cijfers zagen was de uitkomst steeds positief. Hoe zat dat?

Op de dag van de vergadering liep Theo met kleine ferme stappen voor hem uit en hield voor de deur van de vergaderzaal stil. Hij stak een van de vele Gauloises aan die hij dagelijks verslond en nam snel achter elkaar een paar diepe trekken.

Hans keek jaloers toe. Hij had er niet aan gedacht dat het een rookvrije bijeenkomst was en voordat hij een shagje gerold had, zou er minstens een minuut verstreken zijn. En ze waren al iets te laat. Jammer, maar helaas, dacht hij en volgde moedeloos Theo de ruimte in.

Cisca zat daar te wachten met wat zij beurtelings beschouwde als haar ondersteuners en haar criticasters. Hartenwensen waarvan zij mocht vermoeden dat die bij de uitgever problemen zouden opleveren, liet zij bij voorkeur door de voorzitter van het Stichtingsbestuur inbrengen. Hans had bij de voorjaarsvergadering gemerkt dat Theo bij deze groep weinig krediet

meer had, vooral vanwege het gemak waarmee hij de wensen afwimpelde. Redactie-uitbreiding, meer pagina's, meer kleur, het stuitte allemaal op zijn commentaar: 'Daar hebben we geen geld voor.'

'Maar er wordt toch winst gemaakt?' was de wedervraag.

'Ja en nee,' antwoordde Theo terwijl hij zijn handen vouwde, 'er is een overschot als je de omzet en de directe kosten met elkaar vergelijkt. Maar dat overschot is lang niet genoeg om de kosten van de uitgeverij te dekken.'

Hans keek het gezelschap hoogintellectuele vrouwen langs en zag twijfel aan de eerlijkheid van deze snelle directeur. Na Cisca's waarschuwing had hij nu een uitvoerig stuk geschreven, getiteld 'Zes jaar Opzij in cijfers' over de exploitatieresultaten en het begrip overheadkosten en wat dat zoal inhield. Hij had daarin voorgerekend hoeveel uren en geld er dit jaar door de diverse dienstverlenende afdelingen in Opzij gestoken werden. Hij kwam op 230 000 gulden, terwijl het bruto exploitatieresultaat, het verschil tussen opbrengsten en directe kosten, slechts 136 000 gulden was voor dit jaar. Als je de diensten van de uitgeverij in rekening brengt, leggen we dus 94 000 gulden toe op de exploitatie van het blad, was zijn slotconclusie. Maar met nog wat stijging van de lezersinkomsten en wellicht wat meer advertentiemogelijkheden, zou dat gat in de komende jaren wel te dichten zijn.

Het stuk telde enkele pagina's tekst en wat tabellen, hij hoopte dat het de wantrouwige sfeer van de vergadering zou kunnen laten omslaan.

Er zaten behalve Cisca, vijf dames op hen te wachten. Voorzitster was mevrouw Bruijn-Hundt. Zij zag eruit zoals haar naam kon doen vermoeden.

Type schooljuffrouw, gebrild, sensible shoes, een jaar of vijftig.

Zij had het stuk gelezen en moest toegeven dat het een nieuw licht op de zaak wierp, al zette zij vraagtekens bij enkele cijfers. Waar de heer Vervoort vermeldde dat er minstens een lezersomzet van twee miljard nodig zou zijn om quitte te draaien, meende zij dat dat met anderhalf miljard al haalbaar zou zijn.

Wat vond de heer Vervoort hiervan?

Hans was al aan het begin van haar betoog de draad kwijtgeraakt. Twee miljard? Anderhalf miljard?

'Waar mevrouw Hundt het had over miljard, bedoelde zij miljoen,' zei Theo met een brede glimlach.

'Ach natuurlijk,' zei mevrouw Hundt overrompeld, 'ik bedoel miljoen.'

'Mevrouw Hundt is macro-econoom,' zei de blonde vrouw die tegenover haar zat. Zij was medisch ethicus, had Hans onthouden. Daar zou hij

vermoedelijk weinig conversatie mee kunnen hebben.

‘Het is denkbaar dat we met ruim anderhalf miljoen gulden omzet al een heel eind komen,’ zei Hans, ‘en mag ik erop wijzen dat we in de begroting van volgend jaar toch enige uitbreiding van pagina’s hebben verwerkt? Dat geeft Cisca mogelijkheden om de formules wat verder uit te bouwen.’

Over de advertentiebeperkingen begon hij in deze vergadering maar niet. In de eerste jaren van het bestaan van Opzij werden advertenties mondjesmaat toegelaten en kleuradvertenties al helemaal niet: te consumptiegericht en vaak vrouwonvriendelijk. Erg beperkend was dat niet, want adverteerders hadden absoluut geen trek in een feministisch blad dat elke commerciële activiteit wantrouwde. Maar de advertentiewerfster kwam af en toe een verdwaalde ondernemer tegen die weleens een wasmiddel of auto aan de Nieuwe Vrouw wilde verkopen en dat kon dan niet omdat er geen kleurenadvertenties werden geaccepteerd. Het stichtingsbestuur was tegen, als bewaker van het ideeëngoed van het blad, maar ook de redactie vreesde een kanonnade van boze telefoontjes van abonnees als de commercie ook in dit feministische blad zou toeslaan.

‘We kunnen het een keer testen,’ had Hans in zijn marktonderzoekerstijd een paar jaar geleden aan Theo voorgesteld, ‘we drukken in een aparte run een paar honderd exemplaren van Opzij waarin de wervingsadvertentie van de bladpromotor vervangen wordt door een kleurenadvertentie. Als dat leidt tot veel telefoontjes, dan weet je dat er een probleem ontstaat als je het in de hele oplage doet. Maar wie weet komt er niets binnen en dan weet je dat je een argument hebt tegenover de hoofdredactie.’

Theo haalde Cisca over om deze proef te doen. Vijfhonderd abonnees kregen het volgend nummer met een kleurenadvertentie van Dreft erin. Niemand schreef, niemand belde. De meest voor de hand liggende commerciële conclusie was eigenlijk dat adverteren in dit blad geen zin had, omdat de abonnees kennelijk advertentieblind waren. Maar die constatering bleef natuurlijk binnenshuis, de firma Dreft wist ook niets van de proef. Vanaf dat moment waren kleurenadvertenties in het blad acceptabel en heel af en toe waagde een adverteerder zich in het blad. Het bleef meestal muisstil, gelukkig. Maar drank- en sigarettenadvertenties werden nog steeds niet in het blad toegelaten, zijnde te zondig en controversieel.

hoofdstuk 8

Rinus

Het was half mei 1988. Hans had vier en een halve maand als uitgever achter de rug. Nog vier jaar en zeven en een halve maand te gaan, hij had beloofd het vijf jaar te zullen doen. Hij had veel geprobeerd in die bijna vijf maanden, maar nog weinig bereikt. Op donderdag-boodschappendag legde hij in de supermarkt de Weekbladpers-bladen goed en dekte met exemplaren van VN de stapels HP en Elsevier af. Alle beetjes helpen, zei hij bij zichzelf. Misschien was het de enige concrete bijdrage die hij leverde aan het resultaat van het bedrijf.

Om te zorgen dat hij altijd tijd had voor iedereen die bij hem langskwam, stelde hij het denk- en schrijfwerk meestal uit tot 's avonds. De dag vulde zich vanzelf met gesprekken en telefoontjes. 's Avonds kookte hij voor het gezin en als de televisie om acht uur aanging voor het journaal, viel hij in een diepe maar korte slaap die prompt eindigde als de weerman aan zijn praatje begon. Elke dag weer werd Hans er boos om, waarom lukte het hem niet om wakker te blijven tijdens het nieuws en wat moest hij met dat verdomde weerpraatje. Daar had je niks aan als je je leven op kantoor doorbracht. Maar elke dag overkwam het hem weer. Niet dat er veel gebeurde in Nederland, daar zorgde het kabinet-Lubbers ii wel voor. Maar hij miste de beelden van Lech Walensa's opkomst als leider van de Poolse vakbond Solidariteit. Zou het communistische regime vallen? Het leek ondenkbaar. Hij miste twee van de drie gouden medailles van Yvonne van Gennip bij de Olympische Winterspelen in Calgary. Hij miste het begin van de verkiezingsstrijd tussen George Bush en Michael Dukakis en veel van de perestrojka en glasnost van het nieuwe Russische regime van Michael Gorbatsjov. Pas toen de Europese kampioenschappen voetbal in juni in München begonnen, zorgden de supporterszenuwen ervoor dat hij ook tijdens het nieuws wakker bleef: de wedstrijden begonnen direct erna, en Nederland haalde en won zelfs de finale! Eindelijk 1974 gewroken!

Na een paar uur televisie kroop hij om half elf 's avonds achter het portable computertje dat hij gekocht had. Het had maar een piepklein venstertje en moest elke keer opgestart worden met een Wordperfect-diskette die Hugo voor hem gemaakt had. Maar het was een stille computer en dat was de reden waarom hij hem had gekozen. Op kantoor had de automatiseringsafdeling een bakbeest van een pc bij hem neergezet die een constant zoemgeluid afgaf. 'Doe iets met me' was het signaal en Hans verlangde soms hevig terug naar de oude schrijfmachine die doodstil in de ruststand stond totdat je weer een woord bedacht had om te tikken. Dit apparaat moest je echt uitzetten om hem stil te krijgen en vreemd genoeg deed je dat als gebruiker niet zo gauw. Soms merkte Hans na een uur pas dat hij gespannen op zijn bureaustoel zat vanwege het continue geruis van het apparaat. Maar thuis was schrijven op de stille laptop een groot genoegen. Wat een verschil met de tijd dat je elk kladje drie of vier keer moest overtikken voordat je een fatsoenlijke en redelijk foutloze tekst had. Ooit, tijdens een briefwisseling met Carel Peeters over zijn rol als recensent, had hij zijn tekst vol plak- en knipwerk gemakshalve gefotokopieerd en de kopie naar Carel gezonden die alleen al om dat feit heel pissig reageerde: hoe onbeleefd om een kopie van een brief naar de geadresseerde te zenden! Pas nadat Hans driemaal had uitgelegd hoe lelijk en plakkerig het origineel was geweest kon Carel er enig begrip voor opbrengen. Dat soort problemen was met de computer opgelost: je kon fouten moeiteloos verbeteren, stukken tekst verplaatsen, alles wat je maar wilde. Het leidde tot een totaal andere manier van schrijven, want waar je vroeger een zin – met alle bijzinnen – in je hoofd moest hebben voordat je begon te typen, kon je nu gewoon beginnen te tikken terwijl je de zin aan het bedenken was. Hans was er zo enthousiast over dat hij elke dag tot zeker half twee, twee uur bezig was met het ene memo na het andere plan de campagne. De volgende dag nam hij de floppydisk mee naar kantoor om de tekst nog wat bij te poetsen en het memo vervolgens te printen en te verspreiden. En dan hoorde hij er meestal niets meer van. Tot hij het zelf in een bijeenkomst met het hoofd van die afdeling op de agenda zette. Pas dan begon die erover na te denken. Eindeloos duwen en trekken, dat was de functie van uitgever. Rinus had hem weleens verteld hoe hijzelf voor elkaar kreeg dat de dingen gebeurden zoals hij het wilde.

'Als ik vind dat ergens een artikel over geschreven moet worden laat ik een ballonnetje los en wacht af. Als ik zeg dat ik het graag geschreven wil zien, zet iedereen zich schrap, dus gooi ik het luchtig in de groep. Soms pakt

iemand het op, soms moet ik het nog een paar keer opwerpen. Maar bijna altijd lukt het. Dan zegt een paar weken later iemand tegen mij: ik heb een idee voor een artikel. Wat vind jij ervan? En dan zeg ik: goed idee, meteen doen! Dat geldt ook voor andere zaken dan een artikel. Je zaait je ideetjes uit en soms komen ze op.'

Hans geloofde hem, Rinus was een geduldig en vasthoudend mens. Zelf zou hij zo'n omzichtige benadering nooit aankunnen. Het meest frustrerend waren dan ook de gesprekken met Joop en Rinus. Met een steeds verder dalende oplage en minder advertenties moest er bezuinigd worden, en Theo had al enkele malen gesuggereerd dat de drie delen waaruit Vrij Nederland nu bestond, het beste samengevoegd konden worden tot één magazine. Maar de gedachte alleen al dat hun krant een magazinevorm zou krijgen, stond hun zo tegen dat er niet over te praten viel.

In de discussies die hij met Joop en Rinus had, en die altijd gingen over budgetoverschrijdingen en bezuinigingen, liet Rinus bij voorkeur Joop aan het woord. En die vroeg steevast om meer budget. 'Je ziet, we overschrijden nu al,' zei Joop dan, 'dat wijst erop dat we te weinig budget hebben.' Het idee dat een lagere oplage en minder advertenties enige zuinigheid nodig maakten, was niet aan hem te slijten.

Als Hans betoogde dat de opiniebladen de concurrentie met de dagbladen dreigden te verliezen nu die steeds meer achtergronden en opinies in hun pagina's deden, dan schudde Joop nee. VN was een klasse apart, daar konden kranten niet aan tippen.

Maar Rinus zei: 'Ja, wat je nu zegt heb ik vijf jaar geleden al gezegd,' waarmee hij Hans het gevoel gaf als uitgever royaal achter de feiten aan te hollen. Tja, als niemand naar de hoofdredacteur wil luisteren, dan moeten ze met de consequenties leven. Zo kon Rinus voorkomen dat hij in de hoek geduwd werd waar hij niet wilde zijn: de hoek waar klappen vielen en uitgedeeld moesten worden. En zo gebeurde er dus niets.

Hans keek naar zijn verslag van het laatste gesprek met Joop en Rinus.

Over de mogelijkheid om zich aan het honorariumbudget te houden is de hoofdredactie somber gestemd, stond daar. Ook gaf de hoofdredactie aan pas te voelen voor andere, goedkopere uitvoeringen van het blad als uitdrukkelijk vaststond dat voortzetting in de bestaande vorm niet meer mogelijk was. En minder vaste redacteurs zodat er ruimte zou ontstaan om stukken te kopen, dat vonden ze geen goed idee.

Het werd tijd voor conclusies, had Hans bedacht. Ruim vier maanden praten,

tijd voor actie. Hij schreef een memo, gericht aan Theo en met kopieën aan Jack van Tongen, de controller en Hugo.

Theo,

Een paar conclusies naar aanleiding van de gesprekken met de hoofdredactie van Vrij Nederland:

1. Kern van het probleem lijkt mij dat de hoofdredactie zich niet echt verantwoordelijk stelt voor het realiseren van de kostenbegroting. Ik krijg uit de gesprekken de indruk dat het financiële aspect vooral gezien wordt als een zorg van het bedrijf, waar de redactie welwillend aandacht aan schenkt. Ik vraag me af of de hoofdredactie zelf iets bijhoudt t.a.v.

volumeoverschrijdingen en honoraria, of gewoon afwacht tot het bedrijf aan de bel trekt. En als we aan die bel trekken, overlegt de hoofdredactie dan met de eindredactie van magazine en boekenbijlage over de kostenoverschrijdingen, of fungeren ze gewoon als buffer tussen ons en die mensen?

2. Doorstroming redactie. De hoofdredactie heeft kennelijk het liefst dat de noodzakelijke bezuinigingen/inkrimpingen vanuit de bedrijfsvoering worden opgelegd. Ook hier geldt m.i. dat men terugschrikt voor het nemen van verantwoordelijkheid.

3. En eigenlijk geldt dat ook voor de zetterij. Het maken van de krant geschiedt onder leiding en in aanwezigheid van de hoofdredactie, maar er moest een coördinatrice (Diny van de Manakker) benoemd worden om te realiseren wat de hoofdredactie niet doet: zorgen dat die krant op tijd klaarkomt. Dat is eigenlijk heel raar, als je erover nadenkt.

Als dit de situatie is heeft het m.i. geen zin om heel lang te wachten totdat Rinus/Joop het voortouw nemen voor ingrijpende besluiten. Dat zal altijd door de directie gedaan moeten worden, via duidelijke voorstellen.

Ik denk dat dat in 1988 zal neer moeten komen op:

1. Maandelijks gesprek met de hoofdredactie over de kosten en opbrengsten van Vrij Nederland, zodat ze niet verrast worden als er bij de begroting voor 1989 knopen doorgesneden worden.

2. Een voorstel om de 'clan' in te krimpen ter wille van het blad, waarin uitgelegd wordt wat het hoofdprobleem is: de hoge kosten van een weinig producerende redactie, waardoor er weinig ruimte is voor het aankopen van stukken.

3. Het uitzoeken en berekenen van alternatieve, goedkopere productievormen. We vragen de redactie om op vrijblijvende basis mee te denken, maar als ze dat niet willen gaan we zelf op zoek. We zijn dan in elk geval klaar als de nood aan de man komt en de huidige drie bladen niet meer te handhaven zijn.

4. Het overduidelijk ontbreken van sanctiemogelijkheden is in elke discussie met de redactie een zwak punt. Ze gaan naar believen hun gang en we kunnen er alleen handenwringend naar kijken. Ik denk dat het nodig is om per week vanuit het bedrijf te bepalen hoeveel pagina's er gemaakt mogen worden door de productieafdeling en die afdeling op te dragen zich er strikt aan te houden. Heel vervelend, maar vermoedelijk de enige manier om de kosten in de hand te houden.

Hans Vervoort, 16/5/88

Hij liep naar het kopieerapparaat, vermenigvuldigde het memootje en zette op zijn eigen exemplaar een nummer. Zijn 87ste memo alweer en dat in nauwelijks 140 dagen. Als hij niet uitkeek werd het vanzelf een boek. Een saaiër boek dan hij gewend was te schrijven, want terwijl het in romans gaat om conflicten en dramatiek, is men op kantoor altijd bezig elkaar te ontzien en confrontaties nooit op de spits te drijven. Je moet met elkaar verder, immers? Dit memo nummer 87 was voor kantoorbegrippen een zeer pittig stuk. Daarom werd het niet naar de aangevallen hoofdredactie gestuurd, maar naar degenen die Hans ter ondersteuning nodig had om het duo zoetjesaan te bewegen tot een andere stellingname.

In de kantoorwereld liep alle actie en dramatiek over meerdere schijven en bleven spanningen onderhuids.

* * *

Zoals Kees al voorspeld had kreeg Hans nu ook geregeld mistroostige of ronduit pissige memootjes van Rinus, zwierig met RF ondertekend, die steevast begonnen met een zin als 'Je zal wel denken daar heb je hem weer' of 'Ik weet wel dat ik niks meer te vertellen heb', waarna een klacht volgde over het ontbreken van wc-rollen in de redactionele toiletten, of tl-lampen die al lange tijd stuk waren, of een ander manco.

Hans bewaarde ze stuk voor stuk, want Rinus bleef ook als zeurpiet een groot

stilist en hij billijkte de behoefte van de hoofdredacteur om zijn ergernissen ergens af te reageren. Hans maakte er ook een punt van te reageren op elke klacht van Rinus, hoe klein ook.

Zijn favoriete briefje van Rinus luidde:

Dagelijks loop ik met mijn zieke poot over de redactie om de bekerhouders te verzamelen die ze te beroerd zijn in de keuken te zetten. En wat gebeurt er? Het bedrijf levert ons plastic bekertjes die er niet in passen. Ze vallen om, ze vallen eruit, ze deugen niet.

Hans belde Hubert Knulder, zijn grote steun en toeverlaat van de interne dienst. Hij kwam grijnzend met een bekerhouder en twee plastic bekertjes langs en een halfuur later schreef Hans Rinus terug:

Beste Rinus,

Er is zeker een koffiebekertjesprobleem en ik ben er diep in gedoken. Op de Kloveniersburgwal werken we met een koffieautomaat zoals je weet, en daar hoort een slanke plastic beker bij.

Heel anders is het gesteld op de Raamgracht. Daar zorgt koffiedame Lucy voor de koffie en levert bij de redactie kannen af waar je de koffie uit kunt schenken. Van oudsher nemen jullie daarvoor een bruine plastic bekerhouder, waar een buikig en naar beneden dun uitlopend bekertje precies in past. Zonder houder zijn deze bekertjes riskant want nogal topzwaar. Ze vallen makkelijk om en dan krijg je gloeiendhete koffie of thee in het kruis. Er zijn maar weinig mensen die dat prettig vinden.

Wat is er nu aan de hand? De koffieautomaatbeker rukt op de Raamgracht op. De bruine bekerhouders zijn daar schaars aan het worden en als iemand geen houder voorhanden heeft schenkt Lucy de koffie in bekertjes die eigenlijk bij de automaat horen. Want die zijn – als je geen houder hebt – veiliger dan het buikige bekertje. Kennelijk is een voorraad van die koffieautomaatbekers nu bij je redactie beland, en die passen niet in de bekerhouders die jij zo moeizaam elke dag verzamelt.

Hubert komt bij je langs om ze om te wisselen!

Vr. groeten, Hans

Hij hoopte dat de licht ironische toon Rinus het signaal zou geven dat sommige problemen misschien te gering waren om daar de uitgever mee

lastig te vallen. Maar de stroom hield aan. Ook als Rinus kreeg wat hij wilde, leidde dat soms tot bittere verwijten: waarom kon het niet eerder?

Toen Hans hoorde dat op de redactie een printer stond die geregeld crashte omdat er een te lange wachtlijst van te printen verhalen was, vroeg hij Jan Lansinga en Carl Leistra ernaar te kijken en zo nodig een nieuwe aan te schaffen. De onverwachte komst van die snellere printer was een van de druppels die Rinus' emmer deden overlopen:

'Die laserprinter. Daar heb ik om gezeurd, gekankerd, geklierd, maar dat kon echt niet, veel te moeilijk, veel te duur, en daarna jaren met dat verschrikkelijke kreng hier, constante reparatie, de printerwacht van redacteuren Sijmons en Slats, en hup, wil je er één, dan bestellen we die voor je. Het is om te janken en voor mij toch het bewijs dat de Lansinga's en Leistra's niet voor mijn krant werken maar voor hun beroep of weet ik wat. Geen koopjes, geen stunts, geen ideeën.'

En als Rinus eenmaal op stoom was, dan stoomde hij door. Een van zijn ergernissen was, dat de inhoudsadvertentie van Vrij Nederland in de Volkskrant en NRC niet altijd op 'de drie' stond, de eerste rechterpagina na de voorpagina. Dat was volgens algemene opvatting een goede advertentieplek, maar alhoewel je als adverteerder een voorkeur kon opgeven en VN als vaste wekelijkse adverteerder een streepje voor had, kon het niet altijd gerealiseerd worden. En dat was Rinus een doorn in het oog. Na zijn boosheid over de laserprinter gelucht te hebben, pakte hij in één moeite dat onderwerp erbij:

'Jij gelooft toch ook niet dat de VN-inhoudsadvertentie zo klote in de kranten staat als jij of Hugo of desnoods Rob Dagids zelf hem elke week waren gaan brengen, in plaats van per koerier. Je kan dat niet vragen, zeggen ze dan, je kan niet zeggen dat het op de drie moet. Maar ik vind dat je dat wel kunt vragen als mensen dat zelf al niet bedenken. Je verschijnt maar één keer in de week en daar moeten we allemaal van eten. Afijn, dat gevoel, dus ik wou je ook schriftelijk mijn excuses aanbieden, voor deze emoties. Ik weet best dat jij er ook niks aan kan doen. RF'

Hans kon het niet helpen dat hij als schrijver altijd genoot van Rinus' boze memo's.

Ze verwoordden perfect de frustraties van de hoofdredacteur. Rinus was de hele dag bezig een grote, uit royaal ontwikkelde ego's bestaande redactie met pappen en nathouden aan de gang te krijgen en kropte al zijn frustraties op. Totdat hij ze los kon laten op iets dat het bedrijf in zijn ogen fout deed. Hans gunde het hem dat hij in zijn contact met de uitgever stoom afblies.

'Waarom is mijn pensioen een handgeschreven getal onder een brief van een verzekeringsmaatschappij die steeds van naam verandert?' was een volgende klacht, gevolgd door ernstige twijfels over de vraag of er ooit een pensioen zou zijn als hij – oud en moe en nog steeds met die pijnlijke voet – op zijn vijfenzestigste zou afhaken. Er zaten elf bijlagen bij de klacht, kopieën van brieven van De Centrale, de linkse verzekeraar waar de pensioenen van de Weekbladpers waren ondergebracht.

Hans had zich nooit verdiept in zijn pensioen, ervan overtuigd dat dat bij een zo sociaal bedrijf als de Weekbladpers uitstekend geregeld zou zijn. Jan Lansinga zat in de pensioencommissie en Jack van Tongen beheerde de gelden, wat kon een mens meer verlangen? Toen even later Connie Boekweit binnenkwam liet hij haar het memootje zien.

Ze lachte. 'Die Rinus.'

'Toch heeft hij wel een punt,' zei Hans, steeds bereid bij Rinus in een beter blaadje te komen. 'Zullen we het eens voor hem uitzoeken? Eerlijk gezegd begrijp ik zelf ook niets van die getallen, ik ga er altijd maar van uit dat ik het pensioen toch niet haal.'

Connie keek of hij een grapje maakte, maar besloot dat het hem vermoedelijk toch ernst was.

'Goed,' zei ze, 'ik zal de benodigde informatie ophalen en naar je toesturen.'

Toen Connies pakket later op die middag met de interne post binnenkwam, keek Hans hoofdschuddend naar de teksten. Duidelijk geschreven door vakmensen, precieze cijferaars die geen flauw idee hadden dat zij geheimtaal schreven voor hun niets wetende klanten. Elk jaar ontvingen de personeelsleden een brief van de verzekeringsmaatschappij waarin onderaan het opgebouwde pensioenbedrag werd vermeld. Dankzij de diverse fusies was de maatschappij inderdaad al meermalen van naam veranderd. En Rinus had gelijk, er stond altijd een handgeschreven getal onder aan de brief.

Het gaf aan hoeveel pensioen je inmiddels opgebouwd had, voor verzekeraars een zinvol getal, maar voor de klant zonder enige betekenis. Je kon immers pas op je vijfenzestigste met pensioen, wat had het dan voor zin om op je drieënvijftigste te zien wat je aan pensioen zou krijgen als je op dat moment

zou stoppen met werken, wat niet kon?

Waarom niet in plaats daarvan vermeld wat men – bij voortzetting van de verzekering en bij gelijkblijvend salaris – op z'n vijfenzestigste bruto zou ontvangen? En ook nog even erbij vermelden dat je daar in gedachten de aow bij op moest tellen.

Dát zou zin hebben, maar was voor de Centrale te veel moeite. Dus dan maar dit onbegrijpelijke getal.

'We maken er een project van,' zei Hans en ging met Connie aan de slag. Hij las het pensioenreglement, liet zich begrippen als franchise uitleggen en berekende met Connie wat Rinus zou krijgen als hij vijfenzestig was.

Het kwam neer op 80% van zijn salaris, als je de aow meetelde. Maar netto zou hij meer dan 90% overhouden, omdat je als gepensioneerde geen sociale lasten meer hoefde te betalen. Blij dat hij het eindelijk ook zelf begreep, schreven hij en Connie er een voor Rinus zo helder mogelijke uitleg bij. En het handgeschreven getal was vervangen door een brief van De Centrale waarin eindelijk in getikte vorm en ondertekend door de directeur het getal stond dat Rinus wilde horen: wat vang ik straks, als ik oud en moe ben?

'Zullen Connie en ik langskomen om je vragen te beantwoorden en dingen die je niet begrijpt mondeling toe te lichten?' schreef hij aan het slot. Maar Rinus reageerde niet, wat een goed teken was. Kennelijk nam hij nu aan dat het in orde was en dat hij niet op zijn oude dag – met die zere voet – naar de bedeling zou hoeven.

'Kijk, ik houd zielsveel van VN, maar het bedrijf erachter heb ik persoonlijk niet zo hoog zitten,' begon het volgende briefje, 'over mijn auto heb ik elke keer strijd moeten voeren onder het motto dat het niet mooier of duurder mocht dan het gevoel van het gemiddelde van het personeel. Echt gênante gesprekken over een ruit die geen 500 maar 300 gulden moest kosten. En kan iemand mij vertellen waar die Frans Pulger is als je hem nodig hebt?'

Frans Pulger, het hoofd van de interne dienst, die in nauw overleg met Theo de auto's verdeelde – rantsoeneerde was eigenlijk een toepasselijker uitdrukking – was de meest gehate man bij de autobezitters. Een lange, zeer rechtop lopende, baardige Schot, was de eerste indruk die je van Frans kreeg, streng maar rechtvaardig. Alleen de kilt ontbrak, anders had hij John Brown kunnen zijn, de bewaker en metgezel van koningin Victoria na de dood van haar geliefde Albert. Frans' wat stijve houding was niet het gevolg van

strengere principes, begreep Hans toen hij hem wat beter leerde kennen, maar een gevolg van rugklachten. Frans werkte op de boekhouding, maar zijn liefde voor motoren en auto's was bekend en toen de redacties van de Weekbladpers zo groot werden dat er enkele tientallen auto's in omloop waren, was hij de aangewezen beheerder van wat al snel het autopark ging heten. En om er een complete baan van te maken kreeg hij ook het beheer over de interne dienst, die de post ophaalde en bracht en de panden verzorgde. Frans wist alles van motoren en had ondanks zijn slechte rug er zelf enkele waar hij voortdurend aan sleutelde. Het rijden in auto's vond hij eigenlijk nodeloze verwennerij, en om dat voor het bedrijf zo goedkoop mogelijk te maken, sjacherde hij tot op het bot met de leveranciers. De goedkoopste verzekering, de hoogste korting, het simpelste model VW Golf, gekozen vanwege de goede prijs-kwaliteitverhouding. Frans was niet geliefd. Zijn steile natuur en strenge opvoeding brachten met zich mee dat hij tamelijk onderdanig was tegenover zijn directe baas, Theo, maar graag op zijn strepen stond als het contact met anderen betrof.

De gebruikers van de dienstauto's klaagden dan ook altijd steen en been over Frans' zuinigheid. De onderhandelingen over een wat duurder model of een iets betere autoradio werden op het scherp van de snede gevoerd en konden maanden duren.

Theo gaf het goede voorbeeld, die reed in een gebutste Volkswagen van het goedkoopste standaardtype.

'Als ik bij de NOTU-vergaderingen ben staan daar buiten altijd die sleeën van wagens van andere uitgevers te wachten, met een chauffeur achter het stuur,' vertelde hij graag en geregeld. 'Ik krijg vaak de vraag of ik met de auto van mijn vrouw op stap ben.' Theo maakte er zoals altijd het beste van, maar toen Hans hem een keer prees om zijn nederige vehikel, vertelde Frans hem later dat Theo's auto wel de allerduurste uitvoering van de VW Golf was. Niet voor niets was elke typeaanduiding van zijn voor- en achterbumpers verwijderd.

Rinus was voor Frans een geval apart, net zoals de hoofdredacteur van Voetbal International. Zij waren te hoog in de hiërarchie om onder de duim gehouden te kunnen worden en Frans kon erop rekenen dat ze direct naar Theo zouden gaan als hij ze hun zin niet gaf. En Theo was naar zijn idee véél te toegeeflijk ten opzichte van de hoofdredacteurs. Dus kon Frans maar één ding doen om de kosten van hun autobezit te drukken: hij kon proberen onbereikbaar te zijn.

‘Waarom is Frans Pulger nooit te vinden als ik hem nodig heb?’ las Hans nog maar eens. Rinus was een speciaal geval, want hij reed in een Fiat in plaats van in de standaard Volkswagen. Hans had gehoord dat dat was omdat de hoofdredacteur van het voormalige verzetsblad moeilijk in een Duitse wagen gezien kon worden. Maar hij vergat altijd aan Rinus te vragen of dat waar was.

Zou hij Rinus nu vertellen dat Frans enkele weken eerder zijn baard en snor had afgeschoren en nu onherkenbaar rondliep? Een wat rozig en braaf hoofd bleek onder de sierbehaarung schuilgegaan te zijn. Enigszins beschaamd meldde Frans op de stafvergadering dat hij de baard had moeten afscheren om mee te kunnen doen aan danswedstrijden. ‘Met mijn vrouw,’ voegde hij er ter verklaring aan toe. En: ‘Het is goed voor mijn rug.’

De staf knikte, de meesten hadden een dienstauto en Frans plagen was het laatste dat bij hen op zou komen.

Hans besloot nu toch de klachtenstroom van Rinus anders aan te pakken. ‘Frans Pulger heeft onlangs zijn baard afgeschoren en loopt vermoedelijk geregeld langs je zonder dat je hem herkent,’ schreef hij Rinus terug. ‘Ik begrijp dat je het bedrijf niet hoog hebt zitten en stel voor dat je een lijst maakt van alles wat er niet aan deugt. En dat we die lijst vervolgens punt voor punt gaan afwerken.’

Dat was voor zijn doen stevige taal en het wonder gebeurde: de klachtenstroom veranderde in incidentele klachtendruppels.

Maar soms droomde Hans nog over Rinus, die midden in een lawaaiige drukkerij op een van de enorme papierrollen die daar klaarstonden voor het drukproces, de ene klacht na de andere over het bedrijf noteerde. Er waren al enkele meters papier gevuld met zijn handschrift. ‘Ik weet wel dat ik niets meer te zeggen heb, maar ik mag toch op z’n minst tijdig weten wanneer het kerstnummer uitkomt,’ las hij, ‘is dat met kerst of met sint-juttemis?’ En: ‘Ik begrijp dat het niemand iets kan schelen dat ik wekelijks in de zetterij verrek van de kou...’ Als de hele rol volgeschreven was, zou Rinus hem per vrachtauto naar de Kloof laten vervoeren en per hijskraan naar zijn kamer laten takelen, wist Hans in die droom. En misschien zou hij er kakelend bij lachen. ‘Als ik doodga wil ik Rinus niet aan mijn graf,’ hoorde hij zichzelf zeggen tegen wie in die droom zijn onzichtbare vrouw was. Daarna werd hij wakker.

hoofdstuk 9

Plan 89

Er moest weer eens een middellangetermijnplan geschreven worden, had Theo al enkele weken geleden gemeld. Het was een nieuwe gewoonte in zakenland, ongetwijfeld overgewaaid uit Amerika en vast en zeker door een goeroe in een succesvol boek vastgelegd. Hans was opgegroeid in het marktonderzoekersvak dat op enkele statistische basisprincipes na door elke beoefenaar geheel opnieuw uitgevonden werd en was dus niet gewend zijn kennis uit boeken te halen. Theo daarentegen was een grage lezer en had enkele jaren geleden het idee van een middellangetermijnplan ingevoerd. De eerste keer vond Hans het allemaal wat erg uit de losse pols en met natte vingers samengesteld. ‘Ik ben benieuwd wat we over drie jaar zeggen als we deze cijfers checken en kijken of onze voorspellingen klopten,’ merkte hij op tijdens de behandeling in de stafvergadering en dat gaf Theo de kans te scoren.

‘Het MLTP is niet bedoeld als voorspelling zoals Hans schijnt te denken,’ zei hij bezwerend, ‘het is bedoeld als denkmodel. Dat je met z’n allen kijkt welke richting je wilt gaan. Het gaat er niet om hoe ver je komt en of de cijfers gehaald worden. Het gaat erom dat je kiest voor linksaf of rechtsaf.’

Nu wist Hans helemaal zeker dat het van een goeroe kwam. Maar als Theo het nou graag wilde, was hij als staflid niet te beroerd toekomstvisies aan te leveren. Om vervolgens te merken dat een mltp altijd een positieve trend moest hebben. Want anders had je niet de goede richting gekozen. Bijna smekend duwde Theo hem en de andere stafleden naar een gouden toekomst en omdat niemand een zwartkijker wilde zijn, hadden de MLTP’s altijd een goed einde. Het bedrijf zou kiezen voor energieke expansie, méér halen uit de basisdoelgroepen van intellectuelen en sportliefhebbers, méér bladen op de markt brengen, nevenproducten aan bestaande bladen koppelen via de Sportshop en Lezersservice. Vooral ook veel gaan doen aan het ontginnen van nieuwe markten. En de kosten zouden daarbij ook nog dalen!

Het MLTP liet zien: de toekomst is verzekerd.

Maar nu was het 1988, woensdag 29 juni en Hans gooide de kont tegen de krib. Voor het eerste gesprek over de middellangetermijnplannen was een andere locatie gekozen dan de directiekamer of de vergaderzaal waar ze normaliter bij elkaar kwamen. Voor het MLTP trokken veel bedrijven de hei op om daar – los van de dagelijkse besognes – in een inspirerende omgeving tot nieuwe gedachten te komen. Theo had opgepikt dat Kees en Hans geen liefhebber waren van logeerpartijen in hotels als je ook thuis kon slapen en had met een zucht gekozen voor een locatie in Amsterdam, het chique Pulitzer hotel aan de Prinsengracht. Ze zaten 's ochtends om half tien in een conferentiekamer die uitkeek op de binnentuin. Buiten was het zonnig en er kwam ook via de tuin veel licht naar binnen. Het was alsof ze in een verlicht aquarium zaten. Twee grote chromen kannen met koffie en een tafel vol kopjes en schotels stonden voor hen klaar. Hans had watten in zijn hoofd, zoals vaak rond deze tijd van de dag en zeker op woensdag.

Theo opende de bijeenkomst. Zijn hoofd zag er wat dikker en bleker uit dan gewoonlijk, zag Hans. Griep of slaapttekort. Of doorgezakt?

‘Goed,’ zei Theo zonder reden, ‘we gaan het hebben over de middellange termijn. Drie jaar vooruitkijken, jongens, maak de borst maar nat.’

Hij wreef in zijn handen, zoals altijd als hij enthousiasme wilde demonstreren.

‘Volgens mij hebben we eerder een kortetermijnplan nodig dan een MLTP,’ zei Hans.

Hij had niet van tevoren bedacht dat hij dit zou gaan zeggen, hij wilde alleen iets tegendraads opmerken. Maar nu het eruit was klonk het eigenlijk wel goed.

‘Een kortetermijnplan,’ herhaalde Theo geïnteresseerd, ‘wat zou dat moeten inhouden?’

Nu Hans A gezegd had stommelde hij verder door het alfabet.

‘Dat lijkt me duidelijk,’ zei hij, ‘de omzet daalt, vooral omdat VN achteruit kachelt. Als ik kijk naar de overheadkosten, zie ik die alleen maar stijgen in de loop van de tijd. We verlenen steeds meer en steeds betere diensten aan een blad dat jaar na jaar minder omzet haalt. Zo kom je vanzelf in verliezen terecht. Toch?’

Iedereen knikte.

‘En het grootste deel van de dienstverlening gaat ook nog in de richting van VN,’ zei Kees. Hans wist dat het waar was. Eigenlijk was het hele bedrijf

rondom Vrij Nederland opgebouwd. De sportbladen werden wel bediend, maar Vrij Nederland was de bestaansreden van het bedrijf. Zo was het ook in de statuten vastgelegd.

‘Hebben we enig idee hoe hoog de overheads zijn die daadwerkelijk toegerekend kunnen worden aan Vrij Nederland?’ vroeg Hans.

Er viel een stilte. De kosten van de dienstverlening van het bedrijf werden nooit per blad toegerekend, altijd in één bedrag samengevat en in één percentage omgeslagen over de bladen. Maar het was een publiek geheim dat dat percentage voor de sportbladen eigenlijk te hoog was en voor Vrij Nederland te laag.

Hans zag dat Theo een klein knikje gaf in de richting van Jack.

‘Ik heb een onderverdeling per blad,’ zei Jack. ‘Sommige kosten kan je doorberekenen op basis van de totale oplage, sommige op basis van het aantal abonnementen, sommige op basis van de omvang van de redactie, sommige op basis van de omzet.

Ik heb het overzicht bij me, maar ik kan het ook kopiëren en later opsturen.’ Hij keek Theo vragend aan.

‘Lijkt me een goed idee,’ zei Theo, ‘ik kopieer het wel even. Bij de receptie hebben ze een kopieerapparaat, zag ik.’

Met snelle tred verdween hij. Jack keek hem bezorgd na, hij gaf niet graag documenten uit handen waarvan hij maar één exemplaar had. Erik Spastra schonk iedereen koffie bij.

De stemming was veranderd, er hing dynamiek in de lucht. Na een minuut kwam Theo terug.

Nieuwsgierig keken ze naar de cijfers.

‘Godverju, dat valt me niet mee,’ zei Hans, ‘als je alle kosten eerlijk toebedeelt, lijdt Vrij Nederland dit jaar een verlies van twee en een half miljoen gulden. En dat slokt de winst van drie miljoen die Voetbal International maakt, vrijwel op.’

‘Opzij kost ook nog steeds een paar ton meer dan het opbrengt,’ zei Erik.

‘Als ik dit aan Cees van Cuilenborg laat zien is de boot aan,’ zei Kees, ‘ze weten dat zij winst maken en Vrij Nederland niet. Maar dat álle winst van de sportpoot verdwijnt naar Vrij Nederland en Opzij, dat is bitter.’

‘Maar dat gaan we nu ook veranderen,’ zei Hans, ‘jesus nog aan toe. Waar komt de overhead in procenten op neer, Jack?’

‘Het bedrijf kost tien en een half miljoen gulden,’ zei Jack, ‘en op een totale omzet van de bladen van ruim 54 miljoen is dat gemiddeld 19%. Maar als je

de kosten eerlijk zou verdelen is dat bij de cultuurpoot 22% en bij de sportpoot 17%.’

‘Mama mia,’ zei Hans onwillekeurig, ‘hoog tijd om daar iets aan te doen.’ Hij wist dat het klopte, Vrij Nederland werd van oudsher in de watten gelegd en het verre Voetbal International was gewend z’n eigen boontjes te doppen. Als daar een peertje in een lamp vervangen moest worden, deed men dat zelf. Maar dat dat zoveel zou schelen, had hij niet beseft.

‘Oké, een kortetermijnplan dus,’ zei Theo en liet zijn vingers op de tafel trommelen in een overmaat van energie, ‘er moeten twee zaken bekeken worden. In de eerste plaats de toekomst van Vrij Nederland. Kan er nog bezuinigd worden op het blad en wordt het niet tijd om aan een andere vorm te denken? Elke week een krant en een kleurkatern en een boekenbijlage, kan dat nog wel? Het moet wat mij betreft een magazine worden.’

Hans voelde nattigheid. Dat Theo een magazine wilde in plaats van de drie losse onderdelen waarin Vrij Nederland nu verscheen, had hij al meermalen in vele gezelschappen gezegd. En alhoewel Hans het ermee eens was dat er iets moest gebeuren, leek het hem niet verstandig zonder meer te kiezen voor een magazine. Hij kon zich voorstellen dat de redactie de krant niet zou willen opgeven en misschien waren er nog andere zinnige mogelijkheden.

‘De redactionele toekomst van Vrij Nederland lijkt me geen onderwerp voor deze club,’ zei Hans zuinig. Spreken over de inhoud van de bladen was taboe bij de Weekbladpers, waar een strikte scheiding tussen redactie en commercie werd gehandhaafd.

‘Ho ho, ik heb het alleen over de vorm,’ reageerde Theo haastig, ‘de drie bladen die we elke week uitbrengen. Je zou kunnen denken aan één blad.’

‘Ja, maar vorm en inhoud liggen voor een redactie behoorlijk dicht bij elkaar,’ zei Hans, ‘en nog maar een paar jaar geleden kwam je zelf met het voorstel van een extra boekenbijlage. Dat dat een blok aan het been zou worden, was ondenkbaar, toch? En nu moet het ineens één blad worden.’ Theo wierp hem een schroeiende blik toe.

‘Laten we dat onderwerp even in de koeling zetten,’ zei hij, ‘daar kunnen Hans en ik het best apart over praten en daarna weer in het directieoverleg inbrengen. Oké?’

Iedereen knikte, men kende de controversie. Vier jaar geleden had Theo de boekenbijlage toegevoegd aan Vrij Nederland en de bezwaren die Hans als staflid aanvoerde tegen het plan weggewuifd. De Boekenbijlage was een verrijking van het blad gebleken, daar was iedereen het over eens. Maar het

had geen stijging van het lezersaantal opgeleverd, zoals Theo bij de start zeker zei te weten, en kostte zo'n twee miljoen gulden per jaar. Theo had het nietje eruit laten halen, wat twee ton scheelde en gold sindsdien in uitgeverskringen als een behendige kostenbespaarder. Maar het was een feit dat de komst van de boekenbijlage het blad van de wal in de sloot had geholpen. Een diepe sloot ook nog.

'Oké,' hernam Theo, 'dan het tweede punt. De overheadkosten. Die liggen bij de cultuurpoot hoger dan bij de sportpoot, zien we in Jacks overzicht. Maar los daarvan zijn ze sowieso te hoog, nu de omzet van Vrij Nederland aan het dalen is. We kunnen ons domweg niet meer de service permitteren die we in de goede jaren aan de bladen konden geven. Er zal bezuinigd moeten worden. En niet alleen op budgetten, ook op de bezetting.'

'Om wat voor bedrag aan besparingen zal het uiteindelijk gaan?' vroeg Kees. 'Wel,' zei Theo, 'als het een beetje meezit maken we dit jaar een klein winstje, op een omzet van 54 miljoen. Misschien twee of drie ton. Een half procent. Een goed draaiende uitgeverij maakt zeker 8%, ofwel zo'n 4,3 miljoen bij deze omzet. Daar zit dus een gat van vier miljoen gulden tussen. Dat is niet misselijk.'

Hij keek het viertal tegenover hem schattend aan, en bracht zijn handen bij elkaar. Maar tot handenwrijven kwam het ditmaal niet, ook Theo zag tegen de operatie op.

'We kunnen kijken wat we aan de overheads kunnen doen,' zei hij, 'je hebt de kaasschaafmethode, gewoon budgetten schrappen en overal iemand weghalen totdat je de besparing bereikt hebt die je wilt. Of we gaan splitsen, de sportgroep en de cultuurgroep helemaal apart met hun eigen ondersteuning.'

Hans zag Kees opveren. De sportredacties zouden niets liever willen dan alles helemaal apart doen, het zou Kees' leven een stuk eenvoudiger en plezieriger maken.

'Maar waar zit de besparing dan in?' vroeg Hans. 'De sport- en de cultuurbladen kunnen nu samen een redelijke dienstverlening bekostigen. Apart ben je toch altijd duurder uit?'

Theo knikte.

'Tenzij je de dure chefs afschaft,' zei hij, 'dan zouden jullie als uitgevers de mensen rechtstreeks onder je hoede kunnen nemen en kunnen de chefs weg. Dat zou behoorlijk kunnen schelen.'

Hans hoorde het zonder genoeg aan. Als uitgever rechtstreeks de

boekhouding, personeelszaken, productie, lezerswerving, advertentiewerving, abonnementenadministratie en interne dienst onder je hoede nemen, was je de hele dag bezig met vergaderen en kleine problemen. Dan kwam je nooit aan beleid toe. Maar hij wist dat het Kees zou aanspreken en zag dat Theo dat ook wist.

‘Waarom doen we niet allebei de exercities?’ stelde hij voor. ‘We kijken gewoon wat het meest oplevert, de Kaasschaafmethode of het Splitsingsmodel.’

‘Lijkt me een goed idee,’ zei Theo en de anderen knikten instemmend.

‘Heren, we hebben het begin van een plan. Maandag gaan we verder.’

Het was de start van wat Plan 89 zou gaan heten. Een groot en ingrijpend bezuinigingsplan.

* * *

Nu ze eenmaal besloten hadden actie te ondernemen, kwam die er ook snel. Al enkele maanden later was ‘Plan 89’ klaar, een plan om de resultaten van de uitgeverij met bijna 3,5 miljoen gulden te verbeteren.

Dat zou moeten gebeuren door budgetbeperkingen en het schrappen van 15 arbeidsplaatsen, ruim 10% van het dienstverlenend personeel. Samen zou dat 1,5 miljoen gulden opleveren, waardoor de overheadkosten behoorlijk terugliepen. Vijf ton zou bespaard worden op diverse budgetten. De overige 1,5 miljoen zou moeten komen uit verkleining van de redactie van VN (vijf à zeven ton) en het zoeken naar een andere, goedkopere, productievorm (acht ton).

‘Makkelijk gezegd en opgeschreven,’ zei Theo toen ze het stuk klaar hadden, ‘maar nu nog kans zien een stemmenmeerderheid te krijgen. Ik moet er op kunnen rekenen dat jullie mij in alle standen steunen. We moeten één front vormen.’

Hij keek Hans aan, de man die het meest geneigd was hem tegen te spreken.

Maar Hans wist dat als je in een directierol onaangename besluiten moest doordrukken, een strakke koers aangehouden moest worden. Zelf was hij eerder benauwd dat Kees door de knieën zou gaan bij tegenstand: zijn sportpoot leverde alle winst en hoefde dus eigenlijk niet mee te bezuinigen.

VI had zelfs een uitstekend jaar dankzij het Europese kampioenschap voetbal dat door Nederland gewonnen was.

De abonnementenstand en de losse verkoop van VI waren dankzij het Oranjefeest nog nooit zo hoog geweest (royaal 180 000) en Kees had alle reden om zich te onttrekken aan bezuinigingen in zijn deel van de uitgeverij. Maar hij was solidair en toen ze Plan 89 inleverden bij het CWV-bestuur en Theo het in een zaal van Krasnapolsky presenteerde aan alle werknemers, bleken de eerste reacties veel gematigder te zijn dan de protesten die ze hadden verwacht.

Dankzij de medezeggenschap wist iedereen al jaren dat het slechter en slechter ging met Vrij Nederland en het leek zelfs alsof men met enige opluchting reageerde nu de directie knopen begon door te hakken. Theo profiteerde nu ook van het vertrouwen dat Kees en Hans genoten. Hij was zelf nog weleens geneigd een spelletje te spelen en méér te vragen dan eigenlijk nodig was, dat wisten de CWV-leden inmiddels wel. Maar Kees en Hans deden dat niet, wisten ze ook.

‘Vijftien man weg,’ zei men tegen elkaar, ‘dat is een hoop.’ Maar zolang niet aangegeven was wie er weg moest, bleef het een abstractie en het directietrio liet het zo. Ook uit zelfbescherming, want vijftien collega’s de deur te moeten wijzen was een beangstigend vooruitzicht. Het CWV-bestuur gaf aan moeite te hebben met gedwongen ontslagen en Theo liet gratis weten dat de directie er uiteraard naar zou streven dat te vermijden. De voorlopige conclusie was dat men niet afwijzend tegenover het plan stond, mits de Vrij Nederland-redactie akkoord zou gaan met de bezuinigingen op de productie van het blad en verkleining van hun bezetting.

Dat kon wel even duren, liet de redactie vervolgens weten.

Hans kreeg bezoek van een van de drie leden van de redactiecommissie. Deze commissie leidde normaliter een slapend bestaan, maar was ruw wakker geschrokken door de plannen van de directie. De drie onderdelen van Vrij Nederland samenvoegen tot één magazine – hoe kwam men op het onzalige idee? En ook nog redacteuren er uit, terwijl pas twee jaar geleden met veel stampij vijf van hun collega’s ontslagen waren?

Hans kreeg bezoek van Piet Piryns. Hij was de enige Vlaming in de Vrij Nederland-redactie, een bleke dikke man met een rond kindergezicht waarin droeve ogen. Hij sprak met een diepe bas, zijn hele torso dreunde mee. De sombere Belg noemde Hans hem altijd in gedachten, want als hij Piet tegenkwam in De Engelbewaarder, maakte die altijd een wat ontheemde, melancholieke indruk. Nederland lag hem duidelijk niet.

‘Ik kom je wat vragen,’ zei Piet op verontschuldigende toon. ‘Ga zitten,’ zei

Hans en wees op de ronde vergadertafel.

‘Koffie?’

‘Nee nee,’ zei Piet en nam plaats, Hans tegenover hem. ‘Ik heb aandachtig gekeken naar de lichtbeelden van Theo in Krasnapolsky. En hij zei dat het schrappen van de boekenbijlage maar één ton zou besparen. Hoe kan dat nou als het drukken van die bijlage bij elkaar zo’n negen ton per jaar kost?’

‘O, dat kan wel,’ zei Hans, ‘als je de boekenbijlage opneemt in de krant of in het kleurkatern, heb je in wezen dezelfde kosten. Het enige verschil is dat je de bijlage niet meer apart hoeft te drukken en insteken in de krant. Volgens Theo’s berekeningen is dat dan een besparing van maar één ton. Dat zou kunnen kloppen.’

Piet zweeg. Een sombere wolk gleed over zijn gezicht.

‘Ik heb de cijfers bekeken en het valt moeilijk te ontkennen,’ zei hij voorzichtig, ‘dat de resultaten gekelderd zijn in de jaren na de start van de boekenbijlage. Stel nu dat je de boekenbijlage helemaal weglaat en het weer doet zoals vroeger: eenmaal per maand maak je van de kleurenbijlage een boeknummer en de andere weken plaats je recensies in de krant?’

‘O, op die manier ben je zo’n negen ton goedkoper uit,’ zei Hans, ‘en dat zou het productieprobleem oplossen en ook een deel van de redactiebesparingen opleveren. Maar je schraapt wel zo’n 700 pagina’s uit het blad.’

‘Jawel,’ zei Piet, ‘maar we vermijden op deze manier de grote kladderadatsch.’

Hij schudde het hoofd. ‘We moeten als redactie zorgen niet nog een keer vechtend over straat te rollen,’ zei hij, ‘zoals twee jaar geleden. Dan is het offeren van de boekenbijlage het minste van alle kwaden.’

‘Ik was destijds om financiële redenen nogal tegen de start van de boekenbijlage,’ zei Hans, ‘maar je moet toegeven dat het een verrijking van het blad is. Nergens worden zoveel boeken zo snel en degelijk besproken als in Vrij Nederland. We kunnen ons de boekenbijlage financieel niet permitteren, maar als je ’m nu schraapt levert dat óók problemen op. Omdat de lezers eraan gehecht zijn geraakt.’

‘Hmm,’ zei Piet. Hij stond op, maar aarzelde te vertrekken. Hans greep zijn kans.

‘Ik heb een werkgroepje opgericht,’ zei hij, ‘dat allerlei varianten uitrekent waarin Vrij Nederland gedrukt kan worden. Alles in één magazine of alles in één krant zijn de uitersten, maar er zijn vele varianten daartussen denkbaar. Goedkoper papier bijvoorbeeld. Wel of niet kleurendruk. Ander formaat. Dus

als je een oplossing denkt te hebben, rekenen wij het graag voor je uit. Ik heb de hoofdredactie voorgesteld dat de redactie ook zo'n werkgroepje maakt en dat we dan ideeën uitwisselen. Maar daar heb ik nog niets op gehoord.'

'Dank je,' zei Piet, 'ik vervoer deze gedachte naar de redactiecommissie. Misschien kun je alvast laten uitrekenen wat het kost als we doen wat ik net zei: de krant twee pagina's dikker maken zodat daar elke week een aantal boeken besproken kunnen worden.'

'Twee pagina's kan niet,' zei Hans. 'Nou ja, alles kan, maar in principe gaat de krant met vier pagina's omhoog en omlaag. Een los inlegvel erin kan, maar is duur.'

'Ja, je hebt gelijk,' zei Piet. Zijn ogen keken droeviger dan ooit.

'Ik kan uitrekenen wat het kost als we *gemiddeld* de krant twee pagina's dikker maken,' zei Hans, 'dat is een theoretische berekening, maar het geeft een idee.'

'Graag,' zei Piet dankbaar en vertrok. Hans keek hem na. Piet was de eerste VN-redacteur die een poging deed een oplossing te bedenken. Hans klom omhoog naar de kamer van Jan Lansinga, om de variant te bespreken. Dankzij het eindeloze geduld van Jan had hij inmiddels wel wat begrepen van druktechnieken en de kosten daarvan. Het ging in een soort geheimtaal. 16 4/4 stond bijvoorbeeld voor een katern van 16 pagina's, waarvan op alle pagina's vierkleurendruk mogelijk was. 16 4/1 was een katern van 16 pagina's waarvan één zijde in kleur en de andere zijde zwart-wit. Bij sommige bladen bestond een katern uit 8 pagina's, bij andere uit 16 of zelfs 32 pagina's. Het hing af van de drukpers en van het formaat van het blad. Je had een koude pers, die alleen zwart-witafdrukken kon maken. En je had de warme pers, die vierkleurendruk mogelijk maakte. Jan had het keer op keer uitgelegd.

'Kijk, ik heb een programmaatje op mijn computer gemaakt dat inslagschema's maakt,' zei hij een keer trots en liet het zien. Na enige tijd begreep Hans het. Een magazine bestond uit drukvellen die gevouwen waren en daarna losgesneden. Het inslagschema gaf aan in welke volgorde de pagina's op het drukvel moesten worden gedrukt, zodat ze na het vouwen en snijden precies op de goede plek kwamen.

'Goed hoor!' zei Hans bewonderend. Met cijfers kon hij overweg, maar zo'n vouwschema zouden zijn hersens niet kunnen bedenken. Daarvoor had hij onvoldoende ruimtelijk inzicht.

'Maar het kan ook dan nog misgaan,' zei Jan, 'we lieten het zomernummer

van Opzij een keer lumbecken. En toen ging het met de katernen bijna fout. Goddank dacht ik er op het laatste moment nog aan.'

'Hoezo?' vroeg Hans.

'Wel,' zei Jan, 'meestal krijgt een magazine een nietje in het midden. Dan steek je de katernen dus in elkaar, nietje er doorheen en klaar. Maar bij lumbecken gaat het net als bij een boek: je legt de katernen óp elkaar en lijmt ze in de rug aan elkaar. Ik had de katernen uitgerekend maar vergat dat ze op elkaar moesten in plaats van in elkaar. Ik schrok me rot toen ik eraan dacht. Goddank waren ze nog niet aan het drukken.'

Jan werd nog bleek bij de herinnering. Iets fout doen in zijn werk, dat was onvergeeflijk. Om persoonlijke malheur kon hij wel lachen. Nog maar een week geleden was hij om een voetbalwedstrijd op de tv te zien naar Sint-Maartenszee gereden, in de kop van Noord-Holland, waar hij een klein zomerhuis had. Jans vrouw Marijke en zijn dochters wilden niet naar het voetbal kijken en omwille van de lieve vrede in huis reed hij dus die veertig kilometer vanaf Amsterdam-Noord waar hij woonde.

'Ik was laat, de wedstrijd was net begonnen,' vertelde hij Hans later. 'Ik zet de tv aan en ik ga even naar het toilet. En dat zit aan de achterkant, je moet het huisje uit en omlopen. Stupide, maar zo is het nu eenmaal gebouwd. Ik kom terug en verdomme, is de deur in het slot gevallen. Anders is Marijke altijd mee, heb je iemand binnen die de deur open kan doen. Maar nu was ik er alleen. Wat te doen? Ik kijk door het raam en zie een doelpunt vallen.' Hij lachte.

'En daarna nog één en nog één,' zei Hans. Hij had de wedstrijd ook gezien. Nederland tegen Denemarken, een doelpuntenregen. Hij zag Jan voor zich, van buitenaf turend door het raam van zijn huisje, terwijl hij heel in de verte het geluid van de commentator hoorde, helaas onverstaanbaar, en wéér een doelpunt zag vallen.

'Het scheelt 818 234 gulden en 62 cent,' zei Jan. Terwijl Hans terughadte aan Jans voetbalavontuur had hij de Piet Piryms-variant uitgerekend. Jan kon nooit iets globaal uitrekenen, het moest altijd tot in centen achter de komma.

'Mooi, dankjewel,' zei Hans. Hij wachtte tot Jans printer de berekening had afgedrukt en ging terug naar zijn werkplek. Daar belde hij de cijfers door.

'Dat is een meevaller,' zei Piets bas door de telefoon, 'ik ga eraan duwen en trekken, zoals jullie in Holland dat zeggen.'

Hans wist dat Theo hier niet vrolijk van zou worden. Hij had zich een magazine in het hoofd gezet en als Theo iets wilde ging hij door roeien en

ruiten om het voor elkaar te krijgen. Maar Hans vond dat de redactie er recht op had alle denkbare varianten te laten doorrekenen. En Piet had een haalbaar alternatief bedacht voor de benodigde daling van de productiekosten. Maar nog niet voor de vijf à zeven ton die bespaard zou moeten worden op de redactiekosten.

* * *

‘En, is het al duidelijk wat er voorgesteld gaat worden?’ vroeg Rinus enkele weken later tijdens de maandelijkse bijeenkomst die hij en Joop met Hans hadden. Eigenlijk was de hoofdredactie aan zet om aan te geven op welke manier zij de besparingen wilde bereiken die in Plan 89 waren aangegeven. Maar Rinus noch Joop had iets van zich laten horen en Rinus verkoos nu net te doen alsof het iets was dat het bedrijf zou voorstellen en waar de redactie ja of nee tegen kon zeggen.

‘Dat weten we nog niet,’ zei Hans, ‘dat hangt natuurlijk vooral van jullie af. Ik heb een werkgroepje gevormd dat allerlei varianten uitrekent. Als de redactie nou ook een groepje heeft dat ideeën opgooit over mogelijke varianten van het blad die van redactiekant acceptabel zijn, dan rekenen wij die graag voor jullie uit.’

‘Dus je bent al aan het rekenen?’ zei Joop. Er zat spanning in de lucht. Joop had altijd een aimabele houding en een glimlach om de mond, klaar om een opborrelende lach los te laten. Maar nu keek hij ernstig. Rinus’ leven was met Vrij Nederland verbonden, maar dat van Joop evenzeer. Zij waren de ouders van het blad en verdedigden het door dik en dun. Het kind kon geen kwaad doen en het moest ook geen kwaad gedaan worden.

‘Ja,’ zei Hans zo luchtig mogelijk, ‘rekenen is ons werk. Er zijn allerlei mogelijkheden. De eerste is een algehele vermindering van de omvang van Vrij Nederland. Het magazine van 38 naar 32 pagina’s, de krant naar 12 pagina’s in plaats van 16, de boekenbijlage de ene keer 8 en de andere keer 12 pagina’s. De minimumvariant noem ik dat. Dat levert acht ton op.’

‘Dat kan niet,’ zei Joop stellig, ‘drie dunne vodjes krijg je dan.’

‘Ik moet voor het komende jaar een andere staffel maken,’ zei Hans, ‘om de kosten alvast wat terug te brengen. De “beperkte minimumvariant” noem ik dat. Het komt erop neer dat ik door het veranderen van de staffel de gemiddelde omvang van alle drie onderdelen met 10% terugbreng. Dat

scheelt al drie en een halve ton.’

Rinus knikte. ‘Kleiner lettertje,’ zei hij ironisch, ‘iedereen een leesbril erbij. Niks aan de hand.’

‘Nou ja, met kortere stukken bereik je hetzelfde,’ zei Hans. ‘Nu ga je over een grens,’ zei Joop. ‘De lengte van de stukken is redactioneel beleid. Daar heeft de directie geen bemoeienis mee.’

‘Ik zeg niet dat je het moet doen,’ gaf Hans terug, ‘ik opper een mogelijkheid.’

‘En wat zijn de andere mogelijkheden?’ Rinus wilde het graag vriendelijk houden.

‘Het schrappen van de boekenbijlage. Dat scheelt negen ton.’

‘Is dat de Piryns-variant?’

‘Niet helemaal,’ zei Hans. ‘Piet wil twee boekenpagina’s toevoegen aan de krant. Zo hou je acht ton besparing over. Ook mooi, maar dan moet je nog wel wat op de redactie bezuinigen.’

‘Het schrappen van de boekenbijlage betekent terug naar af,’ zei Joop. ‘Is dat jullie oplossing?’

‘Mijn denktankje is er niet enthousiast over,’ zei Hans. ‘Het is overduidelijk een stap terug, je kan het schrappen van de boekenbijlage niet brengen als iets nieuws, als een verrijking van het blad. En je hebt kans dat de boekenadverteerders niet meegaan naar de krant, nu ze gewend zijn aan een eigen boekenbijlage. Best kans dat ze wegvluchten naar de dagbladen. Maar er is een andere mogelijkheid. Ik geloof dat Rinus die ooit een keer genoemd heeft in een heel ander verband. Je schrapt de boekenbijlage, je houdt de krant en je maakt van het magazine een wekelijks cultuurblad, met informatie over boeken, toneel, muziek, beeldende kunst. Dáár zien we meer in, want dat is méér dan een bezuiniging, dan heb je echt iets nieuws te melden.’

‘Hmm,’ Joop wilde Rinus niet afvallen, maar leek weinig enthousiast over deze oplossing.

‘Ik moet er bij zeggen,’ zei Hans, ‘dat het advertentiebedrijf bedenkingen heeft. Een cultuurmagazine trekt cultuuradverteerders en dat is meestal armoe troef.’

‘Ook niet dus,’ zei Rinus, ‘kom dan maar op met wat jullie het beste idee vinden.’

‘Tja, dat is al met al het idee van een totaalmagazine. Alle drie de onderdelen in één magazine. Dat is spectaculair nieuw, en vooral het advertentiebedrijf is er enthousiast over. Je hebt niet meer de discussie met adverteerders over

hoeveel procent van de abonnees de krant leest, hoeveel het kleurkatern, hoeveel de Boekenbijlage. Het is één geheel. En door het hele blad heen kan men dan kleurenadvertenties plaatsen.’

‘Maar?’ vroeg Rinus, die Hans’ gezichtsuitdrukking scherp in de gaten hield. ‘Maar het kan riskant zijn bij de lezerswerving. We hebben wat onderzoek gedaan en alhoewel veel lezers het prima zouden vinden als VN een magazine werd, zijn er net zoveel die het een slecht idee vinden. Bij “magazine” denken zij aan oppervlakkige glossy bladen en dat kunnen zij niet rijmen met Vrij Nederland. Je loopt dus kans dat vooral de oudere abonnees denken “dit is mijn blad niet meer” en weglopen.’

‘Minstens twintigduizend,’ zei Joop met grote stelligheid. ‘Een magazine, dat moeten we nooit van onze levensdagen doen. Dat is de dood in de pot.’

‘Nou, dat zal wel meevallen, een procent of zeven van de abonnees zei dat ze het een reden zouden vinden om op te zeggen. Dat komt neer op pakweg vierduizend.’

‘Twintigduizend, ik geef het je op een briefje.’ Voor Joop was het een gruwelijk vooruitzicht, zijn krant als magazine, dat was overduidelijk.

‘En wat is je eigen voorkeur nu al met al?’ vroeg Rinus.

‘Dat is niet van belang,’ zei Hans, ‘wat mij betreft kan alles. Je kan ook doorgaan op de huidige voet, maar dan moeten er minstens tien journalisten uit, en de beperkte minimumvariant ingevoerd. Want het blad moet kostendekkend worden, dat is de enige eis die het bedrijf stelt. Maar hoe je dat doet is wat mij betreft jullie keus. Waar hecht je het meest aan? Vind je de huidige vorm het belangrijkste, dan moet je nog veel meer bezuinigen op de omvang van de redactie dan we nu voorstellen. Wil je dat niet, dan moet je de vorm veranderen. En dan zie ik al met al het meest in een groot magazine.’

‘Twintigduizend,’ herhaalde Joop. Hij begreep dat het tijd werd voor een bod.

‘Ik wil wel vier ton proberen te besparen op de honoraria. Zijn we er dan, denk je? Ik doe dat liever dan dat ik redacteuren moet ontslaan.’

‘Vier ton is veel te weinig, Joop. We moeten mikken op anderhalf miljoen gulden aan redactie- en productiekostenbesparing.’

‘Maar hoe zit het met de winst die al die bedrijven maken die we gekocht hebben? Theo zei destijds dat al die winst naar VN zou vloeien.’

‘Ja, dat zei Theo om jullie over de streep te krijgen. De winst die die bedrijven maken leveren ze keurig in bij de directie. Maar een behoorlijk deel gaat natuurlijk weer naar ze terug voor de investeringen die zij moeten doen

in nieuwe projecten.’

Er viel een stilte.

‘Als jullie het echt niet willen is er een alternatief,’ zei Hans ten slotte. ‘Het Groene-model. Je offert elk jaar een redacteur en een paar pagina’s, zo kan het blad op een zacht pitje zeker nog zo’n tien jaar verder. Met dezelfde formule. Net zoals de Groene. Als dát jullie keus is zal ik het in alle standen steunen. Ook al heeft het niet mijn eigen voorkeur.’

Hans liet Joop en Rinus peinzend achter. Hij vroeg zich af of ze met zijn tweeën verder zouden discussiëren, maar hij wist eigenlijk zeker dat Joop weer snel aan het werk zou gaan. Het nummer van volgende week slokte al zijn aandacht op, de cijfers waarmee de uitgever langskwam verdwenen daardoor snel naar de achtergrond. En Rinus zou alleen achterblijven en zijn zorgen verwerken in de volgende aflevering van Douwe Trant.

* * *

Terwijl boven Vrij Nederland de wolken zich opstapelden, beleefde Opzij een succesvolle periode. Omdat Cisca elke maand de neiging had de Kannepagina’s in te pikken die eigenlijk bedoeld waren voor laat gereserveerde personeelsadvertenties, had Hans de redactie een reservepot van twintig extra pagina’s gegeven die ze naar eigen inzicht konden gebruiken. Pikte Cisca pagina’s in die later toch nodig waren voor personeelsadvertenties, dan ging dat van de reservepot af. Zo was een maandelijks bron van conflict tussen redactie en advertentiebedrijf omzeild en hoefde Cisca ook niet voor elke uitbreiding toestemming aan de uitgever te vragen: ze had haar eigen reservepagina’s. Iedereen was tevreden met deze oplossing, ook Hans die had bedacht dat als hij zijn status moest ontlenen aan het genadiglijk toekennen van extra pagina’s, hij geen knip voor zijn neus waard was. Cisca verwachtte wel dat hij voor haar de stand bijhield, want aan cijfers had zij een broertje dood. De uitdraai die de administratie elke maand voor alle redacties maakte en die gedetailleerd weergaf hoe de kosten zich ontwikkelden ten opzichte van de begrote bedragen, legde zij ongezien op Hans’ bureau: ‘Ach, wil jij hier even naar kijken? Ik hoor het wel als er iets mis is.’

Maar er was nooit iets mis, in tegenstelling tot de Vrij Nederland-hoofdredactie slaagde Cisca er moeiteloos in om binnen de begrote bedragen

te blijven. Misschien werkte ze met potjes, veronderstelde Hans. Openlijk zou hij zoiets nooit zeggen, want het wierp een vrouwonvriendelijk licht op hem.

Cisca hield niet van vergaderen en memo's, zodat hun besprekingen vrijwel altijd plaatsvonden bij de koffieautomaat. Een enkele keer, als er iets afgedwongen moest worden, vroeg ze hem op haar kamer. Als rookverslaafde had Hans het in Cisca's rookvrije ruimte heel moeilijk. En dat wist zij. De stoelen bij de ronde redactietafel waren ook iets te laag, zodat hij zich meteen een kleuter voelde aan de grotemensentafel. Om iets terug te doen, weigerde hij stelselmatig de koekjes en het gebak die tot Cisca's onderhandelingsritueel behoorden. Maar door de nicotinebehoefte was hij meestal na een halfuur geheel murw en tot elk besluit bereid. Gelukkig bleek tot nu toe elke extra uitgave aan het blad zich snel terug te betalen.

In september besprak hij met de hele redactie de mogelijkheden voor 1989. Cisca had haar clubje bijeengeroepen, ze zaten al klaar aan de ronde vergadertafel toen hij binnenkwam met een taart. Er stond op 'Gefeliciteerd. 31 737 exemplaren!'. Dat was het aantal verkochte exemplaren van het zomernummer dat twee maanden in de winkel lag. Het was een paar duizend meer dan vorig jaar, en Hans had zich voorgenomen elke vooruitgang van elk blad te vieren met een taart.

'Dit bewaren we,' zei Cisca en tilde het marsepeinen opschrift van de taart, voordat die aangesneden werd. Ze legde het op een schoteltje in de boekenkast naast de vergadertafel.

Terwijl redactrice Anke Manschot de taart aansneed en Simone Koudijs de stukken ronddeelde, leidde Cisca het gesprek in: 'Hans komt ons uitleggen wat er in het komende jaar allemaal kan. Nee Simone, Hans wil geen taart, Hans denkt aan zijn lijn. Zeg het maar even, Hans.'

Hij legde op tafel wat de mogelijkheden waren voor het komende jaar. Hij had een voorzichtige begroting gemaakt die erop neerkwam dat de meevallende omzet van dit jaar ook zou gelden voor het komende jaar. Zo bleef er 60 000 gulden over die geïnvesteerd kon worden in het blad. Een extra deelredacteur, meer pagina's, meer kleur, hogere honoraria voor de freelancers. Hans had gehoord dat Cisca vaak de honoraria van freelancers wat krap hield door Opzij als een noodlijdend blad te presenteren. Vooral medewerksters die een goed verdienende partner hadden, werden gekort. Het beschikbare honorariumbudget werd eigenlijk verdeeld zoals ze nu de taart verdeelden: de magersten wat meer dan de anderen.

Direct na zijn korte inleiding ontspon zich in snel tempo een gesprek tussen de redactieleden. Hans kon er al snel geen touw meer aan vastknopen. Het ging over artikelen die al een jaar op de plank lagen, over de nieuwe vriend van Renate Dorrestein, over het volgend zomernummer, over een nieuwe layout.

‘We zijn eruit,’ zei Cisca na een kwartier, ‘méér kleur en meer pagina’s. Met meer pagina’s hebben we ruimte om ook eens wat andere onderwerpen aan te snijden dan alleen de feministische zaken. Lachen mag van God, zei Annie Schmidt en daar komen we te weinig aan toe.’

Een wat bredere formule en mondjesmaat wat humor, het leek Hans een goed idee. Maar hoe ze zo snel tot die conclusie gekomen waren, had hij niet kunnen volgen. In een mannenvergadering had dit zeker een uur geduurd, met argumenten over en weer en wellicht nog een nachtje slapen. Hier leek het net alsof ze zomaar wat kletsten totdat Cisca haar eigen al eerder genomen besluit formuleerde dat zonder enige discussie aanvaard werd. Maar dat moest schijn zijn, want redelijk assertieve redacteuren als Simone Koudijs, Anke Manschot en Marja Vuijsje zouden daar geen genoeg mee nemen. Hij zou er vermoedelijk nooit achter komen.

hoofdstuk 10

Doordrukken

Nu het bedrijf Plan 89 had aangenomen, onder voorwaarde dat ook de redactie gedwongen zou worden te bezuinigen, kon de uitvoering voorbereid worden. Wáár kon bezuinigd worden op menskracht, zonder dat er grote problemen ontstonden?

Kees nam de splitsingsvariant voor zijn rekening, en vergaderde net zolang tot hij vijftien functies geschrapt had, merendeels chefs of souschefs die niet meer nodig zouden zijn als de afdelingen opgedeeld werden over een cultuurgroep en een sportgroep. Weliswaar moest de uitgever dan zelf leiding gaan geven aan al die kleine ondersteunende afdelingen, maar dat was het offer dat gebracht moest worden. Kees leek er zin in te hebben, maar Hans was niet overtuigd.

‘Hoe kan ik nou leiding geven aan productiemensen en automatiseerders en boekhouding, als ik hun vak niet ken?’ zei hij. ‘En wat moet er gebeuren bij ziekte of vakantie? Die afdelinkjes worden zo klein dat ze heel kwetsbaar zijn.’

‘Tja, het moet uit de lengte of de breedte,’ zei Kees. ‘Hoe ver ben jij gekomen?’

‘O, ik kom op hetzelfde getal, natuurlijk,’ zei Hans, ‘we moeten vijftien functies schrappen, dus je gaat net zolang door tot je ze hebt. Maar ja, of het te verdedigen is, ik weet het niet.’

Samen keken ze naar het lijstje dat hij in overleg met de afdelingen had opgesteld. De kaasschaafmethode deed overal pijn omdat het ervan uitging dat elke afdeling het met wat minder personeel kon doen. En elke afdeling had de neiging om, geheel volgens de Wet van Parkinson, het werk uit te breiden en daarvoor meer menskracht nodig te hebben. Voor het Peter Principle was de Weekbladpers minder gevoelig, mensen in dit bedrijf hadden niet de neiging door te groeien tot het niveau van hun incompetentie, het ambitieniveau was daar niet hoog genoeg voor. De Weekbladperschefs

waren dus eerder te slim dan te dom voor hun functie en dat was nu een voordeel. Zij begrepen dat bezuinigen noodzaak was en gaven met tegenzin aan dat er op hun afdeling wel een mannetje of vrouwtje minder kon werken, mits de directie het maar persoonlijk aan hen zou uitleggen.

En zo had Hans onlangs bij de abonnementenadministratie gezeten en de grootste afgang in zijn korte directieloopbaan meegemaakt. Overdag was vergaderen met deze afdeling onmogelijk, de telefoontoestellen moesten bezet blijven. Maar de groep was bereid na half zes een uurtje na te blijven. Zeven vrouwen, meest parttimewerkers, en twee fulltimemannen zaten aan de vergadertafel in de Grote Zaal.

Na zijn binnenkomst had Hans iedereen herkend en toegeknikt, maar zijn hand uitgestoken naar een vrouw die hem onbekend voorkwam: 'Jou ken ik nog niet.' Ze nam bedremmeld de hand aan.

'Dat is Wil Appelaar, die werkt hier al jaren,' zei Flip van Hagelen en lachte de witte tanden in zijn gebronsde hoofd bloot, 'die houden we erin.'

Hans mompelde een excuus en ging aan het hoofd van de tafel zitten. Hij voelde het bloed naar zijn wangen stijgen van schaamte. Het verdedigen van de voor deze afdeling geplande bezuiniging was nog niet eens begonnen en hij stond al op achterstand.

'Van 8.7 menskracht moeten we naar 7.0,' zei Flip, 'dat is godsonmogelijk.'

Bij het kaasschaven had Hans met Joop Verhaar gesproken, het overkoepelende hoofd van de administratieve afdelingen, en Joop had na lang en veel zuchten gezegd: 'Wat moet dat moet.'

Maar hij had het kennelijk niet goed kunnen verkopen aan Flip, want die zag er nog strijdlustiger uit dan in het maandelijkse overleg met de bladpromotoren, waaruit hij vaak in grote woede vertrok.

'Ik wil vooraf even iets zeggen,' zei Hans. 'Ik weet dat jullie veel extra tijd kwijt zijn door de slechte communicatie met de bladpromotoren. Al die premies die zonder overleg ingevoerd worden. Nieuwe soorten abonnementen. Ik zal ervoor zorgen dat dat in de toekomst beter gaat. Ik heb al met ze afgesproken dat ze jullie in elk geval altijd een exemplaar van een nieuwe premie sturen, zodat jullie er vragen over kunnen beantwoorden.'

Flip kwam overeind en deed zijn mond open voor een boze reactie. De abonnementenadministratie hield zich niet bezig met verkoop en uitleg over premies, alleen met inboeken van lezers.

'Ik bedoel, jullie kunnen bevestigen wat de premie is,' corrigeerde Hans haastig, 'als ze er vragen over hebben verbind je ze door naar de

bladpromotor.’

Flip zakte terug.

‘Krijgen jullie die premies nu?’ vroeg Hans. Hij had van tevoren bij de bladpromotoren geïnformeerd (‘Anders sta ik voor gek’) en wist dat dat het geval was. Rond de tafel werd geknikt. Hij ging verder.

‘Wat ik dus zeggen wil is dat de samenwerking met de bladpromotoren van hun kant moet verbeteren, anders gaat het plan niet door. En nog iets anders, ik weet dat het abonnementensysteem op z’n laatste benen loopt en dat we er eigenlijk te veel toeters en bellen aan hebben gehangen. Ook dat is een voorwaarde, Abos moet verbeterd worden en beter en sneller werken. Als dat lukt, en dat moet binnen enkele maanden, dan wordt de afdeling minder belast en is een bezetting van 7.0 naar ons idee haalbaar.’

‘Hoe heb je dat uitgerekend?’ zei Flip.

‘Dat is natuurlijk niet uit te rekenen,’ gaf Hans toe, ‘maar weten jullie wat op het ogenblik de echte bezetting van de afdeling is? Gemiddeld genomen?’

‘8.7 staat hier,’ zei Wil.

‘Trek Francis Bos er maar af, die is al een jaar vrijwel niet op het werk geweest,’ zei Hans, ‘en Flip houdt niet van freelance vervangers.’

‘Nee,’ zei Flip, ‘dan ben ik zo lang bezig ze in te werken dat ik er niets mee opschiet.’

‘Precies,’ zei Hans, ‘dus in de praktijk doen jullie het al met 8.0 menskracht. En elke afdeling moet inleveren bij deze bezuiniging. Zo kom ik op 7.0. Op voorwaarde dat de samenwerking met de bladpromotoren verbetert en Abos minder traag wordt.’

Ze keken elkaar aan.

‘Ik blijf erbij dat het te weinig is,’ zei Flip, ‘als er mensen ziek of op vakantie zijn, gaan we meteen de mist in.’

‘Nee, dáár hebben we een budget van dertig mille voor ingenomen,’ zei Hans. ‘Bij ziekte en vakantie of extra drukte kun je invalkrachten inhuren. Dat is geen probleem. Misschien wil een van je parttimers af en toe extra werken. Of anders kan personeelszaken iemand zoeken die je op kunt roepen als het nodig is. Die hoeft je dan maar één keer in te werken.’

Er viel een stilte. Flip keek de tafel rond.

‘Wat moet dat moet,’ zei hij ten slotte, ‘een bezetting van zeven punt nul mensen. Het is niet anders.’ Hij verliet de zaal met een knikje naar Hans, de afdeling volgde zwijgend.

Wat moet dat moet, dat klonk bekend. Joop Verhaar had toch een goed

gesprek met Flip gehad, begreep Hans nu.

* * *

‘Stukje appel?’ vroeg Corry Smits. Hans had in de dertien jaar dat hij nu bij de Weekbladpers werkte nog nooit ja gezegd op die vraag, maar dat weerhield haar niet. Corry leefde gezond, korfbalde en reisde dagelijks op en neer naar Rotterdam zonder dat dat haar humeur of energie aantastte.

‘Nee, dank je,’ zei Hans.

‘Ik laat straks broodjes voor jullie halen,’ zei ze. ‘Wil je wit of bruin?’

‘Eén broodje kaas,’ zei Hans, ‘wit en zo klef mogelijk.’

Hans was wat te vroeg voor de wekelijkse directievergadering. Theo had nog bezoek, zijn deur was dicht.

‘Druk?’ vroeg Hans.

‘Druk? Het is een gekkenhuis!’

Nu zij aan haar derde directeur toe was, had Cor de touwtjes van de directievoering stevig in handen, maar het ging gepaard met veel ‘Het is me wat!’ en luidkeelse discussies, want Cor had het hart op de tong en hield niet van slonzigheden. Haar normen waren heel duidelijk. Een directeur levert zijn vergaderstukken direct na gebruik weer in en maakt niks zoek. Een directeur maakt geen afspraken zonder de directiesecretaresse daarvan op de hoogte te stellen, want anders wordt het een zoi.

Als ze aan die twee eisen voldeden hadden ze geen kind aan Cor, als ze er niet aan voldeden werden ze Cors kind. En de een schikte zich daar makkelijker in dan de ander. Theo was een lastig kind, had Hans al begrepen.

‘Weet je wat het is?’ zei Cor, ‘hij is zo bezig altijd. Zit nooit stil. Cor, heb je dit. Cor, heb je dat. Ik wil ’s ochtends graag een halfuurtje rust, even bijkomen. Kopje koffie. Dus ben ik een trein vroeger gaan nemen. De trein van zeven uur. Ben ik hier om acht uur, kan ik nog even alleen zijn voordat die druktemaker er is. Maar nu komt Theo ook vroeger, dan is hij voor de spits. Hij woont nu in Naarden, dat weet je toch? Dus als ik hier om acht uur kom, zit hij al lang en breed achter z’n bureau.’

‘Misschien wil hij ook even een halfuurtje rust voordat jij hem komt commanderen,’ zei Hans.

‘Zou kunnen. Maar hij kijkt me altijd aan met zo’n blik van “waar was jij nou?”’

‘Ja, maar dat is typisch Theo. Dat kan hij niet laten.’

‘Dus wat doe ik. Ik pak de trein van half zeven, ben ik hier om half acht. Dat gaat een paar dagen goed, Theo komt tegen acht uur. En dan plotseling zit hij er om half acht al. “Ja, die files beginnen steeds vroeger.” Ik denk dat ik volgende week de trein van zes uur neem.’

Ze zuchtte.

‘Als jullie daarmee doorgaan, loop je op een gegeven moment een dag vóór op de rest van het bedrijf,’ zei Hans. ‘Als dat zou kunnen. Nemen we die dag vrij.’

Hans keek altijd met genoeg naar Cor. Je zou haar spichtig kunnen noemen, ook al vanwege de grote bril die zij droeg, als dat niet zo onaardig tegenover Corry was. Cor zelf was de vleesgeworden hartelijkheid en als zij lachte leek het alsof zij méér tanden had dan andere mensen, een lange rij wit ivoor. Dat kwam natuurlijk door het appels eten. De telefoon had voor Cor niet uitgevonden hoeven te worden, haar stem overbrugde moeiteloos grote afstanden. Als directiesecretaresse was ze heel discreet, maar haar eigen opinies stak ze niet onder stoelen of banken. Hans was gewend zijn stukken in open postmappen naar de directie te zenden en Cor las alles wat er binnenkwam. Als ze voor de vergadering hem luid toefluisterde ‘Goed stuk’, dan was dat een opsteker.

‘Heb jij dat stuk voor me over de productie van de Vrij Nederland-redacteuren?’ vroeg hij. Enige tijd geleden had hij Theo verteld dat hij van plan was eens na te gaan hoeveel procent van Vrij Nederland nu eigenlijk gevuld werd door de dertig man tellende redactie. Was dat veel, was dat weinig? ‘O, dat hou ik al jaren bij,’ zei Theo, en het bleek half waar. Niet Theo maar Jack van Tongen was de maker van het overzicht. En Jack delegeerde het echte werk aan Peggy Meijner, een vrolijk Indisch meisje dat aan Theo’s secretariaat was toegevoegd en naast Corry Smits haar bureau had. Zij mat wekelijks met mierenvlijt de lengte van de door Vrij Nederland-redacteuren geschreven stukken en hield bij hoeveel ze geschreven hadden. ‘Kijk, hier heb ik het,’ zei Corry en hield een mapje omhoog. Hans stak zijn hand uit om het aan te pakken, maar zo werkte dat niet bij Cor. Hij mocht het onder haar toezicht inkijken en aangeven van welke tabellen hij een kopie wilde hebben.

Even later had hij de papieren en toen hij na de directievergadering terug achter zijn eigen bureau was, bekeek hij ze met grote nieuwsgierigheid. Rinus had de hoogste score van allemaal, natuurlijk. In het laatste kwartaal

had hij 36 stukken geproduceerd, drie per nummer. Natuurlijk, dat waren zijn vaste rubrieken: Douwe Trant, Geknipt voor U, Gedachten op dinsdagochtend. Dit eerste kwartaal van 1988 waren er kennelijk geen filmsterren overleden, want dan had hij nog hoger gescoord. Overleden filmsterren waren Rinus' specialiteit. Zes volle krantenpagina's had Rinus in deze drie maanden geproduceerd, naast zijn baan als hoofdredacteur. Niemand kon tippen aan zijn productiviteit. Wekelijkse schrijvers waren Carel Peeters, Renate Rubinstein, Aukje Holtrop, Rudy van Meurs en Igor Cornelissen. De overige dertig redacteurs leverden merendeels niet meer dan één stuk per maand. Daar hadden ze vermoedelijk wel veel research voor moeten verrichten en lang over moeten nadenken. Maar één stuk per maand? Dan kostte zo'n artikel gauw zo'n zeven- à achtduizend gulden, sociale lasten inbegrepen. Want onder het motto dat bij een topblad als Vrij Nederland alleen topjournalisten pasten, waren alle redacteurs collectief hoog ingeschaald. Een freelancer mocht blij zijn als hij duizend gulden kreeg voor zo'n artikel.

Zat hier niet iets heel scheef?

Rekenend met zijn zakjapannertje kwam Hans tot de conclusie dat de vaste redactie tweederde van het redactiebudget opslokte en maar 20% van het blad volschreef. De rest werd goedkoop ingekocht bij freelancejournalisten. Zou het niet veel beter zijn om te werken met een kleinere vaste redactie? Dan hield je een groot honorariumbudget over en kon je per onderwerp een freelancer inhuren en die ook goed betalen.

Hij maakte er een stuk over en zond het naar de hoofdredactie en de redactiecommissie. De hoofdredactie zweeg, maar er kwam een reactie op hoge toon van de redactiecommissie.

'De redactiecommissie was verbijsterd over de mededeling in de discussienota dat de redactie en vaste medewerkers (2/3 van het redactiebudget) slechts 20% van het redactionele volume voor haar rekening neemt. De redactiecommissie kon zich haast niet voorstellen dat dat klopte – en inderdaad, het klopte niet. Wij hebben toen Jack van Tongen gevraagd op welke cijfers deze conclusie gebaseerd is. Met "redactioneel volume" bleken vierkante centimeters bedoeld te worden. Zo kan je dat natuurlijk berekenen, maar als je voorlopig aanneemt dat redacteurs beter niet zelf foto's en tekeningen kunnen maken, leek het ons correcter uit te gaan van het aantal woorden.'

'Woorden' was in rode inkt gedrukt.

‘Op ons verzoek heeft Jack toen opnieuw berekend hoe groot het aandeel van redactie en vaste medewerkers was in de kopij. Die cijfers geven een heel ander beeld. Voor de gehele VN levert de redactie 36% van de kopij. Voor de krant en het kleurkatern is het iets meer dan 50%, voor de boekenbijlage slechts 7 à 8% – maar dat heeft zo zijn redenen. De redactiecommissie heeft nog meer bezwaren tegen de kwantificering van journalistieke arbeid (het is tenslotte geen zeep), maar wil die graag mondeling toelichten.’

‘Het heeft de toon van “ziezo die zit!”’ zei Hans tegen Theo, toen ze over de reactie van de commissie spraken, ‘maar het slaat natuurlijk nergens op. Waar het om gaat is dat ze 2/3 van het budget opslokken en maar 20% van het blad vullen. Dat dat ruim 1/3 van de totale tekst is, zal best waar zijn, maar de fotografen en tekenaars tellen óók mee bij een blad en kosten óók geld. Die kan je niet weglaten uit de berekening.’

‘Mij hoeft je dat niet te vertellen,’ zei Theo, ‘maar ik ben benieuwd of je het hun duidelijk kan maken.’

De redactiecommissie kwam in geharnaste stemming aan tafel. Behalve Piet Piryns waren het Kees Schaepman en Gerard van Westerloo.

Kees Schaepman had het uiterlijk van een jeune premier, een lange jonge man met scherpe gelaatstreken, sprekende donkere ogen en zwart krulhaar. Een zwarte toneelsnor bedierf het effect een beetje, het oogde onnodig en koket. Als hij sprak klonk het nooit als een mededeling, meer als een terzijde. Hij had stroop in zijn stem.

Gerard van Westerloo zag eruit als een opgewonden standje. Zijn licht uitpuilende ogen en opgetrokken wenkbrauwen gaven zijn ronde hoofd met de warrige hardos een uitdrukking van permanente verbazing die snel zou kunnen omslaan in verontwaardiging. Piet Piryns was zijn sombere Vlaamse zelf. Met z’n drieën gingen ze naast elkaar zitten aan de kleine vergadertafel in Theo’s kamer, Theo en Hans tegenover hen.

‘Hoor eens,’ zei Gerard. Hij stootte de woorden uit in kleine compacte zinsneden, ‘nog maar een halfjaar geleden. Toen was de directie tevreden met een winstbijdrage van 17%. En nu is het ineens 22%. En daar nog eens 7% bovenop. Dat kan niet. En nu moeten we ineens van het blad een magazine gaan maken. En wéér wat redacteuren eruit gooien.’

‘Dat was geen feest, de vorige keer,’ zei Schaepman.

‘Daarom heb ik Rinus en Joop ook geschreven,’ zei Hans en begon voor te lezen.

‘Het ergste wat nu kan gebeuren, is een nieuwe publiciteitsgolf over hoe

slecht het gaat met VN, en een redactie die met grote tegenzin een nieuwe vorm gaat bestuderen en zich met hand en tand verzet tegen mogelijke vermindering van de redactionele bezetting.'

'Ja, en wat stel jij dan voor?' Piet Piryns mengde zijn bas in het gesprek.

'Het beste wat er nu kan gebeuren, is dat redactie en directie in redelijk tempo en goede harmonie zoeken naar een vorm en formule waar de redactie zich in kan vinden,' las Hans voor uit zijn brief aan de hoofdredactie.

'En, hebben ze daar al op gereageerd?' vroeg Kees Schaepman.

'Nee,' zei Hans.

'Wel,' zei Kees, 'de productiekostenbesparing is in de redactie besproken. Wij zien het meest in wat Hans noemt de beperkte minimumvariant. Alle bladen een beetje dunner. Dat scheelt als ik het goed begrepen heb 350 000 gulden.'

Hans knikte. 'Dat gaan we op korte termijn doen,' zei hij, 'die besparing hebben we dan binnen. Maar het is niet genoeg.'

'En de redactionele bezuiniging,' zei Gerard, 'de redactie heeft het idee verworpen dat er nog meer mensen uit moeten. Wij willen bezuinigen op de honoraria. We gaan nóg meer schrijven dan we nu al doen. Niet 20% zoals Vervoort zegt, niet 36% zoals we in werkelijkheid doen. Maar gewoon het hele blad.' Hij wierp Hans een strijdlustige blik toe.

'Dat lukt nóóit,' zei Theo. 'Gaan jullie dan ook de rubrieken doen? En de columns? En alle boekenrecensies? Al die pagina's moeten gevuld en in het begin van het jaar is dat eigenlijk allemaal al vastgelegd. Rinus en Joop hebben hooguit een paar ton vrij besteedbaar. Ook als zij nóóit meer een los stuk kopen scheelt dat per jaar zeker geen vier ton.'

'Hm, daar denken wij anders over.' Gerard was niet van plan zich door Theo te laten overtuigen.

'Ik denk dat we er niet uit komen,' zei Theo, 'want ook Joop en Rinus zijn onwrikbaar. Ik heb al gekeken wat er moet gebeuren. De mogelijkheid van arbitrage bij geschillen staat in het redactiestatuut en in het ondernemingsstatuut. Het lijkt mij het beste dat anderen de knoop doorhakken. Ik ga arbitrage voorstellen.'

Hans keek hem verbaasd aan. Over het algemeen kon je erop rekenen dat Theo hoe dan ook de touwtjes zelf in handen wilde houden. Dat hij nu dacht aan arbitrage was verrassend. Of zou hij er al zeker van zijn dat hij toch zijn zin kreeg?

* * *

‘Ik neem aan dat jullie al over het kerstnummer nagedacht hebben?’ vroeg Rinus in zijn wekelijkse telefoontje. Het was woensdag 28 september en Hans was blij dat hij er de vorige week met René van Voorst over gepraat had.

‘Rinus weet al een halfjaar van tevoren op welke dag Kerstmis valt,’ zei René, ‘en hij vindt het raar als jij dat niet weet.’

‘Laat ik eens kijken,’ zei Hans en pakte zijn agenda. ‘Het valt dit jaar op een zondag. Dat kan weinig problemen geven, zou je denken.’

‘Heb je een idee van de drukoplaag?’ vroeg René.

‘Ik dacht 160 000,’ zei Hans, ‘en ik weet dat het kerstnummer vóór Kerstmis uitkomt en dat in de daaropvolgende week VN niet verschijnt.’

René knikte.

‘Het is altijd stampen,’ zei hij. ‘Ook al omdat het een dubbeldik nummer is. Vorig jaar viel kerst op vrijdag, en toen heeft Brouwer het in het weekend ervoor gedrukt. Lagen we op maandag in de winkel. Hoe gaan we dat nu doen?’

‘Wat kostte dat? Produceren in het weekend?’

‘O, dat moet je Jan vragen. Ongeveer 25 000 gulden dacht ik.’

‘Dat moesten we maar niet doen, nu het niet nodig is. Als we gewoon op woensdag verschijnen zoals altijd, hebben we hetzelfde aantal verkoopdagen als in andere weken. En dan nog een verkoopweek extra daarna.’

‘Niet op tweede kerstdag,’ zei René.

‘Nee, oké. Maar bij elkaar vier verkoopdagen in de eerste week en vijf in de tweede week. Dat moet genoeg zijn.’

‘Ik ben benieuwd wat Rinus ervan vindt,’ zei René met een grijns en vertrok. Nu hij Rinus aan de lijn had, wist Hans wat hij moest zeggen.

‘We boffen dit jaar, Rinus. Kerstmis valt op zondag. De werkende massa heeft pech, géén vrije dag met kerst en Oud en Nieuw, alleen tweede kerstdag is vrij. Dus wat mij betreft kunnen we gewoon op woensdag vóór kerst verschijnen.’

Aan de stilte die aan de andere kant van de lijn viel, kon hij merken dat dit niet was wat Rinus wilde.

‘Woensdag?’ herhaalde hij. ‘Dan is iedereen toch al weg?’

‘Hoezo?’

‘Mensen gaan op pad met kerst,’ zei Rinus geïrriteerd, ‘elk jaar vroeger, elk jaar langer, elk jaar meer. Ik denk dat we op maandag moeten verschijnen, net als vorig jaar. Mensen doen hun kerstinkopen steeds vroeger en dan ligt ons blad nog niet bij Albert.’

‘Als we maandag in de winkel willen liggen, moeten we op zondag drukken, en dat kost scheppen geld. Ik ga erover nadenken en overleggen, Rinus,’ zei Hans. Hij legde de hoorn neer en besloot er een nachtje of twintig over te slapen.

Maar de volgende dag bracht een boze brief.

‘Beste Hans, ik besef best dat ik niks te vertellen heb, maar ik vind dat we van de productie in ieder geval mogen horen hoe de distributie in de kerstweek zal zijn. Vorig jaar bleek al dat de uittocht met de kerst enkele dagen eerder begint dan vroeger, dat wie vroeger op vrijdag met vakantie ging nu al woens- of donderdag kiest. Ik begrijp dat produceren op zondag een schep centen kost en ik wil daar voor wijken als dat de reden is. Maar ik wil tóch graag weten hoe het in die week gaat – en ik heb er niet automatisch vertrouwen in. Grrrroeten, Rinus.’

Hans voelde boosheid in zich opkomen. Die Rinus met zijn gedoe. Hij klom de trap op naar Jan Lansinga en zat even later met hem en René te plannen.

‘Dus het wordt dinsdag,’ zei hij een halfuur later, ‘en dat kost ons niets extra?’

‘Nee, dan drukken we op maandag. Dinsdag wordt maandag. Maandag wordt vrijdag. Vrijdag wordt donderdag. De redactie zal dus moeten pezen. Maar als Rinus het wil lukt dat wel.’

Hans ging naar zijn eigen kamer, onderweg grinnikend over het eigenaardige taalgebruik dat de productieafdeling hanteerde bij nummers met een afwijkend productieschema.

Normaal gesproken moest op donderdag de kopij van het kleurkatern binnen zijn en op vrijdag die van de boekenbijlage en op dinsdag de laatste actuele tekst van de krant. Dan verscheen het blad op woensdag.

Maar als woensdag dinsdag werd, kreeg elke dag een andere naam. Hans zou er kierewiet van worden, maar kennelijk werkte het, zowel bij de redactie als de productieafdeling.

Wat is het vandaag? Vrijdag, dat is dus eigenlijk donderdag.

Terug op zijn werkplek zocht hij uit hoeveel procent van de VN-lezers met kerstvakantie ging en schreef Rinus terug: *‘Het is mogelijk zonder extra kosten op dinsdag te verschijnen, zonder dat er in het weekend gedrukt hoeft*

te worden. Dan hebben we in de week voor kerst een verkoopdag meer dan normaal. De kans dat er een massale uittocht plaatsvindt in die week is klein, want de enige vrije dag die men krijgt ligt in de week daarna. Dus als men snipperdagen wil opnemen zal dat eerder aansluitend aan tweede kerstdag zijn. Ik verwacht ook een veel kleinere uittocht dan in andere jaren, omdat zowel eerste kerstdag als Nieuwjaar in het weekend valt.'

Rinus zweeg, maar nam er geen genoegen mee.

Een dag later kreeg Hans een telefoontje van Theo. 'Ik hoor van Rinus dat jullie even snel besloten hebben inde kerstweek op dinsdag te verschijnen, in plaats van op maandag zoals vorig jaar. Dat scheelt verkoop, hebben jullie daaraan gedacht? Zoiets kan je niet even op een achternamiddag beslissen, daar moet je over nadenken.'

'Goh, goed dat je dat zegt,' zei Hans, 'daar was ik niet op gekomen. Wij beslissen hier meestal door het opgooien van een munt. Kom Theo, je kan me een hoop verwijten, maar niet dat ik hapsnap besluiten neem. Drukken op zondag kost 26 000 gulden en dat betekent dat er 7 000 exemplaren van het blad extra verkocht moeten worden. Dan hebben we het terugverdiend. Die 7000 exemplaren moeten dus op maandag verkocht worden, de eerste dag in de winkel. Dat zouden kopers moeten zijn die dinsdag weg zijn met kerstvakantie. Denk jij dat er die maandag, zes dagen voor eerste kerstdag 7 000 VN-kopers naar het buitenland afreizen? Ik heb aan de hand van gegevens over het vakantiegedrag van de VN-lezers kunnen uitrekenen dat het hooguit om 1 000 personen zal gaan. Dus wat wil je? Geld weggooien?' 'Hmm,' zei Theo en haakte af.

Naarmate de maanden verstreken en Kerstmis dichterbij kwam, werd Hans nerveuzer.

Het kerstnummer was hét grote nummer van het jaar, niet alleen qua dikte maar ook qua verkoop. Als marktonderzoeker had Hans een keer uitgerekend dat het totaal aantal regelmatige kopers van het blad ongeveer vier keer de gemiddelde losse verkoop was. En het kerstnummer kochten ze vrijwel allemaal, tenzij ze op de ski's stonden of de zon hadden opgezocht. Je kon dus rekenen op zo'n 80 000 verkochte exemplaren. Hans had zich in de afgelopen maanden grondig verdiept in de verspreiding van de bladen door Aldipress, het enorme verdeelcentrum in De Meern dat ervoor zorgde dat 8000 verkooppunten voorzien werden van de juiste aantallen bladen in de schappen en dat de onverkochte exemplaren later weer ophaalde.

Het retourpercentage was een belangrijk gegeven. Idealiter verkochten alle

verkooppunten op de laatste verkoopdag het laatste exemplaar van het blad. Dan hadden alle kopers hun nummer en was er geen enkel exemplaar te veel gedrukt. Maar zo werkte het natuurlijk in de praktijk niet. Aldipress had een computergestuurd systeem ontwikkeld waarbij per verkooppunt werd bijgehouden hoeveel exemplaren van een blad de vorige keer verkocht waren en stuurde op basis daarvan de uitzet bij. Het doel was te zorgen voor zo min mogelijk uitverkochte verkooppunten, want door hun nee-verkoop miste het blad lezers. Stel je voor dat iemand in een winkel kwam voor Vrij Nederland en het was niet meer te krijgen! Rinus zou er een rolberoerte van krijgen als hij het hoorde.

Maar aan de andere kant werd óók gestreefd naar zo min mogelijk verkooppunten met nog een grote voorraad aan het eind van de verkoopperiode, want die onverkochte exemplaren waren eigenlijk te veel gedrukt. Bij een retourpercentage van ongeveer 20% was de ideale situatie bereikt, wisten ze uit ervaring, en daar werd naar gestreefd. Bij een te verwachten verkoop van 80 000 kerstnummers van VN zou de uitzet dus ongeveer 100 000 exemplaren moeten zijn. Daarboven nog de abonnees en dan kwam je op een druk oplage van tegen de 160 000.

Een enorm karwei voor de drukker, zeker nu alle drie onderdelen van het blad dubbeldik werden.

Op maandag 19 december zeurde hij net zo lang tot Jan Lansinga beloofde naar Delft te zullen rijden om ter plekke te zijn als het blad gedrukt en gebrocheerd werd. De productieafdeling deed dat liever niet, omdat het de drukkers de kans gaf te zeggen: maar uw eigen productieman stond bij de drukpers en heeft niets gezegd! Er ging geregeld iets fout bij het drukken, had Hans intussen geleerd. De kleur van kleurenadvertenties voldeed soms niet aan de normen. Daar was een naam voor die makkelijk te onthouden was: pms- kleuren. Elke week klaagde wel een adverteerder over een miskleur en kreeg dan vaak een herplaatsing, ook al vanwege de goodwill die dat opleverde. Het advertentiebedrijf ging vervolgens in de clinch met de productieafdeling: konden zij niet proberen de kosten te verhalen op de drukker? En dat leidde weer tot technische discussies tussen de vakmensen van de drukkerij en de productiebegeleider van de Weekbladpers.

Vervelender dan een iets afwijkende kleurenadvertentie was voor de lezer dat de letters van de ene pagina soms een afdruk hadden op de tegenoverliggende pagina. Dat heette 'overzetten' en kwam vooral voor bij VN-krant. Die werd gedrukt op een koude pers, er vond geen droging plaats zoals bij

vierkleurendruk, en als er iets te veel inkt was gebruikt, waren de letters nog niet helemaal droog als het blad gebrocheerd werd. En dan verschenen de letters van de ene pagina vaag op de tegenoverliggende pagina. Als dit het geval was zei de drukker altijd dat het alleen in de eerste exemplaren zat, die vaak apart werden gehouden als bewijsmateriaal voor de adverteerders.

‘Is dat niet stom om juist de eerste exemplaren apart te houden?’

‘Het is ook niet waar,’ zei René dan, ‘maar het is een makkelijk excuus. En eigenlijk is het ook niet te vermijden dat overzetten af en toe plaatsvindt. We hopen dat ze gelijk hebben en dat het niet in de hele oplage zit.’

Als Hans bedacht wat er allemaal fout kon gaan bij het drukken, brocheren en verzenden van de drie extra-dikke VN-bladen in een oplage van 160 000 exemplaren in plaats van de gebruikelijke 90 000, dan werd het hem koud om het hart. Hij had pas onlangs ontdekt dat als de koerier op dinsdag met de keurig geplakte moederbladen op pad ging naar drukkerij Brouwer in Delft, die koerier het enige in lay-out geplakte exemplaar van VN bij zich had.

Verongelukte hij, dan verzoop het blad, want er was geen enkele manier om binnen een dag al die pagina’s opnieuw te maken.

Gelukkig stonden de twee koeriers bekend om hun betrouwbare rijstijl.

Ze oogden wat ruiger dan de gemiddelde Weekbladperser. Ben Henrix kon stuurs zijn als hem iets dwarszat en Jaap Delisse was een liefhebber van wapens en droeg graag een cowboyhoed. Maar ze hielden van het bedrijf en van de vrijheid die ze er genoten. De moederbladen werden als zwangere vrouwen vervoerd. Toch, er hoefde maar één gek op de weg te zitten en een ongeluk zat in een klein hoekje.

Gelukkig was dat stadium nu voorbij, er was bericht van Brouwer gekomen dat de allerlaatste pagina’s heelhuids waren gearriveerd. Joop was voor één keer punctueel geweest in de productie, mede dankzij het duwen en trekken van Diny.

Toen om zes uur de deadline verstreek was Hans met drie flessen champagne naar de zetterij gegaan, waar Joop en Rinus met hun eindredactie, de vormgevers en wat nagebleven redacteurs het voltooiën van het kerstnummer vierden. Moe, maar voldaan. Hans had in zijn kleine ijskastje de drie flessen al 24 uur laten koelen.

‘Ha, daar is Hans met de drank.’ Joop was grijs van uitputting, maar opgelucht dat de klus geklaard was. Diny had ergens twintig champagneglaasjes vandaan getoverd en stond glimlachend klaar om hem te helpen. Met z’n allen keken ze toe hoe Hans voorzichtig het dunne ijzerdraad

van de kurk draaide tot het hem te veel werd en hij eraan trok. In één keer was de kurk bevrijd en die schoot regelrecht op Rinus af, die hem op de borst opving en achteruit wankelde, als een aangeschoten cowboy. Iedereen lachte, die Rinus! ‘Sorry!’ riep Hans, maar Rinus wuifde het weg.

‘Laat mij maar even helpen, mijn vader was een wijnliefhebber.’ Jan Lorenz, de kleine beweeglijke corrector die altijd in de clinch lag met Dorothea Meijerinks ls-teksten, begon de volgende fles te openen, terwijl Hans een aantal glaasjes vulde en Diny ze wegbracht. ‘Taittinger Champagne, je hebt wel smaak,’ zei Jan waarderend. Hans vertelde hem niet dat hij Corry Smits de flessen had laten bestellen.

‘Doe jij aan het eind van het jaar nog iets in de richting van Rinus?’ had hij Theo gevraagd. ‘Al die advertentieteksten die hij schrijft, daar past toch wel een gebaar bij.’

‘O ja,’ zei Theo, ‘een Glenfiddich voor Rinus. En een Laphroaig voor Joop.’ ‘Wat zeg je?’ Theo spelde de namen en Hans begreep dat het dure whisky’s waren. Hij ging ze zelf kopen bij de slijter en toen hij de woorden voorlas van het papiertje, overviel hem even de angst dat Theo hem een poets bakte en hem niet-bestaande dranken liet kopen. Net zoiets als de map met zoekgeraakte stukken waar vroeger nieuwe bankbedienden voor op pad werden gestuurd. Maar na een moment van paniek zag hij dat de slijter naar zijn specialiteitenkast liep, er twee flessen uithaalde en vroeg: ‘Zal ik ze als cadeau verpakken?’

‘Ja graag,’ zei Hans en liet ze per interne post bezorgen. Zo’n fles met een dankbaar speechje overhandigen, dat zat niet in zijn palet. Rinus had met een bedankje gereageerd, Joop liep daarvoor te ver achter op zijn dagschema.

‘Ik vind dat jij de toast moet doen, Hans,’ zei Joop nu tegen hem. ‘Ho, momentje, ze hebben nog niet allemaal een glas.’ En toen Jan Lorenz het laatste glas gevuld had en Diny het had gegeven aan Hans Labarda, de besnorde vormgever, knikte hij Hans toe.

‘Op een goed 1989!’ riep Hans haastig terwijl hij zijn glas omhoogstak. Het was de enige tekst die bij hem opkwam. Het was te weinig voor een toast, hij wist het. Joop vulde geroutineerd aan: ‘Iedereen bedankt voor de inspanning in de afgelopen dagen. Het is een goed nummer geworden, dat de wereld zal veroveren! Op Vrij Nederland!’

Het hoeragevoel opwekken, dat moest hij nog leren, besepte Hans.

‘Eet jij mee?’ vroeg Joop. Hans dacht even na. Het was vermoedelijk verstandig om mee te gaan, wat meer contact met de redactie kon geen

kwaad.

‘O, wacht even,’ zei Joop, ‘we gaan naar een Japans restaurant. Kun jij dat hebben?’

‘Nooit gegeten,’ zei Hans, ‘maar ik eet alles.’

‘Ik had er zelf veel moeite mee,’ zei Joop, ‘ik weigerde bij een Japanner te eten. Het geluid van die taal alleen al. Alsof iemand met kiezels in een emmer rammelt. Maar ik was een keer in New York en liep mee met Henk Hofland, die ergens ging eten. Dat bleek een Japanner te zijn. Dus ik zeg, nee, geen Japanner. Wat kinderachtig zegt Henk, het is veertig jaar geleden! En heb je ooit Japans eten geproefd? Nee, zeg ik, er was culinair weinig te beleven in het kamp. Enfin, hij haalt me over en sindsdien ben ik om.’

‘Ach,’ zei Hans, ‘mijn vader heeft lang geweigerd om een Japanse auto te kopen. Hij heeft aan de Birmaspoorweg gewerkt en kijkt daar met weinig vreugde op terug. Maar onlangs is hij omgegaan voor een aanbieding.

Toyota, geloof ik. Hij was ook niet rabiaat anti. Hij heeft me weleens verteld dat hij in de Japanse mijnen het etensblikje van een Japanse arbeider stal. En wat zat daarin? Precies hetzelfde miezerige hapje rijst dat de krijgsgevangenen kregen. Toen wist hij dat de gewone Japanner evenveel onder de oorlog leed als hijzelf.’

‘Mooi verhaal,’ knikte Joop, ‘dus je gaat mee?’

‘Is het te befietzen?’ vroeg Hans. ‘Want ik wil later terug naar kantoor, om contact met de productieafdeling te houden.’

Het restaurant, een groot lokaal met lange houten eettafels bleek aan een voor Hans onbekende kade in het Havengebied te liggen, maar hij kon meefietsen met Diny en zat enige tijd later naast Joop aan een lange tafel. Hij hoefde niets te zeggen, Joop hield ondanks zijn zichtbare vermoeidheid de conversatie in een cirkel van minstens drie meter gaande, lachend, verbaal stoeiend, en anekdotes serverend. Een opgewonden kind op zijn verjaardag. Waar hij de energie vandaan haalde begreep Hans niet, het zou de deadlineadrenaline wel zijn waar hij op leefde. In de verte keek Rinus minzaam toe. Even voelde Hans zich opgenomen in de tevredenheid van deze groep: klus geklaard, mooi nummer gemaakt, en nu aan de drank.

‘Ik kreeg van de week een telefoontje van de organisator van de Grote Toneelprijs,’ zei Joop, ‘hij wilde dat ik in de jury ging zitten. Hij zei, we hebben een mooie jury bedacht: Ed van Thijn, Philip van Tijn, Joop van Tijn en Patijn.’ De tafel lachte en Hans lachte mee.

‘Ja,’ zei Joop, ‘zo reageerde ik ook. Maar nu hang ik voor het bijwonen van

een dozijn toneelstukken. Wanneer zal ik eens leren me te vervelen?’
Tevreden fietste Hans na anderhalf uur tafelen terug naar de Kloveniersburgwal. Pas toen hij zijn fiets op slot zette keerde de ongerustheid terug.

Het kantoor was leeg. Rob Dagids, de bladpromotor van VN, was keurig op tijd naar huis vertrokken en ook Hugo Anderman was nergens te zien. Hans nam zich voor dit eens met hen te bespreken.

Stel dat de productie in de soep liep, dan zouden er keuzes gemaakt moeten worden: de abonnees het nummer een dag later, of het blad een dag later in de winkel?

‘Heb jij eigenlijk de telefoonnummers van Rob en Hugo? Voor het geval er iets fout gaat?’ vroeg hij aan René van Voorst die braaf aan zijn bureau zat. Hij had ook kunnen mee-eten met de redactie maar hield liever wat afstand. ‘Nee,’ zei René en trok zijn mond open in een brede grijns, ‘jij bent er toch?’
‘Andere jaren wel, dan?’

‘Nou, nee. Dan losten we het zelf op.’

Om elf uur was het zover. De telefoon ging. Er was al een paar keer papierbreuk geweest, bij elkaar een vertraging van twee uur. Dan zou de productie van de losse verkoop in problemen kunnen komen.

‘Niet die van de abonnees?’ vroeg Hans.

‘Nee, dat is bijna af, daar zijn ze mee begonnen. Dat vergt ook altijd wat meer tijd, vanwege het banderolleren. Je weet wel, die adresbandjes.’

‘Ja, ja, ik weet wat banderolleren is.’ Maar Hans voelde een grote woede in zich opkomen.

‘Waarom draaien ze nu eerst de exemplaren voor abonnees?’ vroeg hij boos. ‘Die verwachten het blad pas op donderdag en vrijdag, zoals elke week. We willen juist een dag eerder in de losse verkoop liggen, dáár gaat het om. Dan hadden ze toch beter die 100 000 voor de losse verkoop het eerst kunnen drukken?’

René knikte. ‘Ja, als je het zo bekijkt... Maar dat wisten wij niet. Zoals jij zelf altijd zegt, dat is de commerciële kant. Dat had Rob of Hugo ons moeten zeggen.’

Hans had al eerder gemerkt dat René automatisch in zijn redeneringen zijn gesprekspartner citeerde.

‘Zoals je vorige week opmerkte’, ‘Jij hebt me wel eens verteld’ en ‘Of om het in jouw woorden te zeggen’. En dan volgde een citaat dat hij in het geheel niet herkende, soms zelfs strijdig was met wat hij vond. Het was een handige

manier om je gesprekspartner in te palmen, merkte hij, want onwillekeurig was je gevlend dat hij iets had onthouden dat je kennelijk ooit gezegd had maar zelf allang weer was vergeten. René was zo dom nog niet.

‘Maar wat nu?’ vroeg Hans.

‘Wel, om vijf uur morgenochtend draaien de eerste Aldipress-vrachtauto’s de parkeerplaats van Brouwer op en nemen mee wat er is.

Om negen uur halen ze de rest op.

En als er te weinig is, komen ze de volgende dag nog een keer. Dat kost extra, trouwens. Maar in dit geval betaalt Brouwer dat.’

‘Oké, dus als er vannacht maar 50 000 exemplaren gedraaid worden, krijgen alle verkooppunten de helft van wat ze behoren te krijgen? Dat lijkt me voldoende voor de eerste verkoopdag.’

‘Zo gaat het niet, vrees ik,’ zei René, ‘het gedeelte voor de Randstad wordt rechtstreeks vanuit de vrachtauto gedistribueerd. Die komen het eerst en nemen de volledige portie mee. De rest gaat naar het verdeelcentrum van Aldipress in De Meern. Ben je daar weleens geweest? Alle bladen gaan daar op de lopende band en er staan vrouwen naast die de bladenpakketjes voor elk verkooppunt bij elkaar sprokkelen aan de hand van een distributielijst. Boekhandel Kok in Kampen. Drie Margrieten, één Libelle, vijf Voetbal Internationals, zo gaat dat gewoon.’

‘En die lijst is al gemaakt?’ vroeg Hans. Hij had een visioen van de lopende band waar nadat de helft van de verkooppunten bediend was, ineens een lege plek was waar de stapel VN had moeten liggen. Een deel van Nederland zonder kerstnummer. De schade zou misschien te verhalen zijn op de drukker, maar de redactie zou des duivels zijn. En terecht!

‘Is er iemand bij Aldipress, nu?’ vroeg hij. ‘We moeten proberen te zorgen dat er een nieuwe distributielijst komt, gebaseerd op de helft van het aantal. Zo krijgt elk verkooppunt in ieder geval voldoende voor de eerste dag. En niet de ene helft alles en de andere helft niks.’

‘Ik bel Mühren wel even voor je,’ zei René en even later zat Hans aan de telefoon met een onwillige vrachtwagenplanner van Aldipress, die zo te horen in een klein kantoortje zat met de deur open naar het platform van komende en gaande vrachtwagens. Het gesprek ging over pallets en bundels en bundellijsten en Hans slaagde er niet in om Jaap Mühren te laten begrijpen dat hij de getallen op alle lijsten wilde halveren.

‘Meneertje, meneertje, wat u wilt kan helemaal niet. Geeft u mij alstublieft de heer Van Voorst even, met hem kan ik praten.’

Geërgerd gaf Hans de telefoon weer aan René die een hartelijk gesprek met Jaap Mühren begon.

‘Waar ik je voor bel,’ zei hij na een paar minuten frivoliteiten, ‘we lopen hier tegen een vertraging aan, van ongeveer twee uur. Is er iets te regelen?’ De rest van de conversatie van René’s kant bestond uit eenlettergrepige woorden. Ja, nee, ja, oké, prima.

‘Het is geregeld,’ zei hij toen hij de hoorn had neergelegd, ‘een deel van de vrachtwagens komt twee uur later. Dan moet Brouwer klaar zijn. Zo niet dan komen ze nog een uurtje later. In Gilze-Rijen gaan ze eerst aan het werk met wat er om zes uur klaar is en vullen de stapel later aan. Geen probleem!’ Hans begreep dat hij bezig was geweest iets moeilijks te maken van wat makkelijker op te lossen viel. René had hem een lesje geleerd.

Een bladuitgeverij behoorde vermoedelijk tot de bedrijven met het grootste aantal verschillende beroepen en het was Hans al vaker opgevallen hoe verschillend die beoefend werden.

De productiebegeleiders behoorden tot degenen met een echt vak.

Journalisten, advertentieverkopers, de bladpromotoren, ze deden hun werk op instinct, talent en ervaring en hoopten er het beste van. De productiemensen daarentegen wisten precies wat ze wilden en hoe ze dat moesten bestellen. Zoveel katernen van zoveel grams papier met die gradatie van witheid en houthoudendheid. Als ze niet kregen wat ze bestelden, zwaaide er wat voor de drukkers. Die zekerheid van handelen gaf hun een air van competentie en tegelijk een lichte neerbuigendheid tegenover de meer creatieve maar tegelijk ook vagere beroepen die zij van hun goede diensten voorzagen. Zag je René bezig met Joop van Tijn, dan was hij duidelijk dienstbaar maar had – als het ging om het realiseren van wat Joop wilde: een mooie krant – tegelijk ook overwicht. Ongeveer zoals een butler die heeft bij het aanreiken van een geschikte das voor zijn broodheer.

Die combinatie van dienstbaarheid en een air van arrogantie trof je ook vaak aan bij de mensen van de boekhouding. Ze konden het niet helpen, geconfronteerd als ze werden met journalisten voor wie de simpelste rekensommetjes al te lastig waren en die niets begrepen van ook maar de eenvoudigste administratieve spelregels. En met advertentieverkopers en bladpromotoren die altijd te laat waren met het doorgeven van de broodnodige cijfers: ach, al dat vage volk.

Zo waren er in het bedrijf twee beroepsgroepen, de mensen die een concreet vak beoefenden, dat je kon leren en bijhouden. En de vage, op talent en

instinct gebaseerde ‘zachte’ beroepen. En beide groepen keken een beetje op elkaar neer, al wisten ze dat ze de andere groep nodig hadden.

‘Kom, laten we naar huis gaan,’ zei René om twaalf uur. ‘Jan houdt in Delft bij de drukker de boel in de gaten en belt mij als er iets heel erg misgaat.’

‘Bel jij mij dan?’ vroeg Hans. ‘Kan niet schelen, al is het midden in de nacht.’

René knikte, maar Hans zag in zijn ogen dat hij het niet van plan was.

Zo fietste hij onbehaaglijk naar huis, sliep een onrustige slaap en werd om zeven uur met schrik wakker. Maar eenmaal op kantoor lagen de stapels voor het personeel klaar en dus ook voor alle andere plaatsen in het land. Brouwer had de verloren tijd kunnen inhalen en er was eigenlijk geen enkel probleem geweest.

Op de kerstborrel hield Theo de aanwezigen plichtmatig voor dat het bedrijf een slecht jaar achter de rug had en dat er eigenlijk weinig reden voor feestvreugde was. Maar ook hij kon zich niet onttrekken aan het gevoel van tevredenheid dat het produceren van het dubbeldikke kerstnummer elk jaar gaf. De pils was koud en schuimig en gleed soepel door de kelen.

Hans zag Joop weer gebogen staan over de zittende Simone Koudijs, de ene na de andere anekdote uitserverend. Joop was een volhouder en geregeld klonk haar hoge lach. Noch Hans noch Theo of Joop of Rinus wilde er nu al aan denken dat zij volgende week tegenover elkaar zouden staan. Vanaf 29 december, in de stille dagen tussen kerst en Nieuwjaar, zou de arbitragecommissie zich buigen over Plan 89. De redactie had bij monde van de hoofdredactie laten weten niet bereid te zijn de redactie in te krimpen. En de arbitragecommissie zou moeten bepalen of het terecht was dat de directie dat eiste.

hoofdstuk 11

Arbitrage

Theo had Hans gevraagd of hij met hem mee kon rijden. Dat was nieuw, meestal reed Hans met Theo mee als ze samen ergens heen moesten. Zou Theo zijn auto in de prak gereden hebben? Hij stond bekend als een zeer onhandige chauffeur die voortdurend blichschade opliep bij het inparkeren. Of zou hij zijn rijbewijs kwijt zijn? Alhoewel Theo zich weleens per taxi naar huis liet vervoeren als hij gedronken had, kwam het ook voor dat hij dronken achter het stuur ging zitten.

De arbitrage vond plaats in Zeist, ergens in een villa, had Hans begrepen. Hij koos voor de oude route, via de Berlagebrug de Gooiseweg op. Terwijl hij de bochten nam, merkte hij hoe slap de vering van de oude Volvo 343 intussen was geworden. Als je een vreemde als passagier had vielen de manco's van je auto altijd extra op, het was alsof je met vreemde ogen en andermans lichaam reisde. Het kwam misschien ook omdat Theo wat onwennig in de passagiersstoel zat te schuiven. 'Daaronder,' zei Hans en wees naar de asbak. Even later stond de cabine vol Gauloise-rook. Alhoewel Hans een verstokte roker was, had hij in de auto zelden behoefte aan een sigaret. Een tijdlang ademde hij de tabakslucht in en probeerde ervan te genieten. Maar Gauloise had de geur van verbrande mest. Steels zette hij een raampje open, maar de koude lucht die naar binnen blies was onaangener dan de rook.

'Zal ik 'm uitmaken?' vroeg Theo.

'Nee hoor, ben je gek. Ik rook wel mee. Het is alleen wat intiemer dan ik gewend ben.'

Het was 28 december, een van de stille dagen tussen kerst en Oud en Nieuw. Heerlijke dagen om achterstanden op kantoor weg te werken en je bureau op te ruimen.

Maar ook een prima dag voor arbitrage. Een dun zonnetje scheen, Theo had de radio aangezet en weer uitgezet. Op de ventweg naast de snelweg zag Hans een brommer rijden.

‘Kijk, zo reed ik vroeger elke maandagochtend naar de legerplaats,’ zei Hans. ‘Tijdens mijn diensttijd was ik gelegerd in het Wallard Sacré-kamp, bij Huis ter Heide. Soesterberg eigenlijk. Mijn vader had een bmw, zo’n oude bromfiets die een beetje op een motorfiets leek. Toen hij zijn eerste daf’je kocht mocht ik ’m hebben. Gek, ik weet absoluut niet meer wat er uiteindelijk van die bromfiets geworden is. Heb ik ’m gewoon ergens laten staan? Doorverkopen kon niet, want de rem deed het niet meer, ik kon alleen op de motor remmen.’

Hij kreeg vanzelf het beeld van de grijze bmw in zijn hoofd. Toen hij de brommer een keer uit elkaar haalde voor een smeerbeurt, hield hij wat onderdelen over na hem weer in elkaar gezet te hebben. Sindsdien deed de rem het niet meer en hij was te lui om de operatie nogmaals te verrichten.

Nu, dertig jaar later rilde hij bij de herinnering aan hoe hij destijds dwarswegen in volle vaart overstak, ook als hij aankomend verkeer niet kon zien. Doodongelukkig was hij als jongeman in die tijd, vervuld van diepe heimwee naar het Land van Herkomst, onderworpen aan de zinloze bezigheden van het leger en ook nog eens hopeloos verliefd op een meisje dat stevig verloofd was met een ander. Het leven was één lange zwarte tunnel van wanhoop waar geen eind aan kwam. Niet meer aan denken.

Hans zette de radio weer aan, Theo keek naar buiten en stak de volgende sigaret aan.

‘Wat bedoel je met intiemer dan je gewend bent?’ vroeg hij boven het geluid van de nieuwslezer uit.

‘Nou, de rook die ik nu inadem is in jouw longen geweest,’ zei Hans. ‘Mooie mannelijke verweerde longen, neem ik direct aan. Maar toch, het is jouw binnenste. En waar jij de afgelopen 24 uur geweest bent en wat je met die longen allemaal uitgespookt hebt, dat weet ik niet. Dus ik vind het nogal intiem, jouw adem in mijn longen.’

Theo lachte en maakte met een ferm gebaar de sigaret uit in de asbak.

‘Zo beter?’

‘Hè, jammer, ik begon het net lekker te vinden.’ In harmonie reden ze verder en vonden de Zeistse villa waarin een relatie van Theo een vergaderzaal beschikbaar had gesteld voor de arbitrage. Normaal huisde hier een advocatenkantoor, maar tussen kerst en Nieuwjaar was het stil.

In de wachtkamer zaten Joop en Rinus al klaar. Ze bladerden half geïnteresseerd in oude tijdschriften.

‘Dat we elkaar in deze omstandigheden hier nu weer moeten ontmoeten!’ zei

Joop grijnzend op dramatische toon. Rinus keek met vieve oogjes naar hen op.

Theo snoof, maar lachte niet.

‘Ernstige tijden, heren,’ zei hij terwijl hij bleef staan en enkele danspasjes maakte. Theo was zenuwachtig, zag Hans met verbazing. Even later werd de deur van de vergaderkamer geopend en kwam Dubois naar buiten. Hij was de accountant en door de directie, dat wil zeggen Theo, aangewezen als lid van de arbitragecommissie, een grote benige man met uitstaande oren en een zware hoornen bril.

Binnen stonden de twee andere leden op om hen te begroeten. Hilda Verwey-Jonker was de keuze van de hoofdredactie geweest, commissaris van het bedrijf, wetenschapper en coryfee in PvdA-kringen. Zij was uitzonderlijk klein, niet groter dan één meter veertig, schatte Hans terwijl hij zich vooroverboog om haar een hand te geven. Het lichaam van een kleine pop, en daar bovenop het hoofd van een oudere heer met grijs dameskapsel. Als zij sprak had zij een welluidende alt. Zij was tachtig.

De voorzitter was Wim Meijer, voormalig staatssecretaris. Knap werk van Theo en Rinus om deze twee toppers bij elkaar te krijgen voor zo’n klusje als dit, en dan ook nog op vierde kerstdag. Wim Meijer zou vanaf volgende week commissaris van de Koningin in Drenthe zijn, maar had kennelijk weinig inwerkdossiers door te nemen.

Hij had een Hollands hoofd van dertien in een dozijn tot je blik viel op zijn mond. Waar was die? Waar je een mond zou verwachten was alleen een dunne streep te zien. Het leek net alsof hij zijn lippen naar binnen gezogen had. Het gaf hem het uiterlijk van een wat zuinige dominee, van het zalvende type ook nog.

‘Heren, gaat u zitten,’ zei hij. De drie arbiters zaten naast elkaar, achter een grote tafel waarover een groen kleed was gelegd. Hilda Verwey kwam bijna even hoog als de beide anderen, zag Hans. Zouden de stoelen in hoogte verstelbaar zijn? Of zat ze misschien op een kussen? Het gesprek begon met het voorlezen van de strijdpunten door de voorzitter. *‘Directie en redactie zijn het erover eens, dat opnieuw bezuinigingen op de exploitatie van Vrij Nederland noodzakelijk zijn. De directie is van mening dat daarbij ook de omvang en de samenstelling van de redactie betrokken dient te worden, hierbij dienen gedwongen ontslagen niet uitgesloten te worden. De redactie echter voert haar eigen personeelsbeleid. Zij is van mening dat het niet in het belang van Vrij Nederland is nu of in de nabije toekomst de omvang en de*

samenstelling van de redactie ter discussie te stellen. Partijen vragen arbiters om een uitspraak.'

Meijer legde het papier neer met de tekst die hij zojuist had voorgelezen.

'Een uitspraak over wat precies?' vroeg hij.

'Wel,' antwoordde Theo, 'een uitspraak over deze kwestie. Er moet op de redactiekosten bezuinigd worden en wel een bedrag van vijfhonderd- tot zeventienhonderdduizend gulden. De redactie denkt dat te doen door vier ton te bezuinigen op het honorariumbudget van anderhalf miljoen gulden. Er wordt ook nog een ton bespaard door het blad wat preciezer op tijd aan te leveren bij de drukker. Wat eigenlijk de normaalste zaak van de wereld zou moeten zijn.' Theo snoof verontwaardigd.

'Wij zijn van mening dat de bezuiniging veel makkelijker bereikt kan worden door verkleining van de redactie dan door te bezuinigen op het kopen van artikelen en foto's. Dat levert te weinig op. Maar de redactie wil dat niet. Ze is van mening dat er twee jaar geleden al voldoende is gesneden in de redactionele bezetting en is erg benauwd voor weer opnieuw negatieve publiciteit.'

Hans zag Hilda Verwey ernstig knikken, waarbij steeds haar hele lichaam meebewoog. Het leek er toch op dat zij op een kussen zat.

'Goed, laten we eerst de cijfers waar het om gaat doornemen,' zei Meijer.

'We hebben hier de prognose van 1988. Die komt uit op een winst van twee ton bij een omzet van 55 miljoen. Dat is erg weinig, inderdaad. Hoeveel procent is dat?'

'Het staat ernaast,' zei Theo terwijl hij overeind sprong en het Meijer aanwees. 'Viertiende procent.'

Accountant Dubois wees Hilda Verwey het getal waar het om ging.

'Juist ja. Kunt u de cijfers toelichten?'

Terwijl Theo de cijfers verklaarde gingen Hans' gedachten met hem op de loop. Hilda Verwey had hij voor het eerst gezien in 1977 als lid van de commissie die het Primaat van Vrij Nederland moest definiëren. Dat de Weekbladpers primair ten doel had 'het uitgeven van één of meer periodieken, in het bijzonder van het sinds negentienhonderdveertig – aanvankelijk ondergronds – verschenen weekblad "Vrij Nederland"', wist iedereen die bij het bedrijf kwam werken. Het werd pas een probleem toen een organisatieadviesbureau het uit de statuten opdiepte en in een rapport vermeldde dat het speciaal noemen van Vrij Nederland ooit problemen zou kunnen opleveren. Moest in noodgevallen alles opgeofferd worden om VN te

laten voortbestaan? Vanzelfsprekend, vond iedereen in Amsterdam. Maar in het verre Rotterdam, waar vi in die tijd huisde, werd hoofdredacteur Joop Niezen erdoor gealarmeerd. Hoe nu? Zou Voetbal International geofferd worden als dat nodig was voor het voortbestaan van Vrij Nederland? Wat was dit voor achterstelling?

Hij meldde zich boos. Met zo'n primaat van een andere krant kon zijn blad natuurlijk niet verder. Dan konden ze beter nu al verkocht worden aan een andere uitgeverij.

Het CWV-bestuur en de commissarissen zochten een uitweg. Er werd een commissie benoemd die een voor alle partijen bindende uitleg van het Primaat zou geven. Er zaten twee CWV-bestuursleden in, onder wie Hans, en namens de commissarissen Hilda Verwey. Na enkele vergaderingen vond Hans op een avond de oplossing en formuleerde die zo precies mogelijk: elk blad van de Weekbladpers was zakelijk gelijkberechtigd en had de plicht zichzelf te bedruipen. En als een blad in problemen kwam, moest het er alles aan doen, inclusief vermindering van budget en bezetting, om de eindjes aan elkaar te knopen. Pas in laatste instantie, als het absoluut niet anders kon, dan mocht van de andere bladen verwacht worden dat zij hun eigenbelang achterstelden bij dat van Vrij Nederland. Zou Joop hiermee kunnen leven?

Hij liet weten dat het hem niet geheel geruststelde, maar dat hij – vooruit dan maar – met deze nadere omschrijving van het Primaat vrede had. Hilda Verwey had zich bij alle bijeenkomsten die zij bijwoonde heel minzaam getoond, maar vrijwel nooit iets gezegd.

Ze had de verhoorde huid van een komodoaraan en hield zich ook even roerloos. Ze oogde formidabel. Als ze iets zei, een zeldzaamheid, liet ze een aangename stem horen, een nette omastem. Zo zat ze ook hier achter de tafel, zag Hans. Minzaam maar niet actief. Haar reputatie in linkse kringen zou ze ongetwijfeld verdiend hebben met hard werken en goede inbreng, maar nu was het enige teken van leven dat haar ogen af en toe bewogen in haar versteende gezicht. En ineens opende zij haar mond en vroeg: 'Kan de heer Vervoort toelichten waarom het vullen van het blad met gekochte artikelen duurder zou uitpakken dan wanneer ze geschreven worden door journalisten in vaste dienst?'

Hans zag Dubois opschrikken en zijn mond openen voor een correctie. Ook Meijer en Theo maakten een beweging.

'Het is precies andersom, mevrouw,' zei Hans beleefd. 'Het gaat er juist om dat de vaste journalisten van Vrij Nederland duurder zijn. Ongeveer

tweederde van het totale redactiebudget gaat naar de vaste redactie en die levert daarvoor 20% van de totale omvang van het blad. De rest wordt gekocht van freelancers en de paginaprijs van die gekochte stukken is veel lager dan die van de redactie. Wil je bezuinigen op het budget, dan gaat dat veel sneller wanneer je redacteuren schrapt dan wanneer je gaat schrappen in het budget voor de aankopen.'

'Jawel, ik zei het verkeerd, en ik begrijp het nu,' zei Hilda Verwey, 'maar is dat niet de keus van de redactie? Mag de redactie niet zelf bepalen waar ze haar bezuinigingen vandaan haalt?'

'Zeker,' antwoordde Hans, 'de redactie heeft haar eigen personeelsbeleid, dat bestrijden wij ook niet. Maar als de door de redactie aangegeven bezuiniging onhaalbaar is, mogen wij aan de bel trekken, denk ik. De pagina's die de redactie schrijft zijn ongeveer acht keer zo duur als de pagina's die gekocht worden. Als zij vier ton willen besparen op de gekochte pagina's zijn dat er zóveel dat de redactionele productie verdubbeld moet worden. Alle redacteuren moeten dan tweemaal zoveel schrijven als ze nu doen. En dat voor een besparing van maar vier ton, wat ook nog te weinig is. Daarom lijkt het ons verstandiger de omgekeerde weg te volgen: maak de redactie kleiner, dat scheelt een ton per vertrekkende redacteur, en zorg dat die kleinere redactie een goed budget heeft om stukken te kopen.'

Hans stopte, enigszins buiten adem.

'Het staat allemaal in onze notitie,' vulde Theo behulpzaam aan.

Hilda Verwey knikte.

'De andere kwestie waar het om gaat, is dat de hoofdredactie uitdrukkelijk kiest voor de minimumvariant,' zei Meijer, 'en niets voelt voor de plannen om bijvoorbeeld de boekenbijlage te schrappen of de drie onderdelen om te vormen tot een magazine. Kunt u nog even aangeven wat die minimumvariant inhoudt?'

Theo zweeg en keek Hans aan.

'Dat betekent handhaven van de huidige drie onderdelen, maar met heel wat minder pagina's,' zei deze, 'de krant gaat gemiddeld 12 pagina's tellen in plaats van de huidige 16, het kleurkatern wordt 32 pagina's in plaats van 38 en de boekenbijlage gaat naar gemiddeld 10 pagina's in plaats van 12.'

'Zo, dat is een forse inkrimping,' zei Dubois, die al die tijd in volledige rust op zijn stoel had gezeten, 'drie dunnere blaadjes dus?'

'Maar het betekent wel dat er minder geschreven hoeft te worden,' zei Hilda Verwey, 'dus dat scheelt vanzelf aan redactionele kosten. Misschien is die

besparing op honoraria dan toch haalbaar.'

Theo schoof op zijn stoel. Hij had gehoopt dat Hilda Verwey deze uitweg niet zou zien.

'Ik betwijfel het sterk,' zei hij met grote stelligheid, 'maar belangrijker nog: het is een zichtbare verarming van het blad. Dat is niet goed voor de werving. Daarom willen wij andere productievormen bestuderen waarbij het blad even dik kan blijven als het nu is, maar efficiënter geproduceerd kan worden. Dáár zien wij grote besparingsmogelijkheden.'

'Hmm, ik denk dat we genoeg weten,' zei Wim Meijer, 'tenzij mijn medearbitranten nog iets te vragen hebben?' Ze schudden beiden nee.

'Het zou prettig zijn als u nog even kunt wachten tot we het gesprek met de hoofdredactie hebben afgerond,' hernam Meijer, 'want mogelijk leidt dat nog tot vragen aan u.'

Ze verlieten de kamer.

'Jullie beurt,' zei Theo tegen Rinus en Joop, die al opgestaan waren.

'Wens ons maar succes,' zei Joop, met een olijke blik naar Theo.

'Ik mag niet liegen,' zei Theo, 'ik sta nog onder ede.' Joops lach borrelde nog na toen het tweetal de arbitrantenkamer betrad, Rinus voorop.

Hans en Theo gingen zitten. Theo nam een blad op.

'Wat denk je?' vroeg Hans.

'O, kat in 't bakkie,' zei Theo. 'Ik ben ook al bezig met een goede afvloeiingsregeling. We moeten het zo aantrekkelijk maken dat de oudere redacteurs eropaf springen.'

Het was de eerste keer dat Hans ervan hoorde. Theo in de buurt hebben als er stevige besluiten doorgedrukt moesten worden, was handig, hij moest er niet aan denken dat hij het in zijn eentje had moeten opnemen tegen de VN-redactie. Maar dat hij nog steeds op eigen houtje plannetjes smeedde, was wel een hinderlijke eigenschap voor de leider van een directieteam.

'Heb je er al met Rinus en Joop over gesproken?' vroeg Hans. Dat Theo de hoofdredactie geregeld op de Raamgracht zou tegenkomen sprak vanzelf, maar Hans had uitdrukkelijk met hem afgesproken dat hij nooit de lopende VN-zaken met hen zou bespreken, want dan liep hij zijn adjunct te veel voor de voeten.

'Wat denk je?' vroeg Theo.

'Ik hoop het niet,' zei Hans.

'Natuurlijk niet,' zei Theo.

Hans knikte, maar hield gereede twijfel. Waarom zou Theo zeggen 'kat in 't

bakkie' als hij geen contact met Rinus en Joop had gehad? Ook Kees van Nijnatten klaagde de laatste tijd dat Theo zich weer wat vaker buiten hem om met vi bemoeide. Ze moesten nog maar eens een keer ernstig met elkaar praten.

Al na een minuut of twintig kwamen Joop en Rinus naar buiten. Joop breed glimlachend, vol vertrouwen dat zijn charme de commissie overtuigd had, Rinus somber kijkend achter hem aan.

Rinus wist waar de klepel hing, maar steunde Joop in zijn pogingen het oude VN te behouden, hoe afgeslankt ook.

Joop rekende erop dat áls hem dat zou lukken, diezelfde charme ervoor zou kunnen zorgen dat het meeviel met de inkrimpingen: wat was er nou slecht aan een beetje overschrijding van budgetten en pagina's? Dat hóórde toch bij het maken van een goed weekblad?

Opgewekt ging hij op Theo af, maar trok onderweg zijn gezicht in een ernstige plooi. 'Gaat het goed met Gilles?' vroeg hij, en al snel waren hij en Theo in een serieus gesprek over de kwaliteit van de diverse ziekenhuizen in Amsterdam. Dat was een aardige kant van Joop, altijd attent en geïnteresseerd in anderen.

Theo's zoontje had een immuuniteitsziekte en was vaker in dan uit het Academisch Ziekenhuis. Het moest een zware last zijn die Theo op zijn schouders droeg, maar hij leefde in compartimenten en slaagde erin om zijn huiselijk leed niet naar kantoor mee te brengen. De artsen van Gilles zouden Theo wel haten, want het lag in zijn aard alle literatuur op te zoeken die er was over deze ziekte, en de dienstdoende specialist met zijn kennis te overbluffen. Joop kreeg nu een korte cursus van hem, en luisterde geïnteresseerd. Zelf had hij twee hartaanvallen achter de rug en was gewend medische kennis tot zich te nemen. Wie weet dacht hij dat het een onderwerp voor VN zou kunnen zijn. Maar de manier waarop hij zijn hand op Theo's arm legde tijdens het praten, verried warmte. Theo en Joop waren in de afgelopen jaren bevriend geraakt, kon Hans zien. Aan de ene kant benijdde hij Theo daarom, maar aan de andere kant wist hij dat hijzelf moest proberen te vermijden in die val te lopen, want Joop zou, net zoals Theo zelf trouwens, vriendschap altijd gebruiken om zijn zin te krijgen. En helaas kon het blad zich dat niet meer permitteren. Eigenlijk was dat in een nutshell het centrale probleem.

Met z'n vieren liepen ze naar buiten en wensten elkaar een goed 1989 toe. De arbitragecommissie zou voor het eind van het jaar een besluit nemen. Maar

het werd uiteindelijk 6 januari 1989.

* * *

De conclusies waren helder. De arbitragecommissie vond dat de directie in de gegeven omstandigheden aan de redactie mocht vragen in eigen vlees te snijden. Natuurlijk, de redactie had statutair recht op haar eigen personeelsbeleid, maar dergelijke afspraken waren ondergeschikt aan de vennootschappelijke verantwoordelijkheid van de directie. Wel vond de commissie dat de directie ernaar moest streven gedwongen ontslagen te voorkomen. Gezocht moest worden naar creatieve oplossingen om een vrijwillig vertrek te bevorderen. En, ging de commissie verder, eerst moest gezocht worden naar een nieuwe vorm voor het blad. De redactie kreeg tot 1 juli 1989 de tijd om voorstellen te doen over de verschijningsvorm van het blad in combinatie met de benodigde bezetting. En die voorstellen zouden zodanig moeten zijn dat het blad vanaf 1990 z'n eigen broek kon ophouden. Intussen kon de beperkte minimumvariant gelden en kon de redactie de belofde vier ton bezuinigen op het honorariumbudget.

‘Ik zei al, kat in het bakkie.’ Theo kwam opgewekt met de uitspraak van de arbitragecommissie in de hand naar de directievergadering van maandag 9 januari. ‘1 juli, dat is dus nog een halfjaar,’ zei Kees hoofdschuddend, ‘en dan heb je alleen nog maar een plan.’

‘Nou,’ zei Hans, ‘ik heb een werkgroepje en wij gaan vast van alles en nog wat doorrekenen en bespreken met drukkers. Zó veel mogelijkheden zijn er niet.’

‘En intussen blijven we maar verlies maken? Ik sprak Cees van Cuilenborg in het weekend en die peperde me in dat het hoog tijd wordt dat er iets gebeurt aan Vrij Nederland.’

‘Zeg hem maar dat we zwaar gaan bezuinigen,’ zei Hans, ‘vanaf deze week geldt de beperkte minimumvariant. En dat scheelt zo’n vier ton per jaar.’

‘En,’ zei Theo, ‘ik heb hier een uitgewerkt plan voor een goede afvloeiingsregeling voor redacteuren die uit zichzelf weg willen, of die halftime willen gaan werken.’

Ze keken ernaar.

‘Kijk, normaal gesproken kost het je negen maanden om iemand kwijt te raken,’ zei Theo, ‘een aanzegtermijn van zes maanden, daarna een

opzegtermijn van drie maanden.’

‘Wat is een aanzegtermijn?’ vroeg Kees. ‘Nooit van gehoord.’

‘Bestaat ook niet,’ zei Hans.

‘Nou ja, ik bedoel de tijd die je normaal gesproken nodig hebt om een dossier aan te leggen, iemand een tweede kans te geven en ten slotte te concluderen dat hij toch maar weg moet. Dat vergt zeker een halfjaar.’

‘Niet bij mij,’ zei Kees flink.

‘Ik heb twee woorden voor je,’ zei Theo, ‘Frans Molenberg.’

Frans was de persoon die alle tijdschriftenwinkels langsging met een praatje, om te zorgen dat de Weekbladpers-titels goed in hun schap lagen. Soms ging hij ook als ‘mysteryman’ op bezoek en als de winkel de sporttitels goed in het zicht had liggen, kregen ze kaartjes voor een interlandwedstrijd. Enige tijd geleden hadden Hans en Kees bij verspreidingsorganisatie Aldipress de verkoopcijfers opgevraagd van een groep winkels die Frans bezocht had. Daaruit bleek dat zij eerder minder dan méér exemplaren van WP-titels verkochten sinds Frans aan de deur geweest was. Zijn functie had weinig betekenis kennelijk, ook al omdat de verspreidingsorganisatie de touwtjes steeds vaster in handen kreeg en zelfs de schappenindeling aan de winkeliers voorschreef. Sindsdien stond het vast dat Frans een keer zou moeten vertrekken. Maar hij was een aardige kerel en leefde de laatste jaren in voortdurende angst dat zijn homofiele levenswijze hem ongemerkt hiv-positief gemaakt had. Om hem heen stierven zijn vrienden en kennissen als vliegen. Kees kon het niet over zijn hart verkrijgen Frans zijn ontslag aan te zeggen.

Hans besloot hem te helpen.

‘Kees heeft vast voor jou ook wel twee woorden, Theo. Maar die houdt hij netheidshalve bij zich. Zes en drie maanden, zei je.’

‘Ja,’ vervolgde Theo, ‘dan krijg je de afvloeiingsregeling. Hangt af van de lengte van het dienstverband. Iemand die vijftien jaar bij VN gewerkt heeft krijgt al gauw drie of vier maanden salaris mee van de kantonrechter. Als iemand daarna in de ww belandt, zou je kunnen overwegen om zijn uitkering een tijdlang aan te vullen tot 90%. Ik heb uitgerekend wat het kost bij een redacteur die vijftien dienstjaren heeft. Kijk maar.’

Het kwam neer op een gouden handdruk van 120 000 gulden, zagen ze. Vijf man eruit zou pakweg zes ton kosten. ‘Dus wat ik nu wil gaan doen is voor te stellen dat iedereen die mee wil werken aan een vertrek, dit bedrag van ons meekrijgt. Dan kunnen ze gaan freelancen of op hun gemak een andere baan

zoeken.'

'Denk je dat Joop en Rinus erin meegaan?' vroeg Hans. 'Die willen absoluut geen ontslagen.'

'Ik heb ze al gepolst,' zei Theo, 'en je hebt gelijk. Ik heb voorgesteld dat ik wat oudere redacteuren ga benaderen. Natuurlijk alleen mensen die zij ook kwijt willen. Maar ze zijn als de dood dat er weer publiciteit van komt. Ze kiezen ervoor om gebruik te maken van de tijd die de arbitragecommissie hun geeft. Tot 1 juli gebeurt er dus niets.'

Hans knikte sip. Ook hij had het idee dat de redactie deze maanden zou gebruiken om geen enkele stap vooruit te zetten. Maar Theo zat al op een ander spoor.

'Hoe was het in Stockholm, Kees?'

Kees was met het Nederlands elftal meegereisd om er te netwerken met de knvb-officials die altijd in grote aantallen bij dat soort gelegenheden aanwezig waren.

'Ik heb geen idee,' zei hij, 'ik ben de stad niet in geweest. Het was berekend en ik had mijn contacten al in het hotel ontmoet. Dus ik denk, ik ben daar gek, ik kan het hier ook op de televisie zien. Dus ik blijf lekker in het hotel en ga televisie kijken. Maar een kwartier voor het eind viel de verbinding weg. Weet je wat ik gedaan heb? Ik bel Willy. Kun je je dat voorstellen? Ik zit in Stockholm in een hotel en luister naar het Nederlandse televisieverslag. Willy hield de hoorn bij het toestel. Ha!'

Kees kneep zijn ogen dicht en liet een kleine kraai horen.

Het was Hans bij eerdere gelegenheden al opgevallen dat Kees plaatsen eigenlijk alleen via associaties met interlands kende. Dat was ook de enige reden waarom hij reisde. Willy en hij hadden weleens een vakantie geprobeerd in Spanje, maar dat was ze niet erg bevallen. Erg warm en geen chinees in de buurt. Kees kon zelf heel lacherig doen over zijn gebrek aan reislust, maar had toch door zijn werk veel gezien. Soms haalde hij plekken door elkaar, Malta en Cyprus bijvoorbeeld.

'Cyprus, dat was toch die 0-6-wedstrijd voor de ek-kwalificatie? Zo'n aardig plaatsje, met een fort.'

'Dat lijkt meer op Valetta, Kees. Dat is Malta.'

'Malta, ja natuurlijk. Cyprus was 0-1. Vervelende wedstrijd.'

hoofdstuk 12

Kleine stapjes vooruit

De drukker kreunde. ‘Dit zit tegen chantage aan,’ zei hij. Het was het derde gesprek dat Jan Lansinga, Theo en Hans hadden met Brouwer, de drukkerij van Vrij Nederland.

Arie van Santen was een lange, beweeglijke man met het frisgewassen hoofd van een jonge enthousiaste hopman. De blosjes op zijn kaken werden donkerder als hij zich opwond en dat was nu het geval.

Afkomstig uit de snelle wereld van een internationaal organisatieadviesbureau had hij met collega Willem Vermeulen een paar jaar geleden het plan opgevat om drukkerij Brouwer te kopen en op te stoten in de vaart der volkeren. Als Theo weleens het balletje opwierp dat het zinnig zou kunnen zijn zelf een drukkerij te hebben, schudde Jan Lansinga altijd het hoofd. ‘Een hoop soesa,’ zei hij, ‘je moet voortdurend investeren in nieuwe machines en je bent veel

duurder uit. Want als je drukkerijen tegen elkaar laat opbieden, is er altijd wel een die de opdracht zo graag wil hebben dat hij desnoods onder de kostprijs werkt. Als die pers maar 24 uur per etmaal draait.’

Hij had gelijk, de vele miljoenen die een drukpers kostte konden alleen terugverdiend worden als de machine vele uren per dag draaide en daar deden de drukkerijen alles voor.

Dat bepaalde ook de verhouding tussen drukkers en de opdrachtgevers: de drukkers gedroegen zich onderdanig, bijna slaafs.

Dat was een kolfje naar Theo’s hand. Hans had nu om het vak te leren een paar keer bij de periodieke gesprekken gezeten tussen Arie en de Weekbladpers-directie.

Die vonden uiteraard altijd in Amsterdam plaats, want de tijd van de Weekbladpers-directie was te kostbaar om naar Delft te gaan, waar Brouwer gevestigd was. Tijdens zo’n gesprek werd een robbertje geknokt over de papierprijs die volgens Theo gedaald was en volgens Arie juist stijgend.

Vervolgens ging de discussie over de jaarlijkse tariefsverhoging van de drukker, die gekoppeld was aan het consumentenprijsindexcijfer. Om redenen die Hans nooit begreep kon je met elkaar knokken over de hoogte van dat toch uit CBS-hoek afkomstige getal.

Ondanks zijn intelligentie legde Arie van Santen het meestal af tegen Theo's parate kennis en vooral agressiviteit. Maar nu zette hij zich schrap en zelfs zijn metgezel Ben van Vrienhoven keek strijdlustig.

Ben was een Bommel, een aimabele heerachtige verkoper die weinig verstand had van drukken, zoals hij zelf grif toegaf, maar des te meer van pappen en nathouden. Met zijn vlezige lijf was hij de buffer tussen klagende klanten en de hardwerkende drukkers op de werkvloer. Hij kon duizenden misdrukken bagatelliseren tot een bedrijfsongevalletje, maar wist ook tijdig het getij te keren door een genereus gebaar: een herdruk voor rekening van Brouwer. Hij zat tegen zijn pensioen aan en sprak al met verlangen over de flat die hij en zijn vrouw gekocht hadden voor na zijn pensionering.

Een kasteel was getransformeerd tot twintig flats, waar je alle verzorging kon krijgen die een ouder wordend mens nodig had. Er lagen tien hectaren bos omheen, een mooi wandelgebied. Ben kreeg een dromerige uitdrukking op zijn gezicht als hij erover sprak, zijn ogen achter de licht getinte glazen werden vochtig. Hij kon haast niet wachten om oud te zijn en zijn dagen te slijten in ledigheid.

'We willen het voor zes miljoen,' had Theo al in het begin van het gesprek gezegd.

De onderhandelingen met de drukker waren al enkele weken aan de gang, sinds er een plotselinge omslag was gekomen in de houding van de VN-redactie. Theo's voorstel om een vrijwillige vermindering van de redactie te bewerkstelligen was zo riant, dat de redactiecommissie het haastig omarmde en binnen enkele weken hadden voldoende redacteuren te kennen gegeven gebruik te willen maken van deze gelegenheid om iets anders te gaan doen. Behalve de goede regeling was er een ander alibi: het voortbestaan van hun blad stond op het spel. Tessel Pollman, Piet Piryns en Aukje Holtrop vertrokken helemaal, Gerard van Westerloo, Igor Cornelissen en Rudy van Meurs voor de helft en enkele andere redacteuren voor een kwart van hun werktijd. Samen bijna zes fulltimearbeidsplaatsen.

Men had als een berg opgezien tegen een herhaling van 1986 toen vijf redacteuren ontslagen moesten worden en dat veel stampij gaf omdat zo'n ontslag alleen met meerderheid van redactionele stemmen kon gebeuren en

men dus collega's moest wegstemmen.

Nu die situatie voorkomen was, werd de redactie ook op andere punten makkelijker.

En tot verrassing van Theo en Hans kregen zij op een plenaire redactievergadering te horen dat de redactie akkoord ging met het omvormen van de drie bladen tot één magazine. Mits dat magazine maar zo groot mogelijk werd, en zo min mogelijk op een glossy leek. Dat kwam nog het dichtst bij de krant die ze moesten opgeven.

Hans en Jan waren ermee aan de slag gegaan. Het grootste formaat dat gedrukt kon worden, was 28 bij 36 centimeter, qua oppervlakte ongeveer het dubbele van het standaard A4- magazineformaat. Om te voorkomen dat het een flodderige indruk zou maken, moest het magazine minimaal 88 pagina's tellen en voor een goede kwaliteit kleurendruk was 80- grams papier nodig. Een prachtig blad had je dan. Maar terwijl een A4-formaatmagazine moeiteloos de kostenbesparing zou opleveren die nodig was, zou zo'n jumbomagazine juist duurder uitpakken dan de huidige vorm van het blad in drie delen.

Wat te doen? Ze bekeken een variant met twee papersoorten. Aan de buitenkant van het magazine krantachtig papier, Hifi geheten, dat gebruikt zou kunnen worden voor het voorste en achterste gedeelte van het magazine. En het duur

dere Jamsamat kleurendrukpapier in het midden. 'Het is een oplossing,' zei Hans toen ze Theo het model lieten zien, 'voorin komt wat nu de krant is en achterin de boekenbijlage. Allebei zonder kleur op dit krantachtige papier. En in het midden de kleurenbijlage.'

Mistroostig keek Theo naar de dummy. Het Hifi-papier dat buitenom zat maakte een goedkope indruk. De punten begonnen al om te krullen.

'Ik vind het niks,' zei hij, 'is er niet nog iets anders te bedenken? Als we dit doen, kun je alleen kleurenadvertenties in het middendeel opnemen.

Adverteerders willen voorin.' Hans knikte, dat wist hij ook wel. Maar het was ondenkbaar het kleurendeel buitenom te doen, dan zouden alle actualiteiten en opinies in het hart van het magazine staan, als minder belangrijk. En dat kon natuurlijk niet. Een ideale oplossing zou zijn dat je aan de buitenkant van het magazine een paar kleurenpagina's zou hebben, aan de voor- en achterkant dus. Op die manier had het blad een goed omslag en was er ook ruimte voor kleurenadvertenties voorin en op de achterkant. Maar helaas, de kleurkaternen gingen per 16 pagina's, en zo'n dik pak kon je moeilijk om het

blad heen
leggen.

Het piekeren over allerlei varianten ging door totdat Jan Lansinga op een dag en passant vertelde dat Brouwer het kleurgedeelte toch maar liever in 8-paginakaternen ging drukken.

‘Jan, begrijp je wat dat betekent?’ zei Hans, aangenaam verrast. ‘We zijn eruit, godverju! We leggen één 8-paginakleurkatern aan de buitenkant. Je krijgt dus 4 pagina’s kleur, vervolgens 20 pagina’s krantenpapier voor het actuele deel, in het midden 40 kleurenpagina’s voor wat nu het kleurkatern is, en achterin weer 20 pagina’s krantenpapier voor de Boekenbijlage! En we eindigen met de achterste 4 kleurpagina’s van het omslagkatern.’

‘Verrek ja,’ zei Jan. Hij had zelf nog niet gedacht aan deze oplossing.

‘Een magazine met de geur van krant!’ zei Hans. ‘En toch mooi papier voor het omslag.’

Over deze variant waren ze nu aan het steggelen met Brouwer. Eigenlijk kwam de prijs een half miljoen te hoog uit.

Maar omdat het in alle opzichten de ideale oplossing was, zowel voor de redactie als voor de commercie, konden ze het idee niet meer loslaten.

‘Het enige wat erop zit,’ zei Theo, ‘is dat we Brouwer het mes op de keel zetten. We hebben een opzegtermijn van zes maanden, dus zal ik het oude contract nu al opzeggen. Een contract van zes miljoen gulden, daar doen ze een moord voor in drukkersland. Dat weet Arie ook.’

En nu zaten ze al een uur tegenover elkaar. Theo, Hans en Jan aan de ene kant, Arie en Ben aan de overkant van de tafel. Af en toe ging het duo even de gang op om met elkaar te overleggen. Er werd gebeld met de calculatieafdeling van Brouwer.

‘Ik krijg het niet rond,’ zei Arie ten slotte, ‘we lijden een half miljoen verlies op het project. Dat kán gewoon niet.’

Hij keek Theo haast smekend aan. Het leek Hans tijd voor een handreiking.

‘Wij verwachten dat het blad een succes zal worden,’ zei Hans, ‘dat betekent dat de omvang van 88 pagina’s en de drukoplage waar de offerte op is gebaseerd, vermoedelijk overschreden zal worden. Méér advertentiepagina’s, hogere drukoplage, dikker blad. Als jullie nu wat hogere prijzen rekenen voor de pagina-uitbreidingen en de extra drukoplage, dan kun je dáár je winst uit pakken.’ Dat adverteerders dol waren op het jumboformaat had Bouke inmiddels al gerapporteerd, dát succes was verzekerd. Of de oplage inderdaad zou stijgen, was sterk de vraag. Maar misschien hielp het idee

Brouwer over de brug. Opnieuw begaven Arie en Ben zich naar de gang. Het was na werktijd, je hoorde de stilte van het kantoor. Zonder iets te vragen haalde Theo een paar

flesjes bier uit de ijskast van de vergaderzaal. Ze dronken. ‘Heb je Koot en Bie gisteren gezien,’ zei Theo om wat te zeggen, ‘over die plastic verpakkingen die een normaal mens nooit open kan krijgen?’

Hans lachte bij de herinnering aan de woedend en wanhopig aan plastic verpakkingen trekkende Wim de Bie. ‘Ja, gek is dat toch, dat je vaak het gevoel krijgt dat fabrikanten hun eigen product niet proberen voordat ze het op de markt gooien.’ Het was een van Hans’ stokpaardjes. ‘Ik heb laatst een fietspomp gekocht, zo’n staande, je weet wel. Maar toen ik ’m thuis probeerde merkte ik dat je je schoen niet door de opening van de voetsteun kan krijgen. Alleen een kindervoetje past erin. Dat is toch ongelooflijk, dat zo’n fabrikant dat niet even uittest. Nu zit er nog wel een randje aan waar ik mijn voet op kan zetten, dus met enige moeite kan ik ’m gebruiken. Maar het is toch ergerlijk als je zoiets meemaakt.’

Theo knikte. Zwijgend zaten ze te wachten.

‘Weet je wat ze eens zouden moeten uitvinden,’ zei Hans, ‘een autoradio die vanzelf meer volume geeft als de auto harder gaat rijden. Of als er meer wind staat.’

‘Dat moet kunnen,’ meende Theo, ‘je kan de decibellen van de omgeving meten en als dat meer wordt, vanzelf de volumeknop omhoog laten gaan. Goed idee.’

Hij knikte Hans waarderend toe en even dachten ze er in stilte over na of ze het misschien zelf konden ontwikkelen en verkopen, maar liever namen ze nog een slok van hun bier. Na een minuut of tien kwamen Arie en Ben terug, Arie met hoogrode kaken, Ben onaangedaan. Hij had ergere dingen meegemaakt en was ook geen partner in het bedrijf. ‘Ik heb Willem nog even gebeld,’ zei Arie. Willem, zijn mededirecteur, had de reputatie een groot rekenaar te zijn. ‘En

die zegt, we moeten het maar doen. Maar wel met de suggestie van Hans, dat we de prijzen van uitbreidingen wat ophogen. Dan kunnen we misschien het verlies nog wat beperken. Ik vind wel dat jullie ons het pistool op de borst hebben gezet. Eigenlijk te gek.’

‘Tja,’ zei Theo, ‘als je niet tegen de hitte kunt, blijf dan uit de keuken weg.’

‘Wij staan zelf ook voor het blok,’ zei Hans die zich Aries boosheid wel kon voorstellen.

Ze namen afscheid van de drukkers en Hans bracht ze naar de lift. Niemand sprak.

Terug in Theo's kamer trof hij een ziedende Jan Lansinga aan. Jan maakte zich zelden kwaad. Nu was hij echt boos. 'Je onderhandelt met elkaar tot op het bot. Zo gaat dat nu eenmaal. En als je het te gek vindt worden, zeg je nee. Maar je zegt niet ja, en daarna dat het je afgedwongen is. Zo gaan we toch niet met elkaar om!'

Hans kon de uitval niet goed plaatsen.

'We hebben toch onze zin gekregen, Jan? Ze zijn fors teruggegaan in de prijs. Precies wat we nodig hadden. En veel meer dan zij eigenlijk konden missen. Ik vind het niet zo gek dat Arie boos is.'

'Slechte verliezer,' zei Jan koppig. 'Arie is nieuw in het vak. Ben van Vrienhoven zou dat nooit zeggen.'

'Laten we er nog maar een pilsje op nemen,' zei Theo, en bewoog zich met snelle stappen naar de ijskast. Het werd laat die avond.

* * *

'En nu gaan we de stallen bezichtigen,' zei Ben van Vrienhoven. Hij wreef in zijn handen en lachte. Dit was het leukste deel van zijn vertegenwoordigersvak. Hans had het bezoek aan drukkerij Brouwer zo lang uitgesteld als mogelijk was, want hij had weinig belangstelling voor machines. Maar nu het nieuwe contract uitonderhandeld was, kon hij niet aan een kennismaking ontkomen. Ontheemd liep hij rond in de drukkerij. Een grote hal met eerder geruis dan lawaai. Grote machines met het uiterlijk van turbines stonden in alerte rust te wachten op het moment dat ze weer een paar honderdduizend tijdschriften konden uitbraken. 'Hier is de prepress,' zei Ben terwijl hij een deur opende. Het was een kantoor met grote tekentafels en kleinere apparaten.

Hans wist ongeveer wat prepress inhield. Het 'prepressgebeuren' werd het ook genoemd.

Hier werden litho's gemaakt van de moedervellen die de plakkers hadden geplakt. De loodclichés van vroeger begreep Hans wel. Bij het marktonderzoekbureau Inter/View waar hij in die tijd werkte hadden ze een ruimte gedeeld met beginnend tekenaar Peter van Straaten en daar kon je ze zien liggen, stempelachtige dingen waarvan je je kon voorstellen dat ze iets

deden als je ze ergens op drukte. Maar litho's waren ingewikkelder, iets chemisch.

Hans beschouwde zichzelf als niet onhandig in technische dingen. Als thuis een apparaat stuk was, peuterde hij het open en keek er langdurig naar. Vaak zag je een draadje loszitten of net niet vastzitten en na enig gepriegel kreeg hij dat vaak in orde. Maja blij, hijzelf tevreden. Zijn probleem was meer dat hij zelden begreep hoe en waarom een apparaat deed wat het deed. Zijn technische begrip reikte niet verder dan in elkaar stekende tandraderen, alles wat daarna uitgevonden was viel bij hem in de categorie wonderen. Hij wist dat in deze drukkerij niet van hem verwacht werd dat hij alles begreep, maar wel iets. In elk geval voldoende om een intelligente vraag te kunnen stellen. Over kleur, over contrast, wat dan ook.

Maar er kwam niets in hem boven en langzaam knikkend liep hij langs de werktafels waar mensen bezig waren onduidelijke dingen te doen en af en toe even opkeken naar het bezoek.

'Interessant,' zei hij tegen Ben. Die knikte. Zou hij ook niet begrijpen wat hier gebeurde?

Dat was toch moeilijk voor te stellen.

'Wat doet hij daar?' vroeg Hans, wijzend op iemand die verwoed bezig was een doos te openen. Hij stond bij een verticaal glimmend apparaat.

'O, ik denk dat hij een nieuw pak koffie pakt voor de automaat,' antwoordde Ben. Het leek hem niet te verbazen dat Hans hierin geïnteresseerd was.

Van de prepress naar de vierkleurenprinter was maar vijftig meter. Het apparaat had de bouw van een passagierssluis op Schiphol. Wat daarbinnen gebeurde was niet te zien, wel dat er in enorm tempo katernen van een kleurenmagazine uit kwamen. Hans wist niets beters te zeggen dan: 'Ach, hij staat aan!'

Ben pakte een katern en overhandigde die aan Jan, die zijn bril opzette en kritisch keek.

'Het wijkt een beetje af,' zei hij. Ben nam het papier van hem over, sloeg er een blik op en zei: 'Ja, je hebt gelijk. Maar dit zijn alleen de inloopexemplaren.'

Ach de inloopexemplaren! Dat was altijd het excuus als er klachten van abonnees kwamen van verkeerd gedrukte pagina's uit de losse verkoop: ja, dat waren inloopexemplaren, de rest van de oplage was pico bello.

'Ik heb soms het gevoel dat jullie wel dertigduizend inloopexemplaren drukken,' zei Hans op snedige toon, 'als ik zo hoor welke klachten er van de

verkooppunten komen.’

‘Ha, ha,’ lachte Ben, ‘dertigduizend exemplaren. Nee, zo bont maken we het niet, hoor. Ha, ha.’

Hans ving een waarderende blik van Jan op: met zulke scherpe grappen, hield je de drukker op zijn tenen. Hij begon het gevoel te krijgen dat hij het klappen van de zweep leerde kennen.

hoofdstuk 13

Het leed dat gezelschap heet

Elk jaar in november reikte Cisca Dresselhuys de Opzijprijzen uit, in een zaal boven het restaurant van de Nieuwe Kerk. Hans was ook hier meestal de enige man, tenzij de prijswinnaars mannelijke familieleden hadden uitgenodigd. Ditmaal kreeg Hannemieke Stamperius de tweejaarlijkse Annie Romein-Verschoorprijs en de jaarlijkse Harriët Freezerring ging naar Anita Dercks en Ellen 't Hoen, oprichtsters van de des Aktiegroep, die schadevergoeding wilde voor de slachtoffers van dit zwangerschapsmiddel. Hans hield zich afzijdig en stond met een pilsje in de hand naar de menigte te kijken toen Annemarie Oster vastbesloten op hem af kwam. ‘Jou moet ik iets vragen,’ zei ze. ‘Hoe zit dat nu met die doelgroepen. Iedereen heeft het over doelgroepen en ik hoor dat jij daar alles van weet.’

Hans kende haar van de televisie, van Hadimassa, waarin zij – blonde vamp – satirische liederen zong.

Toen hij jaren eerder het Boekenbal bezocht in de Stadschouwburg en in de mensenmassa wanhopig zocht naar een weg die tot het bevrijdende en kalmerende bier zou leiden, stond ze plotseling voor hem. ‘Ik wil even zeggen, je schrijft mooie verhalen,’ zei ze. Verbaasd en gevleid wilde hij iets terugzeggen, maar ze hield hem met een handgebaar tegen, draaide zich om en verdween weer in de massa. Onthutst maar opgevrolijkt duwde hij zichzelf verder in de richting van de bar. De herinnering bleef hem bij en toen haar eerste boek uitkwam, kocht hij het en was aangenaam verrast: Annemarie Oster was een uitstekende schrijfster, vilein, openhartig, en een stilistische topper.

Onlangs was ze na lange tijd weer op de televisie verschenen, in een wekelijks programma dat gemaakt werd in samenwerking met een nieuw vrouwenblad, Belfleur. Nog maar enkele weken geleden hadden Theo en Hans gekeken naar de mogelijkheid om aandeelhouder te worden van Belfleur want de verkoop viel tegen en de financier was op zoek naar

partners.

‘Televisie en bladen, dat gaat niet samen,’ was Theo’s conclusie, ‘want wat gebeurt er? Er ontstaan twee redacties, de tv-redactie wil iets anders dan de bladredactie en voor je het weet groeien die twee uit elkaar. We moeten het maar niet doen.’

Voor deze keer was Hans het met hem eens. Wat moesten ze bij de Weekbladpers trouwens met een vrouwenblad zoals Libelle en Margriet? Want veel nieuws en anders dan deze titels bood Belfleur niet.

En nu stond de presentatrice van het tv-programma Belfleur bij hem en wilde weten hoe het ging met haar doelgroepen.

‘Hoezo?’ vroeg hij.

‘Ik presenteer dat Tros-programma Belfleur, en dat hoort bij het blad Belfleur. En er wordt steeds gepraat over dit past wel bij de doelgroep en dat past niet bij de doelgroep. Maar wat die doelgroep nu precies is, kan niemand mij vertellen.’

‘Wel,’ zei hij, ‘je kent het grote bereiksonderzoek?’

‘Nee, hoe zou ik. Kijkdichtheid, bedoel je?’

‘Zoiets, maar dan voor bladen.’

Hans legde haar uit dat adverteerders altijd op zoek waren naar bladen die gelezen werden door wat zij als hun koperspubliek zagen. En dat zij daarvoor keken naar de bereikscijfers van het door de gezamenlijke uitgevers bekostigde lezersonderzoek. En dat zij ook konden zien wat voor soort mensen het blad lezen.

‘Hetzelfde geldt voor de kijkcijfers. Adverteerders kunnen zien wat voor mensen naar een programma kijken,’ zei hij.

‘Ja, maar dat kan nog niet duidelijk zijn, we zijn pas net begonnen. Een maand of wat.’

‘Misschien kijken er andere vrouwen naar het programma, dan de vrouwen die het blad lezen. Zijn die twee niet goed op elkaar afgestemd,’ probeerde Hans.

‘Dat weet toch nog niemand. We zijn net begonnen!’

‘Dan gaat het om de indruk die adverteerders ervan krijgen. Het blad is nogal goedkoop, las ik ergens, een goedkope versie van de Margriet en de Libelle. Misschien denken de adverteerders dat het gericht is op de lagere sociale klassen.’

‘Lagere sociale klassen,’ herhaalde ze misnoegd, ‘dat komt door die verdomde breipatronen natuurlijk, die er in het blad staan. Op de tv wordt

niet gebreid, daar zorg ik wel voor.’

Nu ze iemand had gevonden die haar kon informeren, liet ze hem niet meer los en vroeg hem het hemd van het lijf. Intussen stonden ze naast elkaar en keken naar de babbelende Opzij-menigte. Toen ze na een halfuur door haar vragen heen was, keek hij van opzij naar haar, ze begon kleine kraaienpootjes naast haar ogen te krijgen, zag hij met vertedering. Haar glanzende verschijning begon craquelé te vertonen.

‘Dat verhaal van jou over dat verdronken zoontje,’ zei ze, ‘ik weet niet meer waar het in stond.’

‘Eh... Zwarte rijst,’ zei Hans. Hij herlas zijn boeken nooit, maar deze scène wist hij nog uit zijn hoofd.

‘Ja, dat is de nachtmerrie van alle ouders, denk ik. Je vrijt op vakantie met je vrouw of je vriendin en intussen loopt je kind het water in en verdrinkt.’

‘Nou, hoe je dat ruggetje van dat jongetje beschreef, vooral,’ zei ze. Hij zag het weer voor zich, het kind dat op zijn hurken op het strand zat en kuiltjes in het zand maakte met een schepje. Zijn zwembroekje was afgezakt zodat je de helft van zijn kinderbillen zag en daarboven de rond gekromde rug waarin je alle wervels kon tellen.

‘Dat boek van jou over het moeder zijn vond ik prachtig,’ zei hij om iets terug te doen, ‘eh... Hoe moet je kijken, heette het geloof ik.’ Hij herinnerde zich een verhaal over een tienermeisje dat aan haar moeder die fundamentele vraag stelde: hoe moet je kijken als je seks bedrijft?

‘Nee, nee,’ zei ze korzelig, ‘dat was een verhalenbundel. Je bedoelt dat boek over mijn moeder? Dat heet Verder is er niet zoveel.’

‘Nee, dat boek over je gezinsleven. Het moederen.’

‘O, Een moeder van niks heette dat.’

‘Prachtige verhalen. Trouwens ook dat boek over Ank van der Moer, je moeder, heb ik gelezen. Heel venijnig maar toch ook liefdevol.’

‘Hé, ik zie iemand die ik nog even moet spreken,’ zei ze, gaf hem een knikje en vertrok. Had hij iets miszegd? Hans ging naar het toilet en toen hij zijn handen waste, zag hij ineens in de spiegel donkere plekken onder zijn oksels. Hij had dwars door zijn colbertje heen gezweet, tijdens het zwoegen om haar conversatie bij te benen. Zou hij zich kunnen excuseren voor de verplichte maaltijd? Hij had slechte herinneringen aan het Annie Romeindiner van twee jaar geleden. Alhoewel hij nog geen uitgever was zat Hans eind 1987 toch al aan bij het diner ter gelegenheid van de uitreiking van de Annie Romein-Verschoorprijs aan Anja Meulenbelt, een van de Dolle Mina’s uit de jaren

zeventig. Hij kwam terecht tegenover een van de juryleden, Tessa de Loo, die kennelijk niet goed opgelet had en midden tussen de

Weekbladperswerknemers terecht was gekomen in plaats van bij de andere juryleden. Ze zat rechtop mooi te wezen en keek star voor zich uit.

Hans had een probleem, want alhoewel hij precies wist wie ze was, had hij maar weinig van haar gelezen. De meisjes van de suikerwerkfabriek, haar debuut uit 1983, had hij gekocht omdat iedereen erover sprak. Met verbazing las hij de kreupele, houterige zinnen waarmee het titelverhaal begon. Was dit een schrijfster? Dat kon toch niet? En dan ook nog een gestolen verhaal, want de pesterijen die de Verkademeisjes de conducteur van het boemeltje op station Zaandam aandeden, had hij al door zijn eigen ouders horen vertellen als een alom bekende geschiedenis. Aan het eind van de werkdag als ze met z'n allen naar hun woonplaats Amsterdam terugreisden, waren ze baldadig. 'En hoe groot is ons conducteurkje?' riepen ze, hangend uit de ramen. Hij stond klaar met zijn spiegelei en moest ooit het vertreksein geven door het omhoog te steken. Hij stelde het zo lang mogelijk uit.

'Zó groot is ons conducteurkje,' riepen ze als hij het ten slotte deed, en lachten hem uit als hij beschaamd en blozend de trein beklom, waarin de pesterijen zich voortzetten. Er was natuurlijk niks tegen om zo'n verhaal te stelen en er iets moois van te maken. Maar dit proza was zo belabberd dat hij zich afvroeg hoe het ooit gepubliceerd had kunnen worden. En nu was het nog een succes ook! Zo weinig stijlgevoel had de hedendaagse lezer kennelijk. Schrijvers begonnen ook steeds vaker te klinken als de 'beeldende kunstenaars' die je soms op de radio hoorde. Kennelijk leerden die op de academie uit te leggen wat ze bedoelden met hun werk: 'Ik probeer in mijn schilderijen de onrust van deze tijd vorm te geven en het als het ware te bevriezen in een solide omgeving. Vandaar dat ik grote ronde stenen maak.' Elke keer als Hans zo'n tekst hoorde ontstak hij in grote woede. Om te beginnen al: hoe haalde iemand het in zijn hoofd om zichzelf kunstenaar te noemen? Beeldend kunstenaar nog wel. Zou dat komen vanwege de opleiding aan de academie? Ik ben gediplomeerd kunstenaar?

Deze Tessa de Loo had letteren gestudeerd, misschien was zij nu gediplomeerd letterkundige. Maar dat betekende nog niet dat je schrijven kon. Of wel? Schrijvers die letteren gestudeerd hadden, kwamen tegenwoordig vaak uit met geconstrueerde verhalen, waarin met mierenvlijt gelaagdheden waren aangebracht. De personages waren geen mensen maar de verpersoonlijking van ideeën. En nu ook critici vaak uit die hoek kwamen,

deed een goede stijl steeds minder terzake. Zo zou Tessa de Loo wel aan haar succes gekomen zijn. Zuchtend besloot hij het gesprek aan te knopen. Als je mensen dingen vroeg, over wat zij deden en vonden, ontstond vanzelf een gesprek, had hij weleens gehoord. Niet over jezelf vertellen, maar vragen stellen.

‘Waar kom je vandaan?’ vroeg hij. ‘Ik bedoel, waar ben je opgegroeid?’ ‘In Oss,’ zei de blonde schoonheid met de zwanenhals, ‘vanaf mijn vijfde. Daarvoor in Bussum.’

‘Ach, Oss,’ zei hij verrast, ‘daar heb ik ook nog eens een paar maanden gewoond. In 1953, ik was toen veertien. We waren net in Nederland en ik heb daar in de omgeving rondgefietst. Helemaal plat was het land daar, eindeloze weilanden met koeien.’

Nu zou het haar beurt zijn om te vragen, hij had de bal aangegeven, ze hoefde er alleen maar een klein schopje tegenaan te geven: waar kom jij vandaan? Hij kon dan vertellen over zijn jeugd in Indonesië, en dan waren ze al gauw een minuut of tien verder. Maar Tessa de Loo was uitgepraat, ze keek over zijn schouder naar de andere tafel, waar haar collegaschrijvers zaten.

Misschien zou het helpen als hij haar duidelijk maakte dat hijzelf ook iets van boeken schrijven wist.

‘Ik heb ook weleens wat geschreven,’ hoorde hij zichzelf zeggen, ‘in de jaren zeventig vooral. Hans Vervoort.’

‘Titel?’

‘Eh... Bijvoorbeeld Heden mosselen, morgen gij,’ zei hij, ‘een verhalenbundel.’ Recensenten als Kees Fens, Gerrit Komrij en Aad Nuis hadden er lovend over geschreven. Daar mocht hij toch best trots op zijn?

‘Nooit van gehoord,’ zei ze prompt en met een definitieve klank in haar stem, ‘en ik ben lerares Nederlands geweest.’ Zo, dat kon hij in zijn zak steken.

Naast Tessa zat Joke Lewant, een oudere advertentieverkoopster die dagelijks probeerde adverteerders in Opzij te krijgen. Een moeizaam karwei. Hij zag haar naar hem kijken, met een medelijdende blik. Haar eigen poging om een gesprek aan te knopen met haar buurvrouw had een halve minuut geduurd.

‘Dus Oss,’ herhaalde hij met de moed der wanhoop, ‘wij woonden daar drie maanden in een contractpension.’ Hotels en pensions die niet zo goed liepen meldden zich in de jaren vijftig aan voor de opvang van repatrianten uit Indonesië. Hans en zijn ouders en zusje woonden in een bordkartonnen uitbouw van het hotel-café-restaurant. Een ander Indisch gezin woonde in de garage. Het wende, vertelden ze.

‘Hoe heette dat hotelletje ook alweer? Het stond op de Brink. Ach ja, de Korenbeurs!’

‘De Korenbeurs? Daar heb ik vaak gedanst in het weekend.’ De blonde ijsberg liet zowaar een glimlach zien en Hans zag haar voor zich, dansend in de Korenbeurs, in een wijde rok natuurlijk. Mooie tijden.

Even leek het erop dat er een conversatie zou ontstaan, maar met de herinnering aan de Korenbeurs hadden zij alles opgesoupeerd wat zij gemeen hadden. Aan het slot van het diner nam Hans zich voor nooit meer in de buurt van anderen dan zijn eigen Weekbladpers-mensen te gaan zitten. Hij was voor zijn gevoel kilo’s afgevallen. Nu, twee jaar later, gebeurde hetzelfde. Annemarie Oster was in alle opzichten het tegendeel van Tessa de Loo. Toch voelde hij zich opnieuw uitgeput. Hij was domweg niet gebouwd op dit soort gelegenheden.

‘Je weet, ik ben contactgestoord,’ had hij Rinus weleens badinerend horen zeggen, met een glimlach. Misschien voelde Rinus zich in sociaal gezelschap ook echt gestrest. Misschien gold het voor iedereen. Maar dat was een schrale troost.

Hij keek naar zijn doorgezwete jasje en besloot ervandoor te gaan. Niemand behalve Cisca zou merken dat hij verdwenen was.

hoofdstuk 14

Werk in uitvoering

Nu bekend was hoe het nieuwe magazine eruit zou zien en dat het de beoogde besparing zou opleveren en nu de redactie zich eigener beweging uitgedund had, zou er tempo gemaakt kunnen worden in het verwezenlijken van de plannen. Het CWV-bestuur had laten weten geen heil te zien in de splitsingsvariant, waarbij de chefs van de dienstverlenende afdelingen zouden verdwijnen en elk van de uitgevers rechtstreeks alles en iedereen zou aansturen. De term ‘aansturen’ was nieuw voor Hans maar bleek een snel inburgerende moderne schuilnaam te zijn voor commanderen. Vermoedelijk zagen de afdelingen er geen heil in hun vakkundige chefs in te ruilen voor Kees en Hans. Kees was teleurgesteld, zijn achterban was de Voetbal Internationalredactie die zich graag los wilde maken van het bedrijf en zo’n splitsing dus wel een goed idee vond. Maar Hans was heel tevreden met de CWV-reactie, want hij had er tegenop gezien om leiding te geven aan allerlei dienstverlenende afdelinkjes die een vak beheersten waar hij weinig van af wist. Nu werd dus gekozen voor de kaasschaafmethode waarbij elke afdeling een plakje menskracht en een stukje budget moest inleveren.

Het aantal van vijftien mensen die weg moesten uit het bedrijf, was in de afgelopen maanden vanzelf verminderd tot vijf, want terwijl er normaal gesproken maar een zeer klein verloop was, was nu in korte tijd een tiental medewerkers vertrokken. Enkele langdurig zieken verdwenen in de wao, enkelen vertrokken vanwege studie of zwangerschap, enkelen zagen de bui hangen en zochten alvast een nieuwe baan. Tot de laatste vijf nog te schrappen werkplekken behoorde een bezuiniging bij de drie bladpromotoren. Besloten was dat één bladpromotor twee maandbladen of één weekblad aan moest kunnen. Dat betekende dat VN en de maandbladen Opzij en onze Wereld samen door twee bladpromotoren gedaan zouden moeten worden in plaats van de drie die het nu deden.

Hans had het doorgesproken met Hugo Anderman, en samen waren ze tot de

conclusie gekomen dat Rob weg moest. Anoesjka kon zijn taak bij VN overnemen en Maya kon de beide maandbladen gaan doen.

‘We gaan ervan uit dat we in de komende tijd vooral mensen nodig hebben die bereid zijn zich uit de naad te werken,’ legde Hans de afdeling uit. ‘En laten we eerlijk zijn, dat is niet Robs sterkste punt. Dus hoewel hij hier het langst werkt en normaal gesproken het meest kans zou hebben te mogen blijven, kiezen we toch voor de twee anderen.’

Niemand bewoog. Anoesjka en Maya zouden in hun hart wel blij zijn, maar konden dat nu natuurlijk niet uiten waar Rob bij zat. Rob leek verlamd. Hij slikte een paar maal en zei: ‘Dat vecht ik aan.’

‘Natuurlijk,’ knikte Hans. Het was standaard dat medewerkers die ontslagen werden daartegen verzet aantekenden. Deed je dat niet, dan werd je geacht vrijwillig vertrokken te zijn en kwam je niet in aanmerking voor werkloosheidsuitkering. Maar Rob wilde méér, hij wilde blijven. Veel kans had hij niet. In een poging hem op gang te krijgen was Hans al een jaar geleden begonnen lijstjes te maken van dingen die hij zou kunnen doen naast de wekelijkse routinebezigheden. Dat lijstje zat nu in het ontslagdossier dat hij aan het opbouwen was:

** Kijk nog eens goed naar de zomerruptet van de losse verkoop van VN. Wáár in Nederland gaan de VN-lezers met vakantie, zorg dat die plekken zomers extra bevoorraad worden.*

** Check eens of dikke nummers van VN echt beter verkopen dan dunne, zoals de redactie beweert?*

** Denk eens na hoe we oude trouwe abonnees kunnen laten merken dat ze voor ons belangrijk zijn. Is er misschien een klein boekje te maken van de post die Rinus van lezers krijgt en zijn antwoorden daarop? Zo 'n boekje kunnen we naar de oude abonnees sturen.*

** Doe weer eens iets aan het bevorderen van automatische giro-incasso bij de abonnees, want je kunt aan de verloopcijfers zien dat dat scheelt in de opzeggingen.*

** Ga eens na welke teksten de abonnees toegestuurd krijgen als zij te laat betalen of wanbetalen? Zijn die teksten duidelijk en vriendelijk, of is het deurwaarderstaal?*

Het laatste was een stokpaardje van Hans, hij was zich rotgeschrokken toen hij op een keer zag hoe wanbetalers benaderd werden: u gelieve, u dient dit, u dient dat... Het simpelweg in een vriendelijke vorm herschrijven van een aanmaningsbriefje bleek geld op te leveren. ‘We krijgen op jaarbasis een ton

meer binnen van de wanbetalers,' zei Joop Verhaar na enkele maanden met verbazing en waardering. Als rasboekhouder had hij zich nooit gerealiseerd hoeveel invloed een goed gekozen woord kon hebben. Hans had het compliment aan Rob voorgehouden met het verzoek alle standaardcorrespondentie met abonnees te bekijken. Misschien was daar ook veel aan te verbeteren.

Maar Rob kwam niet verder dan de wekelijkse routine van het plaatsen van de door Rinus geschreven inhoudsadvertentie in de Volkskrant en NRC en de wervingsbon in Vrij Nederland. En hij hield de verkoop- en verloopcijfers bij. Hans vond dat je niet het uiterste van mensen mocht vergen, maar wel wat meer dan Rob ervan bakte. En als hij eenmaal zo'n besluit genomen had, was dat definitief.

Hij was nog maar net terug op zijn kamer toen Anoesjka langskwam. 'Ik heb een mededeling die hopelijk kan voorkomen dat Rob weg moet,' zei ze. 'Ik zeg hierbij op. Ik krijg een uitgeversbaan bij een accountantsblad.'

'Je offert je toch niet op voor Rob?' vroeg Hans. Anoesjka was zijn favoriete bladpromotor, altijd in de weer, altijd bereid iets op te steken.

'Nee,' zei Anoesjka, 'maar hier kom ik niet verder. Ik zou graag bladmanager worden, dus het hele blad runnen in plaats van alleen de lezerswerving. Maar die functie kennen we hier niet en ik neem aan dat je ook niet van plan bent die in te voeren?'

Ze keek Hans afwachtend aan.

'Nee,' zei hij eerlijk, 'Hugo doet onze Wereld en ik de andere bladen. We kunnen ons niet permitteren om daar nog een bladmanager aan toe te voegen.'

'Nou, dan vertrek ik,' zei Anoesjka, 'met veel dankbaarheid trouwens. Ik heb hier veel geleerd. Van Hugo, maar ook van jou.'

Niet van de andere bladpromotoren? Het lag op Hans' lip die vraag te stellen, maar hij wist het antwoord al. Alhoewel ze op één kamer zaten, legden de bladpromotoren nooit aan elkaar de oplossingen voor waar ze over twijfelden. Zal ik dit, of kan ik beter dat, of heb jij ervaring met? Die vragen werden nooit gesteld. Op de een of andere manier had zich in de hoofden van de bladpromotoren vastgezet dat zo'n vraag aan een ander duidde op zwakte. 'Ik vind het jammer,' zei Hans, 'maar ik wens je natuurlijk veel succes in je nieuwe baan. Wie weet kom je over een paar jaar terug als uitgever. Kan toch?'

Toen ze wegliep besloot hij dat het niets uit zou maken voor zijn plannen met

Rob. Nu Hugo en hij al duidelijk gemaakt hadden dat ze Rob te weinig actief vonden, kon hij ook eigenlijk niet blijven. Een paar dagen later maakten ze het proces af.

Hugo zat er passief bij terwijl Hans puntsgewijs aan Rob uitlegde wat ze allemaal geprobeerd hadden om hem wat actiever te krijgen.

Rob verweerde zich hardnekkiger dan Hans had verwacht, maar vertrok na een uur murw en timide. ‘Jij gaat er steeds harder in, naarmate zo’n gesprek vordert,’ zei Hugo tegen Hans, met een mengeling van bewondering en afkeer. ‘Ik dacht dat je Rob wel mocht?’

‘Ik mag hem graag,’ zei Hans, ‘maar ik weet dat je geen millimeter moet toegeven in zo’n situatie.’

Na het vertrek van Anoesjka werd een vacature geopend voor een nieuwe, maar nu parttimebladpromotor voor Opzij. En Maya had bedacht dat zij parttime kon werken aan de werving voor onze Wereld als zij daarnaast ook de advertentiewerving voor haar rekening nam.

Zo kon het aantal bladpromotoren toch drie blijven, maar hadden ze samen niet meer dan twee fulltimebanen. Sollicitaties werden bij het bedrijf altijd behandeld door de afdelingschef en een lid van de afdeling en er was een neiging om te kiezen voor mensen die weinig ervaring combineerden met veel enthousiasme. Gewoontegetrouw gebeurde dat nu ook bij het kiezen van een nieuwe bladpromotor voor Opzij. ‘Ze leek wel aardig. En bijzonder,’ legde Maya uit.

Alma Husken was het prototype van de geheide lesbienne, met kortgeknipt roodgeverfd haar, paars gestifte lippen en de hippe talk van een radiodiskjockey. Haar vorige functie was pr-dame bij een platenmaatschappij en daarvoor had zij een biologische groentewinkel gehad, die failliet was gegaan.

‘De tools of the trade heb ik natuurlijk nog niet goed in de vingers,’ zei ze in het eerste gesprek met Hans, ‘maar ik voel me happy hier. En daar gaat het toch om.’

‘Ja,’ zei Hans twijfelend, hij vond eigenlijk dat het om haar prestaties ging, ‘als je naar de andere bladpromotoren kijkt, leer je het snel genoeg.’

‘I know,’ zei Alma.

‘Fijn zo,’ antwoordde Hans. Hij miste Anoesjka.

Toen enkele maanden later Rob zonder afscheid te nemen vertrok, koos de afdeling na aandringen van Hans eindelijk voor een bladpromotor die het vak al kende. Egbert van Stekelenburg kwam van de vpro waar hij

wervingscampagnes voor de omroep had verricht.

Hij was klein van stuk, tenger gebouwd en had een ernstig gezicht dat plotseling kon opklaren in een brede lach of cynische grijns.

‘Ik lijk een beetje op Jan Mulder,’ hoorde Hans hem een keer zeggen en als je goed keek zag je dat ook.

Hans had maar één twijfel.

Zou Egbert weten dat hier, bij Vrij Nederland, wat méér van hem verwacht zou worden dan de ene grote ledenwerfactie die de vpro jaarlijks deed? Hij had zich deze activiteit in gruwelijk detail een keer laten uitleggen door Hans van der Eiken, Egberts baas bij de vpro.

‘Hoe was het werken met Van der Eiken?’ vroeg hij.

‘Beetje saai,’ zei Egbert. Dat stelde Hans gerust.

* * *

Actie alom, maar vanuit de redactie kwamen geen berichten.

‘Een broedende kip moet je niet storen,’ zei Hans tegen Bouke als die weer eens vroeg of er nu eindelijk vorderingen waren in het redactionele concept.

Alhoewel de arbitragecommissie 1 juli 1989 als datum had vastgesteld waarop de redactie een plan moest hebben en alhoewel er overeenstemming was over de vorm van het magazine, bleef het stil in de redactionele hoek.

Om de redactie niet al te zwaar onder druk te zetten, hadden Theo en Hans voorgesteld dat het nieuwe magazine op 1 april 1990 gepresenteerd zou worden. Maar in september 1989 liet de redactie weten meer tijd nodig te hebben. Hun voorstel was om het magazine uit te brengen bij de viering van het vijftigjarig jubileum van VN, in week 36 van 1990. Eind augustus, begin september was dat.

‘We redden het niet,’ zei Joop van Tijn met een heftig knikkende Rinus naast zich, ‘jullie hebben geen idee hoeveel organisatie dat vergt en hoeveel gesprekken. En we moeten ook nog elke week een krant maken. Met minder mensen.’ ‘Nou, dat valt mee,’ zei Theo, ‘de mensen die zich aangemeld hebben om af te vloeien, zijn er nog steeds. De vermindering gaat pas in 1990 in.’

‘Jawel, maar je weet hoe dat gaat. Als mensen besloten hebben weg te gaan, dan zijn ze in gedachten al vertrokken. En dat merk je aan de productie.’

‘Ja, ik zie het aan de honoraria,’ zei Hans bitter, ‘die vliegen alweer de pan

uit. En dat ondanks de minimumvariant.’ Toch was hij niet ontevreden, want door overal bovenop te zitten lukte het dit jaar al om de resultaten te verbeteren. Een zacht neuriënd geluid was te horen. Dat was Rinus. Hij deed het te pas en te onpas bij vergaderingen en wat hij ermee bedoelde was niemand duidelijk.

‘Wat zijn jullie bezwaren tegen september 1990?’ vroeg Joop. ‘Dat is maar een paar maanden later. Zoveel scheelt dat toch niet?’

‘Als we het nieuwe magazine in april presenteren, hebben we twee momenten om wat lawaai rondom Vrij Nederland te maken,’ legde Hans uit. ‘Nieuw nieuw nieuw in april en jubileumacties in september. Als de introductie in april wat tegenvalt, krijgen we in september een herkansing.’

‘Ik begrijp het,’ zei Rinus, ‘maar het lukt ons niet.’

‘Hebben jullie überhaupt al een opzet voor het magazine met de redactie besproken?’ vroeg Hans.

‘We zijn ermee bezig,’ zei Joop vaag.

Een uur later legde Hans het uit aan zijn werkgroepje: Hugo, Bouke en Jan. Ze hadden alle plannen voor de introductie van het jumbomagazine in april al klaarliggen en moesten daar nu de rem op zetten. Jan reageerde laconiek.

‘Het oude contract is opgezegd per 1 april 1990,’ zei hij, ‘maar ik kan een tussentijds contract voor het voortzetten van de huidige bladen afspreken,’ zei hij, ‘misschien kan ik daar nog wat afpingelen.’

‘Ach, ik zou ze gewoon een verlenging van het huidige contract voorstellen,’ zei Hans, ‘waarom zouden we Brouwer verder uitpersen dan echt nodig is.’

Jan knikte, licht verbaasd over deze ongebruikelijke coulantie. Theo deed dat anders.

‘Godverju,’ zei Bouke, ‘volgens mij traineert de redactie het, in de hoop dat door een wonder de oplage weer ineens gaat stijgen. Zodat ze uiteindelijk niets hoeven te doen.’

‘Nou, dan krijg je de CWV aan je broek,’ zei Hugo, ‘want Plan 89 is alleen aangenomen onder de conditie dat de VN- redactie óók bezuinigt.’

‘Jij hebt in de redactie gezeten,’ zei Hans, ‘wat is jouw idee. Denk je dat ze bezig zijn met dat magazine of is het struisvogelpolitiek?’

‘Ik denk het laatste,’ zei Hugo, ‘ze weten dat het moet, dat magazine. Maar ze zijn er eigenlijk als de dood voor en hebben er ook geen zin in. Dus hoe meer uitstel ze kunnen krijgen, hoe liever het ze is.’

Bedrukt gingen ze uit elkaar. Er was geen enkele manier om de redactie af te dwingen zich aan de planning van april te houden, stelden Theo en Hans vast

in de volgende directievergadering.

‘We blijven aandringen,’ zei Hans. ‘De druppel holt de steen uit, toch?’

‘Ik ben bang dat we de steen zijn,’ zei Theo somber.

* * *

Later in die week reed Hans met enige tegenzin mee naar drukkerij Henkes Senefelder in Purmerend. Ze drukten en exploiteerden het lopersblad Runner waar Kees interesse in had en wilden dat vermoedelijk wel kwijt. Een blad drukken is iets anders dan een blad aan de man brengen, was hun duidelijk geworden en mits ze de drukorder konden houden, waren ze wel te porren voor een overdracht van de titel. Maar, hadden ze gevraagd, kom eens langs, want we willen graag ook in aanmerking komen voor jullie andere drukorders.

Hans reed met Kees mee die geduldig de rook van Hans’ sigaret hielp opsnuiven terwijl hij vertelde over zijn vakantiehuisje dat hier vlakbij stond. Kees had zijn roots in de Jor - daan en zijn familie bracht van oudsher de zomer door op het oude arbeidersvakantieterrein in Bakkum, waar eenmaal per jaar in de lente een wedloop werd gehouden om de beste plek te bemachtigen voor het opzetten van een strandhuisje. De jonge mannen van de families ondernamen op een afgesproken fluitsignaal een ren over het beboomde terrein en zetten hun claim uit. Dezelfde dag al begonnen ze de elders opgeslagen houten huisjes naar de veroverde plek te slepen en in elkaar te zetten. De hele zomer zat men voor of in het huisje of in dat van de burens. Hans was in de loop van de tijd goed op de hoogte geraakt van het gebeuren in Bakkum, tot en met de problemen van het halen en versjouwen van de zware butagastanks. Zowel Kees als Willy had op de camping familie zitten en zelf brachten zij er ook standaard elke zomer door.

Ze hadden het weleens geprobeerd, een vakantie in Spanje, met een huurauto, maar dat was niet hetzelfde als Bakkum. Veel te warm ook.

Kees vertelde dat zo vaak en met zoveel smaak, dat het een vast onderdeel van zijn ‘zie mij eens eenvoudig blijven’-verhaal was geworden. Een ouwe-jongens-krentenbroodtype was Kees ondanks zijn volkse Amsterdamse achtergrond en Bakkum-ervaring overigens nooit geworden. Integendeel, hij had een bloedhekel aan op visite gaan en bleef liever in het houten huisje de krant zitten lezen en sport op de televisie kijken, terwijl Willy zich tussen

haar familie begaf. Kees was en bleef een einzelgänger. Een aardige einzelgänger, dat wel. En als hij eenmaal op dreef was, spuide hij de ene anekdote na de andere.

‘Ik heb laatst een geweldige middag gehad,’ zei hij, ‘met Willem van Hanegem.’

‘Vertel,’ zei Hans.

‘Je weet, we zijn bezig met dat tv-spotje voor VI. Die seriewaarbij voetballers met hun voeten en een bal of een prop papier iets anders doen dan je verwacht. Bijvoorbeeld, Willem van Hanegem komt bij het uitlaten van zijn hond langs een kapotte straatlamp, schopt er de tennisbal tegen die zijn hond heeft opgepikt en kijk, de lamp gaat weer aan. Leuk toch. Ik ben langs geweest bij de opnamen, maar het regende vandaag. Dus ben ik even in de camper gekropen waar Willem zat te schuilen. We hebben de hele middag zitten praten. Wat een aardige kerel is dat.’

‘Hij is bij Truus weg, toch?’ vroeg Hans. Hij had het niet zo kunnen waarden, Truus van Hanegem was als voetbalvrouw een icoon, het hart op de tong, fanatiek supporter van haar man, maar ook altijd kritisch op hem. Precies wat Willem nodig had, had hij altijd laten weten. Totdat hij plotseling vertrokken was naar een nieuwe liefde.

‘Ja,’ zei Kees, ‘hij is bij Truus al een paar jaar weg, zijn tweede vrouw heet Marianne, mooie meid, jong, blond, en die regelt alles en zorgt er ook voor dat hij op tijd op zijn afspraken komt. Want vroeger ging dat geregeld mis. Maar nu zit hij gewoon een hele middag geduldig te wachten in een camper als het regent. Twee zoontjes hebben ze en volgens Willem zijn zij de enige kinderen in Nederland die in de huiskamer mogen voetballen.’

‘Misschien kun je Keesje dat ook laten doen?’ opperde Hans. Kees lachte, dat zou zijn Willy in geen honderd jaar goedvinden. Kees stond elke week als voetbalvader aan de kant van het veld van de jeugdcompetitie en hoopte dat Keesje zou doorbreken. Zelf was hij een redelijke, maar geen goede voetballer geweest, zijn talent lag eerder op het terrein van tafeltennis. Maar Keesje had een goede trap.

‘Daar wordt nog veel met ellebogen gewerkt,’ vertelde Kees weleens over de jeugdcompetitie. Vaders die aanpaptten met de trainer om het zover te krijgen dat hun zoontje in de selectie kwam. Zelf in de vereniging meewerken hielp en Kees was zover gegaan dat hij een tijdlang als elftalvader meereisde naar uitwedstrijden. Soms moest er zelfs overnacht worden in een jeugdherberg en na zijn eerste ervaring met het rustig houden van een dozijn jongens van

twaalf haakte Kees af. Keesje moest het maar op zijn talent doen. Af en toe informeerde Hans belangstellend, maar al snel werd duidelijk dat ook Keesje niet de kwaliteiten had voor het profvoetbal: te weinig snelheid.

Na een halfuur rijden kwamen ze aan bij het chicste restaurant van de Zaanstreek, drukkers wilden altijd hun klanten fêteren. Vooraf werd een glaasje wijn geschonken in de serre. Hun gastheren waren de bedrijfsleider Henk Elferink, grijs van moeheid en onwennig in zijn nette pak, en zijn overheersende baas.

Fred Emmer, de directeur van de drukkerij, was een dikke sigarenroker die ook al graag zijn eenvoudige komaf benadrukte, net als Kees: ‘Ik ben hier om de hoek geboren, mijn vader werkte bij Duyvis en nog steeds als ik terugkom van vakantie en de geur van de fabrieken ruik, dan weet ik weer wat ik gemist heb in de voorgaande weken.’

‘Je weet dat Duyvis begonnen is met veevoer?’ zei Theo, puttend uit de triviabibliotheek die ergens in zijn hersenpan zat. Emmer knikte instemmend, maar het was duidelijk dat het hem een zorg zou zijn.

Gezeten in te lage fauteuiltjes moesten de heren voortdurend ver vooroverbuigen om hun glaasje wijn te pakken en weer neer te zetten. De conversatie ging al snel over de geheel uit de hand lopende papierprijzen en Theo wierp een balletje op over de vraag of zij akkoord zouden gaan met het door de klant zelf inkopen van papier. Dat was bij drukkerijen altijd een heikel punt, want op het papier konden zij een winstmarge leggen en door al hun orders te bundelen konden ze bij de papierfabrieken hoge kwantumkortingen bedingen die ze in eigen zak staken. Het was Theo een doorn in het oog dat hij dit niet in de hand had, want als klant moest je nu maar aannemen dat wat je drukker vertelde over de papierprijs klopte. Emmer hield zich op de vlakte met veel jamaren en stond toen het hem te moeilijk werd, abrupt op: ‘Heren, laten we aan tafel gaan!’ Kees was ook snel overeind, de hapjes zouden hier wel klein zijn, maar zijn maag knorde. Theo had een halfvol glas rode wijn in de hand en probeerde dat op het tafeltje te zetten terwijl hij gelijktijdig opstond. Het lukte maar half, onderweg gleed een gulp rood vocht over de rand van het glas heen, precies op de broekspijp van Henk Elferink die ook overeind was gekomen. ‘Hé!’ riep deze onwillekeurig. Theo keek even achterom, haalde zijn schouders op en ging met kwieke tred achter Emmer en Kees aan. Verbaasd en verontwaardigd keek Elferink hem na, en begon met zijn zakdoek de vlek te deppen.

‘Zout helpt,’ zei Hans.

‘Ach, laat maar,’ zei Elferink, ‘er zit ook al inkt op.’ Zonder te spreken liepen zij naar de plek waar de lunch zou plaatsvinden. Hans verbaasde zich over de grove houding van Theo. Hij had vast en zeker gezien dat hij wijn morste op andermans pantalon, maar kon het kennelijk niet opbrengen om zich te excuseren. Of zou het gewoon pasjagedrag zijn: deze dienaar moet niet zeuren over een vlekje. Van het personeel van de Weekbladpers zou niemand dat pikken en Theo voelde zich in die omgeving als een vis in het water. Maar tussen de zich altijd wat kruiperig gedragende drukkers had hij Theo vaker in een pasja zien veranderen. Geen prettig gezicht.

Hans probeerde het tijdens de lunch goed te maken door zich met Elferink bezig te houden, totdat hij zag dat die steeds probeerde te volgen waar Theo, Kees en zijn baas het over hadden. Toen kon hij wegzakken in zijn gebruikelijke houding van kijken en luisteren.

‘Rij je met mij mee?’ vroeg Theo na afloop, ‘Kees wil nog even langs Bakkum.’

Hans aarzelde even voordat hij instemde. Theo’s onbezonnen rijgedrag na een paar borreltjes zorgde ervoor dat zijn auto altijd wat deuken had. Maar ach, als hij groots en meeslepend wilde leven, kon een ritje met Theo een goed begin zijn. Ze reden door de buitenwijk van Zaandam, op weg naar de snelweg richting Amsterdam, toen Theo langs zijn neus weg zei: ‘Ik moet je vertellen dat ik ontslag heb genomen.’

* * *

Hans verwerkte het bericht in stilte. Dat Theo ooit zijn vleugels wat verder zou willen uitslaan dan bij de Weekbladpers mogelijk was, dat was op zich te verwachten. Maar jammer was het wel. Vroeger hadden ze vaak met elkaar in de clinch gelegen, maar nu ze samen in de directie zaten, was de samenwerking eigenlijk heel goed. Theo zou wel een aanbod gehad hebben dat hij niet kon weigeren.

‘Wanneer?’ vroeg hij.

‘Gisteren heb ik het tegen Menco gezegd.’ Dat was de voorzitter van de raad van commissarissen. ‘En ik zal vanavond Kees nog even bellen.’

‘Nee, ik bedoel wanneer vertrek je?’

‘O, daar is geen haast bij. Drie maanden opzegtermijn is gebruikelijk.’

Ze waren bij de oprit van de snelweg en Hans wachtte even tot ze op de A7 reden.

‘Wat ga je doen?’ vroeg hij.

‘Geen idee.’ Theo keek even zijwaarts naar hem om te benadrukken dat hij niet loog.

‘Dus je hebt nog geen andere baan?’

‘Nee.’

Hier klopte iets niet.

‘Maar waarom ga je dan? Niemand wil je weg hebben, bij mijn weten.’

‘Het is niet goed uit te leggen. Ik moet maar eens weg, is mijn idee.’

Zwijgend reden ze verder. Hans kon het maar moeilijk verwerken. Theo weg. En dat nu, precies in de periode dat er knopen over VN doorgehakt moesten worden. Het was zijn goed recht, natuurlijk, maar knap vervelend. Zou het iets te maken hebben met de traagheid van de redactie?

Theo was gewend zijn zin te krijgen en dat magazine duurde nu wel erg lang.

‘Heeft het iets met VN-magazine te maken?’ vroeg hij.

Theo tuitte de lippen.

‘Mwah. Nee.’ Nu keek hij Hans niet aan.

‘Hoe stel je je de opvolging voor? Pieter?’

Pieter de Jong, directeur van de boekenuitgeverijen Singel 262, was officieel de tweede man van het concern en dus de eerst aangewezen.

‘Ik weet het niet,’ zei Theo, ‘Pieter...’ Hij liet de zin onvoltooid.

‘Hij is niet erg dynamisch,’ knikte Hans. Pieter was bij Singel 262

aangetrokken als directeur om te proberen de concurrerende uitgeverijen Querido en De Arbeiderspers zover te krijgen dat ze wat meer samenwerkten op het terrein van bijvoorbeeld de productie van boeken. ‘Ik hou van kleine stapjes vooruit’, had hij in een interview laten weten. Hoe klein die stapjes waren merkte Hans toen hij in 1987, twee jaar geleden, zijn laatste novelle Het tekort in Wordperfect 4.1 op een floppy aanleverde bij De Arbeiderspers. ‘Een floppy?’ vroeg Jacques de Jager, de productieman van Singel 262. ‘Nee, daar kan ik niets mee. Heb je niet een print voor me?’ Het bleek dat de manuscripten van Singel 262 nog steeds allemaal naar Oost-Duitsland gingen om daar door laagbetaalde zettters overgetikt te worden in een computersysteem. Het kleine stapje naar het gebruiken van de digitale bestanden van de schrijvers was nog niet gezet.

‘Misschien eerder Aad van der Post van Nijgh Periodieken,’ wierp Theo op, ‘of jij...?’

‘Ik absoluut niet,’ kapte Hans af, ‘dat is niets voor mij.’

‘Je zou het wel kunnen.’

‘Geen idee. Maar het is gewoon niets voor mij.’

Dat wist Theo natuurlijk ook wel, maar hij kon het gewoon niet laten balletjes op te werpen en te kijken of mensen hapten. Hans vond de klus die hij nu was aangegaan al zwaar genoeg en keek uit naar het moment, over drie jaar, dat hij weer terug kon keren naar een parttimefunctie en daarnaast verhalen kon gaan schrijven.

Somber kwam hij thuis en Maja vroeg meteen: ‘Wat is er?’

‘Theo heeft ontslag genomen, verdomme. Hij krijgt zijn zin niet bij Rinus en Joop en gaat nu maar weg. Tenminste, dat denk ik.’

De volgende dag bleek het in kleine kring al bekend.

Rinus belde. ‘Heb je gehoord dat Theo ontslag heeft genomen? Waarom doet hij dat?’

‘Er is geen speciale reden, zegt hij. Maar ik denk dat het is omdat hij zijn zin niet krijgt bij jullie.’

‘Hij moet nog wat geduld hebben,’ zei Rinus. ‘Kun jij daar niet voor zorgen?’ Hans dacht na.

‘Ik kan Menco bellen en zeggen dat hij het ontslag gewoon niet moet accepteren.’

‘Juist!’ zei Rinus met voldoening en legde neer.

Diezelfde avond zat Hans bij Herman Menco, de voorzitter van de raad van commissarissen.

Ze kenden elkaar van de tijd dat Hans af en toe een jaar in de Ondernemingsraad doorbracht. Herman was de rvc- voorzitter die akkoord gegaan was met het gentlemen’s agreement dat de CWV, de Coöperatieve Werknemers Vereniging, de hoogste macht in het bedrijf was. Het kon niet als officiële overeenkomst opgesteld en getekend worden omdat volgens de wet de commissarissen in elk bedrijf de hoogste macht hadden. Maar informeel was het erkend en als de CWV zich op dit gentlemen’s agreement beriep, werd dat nooit tegengesproken. Toch deed iedereen zijn best conflicten tussen de CWV en de rvc te voorkomen en Herman kwam dan ook altijd op alle borrels en onderhield geregeld contact met de voorzitter van de or.

Hij had als jongeman Auschwitz overleefd, wat hem bij dit bedrijf extra punten gaf. Hij was een kleine man met een clownshoofd, een groot en rond hoofd met een brede mond. Dat vrolijke uiterlijk was schijn, want Menco was

een mopperkont. Hans had in alle jaren dat ze elkaar geregeld tegenkwamen nooit iets van hem gehoord dat in de verste verte uitgelegd kon worden als een compliment. Toch moest Menco op hem gesteld zijn, want aan het eind van de borrels kwam hij vaak nog even bij hem langs: ‘Fiets je mee naar huis, Hans?’ Herman woonde ook in Oud-Zuid en hield zijn conditie op peil door altijd naar zijn vele bestuursbijeenkomsten te fietsen.

Hans was nooit ingegaan op de uitnodiging, deels omdat hij verwachtte dat Herman hem zou uithoren over het bedrijf, deels omdat hij geen zin had in opfietsen met iemand die hem nooit een enkel blijk van waardering gaf. Hij vond het zelf ook een beetje kinderachtig, maar hij had geen zin in Menco. Herman rookte niet en liet nimmer na een opmerking te maken over de schadelijke gevolgen van sigaretten. Hans had zich er dus op geprepareerd een paar uur rookvrij te moeten praten, rampzalig vooruitzicht. Maar het viel mee. Op zijn verzoek toverde Herman een asbakje tevoorschijn en toen hij na een uur weer buiten stond, liet hij een kamer vol blauwe rook achter.

‘Zeg gewoon tegen Theo dat hij moet blijven en niet kinderachtig moet doen omdat hij niet meteen zijn zin krijgt,’ was de boodschap die hij in dat uur een paar keer aan Hermans knikkende clownshoofd had voorgelegd.

En het werkte.

Al de volgende dag liet Theo in het directieoverleg weten dat hij zijn ontslagaanvraag had ingetrokken. Kees en Hans lieten blijken daar heel content mee te zijn.

‘Weet jij nou wat er precies aan de hand was?’ vroeg Kees aan Hans toen ze samen terugliepen naar de Kloveniersburgwal. ‘Ik kreeg al een woedende Cees van Cuilenborg aan de lijn, die wilde weten of het kwam door Vrij Nederland.’

‘Theo zegt daar niets over.’

Een dag later hadden Hans en Theo overleg met de hoofdredactie. Joop zat er zwijgend bij toen Rinus vertelde dat VN actief zou gaan werken aan het ontwerpen van het nieuwe magazine. April 1990 was niet haalbaar, dat hield hij vol, maar september zeker wel.

Om hun goede wil te tonen overhandigden ze een hoofdredactioneel stuk dat voor de redactie was geschreven. Hans keek het snel door.

‘Uitgangspunt is dat de “principes” van waaruit opeenvolgende Vrij Nederland-redacties hebben geschreven gehandhaafd blijven. Om de gedachte te bepalen: kritisch volgen van de maatschappelijke ontwikkelingen en scherp in de gaten houden van de dagelijkse bestuurspraktijk op alle

niveaus. En een zo relativerend mogelijke debunking van opgeblazenheid en holheid op alle terreinen.’

Debunking? Hoe kwam dat woord ineens in een Vrij Nederland-tekst? Maar hij scande het stuk snel verder. Het zag er overzichtelijk uit. Eerst zou de hoofdredactie de inhoudelijke uitgangspunten verder uitwerken. Dan zou nagedacht worden over de integratie van de drie onderdelen in één magazine. Dan zouden de rubrieken onder de loep genomen worden. Vervolgens de eindredactie geformeerd. En ten slotte de nieuwe vormgeving bepaald. Achter elke fase stond ‘Tijdpad’ en werd aangegeven wanneer men dit dacht te realiseren. In mei zouden de eerste schaduwnummers gemaakt kunnen worden, schreef de hoofdredactie.

Theo liet niets merken van triomf, maar toen Hans na de vergadering even naar het toilet was gegaan en terugkeerde om zijn spullen op te halen, stond hij kleine danspasjes te maken.

Het was enkele weken voordat hem het grootste leed overkwam waarmee het lot een vader kan treffen.

* * *

De dagen tussen kerst en oudejaarsdag waren Hans’ favoriete kantoordagen. De meeste mensen namen dan wat snipperdagen op en bleven thuis, het kantoor was stil. Eindelijk tijd om de stapel onafgewerkte stukken door te nemen. 1989 was al met al geen slecht jaar geweest. Cisca Dresselhuys had de extra pagina’s die hij haar had kunnen geven, gebruikt om ook wat andere dan alleen feministische onderwerpen aan te snijden. En plotseling was het blad gaan tierelieren, de oplage ging met enkele duizenden omhoog. Bij VN waren Diny van de Manakker en René van Voorst erin geslaagd om de productie van het blad wat beter onder controle te krijgen. Joop deed onverwacht goed zijn best om het tweetal hun zin te geven.

Ook de ‘beperkte minimumvariant’ die hij de redactie van Vrij Nederland had opgelegd en al zijn andere pogingen om her en der geld te besparen, hadden resultaat gehad: de resultaten van zijn bladen waren dit jaar ruim acht ton beter dan vorig jaar. Nog 1,2 miljoen te gaan, maar als de redactieverkleining inging en het magazine startte, kwam dat er volgend jaar vanzelf.

Hij had nu, in de kerstweek, eindelijk ook ’s avonds vrij om eens wat

privécorrespondentie te verrichten. Hans was begonnen aan een lange dagboekbrief aan Yolande Nusselder, de schrijfster Monica Sauwer, met wie hij een onregelmatige correspondentie onderhield, vooral over zijn besluit om vijf jaar lang géén roman te schrijven en zich geheel te wijden aan het bedrijf. Op woensdag 27 december 1989 schreef hij:

Een treurige dag. Vanochtend belde Theo Bouwman, de algemeen directeur van de Weekbladpers, om te zeggen dat zijn zoontje was overleden. Dat behoort tot de ergste dingen die een mens kunnen overkomen. Je partner kan doodgaan, je ouders ook, maar kinderen horen je te overleven. Kinderen die doodgaan hebben nog helemaal niet geleefd en dat is eigenlijk het ergste. Als ik nog weleens aan mijn overleden broertje denk, is dat ook wat mij het meest dwarszit: zeven jaar was hij toen hij doodging en de laatste drie jaar nog Jappenkamp ook. Dat kan je met geen mogelijkheid een leuk en afgerond leven noemen. Dit kind, Gilles genaamd, is maar twee jaar geworden. Toen het drie maanden oud was werd ontdekt dat het geen afweermechanismen had tegen ziekten. Verder was het heel normaal, maar elke ziekte kon dodelijk zijn. Daarna volgde een lijdensweg die je je ergste vijand niet zou toewensen. Via een ruggemergtransplantatie (met de vader als donor) is geprobeerd het afweermechanisme op gang te brengen, maar dat lukte niet. Vervolgens is het kind een halfjaar lang geïsoleerd, in afwachting van succes van mogelijke andere therapieën, maar helaas zonder resultaat. Ze kozen ervoor om Gilles mee naar huis te nemen, hem zo goed mogelijk te beschermen tegen ziektekiemen en hem nog – zolang het duurde – een normaal kinderbestaan te geven. Wat heet normaal? Met kinderen en dieren mocht hij geen contact hebben. Hij wist ook niet beter dan dat hij een paar meter afstand moest houden van alles en iedereen, je hart breekt als je je dat voorstelt. Ze kochten een huis-met-tuin in Naarden zodat hij in goedgekeurd zand kon wroeten. Theo is zelf de meest energieke persoon die ik ooit heb meegemaakt en het kind scheen dat geërfd te hebben. Het zonnetje in huis, ondanks de voortdurende infecties die het opdeed en de antibioticakuren die het moest volgen. Duizelig en ziek, maar toch altijd speels en vrolijk. Er is kennelijk een grens aan wat het lichaam accepteert, en op de ochtend van de tweede kerstdag vonden ze Gilles dood in z'n bedje, kennelijk in zijn slaap overleden. Wat een treurnis.

Zaterdag 30/12

Gisteren naar de crematie geracet. Dom, we dachten even snel bij Albert Heijn onze boodschappen te doen (we doen dat altijd voor de hele week

tegelijk) en daarna in gepaste somberheid naar het crematorium te rijden (Maja ging gelukkig mee). Maar het was ongehoord druk bij ah, allemaal mensen die pakketten voor Roemenië aan het kopen waren, zullen we maar even aannemen. Heb je de beelden gezien van Ceaucescu's proces en zijn dood? Hij zal het verdiend hebben, maar ik kan dat soort beelden niet verdragen. Iemand die weet dat hij neergeknald zal worden, maar met de moed der wanhoop nog probeert zich eruit te praten tegenover een tribunaal dat allang z'n oordeel klaar heeft. De ultieme vernedering is dat en het kan niet, het mag niet. Maar goed, bij Appie Heijn was het druk met mensen die pakketten voor de Roemenen kochten en we hadden tenslotte maar een minuut of veertig om van Amsterdam in Utrecht te komen en het crematorium te vinden. Enigszins verzenuwd stonden we plechtig te zijn in de quasikerk met het kleine witte kistje op het quasi-altaar. Er waren vrij veel mensen. Ik denk dat ik het verlies van een kind in zeer kleine kring zou willen verwerken, maar Theo en zijn vrouw komen allebei uit ouderwets grote gezinnen waar nooit iets in kleine kring gebeurt. En het heeft ook wel iets, zo'n grote groep rouwenden bijeen. Vreemd genoeg hoort het kopje koffie met cake na afloop er ook bij. Het moeilijkste moment is gepasseerd en je hoort mensen om je heen weer praten over voetbal en wintersport. Het rouwende ouderpaar probeert een glimlach en duwt het verdriet even weg vanwege de sociale verplichtingen.

Hans beschreef niet hoe hij instortte, oog in oog met Theo bij het condoleren. Theo zag er moe uit, zijn hoofd wat pafferig van het slaapttekort, zijn ogen bloeddoorlopen. Hans wilde hem troostend omhelzen, zoals hij dat ook Joop van Tijn eerder in de rij had zien doen. Maar plotseling merkte hij dat hij brak en de controle verloor. Een onverhoedse golf van emotie overspoelde hem, hij voelde zijn gezicht vertrekken in een vreemde grimas van verdriet.

Hij schudde Theo haastig de hand, mompelde iets tegen Theo's vrouw en spoedde zich weg. Die avond schreef hij hun een brief, over zijn broer die in het Jappenkamp was gestorven en het weinige wat hij zich nog van hem herinnerde. 'Mijn broer lag in het ziekenzaaltje, buitenspel. Blond, blauwe ogen, heel levendig pratend. Op een keer vertelde hij dat hij moest lachen en niezen tegelijk. "En wat heb je gedaan?" vroeg ik gespannen. Ik was het jongere broertje, ik moest nog veel leren. "Allebei," zei hij.'

Het was eigenlijk de enige herinnering die hij had aan zijn broer die in alle eeuwigheid zeven jaar zou blijven en van oudere broer nu al lang het kleine overleden broertje was geworden. Hij vertelde Theo en zijn vrouw dat hij

deze kleine herinnering wáár hij ook maar kon in een verhaal of roman verwerkte, zodat zijn broer weer even tot leven kwam. En dat zij de herinneringen aan Gilles moesten koesteren en levend houden, zodat hij nooit echt dood zou zijn.

Holle troostwoorden, zag hij de volgende dag. Maar het troosten van ouders die een kind verloren hebben, was eigenlijk onbegonnen werk. Hij deed het briefje op de post, misschien hielp het iets.

Theo leefde in compartimenten en het verdriet om Gilles nam hij niet mee naar kantoor. Op 3 januari 1990 zat hij het directieoverleg voor alsof er niets gebeurd was. Wel toonde zijn gezicht nog wallen onder de ogen. En de blaflach die hem zo kenmerkte, werd lange tijd niet gehoord.

* * *

‘U spreekt met Jansen van Sigma Producties,’ zei een stem met een licht Gronings accent, ‘ik probeer de heer Bouwman te bereiken, maar die is afwezig. Daarom wend ik me tot u. Wij geven jaarlijks een brochure uit voor ouders van kinderen met een afweerdefect. Daarvoor zoeken wij sponsors die willen adverteren in de brochure en zodoende de drukkosten helpen drukken. Ik dacht, misschien is het iets voor de Weekbladpers?’

‘U heeft al contact met de heer Bouwman gehad?’ ‘Nee,’ zei de stem.

Hans dacht snel na. Normaal gesproken zou hij deze manafwimpelen en hem verwijzen naar de steenrijke uitgeverijen van medische bladen en handboeken. Maar als de man Theo weer ging bellen, werd die geconfronteerd met de dood van Gilles, nog maar zo kort geleden.

‘Wat zijn de mogelijkheden?’ vroeg hij.

‘U kunt kiezen, een halve of een hele pagina,’ zei de stem,

‘een halve pagina kost 750 gulden, een hele 1400 gulden.’ ‘Doet u mij maar een halve,’ zei Hans. Het klonk alsof hij

bij de bakker was.

‘Mede namens de kinderen en hun ouders, dank ik u zeer,’

zei de stem. Ze spraken af dat Hans het advertentiemateriaal naar het adres van de drukker zou sturen en pas toen hij

de hoorn neerlegde beseftte hij dat hij helemaal geen advertentiemateriaal voor dit soort zaken had. Maar goddank

had hij Theo een nare ervaring bespaard. Hij klom de trap

op naar de productieafdeling en liet een eenvoudige advertentie maken met het logo van alle bladen en daaronder eenvoudig: Weekbladpers, bladen van waarde.

De rekening volgde snel en enkele weken later kreeg hij het bewijsexemplaar. Het was een heel eenvoudige brochure met algemene, zo uit de encyclopedie geplukte informatie over immuunziekten bij kinderen, plus wat adressen voor verdere informatie. Enkele pagina's werden in beslag genomen door advertenties, bij elkaar had het werk van de telefoonstem zo'n 7000 gulden opgeleverd, rekende Hans snel uit. Enfin, het was voor een goed doel.

Toen een halfjaar later de stem opnieuw belde gaf hij direct zijn toestemming. Het materiaal was er nog, verzekerde de stem, en dankte opnieuw zeer hartelijk voor de steun aan het goede doel.

Enkele weken later werd Hans opnieuw gebeld door een stem met een licht Gronings accent. Nu ging het om een brochure voor kinderen met darmafwijkingen.

'Nee,' zei Hans, 'wij steunen al een ander goed doel, en ons budget is beperkt.'

Toen hij in de loop van enkele maanden meermalen een Groninger aan de lijn kreeg die advertenties wierf voor een goed doel, kreeg hij argwaan. Dat de brochure voor immuunziekten andere advertentieverkopers op het idee

bracht deze adverteerders te bellen, dat leek logisch. Zo werkte dat nu eenmaal. Maar het leek alsof er een soort scam aan de gang was, een variant op het Wereldtijdschrift van Elsschot: elk halfjaar een reeks brochures over allerlei kinderziekten publiceren en daarvoor adverteerders lijmen. Hij zond een memo rond naar de bladpromotoren en kreeg een lacherige reactie van Egbert van Stekelenburg terug: ja, dat Groningse bureautje was algemeen bekend. Hoe had Hans hiervoor kunnen vallen?

hoofdstuk 15

De pitch

Voor de reclamecampagne rond de herintroductie van Vrij Nederland had Hans zes ton in de begroting opgenomen. Daar kon je wel iets mee doen, als je tenminste geen televisiereclame maakte. Het opnemen van een goede televisiespot kostte al gauw twee ton had Hans gehoord en dan moest je nog de zendtijd betalen, al gauw 10 000 gulden per keer voor een spotje van dertig seconden. Er was een commerciële zender op komst, rtl 4 geheten, en dan zouden de prijzen wel dalen. Maar voorlopig had de ster nog het monopolie voor tv-reclame. Gelukkig was Vrij Nederland een blad voor een elite en was televisie schieten met een olifant op een mug, zoals Hans het per ongeluk verwoordde tegenover Bouke en Hugo. Ze hoorden de fout gelukkig niet en knikten. Natuurlijk, voor Vrij Nederland kon je beter gewoon in de Volkskrant en NRC adverteren, Het Parool erbij als het budget het toeliet. Het eerste nummer van het nieuwe magazine zou tegelijk het jubileumnummer zijn, en daar zouden ze in elk geval het bonnenboekje in opnemen dat bij voorgaande jubilea veel succes had opgeleverd. Met allerlei aanbiedingen, maar als grootste lokker: een jaarabonnement met 50 gulden korting, van f 199,50 voor f 149,50.

En een idee van Rinus: ter viering zouden alle abonnees en nieuwe abonnees een bundeltje Terzijdes ontvangen, de populaire rubriek politieke en actuele oneliners die sinds vijftig jaar door Toon Verhoeven werd gevuld. Hans had dit voorstel direct overgenomen, ook omdat hij voor Rinus een minder aangename mededeling had: hij wilde een professioneel reclamebureau inschakelen om de introductiecampagne te verzorgen.

Hij had een briefing geschreven over het nieuwe magazine, de bedoelingen van de redactie voor zover bekend, en de kenmerken van de abonnees. Met vereende krachten hadden Bouke en Hugo twee bureaus kunnen bedenken bij wie de campagne ondergebracht zou kunnen worden.

Hans wilde deze weg bewandelen maar had er tegelijk een hard hoofd in of

het zou lukken. In de afgelopen jaren had hij als staflid veel bureaus langs zien komen die – wetend dat VN geen reclamebureau had en dat de hoofdredacteur alle reclameteksten schreef – een poging waagden en grijs van zenuwen en een slapeloze nacht een presentatie hielden over De Markt en Het Thema. Het eeuwige probleem was te beschrijven wat nu het unieke en kenmerkende van dit opinieweekblad was ten opzichte van de andere. En niemand kwam daar goed uit. ‘Links en toch leesbaar’ had HP geprobeerd en na succes in de jaren zeventig was het in de jaren tachtig met die slogan bijna verzopen. Niemand wilde meer links, en leesbaar was niet genoeg. Rinus ontkende ook al enige jaren in alle standen dat zijn blad links was. Maar wat was het dan wel?

Lange correspondenties had Hans hierover al met Rinus achter de rug. Die gingen natuurlijk niet over de aard van het blad, want dat onderwerp was taboe. Het ging eigenlijk alleen om het zoeken naar die slagzin die iets nieuws en unieks suggereerde en die eindelijk het eeuwige ‘Lees naast uw krant Vrij Nederland’ kon vervangen.

Ooit was er een slagzin geweest die dat bijna lukte. Toen het eerste kabinet-Van Agt optrad in 1977, bedacht het reclamebureau Wiggert de Vries en Franssen een poster met een grote foto van het kabinet en de koningin op het bordes van Huis ten Bosch en daaronder de waarschuwendende tekst: ‘Het zijn weer tijden... om je te abonneren op Vrij Nederland.’ De abonnees stroomden toe, hier was een zenuw geraakt, maar het effect ebde weg en de zin raakte in vergetelheid.

Rinus had nooit iets beters kunnen bedenken en Hans had nooit iets kunnen bedenken dat Rinus beviel. ‘VN voor wie zijn hersens gebruikt’ was Hans’ laatste bod geweest en Rinus had gereageerd met ‘VN houdt uw hersens erbij’. Maar ze wisten allebei dat dit niet de zin was die ze zochten.

Nu werd het naar Hans’ idee tijd de buitenwacht in te schakelen, want misschien leden ze langzamerhand aan bedrijfsblindheid. ‘Na twintig jaar word ik zonder een woord aan de kant gezet,’ schreef Rinus boos, maar Hans wist dat de hoofdredacteur in zijn hart wel beseftte dat hij na twintig jaar advertentieteksten voor VN schrijven geen briljante nieuwe dingen meer kon bedenken.

Het aanbod aan beide bureaus was dat Vrij Nederland 5 000 gulden zou betalen voor hun ‘pitch’, een korte samenvatting van de manier waarop zij de introductiecampagne wilden aanpakken.

Na drie weken gingen Hans, Bouke en Hugo op bezoek bij het eerste bureau.

Een schrikbarend mooi en luxe pand in Amstelveen, waar een team van vijf reclame-experts hen ontving en probeerde te overtuigen van de genialiteit van hun vondst.

Ietwat teleurgesteld reed Hans een uur later met Bouke terug naar kantoor, terwijl Hugo zich in zijn eigen auto naar een andere afspraak spoedde.

Het creatief hoofd van het bureau, Gejus van Biggelen, een grote gezette man met krulhaar en een slobberpak, had het idee voorgedaan. Het zou een tv-spotje worden met iemand in een deftig ministerspak die belaagd werd door een klein kefferig hondje. Gejus liet zien hoe die man met zijn been wapperde in een poging het hondje van zijn broekspijp los te krijgen. Maar het beet zich vast en bleef hangen. Via de pay-off, de nog te bedenken slagzin, zou duidelijk gemaakt worden dat dat hondje Vrij Nederland was.

‘Tja, het hinderlijk volgen van de macht, we hebben het zelf in de briefing gezet,’ zei Bouke, ‘en dat krijg je terug.’ Het hinderlijk volgen van de macht was de enige concrete uitspraak die uit de pen van Joop en Rinus was gekomen na het dringende verzoek om de identiteit van het blad te beschrijven. Dat was natuurlijk wel de essentie van journalistiek, maar was Vrij Nederland niet wat méér? Een stijl, een levenshouding, een imago? Waarom liepen mensen tien jaar geleden nog graag rond met een zichtbare Vrij Nederland onder hun arm. Wat betekende het blad toen en hoe zou dat nu weer herhaald kunnen worden? Rinus en Joop praatten daar wel over, maar iets op papier zetten, daar schrokken ze allebei voor terug: stel dat een concurrent het onder ogen kreeg?

‘Wat me ergert is: we zouden helemaal geen televisie doen,’ zei Hans tegen Bouke. ‘Dat stond in de briefing. Je spreekt af: geen televisie en dan komen ze met een plan om televisiespotjes te gaan maken.’

Toch was dat eigenlijk niet wat hem dwarszat. Terwijl ze Amsterdam binnenreden wist hij het ineens: ‘Vrij Nederland is geen keffertje. Het is veel groter dan zo’n keffertje.’

Bouke was niet overtuigd. ‘Dan kiezen we toch een grote hond?’

Maar Hans wist het al zeker: dit reclamebureau niet. Voorlopig hield hij dat voor zich.

Een paar dagen later kwam ’s middags ‘Bright Involvement’ langs.

De leider, Raymond Verwei, was een kleine, al wat kalende man met korte bewegingen en een snelle glimlach die hij vast kon houden maar ook weer even snel kon laten verdwijnen. Hij droeg een bril met zwartgerande kleine ronde glazen. Een Menno Ter Braak-brillette, bedacht Hans. Het gaf hem een

air van intellectueel dat haaks stond op zijn snelle conversatie. Hij was de account executive, de regelaar. Het woord 'kwiek' kwam bij Hans naar boven. Naast hem zat Eugene Woorda, die werd voorgesteld als de man van de teksten, een dertiger met een lang en benig lichaam en dito zwaarmoedig hoofd. De derde was Richard Strauss, de vormgever, een kleine stille man die aandachtig alles volgde wat er gebeurde, maar tijdens de hele sessie niet sprak.

'Is dat niet lastig, om precies zo te heten als de componist?' vroeg Hans nadat hij de koffie had binnengebracht.

'Ssst,' zei Raymond en legde de vinger op de lippen, 'we hebben hem nooit durven vertellen dat er een componist van die naam is.'

Allen lachten, het ijs was gebroken.

Hugo, Bouke en Hans kregen een dun mapje in handen dat bij het openslaan een aantal bedrukte vellen bleek te bevatten. Grote letters, weinig regels, een behapbare tekst.

'Ja, we dachten: zullen we van tevoren iets opsturen? Of zullen we alleen een verhaal afsteken als we er zijn. We hebben gekozen voor een tussenvorm. Ik lees het voor en jullie kunnen tegelijk meelesen.' Raymond was gespannen. Hij begon de tekst voor te lezen, en Hans' gedachten dwaalden onmiddellijk af. Vage zinnen over marktpossibilitieën en opportuniteiten, en het wezen van Vrij Nederland als unieke informatiebron. Gelukkig duurde het maar een paar minuten.

'Als jullie hier opmerkingen of vragen over hebben, is het nu het moment,' zei Raymond, 'alle kritiek is welkom.'

Zijn afwerende zithouding logenstrafte die uitspraak.

Hans wachtte af of Bouke of Hugo iets zou zeggen, maar ze lieten het aan hem over.

'Tja, ik vind het wat vaag,' zei Hans.

'Vaag? Wat is er vaag,' vroeg Raymond, 'dit is toch niet vaag?' Je kon zien dat hij een driftkikker was. Zijn kompanen Eugene en Richard bewogen in hun stoel, klaar om hem tegen te houden.

'Ik hoopte dat jullie een concreet idee hadden voor een campagne,' zei Hans. De drie keken elkaar aan en Hans begreep dat hij precies gezegd had wat ze wilden.

'We hebben wel iets,' zei Raymond, 'maar let wel, het is nog niet geheel uitgerijpt. Daar was de tijd wat te kort voor. Eugene?'

De tekstschrijver stond op.

‘Een spannende ruimte,’ zei hij, ‘als in een droom.’ Woorda had een echte acteursstem, met veel resonans en een precieze dictie. ‘Een rij mensen zit op rechte stoelen te wachten op iets. Een verhoor, een veroordeling. Elk moment verwacht je een schreeuw. Dan gebeurt er iets. Een figuur komt dichterbij en stopt bij de eerste persoon. Hij steekt zijn hand uit, hij heeft een medisch hamertje vast. Zo’n hamertje waar de dokter je knie mee beklopt als hij je reflexen wil testen. Maar deze man tikt met het hamertje op het hoofd van de persoon. Niet hard, even aantikken. Je hoort een gonzend geluid, de zachte dreun van een grote gong. Hij doet dat bij de volgende en de volgende persoon en telkens hoor je dat geluid van een gong.

Dan komt hij bij de zevende persoon, hij heeft nog een lange rij te gaan. Opnieuw tikt hij het hoofd aan. En nu klinkt er geen gong, maar een droog geluid. En dan volgt de pay-off: Je hoort zo wie Vrij Nederland leest.’ Hij ging zitten, het hoofd gebogen, een acteur die nog even moet bekomen van zijn prestatie.

Het bleef stil. Hans keek naar Bouke en naar Hugo. ‘Het is wel televisie,’ zei hij, ‘ik vind het een mooi idee, maar we zoeken eigenlijk iets voor een printcampagne, een campagne in de pers. Dat stond ook in de briefing.’ ‘Maar het is een heel leuke spot,’ zei Hugo en Bouke knikte. ‘Ook voor adverteerders telt het zwaarder als je op televisie bent,’ zei hij.

‘En uiteraard kunnen we in print verdergaan,’ voegde Raymond Verwei toe, ‘al is het maar in de inhoudsadvertenties.’ ‘Ja, nee, ik wil niet alleen de slagzin onder de inhoudsadvertentie, maar een echte papieren campagne die gebaseerd is op hetzelfde idee. Dat hebben we ook in de briefing gezet: we willen een dragend idee waar we in allerlei vormen jaren mee verder kunnen.’

‘Daar leent zich dit wel voor,’ zei Hugo ferm, ‘je kunt je een serie tekeningen voorstellen met de pay-off: je ziet zo wie Vrij Nederland leest. Om maar iets te noemen.’ Hans dacht na. Hij vond het hamertje zelf eigenlijk ook een briljante vondst. En ach, als ze het goed uitzochten kon het spotje vertoond worden bij de vpro-uitzendingen voor intellectueel publiek. Koot en Bie bijvoorbeeld. En er was in Amsterdam tegenwoordig een lokale zender waar iemand heel goede interviews deed met allerlei mensen uit de kunsten schrijfwereld. Een prettig gesprek heette het programma en de ad remme, doortastende interviewer was een dikke rossige man die uit de filmwereld kwam. Theo van Gogh heette hij, hij zou een nazaat van de broer van de schilder zijn. Zo’n lokale omroep had waarschijnlijk heel lage tarieven voor

het uitzenden van tv-spots.

‘Goed, laten we er maar voor gaan,’ zei hij.

Even was het stil aan de overkant, de reclameboys hadden niet verwacht dat het besluit zo snel zou vallen. Daarna schudde men elkaar de hand en ging Hugo op zoek naar een fles wijn en glazen.

‘Mag ik even bellen?’ vroeg Woorda en draaide na Hans’ knikje snel een nummer op Hans’ telefoon.

‘We hebben ’m!’ hoorde Hans hem zeggen en uit de hoorn kwam het ijle geluid van een ver gejuich.

Een paar weken later bezochten Hugo en Hans het kantoor van Bright Involvement. Er werkten zo’n acht man, de drie partners inbegrepen en er hing een sfeer van ontspannen werklust. In een van de kamers stond een tafeltennistafel. Hans herinnerde zich de beginjaren van het marktonderzoekbureau Inter/View dat hij in 1967 met drie collega’s had opgericht. Ze hadden een klein zeventiende-eeuws grachtenpand gehuurd waarvan de vier open verdiepingen door een wenteltrap met elkaar verbonden waren. Het pandje stond in de Bergstraat, de kantoorhuur was laag omdat er nogal wat raamhoertjes in de straat hun beroep uitoefenden. De klanten vonden het prachtig en avontuurlijk en kwamen graag langs.

Bij elke opdracht klonk een klepelbel die de jonge directie speciaal voor dat doel gekocht had en die het hele pand bereikte. ‘Halleluja’ riepen dan de tabellenmakers, een verdieping hoger. De bel klonk al in dat eerste jaar veel vaker dan ze eigenlijk nodig hadden, het werken ging dag en nacht door maar de sfeer bleef goed. Dat kwam door de tafeltennis tafel waar in een belendend pand een verdieping voor gehuurd was. In verloren kwartiertjes en halfuurtjes werd een eindeloze competitie afgewerkt, die zo verslavend was dat uiteindelijk het werk eronder ging lijden. De sleutel van het pand werd dus in handen gegeven van de enige niet-tafeltennisser van het bedrijf, die de opdracht kreeg alleen in de officiële middagpauze de deur te openen. Maar al snel werd ontdekt dat je ook via de dakgoot het naastgelegen pand kon bereiken en sindsdien waren geregeld projectleiders maar ook directieleden zoek. Gouden tijden waren het, en iets van die sfeer proefde Hans ook in dit pand. En het feit dat het bureau in een oud pakhuis bij de haven gevestigd was, lekker goedkoop, beviel hem ook.

Maar er was wel een grote, chique vergaderzaal waarin meer mensen stonden dan Hans had verwacht. De filmmaatschappij die het spotje zou maken, was aanwezig met vier personen, waaronder één vrouw, daarnaast de drie partners

van het reclamebureau en de Weekbladpers met drie man.

Tien in totaal, die zich zo ruim mogelijk verdeelden over de in carré opgestelde vergadertafels. Hans ging aan het hoofd zitten, recht tegenover het grote televisiescherm dat de zaal beheerste.

‘Dit is een eerste montage,’ zei de regisseur, ‘er zit ook nog geen geluid bij.’ Hans had uit eerdere informatie begrepen dat Bright Involvement een filmbedrijf met een topregisseur van reclamespots had ingehuurd en ’s mans naam was hem inderdaad bekend voorgekomen. ‘Het was kort dag, maar hij had nog een gaatje voor onze opdracht,’ zei Raymond, ‘beter dan hij is er niet te krijgen.’

Dat was ook aan het budget te zien, twee ton voor een filmpje van 30 seconden. Hugo had nog geprobeerd er wat van af te krijgen, maar dat was net zo kansloos als tranen persen uit ijzervijlsel.

De film werd gestart en zwijgend zaten ze met zijn tienden te kijken naar de geluidloze beelden. De troosteloze wachtkamer, een lange rij wachtenden, zes mannenhoofden die beklopt werden, en het laatste hoofd dat na het bekloppen wat langer in beeld bleef. Een nette blonde man. Dan de payoff in witte letters: Je hoort zo wie Vrij Nederland leest.

‘Hij komt nog twee keer,’ zei de regisseur en zwijgend zagen ze de beelden opnieuw en nog eens langskomen. Hans schreef haastig op: Mannen – Edel-Germaan.

‘Dit was het,’ zei de regisseur ten slotte.

‘Niet allemaal tegelijk juichen,’ voegde Raymond eraan toe met een toch wat nerveuze grijns.

‘Het is lastig te beoordelen, zo zonder geluid,’ zei Hugo, ‘maar het is ongeveer wat ik ervan verwachtte. Hans?’ Hij keek Hans vragend aan.

‘Ja, mooie beelden,’ zei Hans, ‘maar het viel me op dat het allemaal mannen zijn. Moeten er niet ook wat vrouwen tussen? Wij geven ook Opzij uit, en ik kan je verzekeren dat we hier telefoontjes over krijgen.’

De filmgroep keek elkaar aan. Toen nam de vrouw het woord.

‘We hebben ervoor gekozen géén vrouwen te nemen, want dan krijg je toch ook weer het probleem welk geslacht het meest intelligent is. Moet er dan een man of een vrouw uit de bus komen als slimme Vrij Nederland-lezer? Dat dilemma wilden we vermijden.’

‘Van mij mag het best een vrouw zijn,’ zei Hans braaf.

‘Ze hebben wel gelijk,’ bracht Hugo haastig in, ‘als je alleen mannen op een rijtje ziet, is het geen issue. Het is een rijtje mannen bij de kapper, bij wijze

van spreken, en de vraag is: wie leest er Vrij Nederland en hoe haal je die eruit. Het had ook een rijtje vrouwen bij de kapster kunnen zijn met dezelfde vraag. Zet je mannen en vrouwen door elkaar dan wordt het meteen een emancipatievraagstuk.'

'Dat is een goed punt,' gaf Hans toe, 'hopelijk bedenken de kijkers dit ook.' Hij zou het zelf in elk geval van tevoren even aan Cisca uitleggen.

'Weet je wat ik me afvraag?' zei Bouke.

'Geen flauw idee,' antwoordde Hans.

'De aantallenverhouding, klopt die? Zo'n lange rij mannen en maar één Vrij Nederland-lezer.'

'Goeie vraag,' erkende Raymond. 'Hoeveel procent van de mannen leest wel eens Vrij Nederland?'

'Dat stond in de briefing,' antwoordde Hans geërgerd. Van zo'n bureau mocht je toch verwachten dat ze de briefing bestudeerden? '17% leest ooit wel eens Vrij Nederland. Dus één op elke zes. Dat klopt ongeveer, dus. Je laat nu zes keer dat hamertje op een hoofd neerkomen en dat is prima.'

Bouke maakte een beweging alsof hij nog iets te berde wilde brengen, maar slikte het weer in.

'Zo,' begon Raymond af te ronden, maar Hans interrumppeerde hem.

'Ik heb bezwaar tegen die laatste kop, de Vrij Nederlandlezer. Moet dat nou echt een edel-Germaan zijn?'

Bij Hugo ontsnapte een lach.

'Ik heb een ander beeld van de Vrij Nederland-lezer,' vervolgde Hans, 'meer een intellectueel. Dit is zo'n Hans Borrebach-hoofd. Een tennistype. Weet je wel, die omslagen van de jongensboeken van vroeger. Bob Knapt Het Op. Weet je wel?'

Bouke knikte glimlachend, maar de anderen keken hem bevreemd aan.

'We gaan het nog eens bekijken,' stelde Raymond voor, 'het leek me geen Germaans type.'

Ze keken nog eens. De acteur die als laatste een tikje op het hoofd kreeg, leek een jonge versie van de Duitse jarenvijftigfilmheld Curd Jürgens. Een late dertiger die zo te zien veel aan zijn conditie deed, met glad blond haar en een knap maar uitdrukkingsloos gezicht.

'Ja, Hans heeft gelijk,' zei Hugo, 'de Vrij Nederland-lezer herken ik hier ook niet zo gauw in. Het is een beetje een Duits hoofd. En we zijn tenslotte een verzetsblad.'

'Waar halen jullie de modellen vandaan?' vroeg Hans. 'Engeland,' zei de

regisseur, ‘dat is de beste plek voor reclameacteurs. Hier in Nederland kunnen ze dat niet. Voor reclame heb je topacteurs nodig die naturel kunnen acteren. Wij gaan dus altijd naar Engeland.’

Vandaar die twee ton, dacht Hans.

‘Volgens mij hadden wij een bedoeling met de keuze van dit hoofd,’ zei de vrouw van de filmmaatschappij. Iedereen keek haar benieuwd aan.

‘Wij wilden juist niet het stereotiepe hoofd van de Vrij Nederland-lezer, maar een type dat anders was. De bedoeling van het filmpje is toch juist om nieuw publiek aan te trekken? Dan moet je ook een ander hoofd kiezen.’

Het was goed bedacht en haar collega’s knikten nadrukkelijk instemmend.

‘Toch vind ik dit een edel-Germaan, geen lezer van VN,’ herhaalde Hans koppig.

Hij was nu veranderd van Nieuwe Omzet in Lastige Klant, en zowel het reclamebureau als de filmmaatschappij had ruime ervaring in het bewerken van lastige klanten. De makkelijkste weg zou zijn dat ze nu kozen voor een ander hoofd om dat hamertje tegenaan te tikken, maar dat zou een heel onverstandige policy zijn. Een lastige klant zijn zin geven werkt negatief, want hij krijgt dan het gevoel dat hij het misschien beter weet dan het bureau. En daar huurt hij geen bureau voor in. Daarbij komt dat hij een volgende keer erop rekent wéér zijn zin te krijgen. En waar blijf je dan?

Maar afgezien van die tactische overwegingen was het natuurlijk ook simpelweg zo dat de makers van het spotje heilig geloofden in de juistheid van hun keuze en geen haar op hun hoofd piekerde erover om die te veranderen vanwege de bezwaren van zo’n klant.

‘Ik stel voor dat we er nog eens over nadenken,’ zei Raymond diplomatiek.

‘Misschien kan de filmploeg nog eens kijken naar opnamen van andere acteurs die in stock zijn. Vanwege de tijdsdruk moeten we natuurlijk wel verdergaan met monteren en het geluid. En als we weer naar Engeland moeten voor nieuwe opnamen, heeft dat natuurlijk budgettaire consequenties.’

Hij keek Hans even indringend aan achter zijn ronde brillenglazen. De sfeer was bekoeld en Hans begon zich een beetje schuldig te voelen. Wat een leuke middag had kunnen zijn, met als apotheose het heffen van een glas op het welslagen van de tv-campagne, had hij nu veranderd in een wat knorrig afscheid. Hij zag de regisseur zonder groeten vertrekken, gevolgd door de slimme dame en zijn twee assistenten. Eugene en Richard gaven hem wel een hand en Raymond deed de Weekbladpers-delegatie uitgeleide met een

hartelijk 'Ik spreek je morgen' tegen Hugo.

Dat was slim van Raymond, want strikt genomen was Hugo de eigenlijke opdrachtgever, bedacht Hans met grote hekel, hijzelf was alleen de vervelende baas. Hugo had het budget van de wervingsafdeling onder zijn hoede en mocht als hoofd van de promotieafdeling zelfstandig beslissen. Als directeur kon je aangeven dat je het een foute beslissing vond, maar die tegenhouden of terugdraaien was een stap te ver. Dan ging je echt een conflict in.

'Wat vinden jullie ervan?' vroeg hij aan Bouke en Hugo toen ze buiten stonden. Bouke haalde zijn schouders op.

'Voor mij maakt het niet zoveel uit,' zei hij, 'als er maar geregeld 30 seconden Vrij Nederland-reclame op de televisie komt. Dat geeft de adverteerders het gevoel dat er iets gebeurt met VN.'

'En jij?' vroeg Hans aan Hugo.

'Ik vond het wel aardig,' zei hij en begon te lachen. 'Dat meisje redde zich er slim uit. En ze had wel een punt vond ik.'

Hans knikte en gaf het op. Toen hij maanden later het spotje op de televisie zag, viel het hem mee. Zeker nu hij wist dat het eigenlijk een Engelsman was. En er kwamen maar een paar brieven binnen van boze vrouwen. Hij bleef wel geregeld vragen wanneer het bureau nu eens af zou komen met de printcampagne die naast de dure tv-spot ontwikkeld zou worden op hetzelfde thema.

Telkens keek Raymond hem met een verbaasde blik aan. Printcampagne? Bij de vertoning van het spotje aan de hoofdredactie had Hans geopperd dat het misschien ook vertoond kon worden voor of na de uitzending van Theo van Gogh op de lokale Amsterdamse omroep.

Joop van Tijn reageerde als door een slang gebeten: 'Dat kan je niet doen, Hans. Van Gogh heeft in Het Parool zulke rottingen over Martje Breedt Bruyn geschreven. Het is een klootzak.'

Hans was verbaasd, maar na het lezen van een column van Van Gogh kon hij zich de woede van Joop voorstellen. De intelligente, behendige, charmante interviewer die hij van de televisie kende, bleek als schrijver een rabiate scheldkanonnier te zijn die ongeleide projectielen afschoot. Hij liet het plan vallen.

Van Rinus kreeg Hans enkele weken nadat hem het tvspotje getoond was, een bittere brief: *'Beste Hans, je moet het me maar niet kwalijk nemen. Ik kom met een voorstel om als slogan in de advertentie iets te zeggen van: VN lees je*

met je hersens, en variaties daarop. Nee hoor, onzin. Maar dan komt Bright Involvement ermee en is het ineens een schitterend uitgangspunt. Met je hersens! Dat we daar niet op gekomen zijn. Dan ga ik toch een beetje verwilderd naar huis.'

Toch maar goed dat hij vorig jaar een hangmapje 'Rinus' had aangelegd. Hij zocht de stukken over de slagzindiscussie bij elkaar en schreef terug: *'Beste Rinus, wij hebben allebei slagzinnen bedacht met het hersen-idee maar kwamen er eind 1988 niet uit. In de briefing van het reclamebureau heb ik dit hersen-thema uiteraard weer vermeld en Bright Involvement heeft er "Je ziet/hoort zo wie VN leest" van gemaakt. Het is dus niet een nieuw idee waar we nu plotseling mee weglopen, het is gebaseerd op jouw en mijn oude idee. Hartelijk dank daarvoor!'* Het zou Rinus ongetwijfeld niet tevreden stemmen, maar Hans wist hoe moeilijk de hoofdredacteur het in deze tijd had. Op zeer vertrouwelijke basis had hij twee stukken ontvangen waarin Rinus en Joop uitlegden wat ze met het nieuwe magazine wilden. Het kwam eigenlijk neer op een verhuisschema van de krant, het kleurkatern en de boekenbijlage naar de 88 pagina's van het nieuwe blad. Geen nieuwe elementen, behalve dat de boekenbijlage nu de Republiek der Letteren zou gaan heten. Mooie titel, vond Hans, en hij was blij dat er tenminste voortgang zat in de redactionele planning van de overgang naar het magazine. Maar plotseling was Joop van Tijn verdwenen, ziek thuis. Officieel ziek meldden de redacteurs van Vrij Nederland zich vrijwel nooit, want Rinus was van mening dat je het redacteurschap eigenlijk niet kon zien als een dienstverband. Je was niet 8 uur per dag redacteur, je was redacteur voor het leven, 24 uur per dag en de hele week door. Ook als je ziek was bleef je redacteur en je ziek melden had dus geen zin. Af en toe drong Connie Boekweit, de personeelsfunctionaris, er op aan dat een redacteur die langdurig geblesseerd was, in de ziektewet plaats zou nemen, zodat het bedrijf compensatie zou krijgen voor de gemiste werkdagen. Dat deed Rinus dan braaf. Ook Hans had al een paar keer gewezen op de stevige bedragen die het bedrijf ontgingen als journalisten zich niet ziek meldden. Maar Joop in de ziektewet, dat ging te ver. Hij verbleef thuis en het was Hans niet duidelijk wat er aan de hand was. Was Joop in een depressie geraakt bij het uitwerken van het verhuisplan? Dat leek niet onwaarschijnlijk, gezien zijn grote liefde voor de krant. Rinus hield zich op de vlakte, toen Hans ernaar vroeg. 'Het komt wel goed,' zei hij, en nam intussen Joops taken waar naast zijn eigen drukke werk als hoofdredacteur en rubriekenschrijver. Zo'n pissig briefje

over Bright Involvement, als Rinus daar stoom mee kon afblazen, gunde Hans hem dat van harte.

Het hinderde hem wel dat hij geen enkel middel had om erachter te komen wat zich in de boezem van de redactie afspeelde. Een aantal van de redacteuren kende hij uit het café en uit de tijd dat hij in het CWV-bestuur zat. Maar bij hen stiekem informeren wat er aan de hand was met Joop, gaf geen pas. Als uitgever moest hij afstand houden van de redactie. Hij hoopte in stilte dat Theo, die op de Raamgracht dichterbij in de buurt van Rinus en Joop zat en weinig last had van dit soort scrupules, er wel achter zou komen. Maar ook Theo kreeg de informatie niet los.

Ze konden alleen maar hopen dat Joop tijdig tot de conclusie zou komen dat er aan het magazine niet te ontkomen viel, en terug zou komen om dat blad tot stand te brengen.

hoofdstuk 16

Pensioen voor Renate

‘Ik ben hier alleen doorgeefluik,’ zei Rinus, ‘het gaat om Renate. Zij dacht altijd dat ze tot haar laatste snik zou kunnen schrijven en geld verdienen. Maar nu begint ze zich ongerust te maken over haar pensioen. Ze denkt dat dat veel te laag zal zijn om van rond te komen.’

Hans voelde protest in zich opkomen.

‘Dat is een beetje haar eigen schuld,’ zei hij voorzichtig. ‘Ze wilde altijd als freelancer werken en dan verdien je extra, maar je moet wel zelf zorgen voor je pensioen.’

‘Ik weet het,’ knikte Rinus. Als geen ander kon hij meegeven in gesprekken.

‘Het is ook maar een verzoek,’ voegde hij eraan toe.

‘Ze is in vaste dienst genomen toen ze ms kreeg,’ vervolgde Hans, ‘maar dat is pas een jaar of tien geleden gebeurd. Dan bouw je niet veel pensioen op. Hoe oud is ze nu, denk je?’

Rinus deed wat rekenwerk in zijn hoofd. Hij had dertig jaar geleden samen met Renate in de redactie van het studentenblad *Propria Cures* gezeten en wist uit die tijd hoeveel ouder of jonger zij was dan hijzelf.

‘Ze moet nu zestig zijn,’ zei hij, ‘misschien nog negenenvijftig.’

Hans knikte. ‘Ik zal het met Theo overleggen,’ zei hij.

‘Alvast bedankt.’ Hummend ging Rinus de kamer uit.

Hans kende Renate wel en had grote bewondering voor haar. Ze bestond voor haar Tamar-columns en deed niets anders dan de hele week met overgave toeleven naar haar volgende stuk. Dat kon kort of lang zijn, een vervolg op eerdere discussies of een nieuw betoog. Maar altijd goed geschreven met de natuurlijke vlotheid die schrijvers als Multatuli en Du Perron ook hadden. Hans zag haar wel eens bij feestjes uit de *Propria Cures*hoek. Zij was altijd in discussie en meestal ook aan het woord, op stellige toon. Als je volhield, wilde ze ook weleens luisteren en keek je daar aandachtig bij aan, met grote

expressieve ogen. Als ze liep bewoog ze als een kalf dat voor het eerst op z'n benen staat, onwennig en intuïtief.

De enige keer dat Hans ooit in een literaire jury had gezeten, was dat om samen met HP-recensent Aad Nuis en schrijver Jan Donkers aan Renate de Multatuliprijs 1979 toe te kennen voor Niets te verliezen en toch bang, haar prachtige boek over verdriet en vertwijfeling bij een echtscheiding.

Zowel Aad als Jan als Hans was ex-redacteur van Propria Cures en Aad zelfs de vorige ex-echtgenoot van Renate. Even hadden ze getwijfeld of het wel kon: drie oud-redacteurs van dat blad die een andere oud-redacteur een grote literaire prijs toekennen. De enige concurrent was De renner van Tim Krabbé, maar die kwam ook uit PC, dus dat maakte niet uit. Ze kozen voor Renate en het was zo evident een goede keus, dat beschuldigingen van vriendjespolitiek achterwege bleven.

Een paar jaar eerder had Renate multiple sclerose gekregen, een ziekte waarover ze lang zweeg in haar columns. Ze vroeg in 1979 wel aan de toenmalige directie van de Weekbladders om in vaste dienst genomen te worden, zodat ze bij ziekte of invaliditeit verzekerd was. Toen fietsen niet meer ging en lopen ook moeilijk werd, vatte ze het plan op om te leren autorijden. Hans had van een kennis die Renates rijlessen regelde gehoord waarom dat niet gelukt was. Elke keer als ze les had, ging Renate in discussie met de rij-instructeur over het nut en de noodzaak van sommige verkeersregels die zij onzinnig vond en waar ze zich niet aan wilde houden. Na een paar lessen haakte de instructeur af en moest Renate een nieuwe rijkschool hebben. Na de derde instructeur trok ze zelf de conclusie dat het onbegonnen werk was en ging over op een kleine invalidenwagen waarvoor geen rijbewijs nodig was. Het vehikel kon maximaal 30 kilometer per uur rijden, maar wie Renate zag scheuren over de Kloveniersburgwal op weg naar Vrij Nederland, zou gezworen hebben dat het veel harder ging. Hans zag als hij naar de Raamgracht liep het rode autootje geregeld geparkeerd staan op de stoep van het pand, waar het eigenlijk niet mocht staan.

Eén keer zat Renate erin en ze riep hem toe: 'Hans. Kom erbij!' Met een grote zwaai wierp ze het dak van het autootje omhoog en onthulde een tweede zitplaats. Toen Hans behoedzaam was gaan zitten, gooide Renate het dak weer dicht en plotseling zaten ze met z'n tweeën in een knus tentje. Bij Renate hoefde je nooit iets te zeggen, zij deed het woord en het werd nog gezellig in dat kleine autootje op de stoep.

Eenmaal gewend aan gemotoriseerd vervoer kocht Renate later een klein

invalidenwagentje waarmee ze in huis en op de VN-redactiekonrondkarren. De laatste keer dat hij haar had gezien, was alweer enkele jaren geleden, op de traditionele nieuwjaarsbijeenkomst van Vrij Nederland. Traditiegetrouw speeche Rinus en hij deed de grap over Napoleon die altijd rode jasjes droeg in de oorlog om te voorkomen dat zijn manschappen het zouden zien als hij onverhoopt gewond raakte. Waarmee, zei Rinus, verklaard was waarom Hitler altijd in het bruin gekleed ging. Het traditionele slot van zijn speech was: als je hier iemand ziet die je niet kent, ga op hem af en vraag: wie ben jij en wat doe je bij Vrij Nederland.

Iedereen kende iedereen hier, dus dat gebeurde nooit.

Te midden van de druk koutende redactiekliedjes en loslopende freelancers zag Hans ineens Renate wat verloren zitten op haar rijdende stoeltje. Ze keek omhoog, ze was ineens te klein geworden om mee te kunnen praten. Hans herinnerde zich dat ze vroeger altijd zo op mensen inpraatte dat die voordat ze het wisten letterlijk tegen een muur gedrongen waren. Het was hem zelf ook weleens overkomen, Renate was altijd vol vuur. Hij besloot naar haar toe te gaan maar zag dat Rinus hem al voor was. En die hoefde ook minder diep te bukken. Even later liep hij tegen zijn traditionele gesprekspartner, detectiverecensent en -schrijver Theo Capel aan en praatte met hem de tijd vol. Het was de laatste keer dat hij Renate zag, ze kwam steeds minder buitenshuis.

Vermoedelijk had ze niet gedacht ooit haar pensioen te halen, maar nu ze zestig was begon die mogelijkheid te dagen. En met maar een paar jaar pensioenopbouw zou dat inderdaad een schraal bestaan zijn.

Diezelfde middag bracht Hans het bij Theo ter sprake.

‘Ja, daar kunnen we echt niet aan beginnen,’ zei deze beslist, ‘als we nu voor haar een pensioenverzekering moeten inkopen, gaat dat tonnen en tonnen kosten. Dat kan ik niet verantwoorden.’

Hans knikte, hij zag ook zo gauw geen oplossing.

‘Maar moet het met een pensioenverzekering?’ probeerde hij nog. ‘We kunnen haar toch gewoon een pensioenuitkering geven als ze vijfenzestig is?’ Theo begon te lachen.

‘Ja, hoe wil je dat doen?’

Hans stommelde verder. ‘Gewoon, we beloven haar dat ze een fatsoenlijk inkomen krijgt na haar vijfenzestigste. Als ze nog af en toe een stukje schrijft, is dat meegenomen, maar het hoeft niet.’

‘En de Weekbladpers krijgt de inkomsten van haar boekjes!’ Theo begon

warm te lopen voor het idee. Maar na even nadenken schudde hij toch het hoofd.

‘We kunnen toch niet een volgende directie opzadelen met zo’n financiële verplichting? Je kunt het niet eens kwantificeren! Wie weet hoe oud ze wordt.’

En toen vond Hans het goede argument.

‘Theo, wat voor risico lopen we nou helemaal? Renate heeft multiple sclerose! Als ze de vijfenzestig haalt is het een wonder. Als we haar deze toezegging doen, hoeft ze zich niet ongerust te maken over haar oude dag en het kost het bedrijf vermoedelijk niks. Of hooguit een paar jaar salaris. En dat heeft ze wel verdiend.’

Het was wel cynisch om erop te rekenen dat Renate de vijfenzestig niet of krap zou halen, maar het haalde Theo over de streep.

‘Oké, we doen het zo. We bieden haar 75 à 80% van haar laatstgenoten salaris aan. Schrijf jij de brief?’

Hans schreef de brief en woog elk woord op een goudschaaltje.

En na een paar keer heen en weer faxen met Theo stond er:

Beste Renate Rubinstein,

De hoofdredactie van VN attendeerde ons erop dat jij je zorgen maakt over je inkomsten na het bereiken van de aow-leeftijd.

Volgens de nieuwe pensioenregeling zal je pensioen ongeveer f 15 800 bruto per jaar bedragen. Daarnaast ontvang je de aow-uitkering die nu f 14 498 bruto bedraagt. De oorzaak van het niet hoge pensioenbedrag is duidelijk: je bent per 1/1/1979 in vaste dienst gekomen, en pas vanaf dat tijdstip zijn je pensioenrechten opgebouwd. Voor die tijd was je formeel gezien ‘freelance’. Die status had voordelen (geen aftrek voor sociale verzekeringen en pensioenpremie, alle inkomsten uit bundeling van je columns), maar daartegenover stond dat je dan geacht werd zelf enige ouderdomsvoorzieningen te treffen. Bij je indiensttreding in 1979 is vervolgens voor jou de uitzondering gemaakt dat je het volledige copyright behield op je columns, zodat inkomsten uit bundeling geheel aan jou ten goede zouden blijven komen.

Het bovenstaande is een strikt zakelijke weergave van de situatie.

Daar hoort ook de vermelding bij dat het onmogelijk is om met terugwerkende kracht een hoger pensioen voor je in te kopen. Dat is heel duur en schept een precedent dat wij niet voor onze rekening kunnen nemen. Maar het is natuurlijk heel duidelijk dat jouw betekenis voor VN een grote

morele claim op de uitgeverij legt om ervoor te zorgen dat jij na je 65-ste een behoorlijk inkomen blijft genieten.

Een absolute juridische verplichting op dit punt kunnen wij niet aangaan, maar we nemen ons voor te zorgen voor een onverplichte aanvulling op je totale nettojaarinkomen. Daarbij gaan we ervan uit, dat in het algemeen 75 à 80% van het laatstgenoten netto besteedbaar inkomen als pensioenregeling redelijk gevonden wordt (aow telt hierbij mee). We zullen te zijner tijd met je overleggen hoe dit, rekening houdend met de op dat moment geldende algemene en bijzondere omstandigheden, gerealiseerd kan worden. Hopelijk is hiermee je zorg weggenomen.

Met vriendelijke groeten,

Hij las de brief nog een keer over. Deze voorzichtige toezegging was de enige formulering die Theo aandurfde. Het woord 'onverplicht' zette alles natuurlijk weer op losse schroeven en Hans gruwde van tegenstrijdige teksten. Maar om het fiat van de algemeen directeur te krijgen, was dit nodig. Een niet erg warme brief al met al. Zou hij nog de beste wensen voor een mooi 1990 eraan toevoegen? Nee, dat zou misschien geheel verkeerd vallen. Hij zond de brief weg en andere zaken slokten hem op.

Een paar weken later ontving hij een briefje van Renate:

29 januari 1990

Beste Theo, beste Hans,

Dank voor jullie brief van 22dec. 1989. Ik heb er niet eerder op gereageerd omdat jullie termen aan de vage kant zijn.

Ik begrijp dat er geen 'absolute juridische verplichting' is of dat jullie die niet kunnen aangaan, maar dat jullie '75 à 80%' van mijn salaris willen betalen inclusief de aow. Hoe dat dan precies zit? Word ik geacht na mijn 65ste niet meer te werken? En hoe zit het dan eigenlijk met mijn ziekteverzekering?

Al die dingen vind ik t.z.t. nog wel uit, maar ik zou het waarderen als jullie het eens kunnen worden over of het nu 75 of 80% is? (Inclusief aow?) Voor pensioen en aow betaal ik nu al en van mijn inkomsten bij VN kan ik niet rondkomen. (Invaliditeit kost geld, geloof mij maar.) Dus als het kan wil ik nadere opheldering over wat ik in 1994 ongeveer precies van jullie krijg? Waarschijnlijk ben ik dan al dood en zijn jullie overal van af. Maar stel dat... daar schreef ik de hoofdredactie over.

Vriendelijke groet van Renate

P.S. De bundeling van columns heeft nooit veel geld opgebracht. Mijn extra-

inkomsten dank ik aan de twee boeken die ik schreef en die niet in VN hebben gestaan. Ook dank ik zowel het Israël- als het Chinaboek aan Avenue dat mij Avenue dat mij...

Hans zag dat Corry Smits hem een fotokopie had toegestuurd, de brief was bij Theo binnengekomen. Corry had vergeten de achterkant van de brief te kopiëren, waar Renate vermoedelijk het restant van de zin op had getikt.

‘Avenue dat mij op pad stuurde’ zou er wel hebben gestaan.

De ergernis over de directiebrief spatte ervan af en Hans kon haar geen ongelijk geven. Misschien moest hij het nog eens wat beter uitleggen. Maar voordat hij daaraan toekwam volgde een tweede brief:

13 februari 1990

Beste Theo en Hans,

Vandaag heb ik mijn accountant jullie brief betreffende mijn pensioen laten lezen. Hij vond het een genereus aanbod. Dus nu heb ik het gevoel dat ik niet genereus genoeg geweest ben in mijn antwoord. Weest zo lief en vergeef mij dat. (Hier zit een t te veel of te weinig in, maar ik kan geen keus maken.)

De reden is dat ik alleen leef, niemand heb om zo 'n brief aan te laten lezen en daardoor op nutteloze wijze op mijn hoede ben. Een duidelijke oudemensenkwaal.

Bij deze dus mijn dank voor jullie aanbod, hartelijke groet,

Renate Rubinstein

Met smaak las hij het briefje nog eens door. Zelfs in die paar zinnnetjes kon je lezen hoeveel taalgevoel Renate had. Het stemde tot tevredenheid dat hij en Theo haar ongerustheid weg hadden kunnen nemen. En hoe groot was het financiële risico helemaal? Nul, bleek negen maanden later. Op 28 november 1990 liepen Theo en hij in een grote menigte achter haar kist naar een mooie plek op Zorgvlied. Vijf dagen eerder had ze afscheid genomen van haar zus Gerda en neef Maurits en haar laatste drank gedronken. De wereld werd een stuk stiller.

hoofdstuk 17

Primeur

Aukje Holtrop was een hoog gebouwde Friezin, met een vriendelijk, uit lichtroze boetseerklei gekneed hoofd. Ze woonde in dezelfde straat als Hans en geregeld zag hij haar met grote snelheid voorbijfietsen, op weg naar de redactie. Een enkele keer kwam ze voorbij terwijl hij net zijn fiets van het slot haalde. Met een zwaai was ze alweer verder en de ene keer dat hij probeerde haar bij te houden, was ze aan het eind van de straat al op royale afstand.

Aukje maakte met een aantal anderen de Blauw Geruite Kiel, een onderdeel van Vrij Nederland gericht op de kinderen van de lezers. Het nieuws van de week werd erin uitgelegd en Willem Wilmink en Karel Eykman schreven er de cabaretseke verzen in die ook tv-kinderprogramma's als de Stratemaker Op Zee Show, J.J. de Bom voorheen de Kindervriend en Het Klokhuis verrijkten, op muziek gezet door Harry Bannink. Hans' beide zoons kenden veel van die liederen uit hun hoofd, met als favoriet Wilmink's Honden, poep niet op ons voetbalveld Daar hebben wij narigheid van. Als je moet schijten, met alle geweld, Doe het thuis, in de koekenpan.

De koe-oe-oe-kenpan dreunde door het huis als de plaat op stond.

Hans had Aukje en Karel Eykman jaren geleden een keer ontmoet toen zijn idee van een Kinderleesblad bij de Weekbladpers-directie op de shortlist van mogelijke nieuwe uitgaven was gekomen en de twee Blauw Geruite Kiel-medewerkers gevraagd werd hun mening erover te geven.

Hans had benadrukt dat het blad dat hij in gedachten had, absoluut geen opvoedkundige pretenties zou moeten hebben zoals de Blauw Geruite Kiel, dat naar zijn idee bol stond van de goede bedoelingen. Het leesblad zou gewoon avonturenverhalen moeten bevatten, zoals de kinderen zelf het liefst uit de bieb haalden. Een minimum aan plaatjes, gewoon een tekstblad.

'Vind je de Blauw Geruite Kiel opvoedkundig?' vroeg Aukje verbaasd. In haar stem was een zweem van een Fries accent te horen.

‘Ja, is het dat dan niet?’ Op zijn beurt was Hans verbaasd, de moderne didactische bedoelingen dropen toch van de pagina af?

Vervreemd gingen ze uit elkaar, het Kinderleesblad kwam er niet. Maar nu, vijf jaar later, kwam Aukje met twee jonge mensen op bezoek om een eigen plan voor te leggen. De Grote Klok zou het blad gaan heten, een nieuwskrant voor jongeren van pakweg tien tot zestien jaar.

‘Ja, jongeren, ik vind het zo’n rotwoord,’ zei Aukje. ‘Jeugd kan je ook zeggen, ook al zo’n onnozel woord.’

‘Jonge mensen?’ probeerde Hans.

‘Ook niks,’ zei Aukje, ‘jonge lezers is misschien het best.’

Praten met Aukje vergde grote oplettendheid, omdat zij al pratend zichzelf voortdurend corrigeerde, relativeerde, verduidelijkte.

‘Denken jullie aan een echte krant?’ vroeg Hans.

‘Nou ja, een echte krant... Het is hoe je het bekijkt. We gaan uit van een wekelijkse verschijning. Dus in die zin is het geen krant. Tenminste wanneer je krant definieert als dagblad. Het wordt dus geen dagblad. Nou ja, als dat zou kunnen natuurlijk liever wel, maar wij gaan ervan uit dat dat geen haalbare kaart is. Haalbare kaart, ook alweer zo’n mode-uitdrukking. Net als kortsluiten. Kunnen we dat even kortsluiten? Je hoort het steeds vaker, het valt mij soms ook uit de mond. Daar gaan we dus erg op letten in De Grote Klok, goed taalgebruik.’

‘We denken aan een weekkrant,’ zei de jonge man die Aukje meegenomen had. Hij heette Otto Richter en werkte bij een ideële bank. Hij had de berekeningen gemaakt die het drietal bij zich had. De derde van het trio was een jong meisje, Saskia Valk. Ze deed kennelijk mee, maar wat haar rol was werd Hans niet duidelijk. Praten hoorde daar niet bij, ze zweeg. Misschien was het haar rol jong te zijn.

‘Ik vind het een leuk idee,’ zei Hans. ‘Maar wel lastig. Losse verkoop kun je vergeten, kinderen, sorry jongeren, komen niet in de kiosken. Ze krijgen hun Donald Duck of Kijk met de bladenman thuis. Het moet dus een abonnementenblad worden. En elk abonnement moet je twee keer verkopen: de kinderen, de jongeren moeten het willen lezen en de ouders moeten het willen betalen. Want uit het zakgeld doen ze het natuurlijk niet. Het zal toch minimaal een anderhalve gulden per nummer kosten, zeg zeventig of tachtig gulden per jaar. Misschien zou je kunnen denken aan collectieve abonnementen aan scholen. Dan heb je geen portiekosten, kun je elke week een pakket afleveren.’

‘Nee, dat willen we niet.’ Aukje kon glashelder zijn. ‘Dan wordt het meteen weer een verplichting, leerstof. Met z’n allen klassikaal de jeugdkrant lezen. Tegen heug en meug. Doen we niet. Nee, het moet individueel zijn. En leuk om te lezen. Een leuk blad. Nou ja, leuk, dat klinkt weer zo cabaretesk. Het wordt natuurlijk geen grappig blad. Boeiend is beter. Of onderhoudend. Maar dat klinkt weer zo, nou ja.’

‘Er is een voorbeeld in Engeland,’ zei Otto Richter. Hij was keurig in het pak gestoken, had zelfs een scheiding in het haar en een das om. Hoe oud zou hij zijn? Een jaar of tweeëntwintig, drieëntwintig schatte Hans. Een jonge idealist bij een idealistische bank.

‘Ja, het heet Early Times,’ zei Aukje, ‘en er komt een concurrent aan die Indy gaat heten, uitgegeven door de Independent. Ik ben bij de redactie van Early Times geweest, en er heel opgewekt vandaan gekomen. Jonge enthousiaste mensen, leuk blad.’

‘Oplage?’ vroeg Hans.

‘50 000,’ zei Otto.

‘Hm,’ zei Hans. Hij dacht na. Hoeveel groter zou de bevolking van Engeland zijn? Vier keer zoveel? Dan zou De Grote Klok op 12 500 uitkomen. Wel erg weinig. ‘Je moet het door 3,5 delen, als je de bevolkingsomvang in aanmerking neemt,’ zei Otto, ‘dan kom je op een oplage van 14 000 à 15 000. Maar let wel, in Engeland is de situatie heel anders, lezen kinderen ook veel minder.’

Een maand later was het rond. Hans had er zin in, Theo had er zin in, het CWV-bestuur was enthousiast en het plan werd unaniem door de ledenvergadering aangenomen. De streefoplage was 20 000, dan zou het blad winst maken. En met een kleine miljoen leerlingen in het voortgezet onderwijs zou dat moeten kunnen.

Het zou een krant van twintig pagina’s worden op tabloidformaat, met buitenlands en binnenlands nieuws, ingezonden brieven, sport, economie, wetenschap, computernieuws, natuur & milieu, kunst, amusement, een strip en een feuilleton van Jan Terlouw. De buitenste vier pagina’s zouden kleur hebben. Vorig jaar had NRC voor het eerst een kleurenfoto gepubliceerd, vanwege de kosten was het sindsdien in krantenland een zeldzaamheid gebleven. Maar een jeugdblad zou meer schwung moeten hebben dan de saaie volwassenenlectuur, en wekelijks wat kleur op de voorpagina leek een voorwaarde.

‘Het wordt geen Kinderen voor kinderen,’ verklaarde Aukje tegen de pers.

‘Het blad wordt geschreven door professionele journalisten. Maar er komen wel twee pagina’s waarbij jonge lezers onder leiding van de redactie een reportage maken of een interview doen. De Persploeg noemen we dat. En lezers kunnen onderwerpen indienen die ze graag uitgezocht willen hebben. Daar sturen we een ouwe journalistieke rot op af. En elke week hebben we een beluurtje. Kunnen de lezers hun vragen en suggesties rechtstreeks aan de redactie kwijt.’

Het was voor het eerst sinds 1982, toen Sport International startte, dat de Weekbladpers een nieuw blad begon. Wat moet er allemaal gebeuren als je een nieuw blad begint? Niemand wist het meer, de start van SI was al zo lang geleden.

Hans dacht aan een opmerking van Rinus, enige tijd geleden: ‘Ergens in dit gebouw zit iemand die elke week iets doet, een knop omzet of een papier invult of een telefoontje pleegt. En op een dag gaat hij met pensioen of gewoon op vakantie en vergeet dit taakje over te dragen. En dan verschijnt plotseling ons blad die week niet. Dat éne dingetje is niet gebeurd en de raderen zijn stil gaan staan.’

‘Ja, dat is de wet van Murphy,’ antwoordde Hans, ‘als er iets mis kan gaan zál er ook iets misgaan. Daar doe je weinig tegen.’ Rinus haalde zijn schouders op, maar Hans zag dat hij er geen genoegen mee nam. Hoe kon de uitgever van zijn blad dat nou zo achteloos zeggen: daar doe je weinig tegen. ‘We kunnen het hele proces een keer vastleggen,’ opperde Hans om hem tevreden te stellen, ‘vanaf de twinkeling in het oog van de redacteur die een onderwerp bedenkt tot het moment dat het blad in de bus van de abonnee valt of in de kiosk komt te liggen. We inventariseren alle handelingen en leggen vast wie dat doet. Dat stoppen we in de computer en die checkt wekelijks bij iedereen of hij gedaan heeft wat hij moest doen. Dan wordt Joop dinsdag om acht uur door de computer gebeld of hij de laatste kopij meegegeven heeft aan de koerier.’

Rinus keek hem schattend aan. ‘Ik ben benieuwd,’ zei hij en liet het erbij. Het maken van een elektronisch systeem om alle fasen van de productie van een blad te checken was verre toekomstmuziek, wist hij ook.

Dat Rinus gelijk had met zijn veronderstelling merkte Hans toen hij op een middag telefoon kreeg. ‘Ja sorry,’ zei de receptioniste van de Raamgracht, ‘Theo is er niet en Kees is ook weg en ik heb hier iemand bij de Belgische grens met een probleem. Het gaat over VI.’

‘Verbind maar door,’ zei hij.

Met veel geruis kreeg hij een vrachtwagenchauffeur aan de telefoon die 4 000 Voetbal Internationals naar het Vlaamse verdeelcentrum moest brengen.

‘Maar ik mis het formulier C4003,’ zei hij, ‘nee sorry, 3004.’

‘Nou, dat heb ik niet voor u,’ zei Hans, ‘ik heb ook geen flauw idee wat het is.’

‘Ja, mij kan het niet schelen,’ zei de chauffeur, ‘maar zo kom ik de douane niet voorbij. Zal ik ze maar terugbrengen?’

‘Ho ho, niet zo snel,’ zei Hans haastig. In gedachten zag hij Kees exploderen als hem het nieuws bereikte dat vi deze week niet in België te krijgen was.

Maar wie zou kunnen weten waar dat document was? Hij belde Joop Verhaar, de administrateur, en legde het uit.

‘O, daar weet ik wel raad op,’ zei Joop, ‘geef hem maar aan mij.’

Later belde hij. ‘Ja, dat document C3004, dat maakt Koen op de boekhouding altijd en als hij er niet is doet Hobbe het. Maar nu zijn ze allebei weg, de een ziek en de ander met vakantie. Dus vandaar. Daar doe je weinig tegen. Maar ik heb het nu gefaxt en het is oké.’

Ach, de fax, het grootste wonder van deze eeuw. Sinds enkele jaren was het mogelijk een paar regels op een papiertje te krabbelen, dat in een apparaat te stoppen en dan kon er aan de andere kant van de wereld, maar ook dichterbij, binnen enkele seconden een kopie van je krabbels uit zo’n zelfde apparaat komen. Kopiëren op afstand was het eigenlijk. Teleportatie!

Nu kon het alleen nog maar met teksten op papier, maar één stap verder en je kon een mens 5 000 kilometer verder faxen. Hans had zelf nog geen gelegenheid gehad om iets waar dan ook naar toe te faxen, maar popelde om het eens te proberen.

De gebeurtenis met de lading Voetbal Internationals maande hem nu wel om heel nauwkeurig uit te zoeken wat er allemaal moest gebeuren als je een nieuw blad startte. Hij stuurde alle afdelingen het verzoek precies te beschrijven wat zij voor het blad zouden doen en welke gegevens ze nodig hadden. Het werd de ‘Checklist nieuwe bladen’, die hij een week later trots in het directieoverleg liet zien. Bijna zestig dingen moesten geregeld worden, variërend van drukcontract tot postbusnummer. Het issn-nummer stond op de lijst. Vermelding in Handboek voor de Pers. De naam deponeren. En de uac-code natuurlijk, de foeilelijke streepjescode die sinds enige tijd verplicht was en die de vormgevers altijd zo klein mogelijk op het omslag van hun blad plaatsen. Wekelijks checkte hij met de afdelingen wat er inmiddels van de Checklist was afgewerkt.

Intussen zocht Aukje haar redactie bij elkaar, behalve haarzelf nog vier personen. Matthias Boswinkel, die bij het blad vt-Wonen zijn brood verdiende, kwam als eindredacteur. Een lange, zwijgzame jongeman, type harde werker achter de schermen. ‘Wat doen we qua vormgeving?’ vroeg Hans aan Jan Lansinga. ‘Heb jij iemand over of kan Aukje zelf iemand gaan zoeken?’

‘Hm,’ zei Jan, ‘Reinier Tebont lijkt me wel een goeie. Die zit nu bij Vrij Nederland.’

Het klonk verdacht. Van Vrij Nederland een vormgever weghalen leek niet de makkelijkste weg.

‘Krijg je dan geen ruzie met Joop?’

Jan aarzelde. ‘Nou kijk,’ zei hij, ‘Reinier is een grappenmaker. En dat valt niet altijd goed. Je weet, de vormgevers moeten vaak wachten op Joop. En Reinier gaat dan dollen. En dat kan Joop niet hebben.’ Hans zag het voor zich. Joop had veel gevoel voor humor, maar niet als hij dodelijk vermoeid nog alles wilde eindredigeren voordat het blad naar de drukker ging.

‘Denk je dat Reinier het aankan?’ vroeg Hans. ‘Hij zou ook de basislay-out moeten maken. En veel tijd voor grappen zal er niet zijn bij de productie van de krant.’ Maar de kennismaking die hij en Aukje met Reinier hadden, nam hun twijfels weg. Hij was een kleine magere jongeman met rossig haar en dito baardje. Lichte blauwe ogen die voorzien waren van een rood randje, alsof hij chronisch te weinig sliep. Een kleine cynische glimlach stond aan zijn mondhoeken klaar om in actie te komen. Maar hij had er zin in en liet aan Aukje en Hans al enkele pagina’s zien die er heel krantachtig maar ook heel levendig uitzagen. Getweeën vertrokken de hoofdredacteur en de vormgever druk pratend uit zijn kamer en Hans keek ze tevreden na.

Marktonderzoeker Tom van Veer kwam even later binnen met de resultaten van een spoedonderzoekje dat hij had gedaan naar de mogelijke titels voor het blad. Behalve De Grote Klok hadden ze met vereende inspanning nog zes andere titels bedacht en aan een steekproef van tieners voorgelegd: Argus, Primeur, de Nieuwe Ster, De Vliegende Hollander, Vrijdag en De Nieuwe Krant. Na een minuut werd gevraagd welke van de zeven titels ze zich nog herinnerden. Ook konden ze aangeven welke titel hun het meest geschikt leek voor een jongerenkrant. Hans zag tot zijn genoegen dat de titel die hijzelf had ingebracht het best scoorde op beide punten. Hij was bang dat de jonge lezers een titel als De Grote Klok misschien te kinderachtig zouden vinden en had gezocht naar een volwassen naam. Primeur zou het blad nu dus gaan heten

want Aukje had zich bij voorbaat neergelegd bij de resultaten die de enquête zou opleveren. Eind oktober zou het blad voor het eerst verschijnen. Ruim een maand na de start van het nieuwe Vrij Nederland.

* * *

Langzamerhand begon hij er vertrouwen in te krijgen dat dat nieuwe VN-magazine er echt zou komen, in de eerste week van september 1989. Joop van Tijn was na enkele weken afwezigheid teruggekeerd en de productieafdeling had een dummy van het blad laten maken met voorlopig alleen kleurenadvertenties erin. Nu konden ze zien of adverteerders echt zo enthousiast zouden zijn als de advertentieafdeling hoopte.

Enige tijd geleden had Bouke peinzend opgemerkt dat zijn afdeling eigenlijk behoefte had aan een superverkoper, een man die in de reclamewereld status en contacten had.

Zijn voorganger Koos Jongeling was zo'n type geweest, maar Bouke voelde zich sterker op het administratieve en organisatorische vlak dan als pr-man. 'Zoek je misschien iemand zoals Sikke Bakker?' vroeg Hans. Sikke was de grote contactpersoon van het bureau Inter/View waar Bouke en Hans beiden gewerkt hadden. Later, toen het bedrijf naar de beurs ging, had Hans onverwacht het verzoek van het personeel gekregen om commissaris bij het bedrijf te worden en hij zat nu geregeld met Maurice de Hond en enkele andere commissarissen te vergaderen over de toekomst van Inter/View. Zo kwam hij ook Sikke Bakker weer tegen, een van de directieleden van het bedrijf en een aimabel mens. Als het echt moest kon Sikke zorgelijk kijken, maar het vergde veel inspanning van zijn gezichtsspieren die altijd op zonnig stonden.

Hij kon met genoeg vertellen over de tijd die hij als student en net afgestudeerde econoom had doorgebracht op de advertentieverkoopafdeling van Het Beste en dat bracht Hans op het idee dat Sikke misschien wel iets zou voelen voor een overstap naar de Weekbladpers. Hij had gemerkt dat Sikke en Inter/View wat op elkaar uitgekeken waren.

'Iemand als Sikke?' herhaalde Bouke. 'Ik kan het hem vragen. Maar hebben we daar geld voor? Hij verdient fors, daar bij Inter/View.'

'Ja, hij valt vermoedelijk helemaal buiten ons salarisgebouw,' zei Hans, 'maar je kunt hem misschien voor een deel van zijn tijd lenen van

Inter/View.’ Ze boften, Sikke wilde graag en kon parttime op uitleenbasis bij de Weekbladpers komen werken. Sikke kende iedereen en iedereen kende Sikke en in de kortste keren werden bijeenkomsten met adverteerders belegd die de dummy voorgeschoteld kregen met een enthousiast verhaal van Sikke. ‘Ze kicken erop,’ rapporteerde hij, ‘de advertenties krijgen bijna een posterformaat in dit magazine. Ze vinden het fantastisch!’

Dat was één zorg minder. De lezers van Vrij Nederland hadden minder enthousiast gereageerd toen hen door enquêteurs de dummy werd voorgelegd. Ze hadden een voorkeur voor de oude drie onderdelen van het blad. Ze waren eraan gewend en je kon met je partner het blad delen, de een de krant, de ander de boekenbijlage of de kleurenbijlage. Hans liet niet toe dat twijfels hem bekropen. Hij had uitgerekend dat in de maand van het verschijnen van het nieuwe magazine hooguit 4 200 abonnees het blad konden opzeggen, een twaalfde deel van het totaal van ruim 50 000. De rest zou nog twee tot elf maanden moeten wachten op het einde van hun lopende abonnement en hij hoopte dat de gewenning aan een nieuw uiterlijk dan had plaatsgevonden. Terwijl hij over deze risico’s zat te praten met Hugo Anderman en Egbert van Stekelenburg, de nieuwe bladpromotor van VN, viel hem ineens iets in.

‘Ik stel voor dat we de resterende maanden helemaal niets doen aan werving,’ zei hij. ‘Ook geen proefabonnementen meer. Dan zakt de abonnementenstand en als we straks met het nieuwe blad komen, dan moet het gek gaan als we niet toch een stijging kunnen rapporteren. Al was het alleen maar vanwege de jubileumkortingen.’

Hugo keek hem verbaasd aan.

‘Ik wist niet dat je het in je had,’ zei hij, ‘zo’n sluw plan.’ ‘Pienter boesook noemen ze zoiets in mijn geboorteland,’

zei Hans trots. ‘Pienter is pienter en boesook betekent bedorven. Een verdorven geest, dus.’

‘We zullen het niet verder vertellen,’ zei Hugo. Egbert staakte alle wervingsactiviteiten voor Vrij Nederland en de oplage zakte nog wat sneller dan voorheen.

hoofdstuk 18

De grote dag

Het was woensdag 5 september 1990. Week 36.

Toen Hans om acht uur opstond was hij al gespannen. Vandaag zou gebeuren wat hij nu ruim twee jaar voorbereid had. De twee boterhammen die hij 's ochtends doorgaans at liet hij staan, een glaasje sinaasappelsap ging er nog net in.

‘Moet je niet wat in je maag?’ vroeg Maja bezorgd voordat ze zelf op pad ging naar haar werk bij het maandblad Psychologie.

‘Ik krijg het niet naar binnen,’ zei Hans. Ze knikte begrijpend en gaf hem een zoen.

‘Sterkte!’

Toen hij op de fiets stapte om naar de Raamgracht te rijden, stond het stoplicht bij de kruising Willemsparkweg Van Baerlestraat op rood. Hij had het in al de jaren dat hij deze route reed nog nooit anders meegemaakt, al kon dat statistisch eigenlijk niet. Een tram reed voorbij. Lijn 12. Op de zijkant van de tram zag hij in grote letters staan ‘Van 3 naar 1’, met het logo van Vrij Nederland eronder.

Hans keek er gebiologeerd naar, de linkervoet op de grond, de rechterschoen op het fietspedaal, wachtend tot het licht op groen zou gaan.

‘Van 3 naar 1’, hij had er nog stevig tegen geprotesteerd toen het reclamebureau met het idee kwam.

‘Hoezo van drie naar één, dat zegt toch niemand iets?’

‘Vertrouw ons nou maar.’

Reclamebureaus konden zeer hardnekkig zijn als ze een idee verdedigden en Raymond Verwei van Bright Involvement was een pitbull. Hans had zijn verzet uiteindelijk maar opgegeven. Het was tenslotte hun vak en wie weet werkte het. Duur was het wel, zo'n week reclame op de tram vergde twintigduizend gulden.

‘Maar dan heb je ook wat,’ hoorde hij Raymond in gedachten nog zeggen en terwijl hij de tram nakeek moest hij de reclameman gelijk geven: alle trams die Amsterdam deze week doorkruisten, droegen deze boodschap en iedere Amsterdammer die de stad in ging zou het zien.

Het licht werd groen en hij fietste de Paulus Potterstraat in, op weg naar de onderdoorgang van het Rijksmuseum. Dit zou de spannendste dag van zijn leven worden. Vandaag, een week na de vijftigste verjaardag van het blad, zou VN voor het eerst uitkomen als jumbomagazine. De vorige week was geruisloos afscheid genomen van het oude VN. Het blad was jarig, het was opgericht op 31 augustus 1940, de verjaardag van koningin Wilhelmina. Maar het vijftigjarig bestaan werd pas volgende week gevierd. De krant zag er moe en afgeleefd uit, met onderwerpen als ‘Nederland slijt’ en ‘De ongelijke strijd van de stofzuiger tegen de mijt’. Op een binnenpagina werd uitgelegd dat het nummer van volgende week in een nieuw handzaam tijdschriftenformaat zou verschijnen. ‘In het huidige jargon ook “magazine-formaat” genoemd’, schreef de redactie met tegenzin. De Boekenbijlage van Carel Peeters en Beatrijs Ritsema zag eruit als elke week: vol degelijke analyses en recensies voor de serieuze boekenliefhebber. Het kleurkatern zoals de kleurenbijlage al dertien jaar hardnekkig genoemd werd, was gewijd aan ‘Overleven. Het halve bestaan van een nierpatiënt’. Ook al geen opwekkend onderwerp.

Hans had het nummer zonder te lezen in een map gelegd, iets om te bewaren voor de oude dag. Het komende magazine slokte al zijn tijd op. De drukoplage was drastisch verhoogd, en ook de omvang. Het blad zou – omdat het tegelijk diende als jubileumnummer – meer pagina’s tellen dan de standaard 88, en er waren zoveel advertentiepagina’s binnengestroomd dat de omvang steeds verder was toegenomen. ‘Ze geilen echt op dat grote formaat,’ zei Bouke Sikke Bakker na, ‘de advertenties knallen eruit, het zijn bijna affiches.’ Uiteindelijk was Hans uitgekomen op 128 pagina’s. Drukkerij Brouwer had gewaarschuwd dat bij meer dan 120 pagina’s het magazine misschien te dik zou worden voor de nietjes, maar Joop van Tijn had het weggewuifd: groots en meeslepend wilde hij leven! Met een bang hart was Hans akkoord gegaan. Bij de productie van dinsdagavond op woensdagochtend kon er nog van alles misgaan bij Brouwer. Papierbreuk kostte al gauw een paar uur, er kon ook bij het binden stagnatie ontstaan. En dat nietje! Maar gelukkig had hij langzamerhand genoeg ervaring om te weten dat er altijd oplossingen gevonden konden worden. Het belangrijkste

was dat er voldoende exemplaren beschikbaar waren om Aldipress in staat te stellen de Randstad te bevoorraden. Dat moest op woensdagochtend vroeg gebeuren en hij had Jan Lansinga gevraagd hem in elk geval even wakker te bellen als dat niet lukte.

Maar dat telefoontje was uitgebleven, het ging tot nu toe goed. Fietsend door de onderdoorgang van het Rijksmuseum dacht hij nog eens na over de beschilderde tram.

‘Van drie naar één, dat begrijpt toch geen hond?’ had hij tegen Hugo Anderman geklaagd, het hoofd van de lezerswerving, maar die reageerde schouderophalend. Hugo had nooit zin in ruzie met het reclamebureau, Hugo meed sowieso elk conflict.

Hans was eerder deze week wel uit zijn slof geschoten en dat zelfs tegen Rinus en Joop. Wekenlang hadden ze hem in onwetendheid gelaten over het omslag van het eerste nummer.

Het zou een etalageomslag worden, zoveel was duidelijk. De overgang van krant naar magazine mocht niet een te grote schok worden voor de notoire VN-lezer. Men was gewend aan een krant met daarin gevouwen de boekenbijlage en het kleurkatern. Traditioneel bestond de buitenste krantpagina uit een bovenstuk met een krantenkoppenmenu van wat men in de drie bladen kon verwachten. Zo’n zelfde krantenkoppenetalage zou ook het omslag van het nieuwe magazine zijn, was afgesproken. Bij het uittesten van VN in magazinevorm was de grootste angst van de lezers dat het blad oppervlakkiger zou worden, net zoals HP, een glossy met korte modieuze artikelen. En dat wilden de lezers absoluut niet. In zijn rapportage van dat onderzoek had Hans de redactie dringend aanbevolen het omslag van het magazine zoveel mogelijk te laten lijken op dat van de krant. Toen bleek dat Rinus en Joop niets anders van plan waren, gaf hem dat een gerust gevoel. In het weekend voordat het eerste nummer verscheen, vond de Uitmarkt plaats en Hugo was daar met zijn team. Ze zouden 200 000 leaflets uitdelen met een afbeelding van het omslag van het komende eerste VN-magazine en een wervende tekst.

Toen Hans – wandelend over het Museumplein – een exemplaar in handen kreeg schrok hij. Het afgebeelde omslag van de nieuwe VN bleek grote portretten te tonen van Pavarotti, Marguerite Yourcenar en Saddam Hoessein, een vreemde combinatie. Pavarotti nam het merendeel van de ruimte in beslag, Saddam Hoessein keek verbaasd naar hem en Marguerite Yourcenar wendde zich af, gehuld in een hoofddoek. Het was een rommelig dertien-in-

een-dozijnmagazinecover. Het leek Privé wel.

‘Wat is dit?’ vroeg Hans aan Hugo, zijn hartslag snel oplopend en zijn woede groeiend.

‘Dit is het omslag van het nieuwe VN,’ zei Hugo, ‘dat is via de redactie tot ons gekomen. Er waren twee varianten, één van Hans Labarda en één van Charlotte Fisch. Ik weet niet van wie dit is, maar Rinus en Joop hebben ervoor gekozen.’

‘Maar dit ziet er toch niet uit? En het zou een krantenkoppenetalage worden, geen afbeeldingenomslag. Daar hebben we het eindeloos over gehad. Waar slaat dit op?’

Hugo haalde zijn schouders op. Hij was oorspronkelijk afkomstig van de redactie en al wat Joop en Rinus deden was welgedaan.

Hans keek wanhopig over het Museumplein, het publiek was massaal opgekomen en dit was natuurlijk een unieke gelegenheid om de nieuwe VN onder de aandacht te brengen. Hij voelde zich in een hoek gedreven.

‘Laat ze maar vernietigen,’ zei hij tegen Hugo, ‘ik wil niet dat dit verspreid wordt.’

‘Meen je dat nou? Weet je wat dit kost?’ zei Hugo. ‘200 000 leaflets. Dat is een bak geld!’

‘Ja, maar met dit plaatje geef je een totaal verkeerd idee van wat het blad gaat worden. Dit is VN niet, godverdomme.’ Hugo keek hem verbaasd aan. Hans werd zelden zo zichtbaar woedend.

Ze stonden in de buurt van het stalletje van VN en Hugo liep erheen. Hans zag hem bladpromotor Egbert van Stekelenburg aanspreken.

‘Is hij gek geworden?’ hoorde hij Egbert boos roepen. Hij kwam van de vpro, waar ze evenmin een blad voor de mond namen als bij de Weekbladpers.

‘Misschien wel,’ zei Hans, naderbij komend, ‘maar dit is niet het VN dat we hier gaan promoten.’

‘De redactie bepaalt toch het omslag?’ vroeg Egbert. ‘Daar hebben wij toch niets over te zeggen?’

‘Nee, maar we hebben wel de afspraak gemaakt dat het een tekstomslag zou worden. Daar hou ik ze aan.’ Hij voelde dat Egberts stemming omsloeg. Een beetje stampij met de hoofdredactie leek hem wel spannend.

‘Maar wat moet ik met de studenten doen, die ze verspreiden?’

‘Betaal ze en stuur ze weg,’ zei Hans.

Hugo stond er zwijgend bij. ‘Ik stel voor dat we de exemplaren nog niet vernietigen,’ zei hij tegen Egbert, ‘misschien valt het dubbeltje nog de andere

kant op.'

Direct na het Uitmarkt-weekend belde Hans Theo. 'Moet je horen, Theo, ik heb je hulp nodig. Er is een omslag van VN gemaakt dat echt niet kan. Het ziet er niet uit. Hugo was al bezig ermee te werven op de Uitmarkt, maar dat heb ik gestopt. We moeten met Rinus en Joop overleggen en het hun uit het hoofd praten.'

Theo aarzelde. Hij had het omslag niet gezien, maar toen Hans het hem bracht schrok ook hij. Een halfuur later zaten ze tegenover Rinus en Joop in Rinus' grote kamer.

Het was een tactisch gesprek. De redactie bepaalde in principe het omslag en de directie kon dus nooit gebieden dat het anders moest. Maar Hans herinnerde Joop eraan dat hij de grootste tegenstander van het magazine was geweest en dat ze afgesproken hadden een omslag te maken dat zoveel mogelijk op de oude krant leek.

'Ik heb de verspreiding van dit omslag op de Uitmarkt laten stoppen,' zei Hans, 'want als jullie hiermee komen, gaat het echt mis met de introductie. Joop heeft weleens gezegd dat er 20 000 abonnees opstappen als VN een magazine wordt. Bij dit omslag kan hij gelijk krijgen.'

'We zullen het meenemen in onze overwegingen,' zei Joop glimlachend terwijl de glans van zijn bril zijn ogen verborg. Rinus volstond met een korte hoofdknik.

Enigszins gerustgesteld vertrokken Hans en Theo, maar bij de lift stopte Theo en liep snel terug naar Rinus die hun vuile kopjes naar het keukentje van de redactie bracht. Het redactiesecretariaat liet dat soort werkzaamheden altijd aan de hoofdredacteur over en Rinus verrichtte ze met zichtbare tegenzin en mank, zoals alleen Rinus mank kon lopen. Hans, wachtend tot de lift kwam, zag Theo enkele woorden met Rinus wisselen, daarna kwam hij met snelle energieke tred terug.

'Het zit wel goed,' zei hij handenwrijvend, 'er was al een tweede ontwerp, meer naar jouw zin. Maar je weet hoe het gaat: er hebben twee vormgevers aan het nieuwe VN gewerkt en de een kreeg wat vaker zijn zin dan de ander. En als een soort troostprijs hebben ze daarom gekozen voor het omslag van de ander.'

Hans begreep het. De hoofdredactie stond altijd al onder druk van de redacteuren die graag hun artikel prominent op het omslag van de krant wilden hebben en gingen mokken als ze hun zin niet kregen. Bij het magazine zou ongetwijfeld datzelfde gaan gebeuren. Maar dat nu ook al een

mokkende vormgever zijn zin kreeg, dat ging wel erg ver.

Of en hoe anders het uiteindelijke omslag zou worden bleef geheim tot de dag dat VN verscheen.

Hans' exemplaar lag klaar in zijn postvak. Het omslag was wit, in grote letters stond erop 'Ja, ik wil'. Een reportage over een nieuwe rage in Nederland, er werd weer getrouwd! Ook de andere onderwerpen waren op het omslag uitsluitend in tekst weergegeven. Nooit had een magazineomslag zo weinig op een magazineomslag geleken! Tevreden bladerde hij het blad door. De vormgeving was royaal, met veel wit rond de koppen. Vormgeefster Charlotte Fisch, een meer dan levensgrote blonde amazone, had ervoor gezorgd dat er duidelijke stramienen voor de paginalay-out waren, de vormgevers konden de tekst zo in een kant-enklare kolommenindeling laten lopen. Het zag er royaal, kleurrijk en overzichtelijk uit. 'Een weekblad dat naar krant ruikt' kopte de redactie in haar inleiding. Prima! En Carel Peeters had de kans gegrepen om zijn boekenbijlage om te dopen in wat het altijd al was: de Republiek der Letteren. Ook mooi. Het in koeienletters afgedrukte 'ja, ik wil' sloeg niet alleen op de huwelijktrend in Nederland maar was ook een signaal van de redactie naar de uitgeverij. Rinus deed niets zonder bedoeling. Het was een teken dat de strijd gestreden was en dat de redactie het jumbomagazine als nieuw thuis had betrokken. Er daalde vrede in Hans' hart.

Vanuit de gang van Kloof 23 keek hij over de binnentuin naar de zetterij van Kloof 25 en zag Joop en Rinus bij elkaar zitten. Een goed moment om even over te steken en ze te complimenteren met het resultaat. Maar toen hij de tuiningang van de zetterij betrad, zag hij ineens filmlampen. Joop en Rinus waren op hun paasbest gekleed en werden geïnterviewd. De vorige avond was Theo al op de televisie geweest, ondervraagd door Charles Groenhuisen. Het was een dubbelinterview, eigenlijk, want ook bij Haagse Post was er iets aan de hand: het blad zou fuseren met De Tijd, in de hoop door dat samengaan te overleven. Theo werd samen met de directeur van HP/De Tijd ondervraagd en bleek niet telegeniek te zijn. Hij kreeg iets snoeverigs, iets wethouder Hekking-achtigs voor de camera. Maar alle aandacht voor het nieuwe magazine was meegenomen en Hans was dolblij dat hijzelf niet op het scherm hoefde. Als hij Theo tegenkwam zou hij hem complimenteren. Het zou een volle dag worden.

Van René van Voorst hoorde Hans dat de productie perfect was gelopen. 'En de nietjes?' vroeg Hans.

‘Ze houden het,’ zei René. ‘Zolang men het blad niet gaat lezen, is er geen probleem.’ Toen hij Hans’ bezorgde uitdrukking zag, lachte hij zijn tanden bloot. ‘Nee, maak je niet ongerust, ik heb gebladerd en ze blijven zitten.’ Opgelucht ging Hans naar de Beurs van Berlage, die in zijn geheel was afgehuurd voor de herintroductie van VN- magazine. Onderzoeker Van Megen van bureau Inter/View zou de resultaten presenteren van een groot onderzoek onder journalisten en pr-functionarissen. Steeds vaker probeerde het bedrijfsleven invloed uit te oefenen op de inhoud van kranten, bladen, radio en tv, steeds vager werd de scheiding tussen commercie en redactie. Wat vonden de journalisten en hun tegenpolen, de pr-mensen, van deze ontwikkelingen?

Hans had het onderwerp ‘De journalistiek en het bedrijfsleven’ zelf bedacht en was benieuwd naar de resultaten. Terwijl de zaal geleidelijk volliep met genodigden, merendeels adverteerders en reclamemensen, sprak hij Van Megen aan. In de gangpaden van de zaal was op elke vijf meter een monitor opgehangen waarop de luisteraars de tabellen zouden kunnen zien. Van Megen had er nu alvast de titel van het onderzoek op gezet: Journalist in et Bedrijfslelas Hans. ‘Je moet dat plaatje wat verstellen,’ zei hij tegen de jonge marktonderzoeker, ‘het beeld loopt van het scherm af.’ Van Megen knikte. Hij had naam gemaakt met een periodiek onderzoek onder jongeren en was ondanks zijn jeugd een ervaren presentator. Hans had daarom aangenomen dat hij wist wat hij deed. Maar dat bleek een vergissing. ‘Het spijt me,’ zei Van Megen, ‘ik zie nu ook dat mijn spreadsheets wat te groot zijn uitgevallen. Maar goed, ik leg alle cijfers ook mondeling uit.’ Hij leek zich niet druk te maken over de gebrekkige presentatie. Hans kropte zijn woede op en zocht naar Sikke Bakker, die het evenement namens het advertentiebedrijf had georganiseerd.

‘Ja, ik heb bij de techniek nog geïnformeerd,’ zei deze, ‘maar het ligt gewoon aan het materiaal van Van Megen, niet aan de monitoren.’ Peinzend stonden ze bij elkaar.

‘Dat is gewoon de slonzigheid die er altijd in is blijven zitten bij Inter/View,’ zei Hans, en Sikke knikte. Elk bedrijf had zijn specifieke karaktereigenschappen die elke nieuwe generatie overnam, had Hans weleens bedacht. Bij Inter/View, waar hij en Sikke allebei gewerkt hadden, was een zekere nonchalance van meet af aan in het bedrijf geslopen. Hans had zich altijd verzet tegen deze eigenschap, maar het was hem niet gelukt het eruit te timmeren. En nu, een paar kantoorgeneraties later, was Van Megen

geïnfecteerd met het nonchalancevirus. De machteloze boosheid die hij daarover voelde, borg Hans op in de maagstreek, bij al die andere sores van zijn uitgeversrol. Stress leidde niet tot maagzweren, had de wetenschap onlangs uitgedokterd en de maagomgeving was dus een goede plek voor frustraties.

Gelukkig kwam eigenlijk niemand van de aanwezigen voor de lezing en ook niet voor de langdurig ronddraaiende discussie die Joop van Tijn daarna voerde met journalisten en topmanagers. Men zat de lezing en de discussie geduldig uit, maar ging daarna volop aan de drank en het netwerken. Overal lagen stapels van het nieuwe VN en Hans zag dat ze geregeld opgepakt werden.

In de grote zaal gonsden de gesprekken. Obers liepen rond met hapjes en glazen wijn. Voor de pils moest je bij de bar zijn en daar stond Hans dus. Een lange, aimabel ogende en keurig in het pak gestoken heer voegde zich bij hem, terwijl hij wachtte op zijn glas. Ze bleven even naast elkaar staan terwijl ze hun eerste slok namen. Ze keken naar een ijssculptuur die in het midden van de zaal was opgesteld, omgeven door bloemen en planten. De sculptuur weerkaatste het licht van de lampen, maar was toch duidelijk een afbeelding van het logo VN.

‘Wat een leuk idee,’ zei de statige heer, ‘zo’n ijssculptuur.’ Hij boog zich voorover naar Hans en keek hem belangstellend aan.

‘Ja,’ zei Hans aarzelend. ‘Maar ik weet niet of een smeltend logo nu wel zo’n goed symbool is.’

De heer liet een geamuseerde glimlach zien en wandelde van hem weg. In de menigte liep Hans Henk Ook tegen het lijf. Henk was een ervaren advertentieverkoper die tot zijn verdriet op de sportbladen was gezet. Zelf was hij beter ingevoerd in het culturele leven en zwom hier dan ook in de menigte rond als een vis in het water. Hij leek op de dichteres Elly de Waard, zag Hans, dezelfde wangzakken. Maar vermoedelijk hoorde hij dat liever niet.

‘Heb je die Dröge al ergens gezien?’ vroeg Hans. Henk had eerder die week opgevangen dat Gert-Jan Dröge, de societyreporter van Haagse Post langs zou komen op de receptie. Hij had een rubriek waarin op droge toon iedereen te kakken werd gezet die zich liet zien op voorname feesten en partijen. Omdat HP de concurrent was mocht verwacht worden dat zijn stukje over deze VN-bijeenkomst vileiner dan ooit zou zijn.

‘Ik zag je zojuist met hem staan praten!’ zei Henk verbaasd. ‘Die lange man!’

Het maakte Hans' humeur er niet beter op, dat hij Dröge geholpen had aan een aardige quote. Een troost was dat omgekeerd Dröge vrijwel zeker niet wist wie hij was, het had z'n voordelen een uitgever in de coulissen te zijn. Een tijdlang wandelde hij rond in de menigte, zag Theo opgewonden van de ene coterie naar de andere springen en besloot dat hij gemist kon worden. De spanningen van de afgelopen jaren, weken en dagen vielen van hem af, hij voelde nu pas hoe moe hij eigenlijk was.

Het was een vredige nazomeravond en op het terras van het beursrestaurant zaten enkele tientallen toeristen te genieten van het mooie weer. Hans liet zich in een nog vrijstaande rieten stoel zakken en bestelde een biertje. Een gezette gestalte naast hem boog zich naar hem toe en zei met lijzige stem: 'Die vormgeving, die is niet geweldig...'

Ron Kaal maakte zich op voor een college. De wanhoop sloeg bij Hans toe. Ron was hoofdredacteur geweest van Filmfan en Haagse Post, en hij was ervan overtuigd dat hij in zijn ronde kale hoofd alles had opgeborgen wat er te weten viel van tijdschriften maken. En meestal vond hij wat hij aan tijdschriften onder ogen kreeg niks. Vanachter zijn brillenglazen keek hij Hans nu van opzij aan, de ogen half geloken, de mond in een meewarige stand.

'Ron, ik ben nogal moe,' zei Hans afwerend.

Kaal keek hem twijfelend aan. Zo'n klacht zou hem normaal gesproken niet tegenhouden. Maar nu trok er na een paar seconden een gulle glimlach over zijn gezicht.

'Weet je,' zei hij, 'ik had mijn twijfels over het plan om van VN een succesvol magazine te maken. Maar als iemand het kan, ben jij het.'

Hij stond op, tikte Hans op de schouder en vertrok. Hans bleef verbaasd achter. Hoe kwam Ron op deze complimenteuze gedachte?

Hopelijk kreeg hij gelijk. De adverteerders waren in elk geval enthousiast en dankzij het stoppen van de werving had Vrij Nederland nu de laagste abonnementenstand ooit: 49 000 abonnementen en 20 000 losse verkoop. Dat gaf een maximale kans dat het nieuwe magazine een opleving te zien zou geven. Over drie weken zou bekend zijn hoe groot de losse verkoop van dit eerste nummer was. Hij kon bijna niet wachten.

* * *

Maar Ron Kaal bleek gelijk te hebben. Het eerste nummer van Vrij Nederland had een losse verkoop van 73 434 exemplaren en als je de abonnees meetelde kwam de totale oplage in die week uit boven de 120 000 in plaats van de 69 000 van de week daarvoor. Natuurlijk was die eerste verkoop extra hoog omdat veel afgehaakte losse kopers en abonnees kennis wilden maken met het nieuwe blad.

Zij die daarna besloten VN weer te gaan lezen, kochten het in de gebruikelijke frequentie: één keer per 3 à 4 weken. De cijfers daalden dus weer, maar bleven toch op een hoger niveau hangen. De oplage in het vierde kwartaal van 1990 steeg dan ook met ruim 20 000 naar 90 200.

De mist van treurigheid en doem die jarenlang om het blad hing, trok op en geleidelijk begon het magazine de trots van de redactie te worden. Na vijf jaar het onderwerp geweest te zijn van monkelende stukken in de kranten, moest iedereen nu toegeven dat Vrij Nederland weer toonaangevend was. Ook het bedrijf was tevreden, men had moeten inkrimpen en bezuinigen, maar de redactie had meegedaan en kijk nu eens naar het resultaat: een prachtblad dat acht ton goedkoper was, een toestroom van lezers en een enorme stijging van de advertentie-inkomsten, de adverteerders waren gek op het blad. Vrij Nederland maakte weer winst!

Het succes maakte nieuwe dynamiek los in het bedrijf. Rinus vond het een mooi moment om in 1991 Joop van Tijn voor te dragen als nieuwe hoofdredacteur. Hij zou zelf die titel ook blijven houden, maar duidelijk een stapje terug doen.

En Theo popelde om zijn aandacht te verleggen naar het concern dat hij aan het bouwen was. In gedachten was hij al op pad. Kees van Nijnatten en Hans Vervoort werden van adjunct-directeur benoemd tot uitgever-directeur van de sport- respectievelijk cultuur/opiniebladen, Theo zou nog maar tien procent van zijn tijd aan de tijdschriften besteden. Dat kwam feitelijk neer op de wekelijkse directievergadering.

Voor Kees en Hans was het een beloning voor hun succes, maar vooral telde voor hen dat redacties nu niet meer over hun hoofd heen Theo konden aanspreken. Vaak kwam dat niet meer voor, maar soms slaagden hoofdredacteurs er nog in om een hartenwens die hun door Kees of Hans geweigerd was, via Theo toch binnen te halen. En dat tastte hun positie aan. Nu kon dat niet meer, zij waren op hun terrein de hoogste baas.

Te midden van het gejubel over het succes van het nieuwe VN, was Hans de enige die er niet echt van kon genieten. Over de stijging van de losse verkoop

had hij een theorie: lezers die in de afgelopen jaren automatisch bepaalde gedeelten van het blad oversloegen omdat zij erop uitgekeken waren, kwamen zo'n rubriek of column nu weer tegen op een andere plek of in een nieuw magazinejasje, maakten opnieuw kennis en raakten opnieuw verslingerd. Maar over enige tijd zou zich de geschiedenis herhalen. Het blad was qua formule eigenlijk niet veranderd, dus vroeg of laat zouden de krachten die geleid hadden tot de eerdere daling van alle opiniebladen (ook HP, ook De Tijd, ook Elsevier), opnieuw gaan optreden. Het bleef dus zaak er bij de hoofdredactie op aan te dringen na te denken over inhoudelijke vernieuwingen. Maar het hoofd van de hoofdredactie stond daar in deze successtijd niet naar en hij hield zijn bange voorgevoelens voorlopig voor zich.

In de loop van 1991 ontving Hans een briefje van Gerard Vermeulen, oud-hoofdredacteur van Panorama en voorzitter van de commissie voor de lofprijs, de grote jaarlijkse prijs voor het beste tijdschrift.

‘Vorig jaar zond u een bevlogen aanbeveling voor Opzij in, die helaas niet leidde tot toekenning van de prijs. Wij hopen dat u ditmaal een even welsprekende kandidaatstelling van Vrij Nederland indient.’

Hans herinnerde zich dat hij inderdaad een jaar geleden op de bonnefooi Opzij had aangemeld als kandidaat voor de prijs. Het zou het blad aandacht en aanzien geven en het leek hem terecht: nergens op de wereld bestond een feministisch maandblad van deze allure en oplage, inmiddels bijna 50 000! Maar hij had nooit een reactie op die brief gekregen en ook nooit meer aan de prijs gedacht.

‘Dat zit gebeiteld,’ zei Theo toen hij bij het directieoverleg het briefje ter sprake bracht, ‘vorig jaar ging de prijs naar Kijk en daarvoor naar de Nieuwe Revu. Af en toe moeten ze ook een niet-VNU-blad de lofprijs geven.’

‘Lof-prijs,’ zei Hans, ‘is dat eigenlijk niet dubbelop? Een prijs betekent toch al lof? Dan heb ik liever die prijs die Henri Knap, je weet wel, de Dagboekancier van Het Parool, uitlooft voor goedwillende burgers. Het eikenloof met de rups.’

‘Het komt van Lucas Ooms,’ zei Theo, ‘het Lucas Ooms Fonds. L.O.F.’

‘Dat zal een moeite gekost hebben,’ zei Hans, ‘iemand te vinden waarvan de initialen L.O. waren. Is bekend wie die Lucas Ooms was?’

‘Nee,’ moest Theo toegeven, ‘ik heb geen idee. Maar zijn prijs wil ik hebben.’

Hans schonk zichzelf die avond een extra biertje in en schreef de gevraagde

bevlogen aanbeveling.

En Vrij Nederland kreeg de prijs, vanwege de ingrijpende en geslaagde restyling. Op de dag van de uitreiking, 7 november 1989, liep Hans met Joop van Tijn en Ageeth Scherphuis naar de ingang van het Hilton Hotel waar de festiviteit zou plaatsvinden. Op de veranda en traptreden voor de ingang demonstreerden journalisten van vakbladen. Zij wilden net als hun collega's bij kranten en publicatiestijdschriften een redactiestatuut dat de redactie onafhankelijk maakte van commerciële invloeden.

‘Wat is hier aan de hand?’ vroeg Ageeth.

‘Demonstraties voor een redactiestatuut voor de vakbladen,’ zei Hans. ‘Het is al een tijd aan de gang en ze hebben nu deze notu-bijeenkomst gekozen voor een demonstratie.’

Hij was het volledig met de actie eens. Journalisten van vakbladen stonden altijd onder zware druk om alleen op te schrijven wat de geïnterviewde of het beschreven bedrijf kwijt wilde. Zelden stond er een kritische noot in de vakbladen, ze waren er vooral ter meerdere eer en glorie van de branche. Logisch dat de journalisten behoefte hadden aan een redactiestatuut dat hun tenminste enige vrijheid van meningsuiting gaf.

‘Vakbladen?’ zei Ageeth Scherphuis verbaasd. ‘Dat is toch geen journalistiek?’

Joop van Tijn reageerde niet, Hans keek verbaasd opzij. Zou ze dit menen, of was het een grapje? Maar ze meende het, Ageeth Scherphuis was de vleesgeworden arrogantie van de Betere Journalistiek die VN bedreef. Hans liet zich wat afzakken, hij kon niet goed tegen mensen die op andere mensen neerkeken. Maar eenmaal in de zaal kwam hij toch naast haar en Joop terecht.

Op het podium zat het bestuur van de notu, Theo was een van de bobo's. Nadat de voorzitter de prijs had overhandigd, begaf Rinus zich naar het spreekgestoelte en begon de lof die zijn blad kreeg te beschrijven als het natuurlijke gevolg van het grote aantal talenten dat zich bij het opinieblad had verzameld. Zo deed je dat: goede mensen bij elkaar halen en ze hun gang laten gaan.

Toen hij al pratend een paar keer zijn keel geschraapt had, stond Theo op, nam van de bestuurstafel een glas en schonk die vol met water uit een klaarstaande karaf. Daarna liep hij naar Rinus en reikte hem het glas aan. De hoofdredacteur nam een slok, terwijl Theo weer terugliep naar zijn plek.

‘Mijn uitgever!’ zei Rinus en het publiek applaudisseerde. Theo glimlachte

bescheiden.

Hans voelde een kleine pang van jaloezie.

Was het fair dat Theo alle eer opstreek van dit succes van Vrij Nederland, terwijl Hans eigenlijk al het werk had gedaan en ook nog eens de druktechnische oplossing voor dit jumbomagazine had bedacht?

‘Als je voor een dubbeltje geboren bent, bereik je nooit een kwartje,’ zong Louis Davids in de jaren dertig, maar dat kon hier niet gelden. Als er iemand voor een dubbeltje geboren was, was dat toch eigenlijk wel Theo. Vertelde hij niet nog geregeld over zijn vader die als ober de kost verdiende? En nu incasseerde hij het ene kwartje na het andere. Hans moest toegeven dat het zijn eigen schuld was: hij had er zelf voor gekozen altijd op de achterste rij te gaan staan. Hij had ook weinig tijd om te sippen, want er was een nieuw probleem dat zijn aandacht vergde.

hoofdstuk 19

Primeur(II)

De 'Checklist Nieuwe Bladen' was keurig afgewerkt toen eind oktober 1990 het eerste nummer van Primeur verscheen en in ontvangst genomen werd door de hoofdredacteur van het Engelse voorbeeld Early Times.

Voor zover Hans nog getwijfeld had aan de bestaansmogelijkheid van een jongerenkrant, werd die twijfel weggenomen door de wetenschap dat VNU ook aan het nadenken was over zo'n blad (met als werktitel Peper en Zout) en dat in Engeland inmiddels de tweede jongerenkrant Indy was verschenen. Het grote probleem zou natuurlijk zijn dat de ouders moesten betalen en dat de kinderen het blad moesten willen hebben. Maar uit onderzoek bleek dat 30% van de miljoen jongeren van 12-16 jaar geïnteresseerd was in nieuws en dat bijna de helft van de bijbehorende ouders het belangrijk vond dat hun kind een jongerenkrant zou lezen. Het nulnummer was getest en door tweederde van de ondervraagde tieners interessant gevonden.

De voortekenen waren dus goed.

Nadenkend over een goede bladpromotor die dit blad zeker nodig zou hebben, dacht Hans ineens aan Henna Zuiver, die hij jaren geleden aan een baan bij de Weekbladpers had geholpen. Ze was net gescheiden en zocht werk. Hans hield er niet van om vrienden en kennissen bij de Weekbladpers naar binnen te loodsen, al was dat bij het bedrijf juist wel beleid. Maar van Henna wist hij dat ze een draver was, iemand die zich met hart en ziel overal in stortte. Ze had nu een plek bij de afdeling verkoopvoorbereiding van Donald Sanderij, met wie Hans in het verleden geregeld samen in de Ondernemingsraad had gezeten.

Op zijn tweepersoonsafdeling werden statistische gegevens verzameld over

de reclamebestedingen in alle tijdschriften en werden voor potentiële adverteerders de bereikscijfers van bladen en de kenmerken van hun lezerskringen tot in gruwelijk detail uitgedraaid. Kattenliefhebbers? Die had Opzij in overvloed. Eigenaren van een Renault 4? Dan moest men bij Vrij Nederland zijn. Donald deed het werk met liefde, van nature was hij precies en georganiseerd. Zachte klassieke muziek omringde hem als hij aan zijn bureau bezig was de volgende computeruitdraai te maken. Uiterlijk leek hij wel wat op Eric Idle, de Monty Python-acteur die in Life of Brian opgewekt aan het kruis hing terwijl hij zong: 'Always look on the bright side of life.' Hij droeg een ringetje in zijn rechteroor. Als zijn partner klaar was met zijn studie Spaans, zouden ze naar dat land emigreren, had hij Hans weleens verteld. Maar alhoewel de partner was gebleven, sprak Donald zelden meer over Spanje.

Henna deed ijverig haar best en had het gezellig bij Donald, maar de cijferwereld had niet haar hart. Met enige tegenzin stemde Donald erin toe dat Hans haar een andere rol aanbood. Hij zag er tegenop weer een vreemde in zijn paradijsje in te werken, maar gunde Henna de vrijheid. En zij sprong een gat in de lucht.

'Let wel, als het blad mislukt, kan het zijn dat je op straat staat,' zei hij voor alle zekerheid. Daar had hij het met Aukje ook al over gehad en alle contracten die zij met haar redactieleden afsloot, golden voor een jaar.

'Maar dit gaat toch lukken?' zei Henna. Hij keek naar haar. Ze bestond uit ongeveer één meter vijftig energie, mollig verpakt en bekroond met een opgewekt en goedlachs hoofd. Henna kon buien van boosheid en chagrijn hebben, wist hij, maar alleen als haar iets niet gelukt was. En dat hoorde bij haar draversinstelling. Hij had ook gezien dat ze met vrouwelijke collega's weinig op had, Henna was geen vrouw-vrouw. Ze zou een plaats krijgen op Hugo's bladpromotorenafdeling met Alma Husken van Opzij en Maya Elfering van onzeWereld en Egbert van Stekelenburg, de nieuwe bladpromotor van Vrij Nederland.

Maar Hans had zijn twijfels of het verstandig was haar onder hoede van Hugo te plaatsen. Een week nadat het Vrij Nederland Magazine was verschenen, was hij naar Hugo's verdieping gelopen, helemaal boven in Kloveniersburgwal 25, het buurpand dat onlangs was gekocht. Vlak voor de start van het magazine waren ze naar deze nieuwe werkplek verhuisd, ook nadat Hans had laten merken die planning niet te waarden: veel te riskant zo vlak voor de start van een groot nieuw project. Bij verhuizing raakte je

altijd dingen kwijt, meende hij zeker te weten. Maar Hugo was er zo op gebrand eindelijk uit zijn kleine hokje naast de Blauwe Zaal te kunnen ontsnappen, dat hij de verplaatsing toch liet doorgaan. Hij zat nu in een riante ruimte met uitzicht op de gracht, de rest van de afdeling verspreid over nog eens drie mooie kamers. Ze waren er uiterst tevreden mee, alle computers hadden de overtocht overleefd, er was niets zoekgeraakt. Maar Hans had in zijn boosheid zelfs geen bloemetje gestuurd en was niet komen kijken hoe ze erbij zaten. Dat was hem kwalijk genomen, wist hij. Nu ging hij langs om een buurpraatje te maken en het contact te herstellen. Maar Hugo bleek zonder iets te zeggen met vakantie gegaan te zijn en toen Hans aan Egbert vroeg of de nieuwe wervingsadvertentie voor VN klaar was, keek deze hem verbaasd aan. ‘Daar ben ik nog niet aan toe gekomen,’ zei hij.

‘Hoezo?’ vroeg Hans, terwijl zijn bloeddruk toenam. ‘Er moet echt elke week een abonnementenbon in het blad, met een aardige aanbieding.’

‘Maar dat stond toch ook niet in het eerste nummer van vorige week?’ zei Egbert. Hij kwam van de vpro en pikte weinig.

‘Nee, daar hadden we het jubileumbonnenboekje in zitten, zoals je weet. Met die prachtige aanbiedingen. Maar nu moet er elke week weer een wervingsadvertentie in, gericht op de losse kopers. Dat ze nu direct een abonnement moeten nemen! Heb je het daar niet met Hugo over gehad?’

Het idee dat het blad door tienduizenden nieuwe of eerder afgehaakte loskopers gekocht zou worden en dat er in VN dan geen enkele poging zou staan om hen tot een abonnement te bekeren, Hans werd er bijna onpasselijk van. Hij liep weg, ging bij Donald langs en haalde enkele nummers van de oude krant bij hem weg.

‘Kijk hier,’ zei hij en liet Egbert een voorbeeld zien.

‘Maar dit is een nummer van drie maanden geleden,’ zei Egbert. ‘In de laatste maanden is er eigenlijk niet meer geworven. Ik weet niet beter.’

Ineens ging Hans een licht op. ‘Ja, we hebben een paar maanden geleden afgesproken dat we de werving zouden stoppen om een zo laag mogelijke abonnementenstand te hebben als het nieuwe VN-magazine verscheen. Maar het was natuurlijk de bedoeling om nu meteen weer met volle kracht te gaan werven. Heb je dat niet bedacht, hebben jullie het daar niet over gehad?’

Egbert keek verslagen. ‘Nee. Ik dacht, dat komt wel een keer.’ Bij de VPRO waar hij vandaan kwam draaide alles om één of twee ledenwerfacties per jaar.

Ze besloten de laatste wervingsadvertentie van het oude VN te gebruiken. En

Egbert beloofde ervoor te zorgen dat er voortaan geen nummer zou verschijnen zonder zo'n 'Bon eigen blad' zoals het bij de administratie heette. Na dit bezoekje was bij Hans het plan ontstaan om voor Hugo een andere baan binnen het bedrijf te zoeken. Hij had zelf gezegd nooit lang bij één werkgever te willen blijven, maar maakte tot op heden geen enkele aanstalten om te vertrekken. En Hans' geduld begon op te raken. Hugo was een slimme kerel en zelf zeker niet lui, maar duidelijk niet iemand die een afdeling in actie bracht. Hij was meer een *lone wolf*. Misschien was er iets voor hem te bedenken op het terrein van computers: er waren allerlei ontwikkelingen op komst. Binnenkort zouden alle computers van het bedrijf met elkaar verbonden worden en kon je briefjes en stukken rechtstreeks naar elkaar toesturen. Ongelooflijk! En dat scheen nog maar het begin te zijn van grootse digitale ontwikkelingen. Hugo had een passie voor nieuwe technieken en met zijn journalistieke achtergrond zou hij de ideale Digitale Man zijn voor het inrichten van documentatiearchieven en dergelijke. Maar voorlopig hield Hans deze plannen bij zich, een grote personele verandering op deze afdeling was geen goed idee nu Vrij Nederland net een nieuw leven was begonnen. En alhoewel hij méér van Hugo had verwacht, kon hij hem nu niet missen. Hij besloot wel gebruik te maken van Hugo's vakantie: het gaf hem de mogelijkheid Henna rechtstreeks onder zijn hoede te houden. En als Hugo straks terugkwam, kon hij zeggen dat het verstandig was dat te blijven doen, nu ze al zover waren met de plannen voor Primeur. Hugo kennend zou hij dat met een licht schouderophalen accepteren.

Op 24 oktober werd Primeur gepresenteerd op een door Henna georganiseerde bijeenkomst. IJverig en met hoogrode konen draafde ze rond tussen de journalisten die op het persbericht waren afgekomen. Vier televisierubrieken en twintig radioprogramma's besteedden aandacht aan de nieuwe krant en in bijna alle landelijke en regionale bladen werd Primeur besproken. Meestal heel positief.

'Goed hè,' zei Aukje toen hij een dag na de start bij haar langsging. Ze had de krantenknipsels voor zich liggen en keek met een bijna moederlijke blik naar haar jonge redactie die alweer ijverig bezig was met het volgende nummer. 'Het kan altijd beter, natuurlijk, zal je zeggen. Hier schrijft iemand dat Primeur een beetje saai is. Ja, wat is saai? Nieuws kan toch niet saai zijn? Je kan het saai ópschrijven, dat wel. Nou ja, we doen ons best. Ik weet het ook niet, hoor.'

'Ik ben héél tevreden,' zei Hans. 'De reacties zijn bijna allemaal positief. En

het ziet er ook goed uit. Jij en Reinier zijn er toch prima uitgekomen!’
‘Ook dankzij Matthias,’ zei Aukje, altijd bereid succes te delen. Matthias Boswinkel, een lange jongeman afkomstig uit het grote VNU, was wat onwennig begonnen bij het kleine blad en oogde een beetje stijf. Maar Aukje kon op hem leunen, had ze Hans al meermalen laten weten.

Vormgever Reinier Tebont was wat traag gebleken en omdat Aukje soms twijfelde of ze nou dit wilde of toch liever dat of toch maar zo, had het lang geduurd voordat de basislay-out klaar was. En die moest zó in elkaar steken dat Reinier de aangeleverde stukken makkelijk in pakweg twee dagen in het stramien kon gieten. Uiteindelijk was dat toch gelukt.

Het eerste nummer, gedateerd 24-31 oktober 1990, zag er levendig en gevarieerd uit, met op de voorpagina de koppen *‘Palestijnen rouwen om zwarte maandag’* en *‘VVN wil nu ook praktijkexamen voor brommerrijders’*. Maar ook *‘Minister Hirsch Ballin verbiedt seks voor jongens onder de zestien’* en *‘NOS wil van Klokhuis af’*. En een strip van Hein de Kort. Op de binnenpagina’s werd net als bij een volwassenenkrant al het nieuws besproken, maar hier in korte glasheldere stukjes. *‘Verenigde Staten bijna failliet’* las Hans en hij liet het zich uitleggen.

‘President Bush krijgt veel kritiek omdat hij er volgens sommige Amerikanen een potje van maakt. De Amerikaanse staatskas is namelijk bijna leeg. Dat wil zeggen dat Amerika praktisch failliet is. En dus dreigen ambtenaren naar huis gestuurd te worden (omdat hun loon niet betaald kan worden). Als dat gebeurt wordt allerlei werk niet meer gedaan (het vuilnis niet opgehaald, musea niet opengesteld, al het werk waarvoor de overheid verantwoordelijk is). Vandaar dat het Amerikaanse parlement druk bezig is een nieuwe begroting (het “huishoudboekje” van de staat) op te stellen.’

Misschien iets te veel tussen haakjes, maar verder een prima tekst. President George Bush, ex-hoofd van de CIA, was een omhooggevallen bureaucraat en Dan Quayle, zijn vicepresident een plechtstatige nitwit met als meest geciteerde uitspraak: ‘We are on an irreversible trend towards more freedom and democracy – but that could change.’ Het op Saddam Hoessein terugveroveren van Koeweit was hun grootste daad geweest, maar nu braken de kosten van die operatie hen op.

Ook aan de menselijke sores had Aukje gedacht, met interviews over gepest worden op school en met Talina Shahinian (13) die uit Koeweit was gevlucht

tijdens de Golfoorlog en in Landsmeer heimwee had naar haar land. De krant was zo compleet dat er zelfs puzzels en ingezonden brieven in stonden.

Hans had samen met Henna een royale introductiecampagne op touw gezet, met grote advertenties in kranten en jeugdbladen, gericht op respectievelijk de ouders en de kinderen. De ‘doordraaiprijs’ van het 16-paginakrantje was maar 8 cent en dat maakte het mogelijk van de eerste nummers 500 000 exemplaren extra te drukken. Ze werden verspreid bij abonnees van VN en Opzij, bij schoolbibliotheken en openbare bibliotheken en bij 350 000 adressen van gezinnen in de hoogste welstandsklassen met kinderen van tien jaar en ouder. Die extra gedrukte nummers werden uitgesmeerd over zes weken, zodat aan adverteerders een oplage van ruim 80 000 exemplaren gegarandeerd kon worden.

‘En op scholen natuurlijk!’ had Henna enthousiast geroepen toen de gratis verspreiding aan de orde kwam, ‘desnoods op het schoolplein als de leiding niet meewerkt.’ Ze zag zichzelf al met een groep studenten door het land trekken met grote uitdeelstapels.

‘Nee,’ zei Aukje, ‘het is wel een goed idee, hoor, daar niet van. Maar ik wil het blad ver uit de educatieve hoek houden. Dan wordt het weer zo’n verplicht nummer, waar kinderen een hekel aan hebben.’

‘Maar als je de nummers op een schoolplein uitdeelt, heeft het wel iets clandestiens,’ zei Hans, ‘net of het door de leiding verboden lectuur is. Laten we het achter de hand houden als idee.’

Daar kon Aukje mee leven.

Bright Involvement had een mooie poster gemaakt die naar scholen gestuurd werd voor op het prikbord en om in bibliotheken op te hangen. Nadat in de eerste week al deze activiteiten waren gestart, begon vrijwel meteen de telefoon te rinkelen op de abonnementenadministratie. ‘We houden het maar net bij,’ zei Flip van Hagelen, toen Hans bij hem langsging. Om hem heen zat iedereen aan de telefoon.

‘Hoeveel heb je al?’ vroeg Hans.

Flip keek hem verstoord aan. ‘Joh, dat weten we toch niet. We voeren in en aan het eind van de week komt er een getal uit de computer.’ Hans knikte.

‘Sorry, je hebt gelijk. Wat doen we in het weekend?’

Primeur was op woensdag verschenen en in het weekend zouden mogelijk heel veel vaders en moeders tijd hebben om te bellen voor een abonnement.

‘Weekend?’ De abonnementenadministratie was een negen tot halfzes

afdeling, en sloot in het weekend. Maar Hans wilde méér.

‘Ik heb voor je rondgevraagd,’ zei Flip. ‘Ik kan niet. Maar er zijn twee vrijwilligers van de afdeling die op zaterdag en zondag de telefoon willen bemannen.’

‘Ik kan zelf ook komen,’ zei Hans, ‘en Henna. En Joop Verhaar en z’n zoon hebben zich ook al aangeboden.’

Flip keek bezorgd. Zoveel vreemde mensen op zijn afdeling, dat kon alleen maar ellende geven. Voor je het wist zaten ze te knoeien met de binnengekomen bonnen, of belden met Amerika of god mag weten wat. Flip zag er als altijd patent uit, zongebruind en strak, maar onder dat uiterlijk zat een bezorgde zenuwpees.

‘Alleen de telefoon opnemen en de gegevens noteren,’ zei hij, ‘niet inboeken, dat doen wij maandag wel.’

‘Oké,’ zei Hans en in het weekend zat hij met een klein groepje bij de telefoons te wachten.

Die ging geregeld, maar nooit meer dan één telefoon tegelijk. In totaal boekten ze met z’n zessen een honderdtal abonnementen voor Primeur. Hans werd er wat treurig van, zó weinig reactie op zoveel inspanning.

Op maandagochtend ging hij bij Flip langs. ‘Hoe gaat het nu met Primeur?’

‘O, heel behoorlijk. We hebben continu telefoontjes voor een abonnement.’

Hans zag dat inderdaad weer alle zeven leden van de afdeling aan de telefoon zaten.

‘Maar hoe kan het dat er in het weekend steeds maar één telefoon tegelijk ging?’ vroeg Hans. ‘Je zou verwachten dat men dan tijd heeft om te bellen.’

Flip haalde zijn schouders op, nadenken over het weekend viel buiten zijn functieomschrijving. Maar ineens viel hem iets in.

‘Telkens maar één toestel?’ vroeg hij.

‘Ja,’ zei Hans.

‘En telkens hetzelfde toestel?’

Hans dacht na. ‘Ja, ik geloof het wel.’

‘Oei,’ zei Flip. ‘Dan denk ik wel dat ik weet wat het is. In het weekend zetten we de Voxcue uit.’

‘Wat is de Voxcue?’

‘Dat is het apparaat dat de binnenkomende telefoontjes verdeelt over de lijnen die we hebben. Het kijkt telkens welk toestel vrij is en leidt daar een binnenkomend gesprek naar toe. Het werkt heel goed.’

‘Maar waarom zet je dat in het weekend uit?’ vroeg Hans.

‘Omdat we dan maar één lijn willen hebben, gekoppeld aan een antwoordapparaat dat zegt dat we pas maandag weer bereikbaar zijn. Volautomatisch is dat nu ook zo gegaan, denk ik. Iemand heeft de Voxcue uitgeschakeld en alleen omdat jullie steeds de telefoon opnamen is dat antwoordapparaat niet aan bod gekomen. Maar je kon dus nooit méér dan één gesprek tegelijk binnen krijgen.’ ‘Wat hoorden de anderen dan, die tegelijk belden?’

‘Gewoon een ingesprektoon,’ zei Flip. ‘Misschien hebben ze het later nog eens geprobeerd en zijn er toen wel doorgekomen.’ Hij probeerde het nonchalant te zeggen, maar Hans kon zien dat hij ermee zat.

‘Godverdegodver,’ zei Hans somber, ‘hebben we met z’n zessen voor jan lul hier het hele weekend gezeten. Met één werkende telefoonlijn.’ Flips telefoon ging en hij nam haastig op, zodat hij Hans niet meer hoefde te antwoorden. Uit zijn schichtige blik opzij kon Hans afleiden dat hij zich schuldig voelde. Maar een ‘sorry’ zou nooit over Flips lippen komen. Zuchtend droop Hans af. Het had geen zin om te gaan schelden, maar hij ging wel even langs bij Joop Verhaar die een stukje verderop zat. Hij reageerde gelaten toen Hans hem vertelde wat er misgegaan was.

‘Ja, dat is typisch Flip,’ zei hij, ‘die zet volautomatisch de Voxcue-knop uit als de week afgelopen is. En hij denkt niet aan de gevolgen. Het is trouwens een systeem uit het jaar kruik, ook uit zichzelf slaat het geregeld af. Maar ik kan voor je bij de PTT opvragen hoeveel telefoontjes we gemist hebben.’

‘O, kan dat?’ Hans was aangenaam verrast. Een dag later had hij het getal: 1 500 personen hadden in het weekend geprobeerd de abonnementenlijn te bellen en slechts bij een honderdtal was de telefoon opgenomen.

Hans borg het gegeven in een hokje in zijn hoofd op en gooide de sleutel weg. Het had geen zin te kniezen over gedane zaken en op zich liep het goed met Primeur.

In snel tempo meldden zich een kleine 5 000 proefabonnees aan en de losse verkoop was in de eerste weken zo’n 7 000 exemplaren. Een vliegende start dus en al een heel eind op weg naar de benodigde 20 000.

Marktonderzoeker Tom van Veer had een panel gemaakt van honderd jongeren die het blad gratis mochten lezen in ruil voor een wekelijkse beoordeling en kwam met een blij hoofd langs: ‘Uitstekende cijfers, Hans! Carla feliciteert je ook!’

Maar al na drie maanden werd het zwoegen.

‘Ik moet de uitzet terugbrengen,’ zei Arjen Peters van Aldipress aan de

telefoon, ‘er zijn honderden verkooppunten die al wekenlang geen enkel exemplaar verkopen. Ze zitten ook een beetje met het blad in hun maag, want waar moeten ze het neerleggen? Bij de dagbladen? Bij de jeugdbladen? Als ze het bij de dagbladen leggen, kopen de ouders het misschien voor hun kind. Als ze het bij de Donald Duck leggen kopen de kinderen het misschien zelf. Dat zou in theorie het beste zijn. Maar kinderen komen niet veel in kiosken. De jeugdbladen gaan meestal via de bladenman.’

Hans zuchtte. Ja, dat had VNU handig voor elkaar. De ‘bladenman’ was een landelijk netwerk van franchiseondernemers die tegelijkertijd colporteur waren voor de VNU-bladen, het abonnementsgeld inden en de bladen ook bezorgden. Ze kenden hun klanten en wisten bij gezinsuitbreiding: nieuwe klanten op komst voor Yes, Tina, Kuifje, Sjors en Sjimmi. En Donald Duck natuurlijk, de alltime bestseller. En zo kwamen kinderen zelden in de bladenwinkels, ze werden aan huis bediend.

De kioskverkoop van Primeur was gezakt naar 1200 stuks per week. Normaal gesproken zou losse verkoop een permanente bron van nieuwe abonnees zijn: je maakt kennis met het blad, het bevalt en je besluit een abonnement te nemen, want dat scheelt ook in prijs. Maar met dit kleine aantal verkochte exemplaren viel niet te verwachten dat er veel abonnementen op binnen zouden komen. De 5 000 proefabonnementen van het begin waren gelukkig merendeels omgezet in echte abonnementen en dankzij nog wat toestroom was de stand op diezelfde hoogte gebleven. Maar ja, met in totaal slechts zo’n 6 200 betaalde exemplaren werd het wekelijkse verlies wel erg groot.

‘Dit gaat mis,’ zei Hans op een maandagse directievergadering in maart 1991. ‘Vanuit de losse verkoop kunnen we weinig abonnees verwachten en via de mondreclame komt er ook maar weinig binnen. We kunnen op onze handen gaan zitten en afwachten. Maar ik zou er liever wat extra geld in steken. Lukt het dan nog niet, dan hebben we alles gedaan wat mogelijk is.’

Theo knikte.

‘Ik denk dat ik het gewoon voorleg aan het CWV-bestuur,’ zei hij. ‘Wat heb je nodig?’

‘De introductie heeft een kleine vier ton gekost. Voor dit jaar had ik twee ton wervingsbudget staan en dat is te weinig. Ik maak een Turbo-wervingsplan met alles wat we nog kunnen doen, en een schatting van de kosten.’

Een week later vond de CWV-vergadering plaats. Hans had met Henna een lijst gemaakt van wat er te doen viel:

Actiepunten:

** Ouders benaderen via de landelijke dagbladen en de eigen Weekbladpersbladen: VI, VN, Opzij. 'Geen gezeur, geef Primeur' is de slagzin waarmee de ouders worden opgeroepen hun kinderen het wekelijkse nieuws te gunnen.*

** Jongeren benaderen door nogmaals op grote schaal het blad ter kennismaking gratis te verspreiden, nu ook via scholen. Primeur ziet er aantrekkelijk uit, wordt door de lezers ook goed beoordeeld, dus is gratis verspreiding de beste manier om nieuwe lezers te vinden.*

** De abonnees en loskopers oproepen adressen door te geven van hun vriendjes en die een proefexemplaar te laten sturen. En wie een abonnement aanbrengt krijgt een mooi cadeau.*

** Bibliotheken en wachtkamers voorzien van gratis exemplaren, zodat ook langs deze weg zoveel mogelijk jongeren ermee in contact komen.*

Bij elkaar zou daar een half miljoen gulden in gaan zitten en Hans had er eerlijk bij gemeld dat hij géén succes kon garanderen.

De vergadering die het CWV-bestuur en de leden eraan wijdden, duurde kort. Primeur was het troetelkind van het bedrijf, merkten Hans en Theo.

‘Een hamerstuk lijkt mij,’ zei André Verhoeven, de voorzitter, ‘of heeft iemand nog vragen of opmerkingen?’

Hij keek de kring langs. Als hoofd van de boekhoudafdeling behoorde André tot het zuinige type en hij kon Theo tot stille razernij drijven met zijn stelselmatig wantrouwen voor wat van directiezijde te berde werd gebracht. Maar Primeur kon bij hem geen kwaad doen en nu Hans eerlijk toegaf dat hij geen zekerheid had dat de acties succes zouden hebben, hoefde ook die vraag niet meer gesteld te worden.

‘Geen vragen of opmerkingen? Dan is hierbij het Turboplan aangenomen.’

En Henna ging draven. Bij tienduizenden werd het blad verspreid, bij elk evenement stond ze met een stand, elke school werd benaderd. Knarsend en piepend schoof de abonnementenstand omhoog, maar het ging tergend langzaam.

‘In de zomer staat er bij de pont naar Texel altijd een hele rij auto’s te wachten. Vol met kinderen achterin die zich suf vervelen. Is het niet een idee om daar eens met een ploegje heen te gaan en exemplaren uit te delen?’ René van Voorst liep binnen toen Hans en Henna weer eens bij elkaar zaten en

wierp dit ideetje op. Hij grijnsde zijn tanden bloot, het was niet serieus bedoeld.

‘Ben je gek,’ zei Hans, ‘er zijn grenzen.’

Maar al de volgende dag stond Henna er met een half dozijn studenten en een stapel steeds natter wordende Primeurs. Het regende, het woei, maar met kletsnatte haren en een gloeiend hoofd hield ze vol tot het laatste exemplaar aangepakt was door een zich vervelend kind.

‘Verschrikkelijk, wat een noodweer,’ vertelde ze de volgende ochtend, ‘maar wel drie ouders die beloofden dat ze een abonnement zouden nemen!’

Aan het eind van de zomer wist Hans: dit wordt nooit meer wat. Primeur was een bodemloze put, er zat nu al een miljoen verlies in het blad en geen enkele actie had iets opgeleverd. De abonnementenstand was wel iets gestegen, maar de losse verkoop nog verder gedaald. Het werd tijd om er een punt achter te zetten. Maar hoe zou hij dat moeten vertellen aan Aukje en Henna? En hoe zou de CWV reageren? Enkele maanden geleden, in mei, was plotseling eindredacteur Matthias Boswinkel vertrokken, benoemd tot hoofdredacteur van vt-Wonen.

‘Hij liever dan ik,’ zei Aukje, ‘alhoewel, je wordt er handig in huis van. Maar ik dacht dat hij geïnteresseerd was in journalistiek. Nou ja, we gaan verder. Wouter Klootwijk wil het misschien wel gaan doen. Maar hij wil eerst een gesprek met jou.’

Wouter Klootwijk schreef sinds jaar en dag eerst in de Volkskrant maar nu in VN scherpe, soms wat zure, soms wat pietluttige stukken over zijn ervaringen als consument. Hans was een liefhebber van zijn rücksichtslose stijl en vond het eigenlijk jammer dat hij daarmee zou stoppen, want eindredacteurs kwamen zelden zelf aan schrijven toe. Maar als Aukje het wilde...

Klootwijk zag eruit als iemand uit een boerenfamilie: vlashaar, rood gezicht, helderblauwe ogen en een tanig boerenlijf. ‘Hoe zeker kan ik ervan zijn dat Primeur over een jaar nog bestaat?’ was zijn belangrijkste vraag. Hans stond op het punt een versluiwend antwoord te geven, maar bedacht zich. Wouter stond op het punt om zijn baan bij Vrij Nederland op te geven en had recht op een eerlijk antwoord.

‘Het gaat minder goed dan we gehoopt hadden,’ zei hij, ‘en het is mogelijk dat het blad het niet haalt en dat we ermee moeten stoppen.’

‘Dan weet ik genoeg,’ zei Wouter. Hij gaf Hans een boerenhanddruk die deze een uur later nog voelde. En Aukje ging op zoek naar een andere eindredacteur. ‘Je hebt Wouter verteld dat het voortbestaan van Primeur niet

zeker is?’ zei ze.

‘Ja,’ zei Hans, ‘je kent de cijfers. Ik kon hem niet gaan voorliegen.’

‘Hmm,’ zei Aukje. Hans merkte dat hij steeds minder vaak op bezoek ging bij de Primeur-redactie. Hij had alleen maar slecht nieuws te melden en wie had behoefte aan slecht nieuws?

hoofdstuk 20

Joop

Joop van Tijn was na zijn benoeming tot ‘acting’ hoofdredacteur blijven zitten in het kleine kamertje dat hij op de VN- redactieverdieping had, een deur naast die van Rinus. Hans vond dat een aardig gebaar tegenover Rinus, het zou een al te pontificale overgang geweest zijn als hij verhuisd was naar Rinus’ royale hoofdredactionele kamer en Rinus had moeten verhuizen naar Joops kloostercel. Het zou net zo iets geweest zijn als je oude vader of moeder naar een kamer in een verzorgingshuis brengen, vanuit een grote, met meubels en herinneringen volgebouwde flat. Rinus en zijn hoekkamer met uitzicht op zowel de Kloveniersburgwal als de Raamgracht waren in de afgelopen tweeëntwintig jaar onafscheidelijk geraakt, alsook zijn vergadertafel die altijd vol bladen en kranten lag.

Misschien was het uit tactische overwegingen dat Joop was blijven zitten waar hij zat, want Rinus zou in dat kleine hokje vermoedelijk de houding aangenomen hebben van ‘ik weet dat ik niks meer te zeggen heb, en ik weet dat ik dat zelf heb voorgesteld, maar...’ Zo’n underdogpositie was Rinus’ favoriete aanvalshouding, had Hans gemerkt uit de vele briefjes die hij had ontvangen en die zo begonnen. De stroom was gestopt en eigenlijk miste hij het. Rinus klaagde wel veel, maar zocht in elk geval contact.

Joop was altijd zo druk bezig dat hij daar nooit aan toe kwam. Maandelijks gingen Hans en personeelsvrouw Connie Boekweit daarom bij hem langs. Hij was dan altijd aan de telefoon, maar maakte een breed gebaar naar de twee stoelen die voor zijn bureau stonden. Zo ook deze keer. ‘Ogenblik,’ zei hij, de hand even op het spreekgedeelte van de telefoon leggend. Connie en Hans gingen zitten en keken naar het portret van Soekarno dat achter Joop aan de muur hing.

‘Nee... nee...’ zei Joop, ‘over drie weken. Goed!’

Hij legde de hoorn neer die onmiddellijk weer begon te rinkelen. Joop had elke dag volgepland met afspraken, maar door alle telefonische contacten liep

hij 's ochtends al een uur achter en holde zo de hele dag achter zichzelf aan. Hij was nu een jaar hoofdredacteur en de achterstand werd eerder groter dan kleiner.

‘Joop,’ zei hij in de hoorn, met het stemgeluid dat veel vrouwenharten sneller had doen kloppen. Zowel Joop als Rinus had op de redactie altijd een das en colbert aan, Joop meestal een pak. Rinus wilde zijn das nog wel eens los hangen, zoals je dat zag bij redactiechefs in Amerikaanse zwartwitfilms uit de jaren dertig.

Maar Joop was altijd gesoigneerd, alleen op de zetterij kon hij tijdens de eindredactie van de krant op dinsdag in hemdsmouwen gezien worden. Dan moest het wel hoogzomer zijn, en Hans zou dan al diverse klachtenbriefjes van Rinus gehad hebben over de mussen die van het dak vielen en de onbegrijpelijkheid van het ventilatiesysteem dat een anoniem opererende firma ooit had aangelegd op de zetterij.

Terwijl ze zaten te wachten tot Joop zijn gesprek afgerond had, realiseerde Hans zich dat het eigenlijk vreemd was dat hij en Connie altijd op bezoek gingen bij de hoofdredacteur en nooit omgekeerd. Maar het was de enige manier om Joop te pakken te krijgen, afspraken op Hans' kamer zou hij altijd op het laatste moment verontschuldigend afzeggen.

En hij vond het ook wel nuttig om af en toe zijn gezicht te laten zien op de Raamgracht en het redactiesecretariaat. Paula Glerer zat daar, het Vrij Nederland-equivalent van Miss Money Penny, alle touwtjes in handen en met doorgerookte stem iedereen besturend die zich op het secretariaat liet zien. Haar assistente was Monica Koning, die hij als jong meisje nog had zien komen. Ooit, lang geleden, zouden ze samen verschijnen op het omslag van de detective- en thrillergids, Hans als moordenaar en Monica als slachtoffer, bebloed en wel. Ze hadden er samen vooraf een pilsje op gedronken in De Engelbewaarder. Maar het idee werd op het laatste moment afgeblazen. Theo vertelde met enige tevredenheid dat hij Rinus erop gewezen had dat Hans als schrijver een te bekend hoofd had om op zo'n omslag als model te fungeren. Het was jaloezie van Theo, had Hans zonder aarzelen geconcludeerd, want Monica was een mooie jonge vrouw.

‘En?’ zei Joop, de hoorn neerleggend. Hij bladerde in zijn agenda en pende er een notitie in. Joop schreef met een dikke vulpen en gebruikte een geheel eigen, bruin-paarsige kleur inkt. Als hij met vakantie was stuurde hij Hans altijd een ansichtkaart met een paar woorden erop die nauwelijks te ontcijferen waren. Uit de Balearen was onlangs nog het bericht gekomen:

Beste Hans,

Telkens dacht ik, was ik maar als hij, en kroop ik 's avonds maar achter de computer om persoonlijke brieven te schrijven. Nu dan maar: Misschien is moment het je te weten dat ik het werken met je, voorzover dat vankant, prettiger en efficiënter vind dan ik je pand van weinig kennis had gedankt.

De laatste zin was door het ruimtegebrek op de Ansichtkaart bijna onleesbaar maar het klonk positief en Hans was er blij mee. Toen Joop hoofdredacteur werd en hij directeur, had hij Joop een brief geschreven om uit te leggen wat Joop van hem verwachten kon: een dienstbare uitgever die zijn uiterste best zou doen te zorgen dat de productie en de verkoop van het blad zo goed mogelijk georganiseerd waren. Een uitgever ook die de verantwoordelijkheid voor de inhoud volledig aan de hoofdredactie liet, maar omgekeerd verwachtte dat de hoofdredactie haar verantwoordelijkheid voor de formules van het blad nam. Ook in slechtere tijden.

Deze Ansichtkaart was Joops late reactie.

‘Dit is onze maandelijkse afspraak,’ zei Hans. ‘Ik vertel hoe het er financieel bij staat, Connie is mee voor eventuele personele kwesties, en aan het slot van de bijeenkomst vraag ik namens het advertentiebedrijf of er in de komende weken nog specials of bijzondere artikelen verschijnen waar zij naar adverteerders iets mee kunnen doen. En daar geeft de dienstdoende hoofdredacteur dan een heel vaag antwoord op. Heb jij het cijferstuk nog dat ik je opstuurde?’

‘Eh, ja, ik moet dat ergens hebben,’ zei Joop.

‘Ik heb een extra kopie meegebracht,’ zei Hans, wetend dat Joop cijferstukken altijd kwijtraakte, vermoedelijk in de prullenmand. Het totale redactiebudget was vijf miljoen gulden per jaar, een enorm bedrag. Maar Hans had Joop al in het begin van zijn hoofdredacteurschap laten zien dat liefst 90% van dat bedrag al opgeslokt werd door de vaste dienstverbanden en de contracten met medewerkers. Joop had dus maar vijf ton per jaar vrij te besteden aan het kopen van stukken en beeldmateriaal. En dat was een veel overzichtelijker bedrag. Om te zorgen dat Joop makkelijk kon zien hoeveel van dit budget hij had verbruikt, maakte administratrice Trieneke Manteau er op Hans’ verzoek elke maand een gedetailleerd overzicht van.

Ze namen die cijfers door, en Hans probeerde Joop te laten zien dat het redactionele budget weer fors overschreden werd. Wetend dat Joop nooit

tevreden was totdat hij alle grenzen van het acceptabele had afgetast, was hij zo boerenslim geweest het redactionele budget in de begroting met een ton te verminderen. Zo kon Joop een ton overschrijden zonder dat het echt kwaad kon. Intussen moest hij als uitgever wel blijven klagen, want anders kreeg de hoofdredacteur argwaan. Hij bleef dus hameren op de noodzaak van een zuinig beleid totdat Joop ineens iets inviel.

‘Dat is waar ook. Ik kreeg van je marktonderzoeker, hoe heet hij ook weer. Die bleke man.’

‘Tom van Veer.’

‘Precies. Ik kreeg van hem een vragenlijst en daarop stonden ook allerlei vragen over rubrieken in Vrij Nederland. Of men die las en wat men ervan vond. Weet jij daarvan, van die enquêtes?’

Hans was verbaasd.

‘Joop, dat doen we al ruim vijftien jaar, tweemaal per jaar ondervragen we een steekproef van abonnees over wat ze vinden van het blad. En daar worden ook de vaste rubrieken bij genoemd.’

‘Daar is mij niets van bekend.’ Joop klonk ineens afgemeten.

‘Ik zal nog eens informeren,’ zei Hans, ‘maar je krijgt volgens mij al jaren en jaren van al die rapporten een kopie. En Tom stuurt altijd eerst naar iedereen de conceptvragenlijst op met het verzoek actuele vragen door te geven.

Misschien heb je ze gewoon weggelegd.’

Hij kon zien dat er in Joops hoofd een klein lampje aanging bij het woord ‘weggelegd’.

‘Maar als jij die vragen geschrap wilt hebben, dan halen we ze eruit,’ zei Hans. ‘De uitgeverij kan er niets mee doen. Het geeft de hoofdredacteur informatie over de vraag wat men wel of niet leest in het blad.’

Joop dacht even na. ‘Dat wil ik eigenlijk niet weten,’ zei hij ten slotte, ‘schrapp ze maar.’

Hans schreef op: Tom, vragen weg. Het was typerend voor Joops hoofdredacteurschap. Rinus zou in alle standen ontkennen dat hij wilde weten wat de lezers van het blad vonden van de diverse rubrieken. Maar Hans had geregeld gemerkt dat hij alle rapporten zorgvuldig doornam. Joop maakte Vrij Nederland niet voor een groep lezers, maar eigenlijk alleen voor Henk Hofland en enkele anderen wier oordeel hij op prijs stelde. Het was een sterk standpunt, dat Hans volledig kon billijken. Maar dan moest je ook bereid zijn de consequenties te trekken als minder lezers zich tot het blad aangetrokken voelden. Toen kort na de start van het jumbomagazine de oplage tot boven de

100 000 steeg, wilden Sikke Bakker en Bouke Waltsma daar een persbericht aan wijden: Vrij Nederland in één klap van 69 000 naar meer dan 100 000! Maar Hans had ervoor gekozen om er 90 000 van te maken. Dat was ook een stevige stijging maar makkelijker vast te houden als de oplage ooit weer ging zakken. Dat dat zou gaan gebeuren wist hij zeker: de formule van het blad was niet veranderd en als het effect van het nieuwe magazineuiterlijk was uitgewerkt, zou onherroepelijk de daling weer inzetten. In de losse verkoop was dat langzamerhand al zichtbaar aan het worden, maar tot nu toe had bladpromotor Egbert van Stekelenburg dat kunnen compenseren door extra abonnementenwervingsacties. En afgesproken was dat hij koste wat kost de 90 000 vast zou houden, desnoods met bijna-gratis-abonnementen.

Hans had zich vast voorgenomen een herhaling te voorkomen van de chronische negatieve publiciteit die VN in de jaren tachtig had gehad, toen wat men zag als het arrogante succesblad qua oplaag begon te dalen. Hij wilde dat niet meer meemaken en Joop en Rinus ongetwijfeld ook niet. Maar Joop maakte niet de indruk zich druk om de toekomst te maken. Zijn aandacht ging uit naar het nummer van de volgende week en daar was hij dan ook dag en nacht mee bezig. Hans had nooit iemand meegemaakt die zo hard werkte als Joop van Tijn. De Republiek had zijn eigen baas in Carel Peeters, maar de rest van het blad, en vooral het actuele gedeelte, werd letter voor letter door Joop bekeken en geredigeerd. Hij kon geen enkel touwtje uit handen geven en het kostte Diny van de Manakker nog steeds heel wat tact om ervoor te zorgen dat Joop niet al te vaak de deadline van het blad overschreed.

Op dinsdagavond na het afsluiten gingen eindredactie en vormgevers samen met Rinus en Joop altijd nog even wat eten, maar Joop viel tijdens die maaltijd geregeld van vermoeidheid in slaap. Om de volgende ochtend weer met net zoveel vasthoudendheid te beginnen aan een nieuwe week waarin hij elke regel van het volgende nummer van zijn blad bewaakte.

‘Ik heb nog een puntje,’ zei hij nu, ‘Jan Fred van Wenen moet een extra periodiek krijgen. Hij heeft er weer een kind bij en het is armoe troef in huize Wenen. Zijn vrouw kan natuurlijk niet werken met al dat kroost.’

‘Waarom neemt iemand in godsnaam zes kinderen?’ vroeg Hans.

‘Dat is niet aan ons om te beoordelen,’ zei Joop.

‘Wel als dat een extra periodiek kost,’ zei Hans.

‘Oké, je hebt een punt. Ik zeg ook weleens tegen hem, leg er een knoop in. Maar dat helpt tot nu toe niet. Kan dat, een extra periodiek?’

Connie keek Hans aan en hij knikte.

‘Het is jouw budget,’ zei hij, ‘als jij vindt dat het nodig is, doen we dat. Maar je moet je realiseren dat je minder overhoudt.’

‘Natuurlijk, natuurlijk,’ zei Joop wegwerpend.

‘Dan heb ik nog iets,’ begon Hans. ‘We betalen nog steeds Anton Koolhaas’ honorarium, terwijl hij al vijf jaar niet meer schrijft. Is dat niet wat overdreven voor een freelancer?’

Koolhaas schreef voor Vrij Nederland toneelkritieken, maar was na een hartaanval, een hersenbloeding en een mislukte herniaoperatie al enkele jaren geleden afgehaakt.

Zowel Rinus als later Joop had het gênant gevonden zijn vaste maandelijks honorarium van een paar honderd gulden stop te zetten. Dat gebeurde tenslotte ook niet toen tekenaar Yrrah overvallen werd door een jarenlang tekenaarsblock.

‘Ik kan hem niet bellen om te zeggen dat de betaling stopt,’ zei Joop, ‘dan hadden we het meteen moeten doen. Hij is trouwens doodziek. Ik beloof je, als hij overlijdt stoppen we ermee. Niet meteen. Na een paar maanden, als de pijn wat is gezakt, kan ik zijn vrouw bellen.’

‘Maar hij zal toch wel een goed pensioen hebben?’ zei Hans. ‘Hij is directeur geweest van de filmakademie! En die boeken van hem liepen toch ook goed?’

Koolhaas was een van zijn favoriete schrijvers. Hij had ruim dertig verhalenbundels gepubliceerd waarin dieren een hoofdrol speelden, tragische vertellingen over wezens die niet wisten wat zij dachten en overvallen werden door hun instincten.

‘Jawel, daar gaat het ook niet om. Ze hebben het geld ook niet echt nodig. Maar het is zo’n koud gebaar. Als de tijd rijp is doe ik het.’

Hans knikte.

‘Verder nog iets mee te delen over VN-plannen? Dit ter wille van het advertentiebedrijf?’

Het advertentiebedrijf wilde altijd graag weten of er grote reportages of specials aan kwamen waar zij advertenties op zouden kunnen werven. En de redactie wilde dat nooit zeggen, uit vrees dat de concurrentie hen dan voor zou zijn. Hans stelde de vraag dan ook plichtmatig, zonder een antwoord te verwachten.

En Joop deed of hij nadacht.

‘Iemand is bezig met een stuk over de politionele acties in Nederlands-Indië,’

zei hij. Als Hans en hij bij elkaar waren, dreven de Indische onderwerpen soms naar boven. ‘Maar daar hebben Bouke en Sikke natuurlijk niks aan. Is dat trouwens een heikel onderwerp voor jouw familie? Heeft iemand slechte dingen gedaan?’

Hij opende een bureaula alsof hij een dossier ging pakken en wierp een snelle blik opzij naar Hans.

‘Hoezo?’ vroeg deze.

‘Er is een sergeant Vervoort in dat verhaal.’

‘Nee hoor,’ zei Hans met volstrekte zekerheid, ‘mijn vader deed geen vlieg kwaad.’

Hij zag zijn vader voor zich, boekhouder in militair uniform. ‘Is dat een psalm?’ had een officier gevraagd toen zijn vader ooit voor de troep commando’s had staan geven. Daarna was hij overgeplaatst naar de militaire administratie, waar hij zich veel beter thuis voelde.

‘Oké,’ zei Joop, ‘dat is een pak van mijn hart.’ Hans realiseerde zich ineens dat Joop het meende en dat hij hem een kans had gegeven een onthulling over zijn familie tegen te spreken. Joop mocht hem wel, kon hij concluderen.

‘Nog een vraag van Sikke. Hij krijgt voortdurend aanvragen van reisorganisatoren die advertenties willen plaatsen voor reizen naar Zuid-Afrika. Mandela is nu vrij, dus kan het volgens hem wel.’

Joop verviel in gepeins. Adverteren voor toerisme naar Zuid-Afrika was altijd taboe geweest in Vrij Nederland. Maar de wereld werd steeds beter: na de Gorbatsjovse lente in Rusland en de val van de Berlijnse Muur was nu apartheid aan de beurt om te verdwijnen. Een kleine twee jaar geleden, op 11 februari 1990, kwam Nelson Mandela vrij. Ook Hans had voor de televisie gezeten om hem zijn eerste stappen buiten de gevangenis te zien zetten. Een frêle 74-jarige, totaal anders dan de op een bokskampioen lijkende advocaat die 27 jaar eerder gevangen was gezet. Maar Mandela had zijn krachten gespaard en was nu op weg de eerste zwarte president van Zuid-Afrika te worden.

‘Ik weet het niet, Hans,’ zei Joop ten slotte. ‘Het ziet er goed uit maar het kan elk moment nog misgaan daar. Ik denk dat we advertenties pas moeten aannemen als de eerste algemene, niet-raciaale verkiezingen zijn gehouden.’

‘Oké,’ zei Hans. ‘Zo houden we de druk op de ketel. Ik zal het Sikke doorgeven.’

Joop keek hem even wantrouwig aan. Was het denkbaar dat Hans een grapje maakte over de invloed die Vrij Nederland had op de politieke toekomst van

Zuid-Afrika? Maar Hans keek neutraal terug en de verdenking verdween. ‘Zijn we klaar?’ vroeg Connie. Maar nu het formele deel van het gesprek voorbij was, werd Joop spraakzaam en nam de tijd voor enkele anekdotes. Lachend verlieten ze een kwartier later het hokje. Het was onmogelijk om niet te bezwijken onder Joops charme. Hans had dan ook al enige tijd geleden besloten dat hij Joop maar één keer per maand zou bezoeken. Anders werd het te duur voor het bedrijf.

‘Hij is echt hopeloos,’ zei Hans toen ze weer onderweg waren naar de Kloof, ‘het zal nooit tot hem doordringen dat het alweer kwart voor twaalf is. Dankzij het magazine werd het half twaalf, maar de tijd verstrijkt. Een paar jaar geleden dacht ik: ik ben de druppel die de steen uitholt. Maar langzamerhand denk ik dat Theo gelijk krijgt: ik ben de steen!’

* * *

‘We deden het tot nu toe met de Haagse Post,’ zei de heer Velicek, ‘maar het contact is niet prettig. Dus heb ik mijn baas bij Elsevier voorgesteld contact met u op te nemen.’

Hij was een kleine, gezette man, gekleed in een grijs pak dat te krap was voor zijn huidige omvang. Een oud pak vermoedelijk. Het gaf hem iets droevigs. Wat nu precies zijn functie bij Elsevier was, had hij niet verteld. Maar hij regelde in elk geval de scholierenabonnementen, had Hans begrepen.

‘Ik ben zeer geïnteresseerd,’ zei Hans, ‘leerlingen kunnen niet vroeg genoeg kennismaken met opiniebladen.’

‘Ja, dat vinden wij ook. We hebben de scholen eerst het aanbod gedaan Elsevier te ontvangen, maar dat lukte niet, dat vonden ze te eenzijdig. Toen kwam HP erbij en dat verkocht uitstekend. Maar nu het gefuseerd is met De Tijd, zitten bij dat blad mensen die het niet begrijpen. Zeer uit de hoogte.’ Hans snapte het, Velicek voelde zich gekleineerd.

‘Daar zult u bij ons geen last van hebben,’ zei hij. ‘Om welke aantallen gaat het?’

‘Dat is nu zo’n 5 000 stuks,’ zei Velicek, ‘natuurlijk alleen in de schoolweken. We halen de exemplaren van Elsevier en HP uit de retouren van de losse verkoop en laten die bij de deelnemende scholen bezorgen. We rekenen ze daarvoor twintig gulden per scholierenabonnement per jaar. Dat dekt de kosten, we hoeven er niet op te verdienen, immers.’

‘Nee, natuurlijk niet,’ beaamde Hans vroom, ‘en het hindert niet dat de bladen dan een week oud zijn?’

‘Nee,’ zei Velicek, ‘ze worden gebruikt bij de lessen staatsinrichting. Of samenleving of zoiets.’

‘Nou, wij doen graag mee,’ zei Hans, in plaats van HP/DeTijd?

‘Dat is dan afgesproken.’ Velicek stond op, probeerde even zijn jasje dicht te knopen, maar realiseerde zich tijdig dat dat niet zou lukken.

Ze schudden elkaar de hand en Hans deed hem uitgeleide.

‘Voor ik het vergeet, die scholierenabonnementen kunnen meegeteld worden bij de betaalde oplage,’ zei Velicek voordat hij de staatsietrap afdaalde.

‘Ach ja, dat is natuurlijk waar,’ antwoordde Hans en wuifde ten afscheid.

Zowel hij als Velicek wist dat het eigenlijk alleen dáárom ging. Leerlingen op middelbare scholen zouden vermoedelijk in slaap vallen boven de één week oude exemplaren van opiniebladen die zij klassikaal uitgereikt kregen. En misschien kwamen ze ook meteen in de lerarenkamer terecht. Maar er werd voor betaald en ze konden dus meegeteld worden in de gepubliceerde betaalde oplage. Elsevier had dat kennelijk nodig, want ook dáár daalde de oplage al jarenlang en Hans was blij dat hij een buffer zou krijgen nu de oplage van Vrij Nederland weer onder druk stond. Zo kon die daling gecamoufleerd worden en had Joop langer tijd om een list te verzinnen. Hij belde Hugo. ‘Goed nieuws,’ begon hij.

hoofdstuk 21

Nieuwstribune

‘Dat blad moeten we echt niet kopen,’ zei Sikke Bakker bezorgd tegen Hans, toen ze elkaar bij de koffieautomaat tegenkwamen.

‘Nieuwstribune bedoel je?’ vroeg Hans.

‘Ja, dat blad staat slecht bekend. Je krijgt er een mooi artikel in als je maar adverteert. Het komt soms in de buurt van chantage: zolang je adverteert wordt er goed over je geschreven, anders kan je het schudden.’ Sikke trok zijn ronde, montere hoofd in de meest zorgelijke stand die bij zijn opgewekte natuur mogelijk was. ‘En het is natuurlijk ook niet goed voor mijn contacten bij Adformatie.’

Adformatie was het grootste blad in Nederland dat over marketing en reclame ging, met veel aandacht voor kranten en tijdschriften als reclamemedium.

Sikke was sinds jaar en dag bevriend met Hugo (‘komt dat scho-o-ot’)

Walker, de Surinaamse tv-sportcommentator, die in zijn vrije tijd commercieel directeur van Adformatie was. En hij kende ook een aantal van de journalisten van dat vakblad. Sikke was een bekende persoon in medialand, en presenteerde voor Adformatie jaarlijks de kerstcijfers die de diverse bladen ontvingen van de reclamebureaus en adverteerders. Zijn goede contacten met het blad waren nuttig voor de Weekbladpers, want hij wist bij wie hij moest zijn om een nieuwtje te slijten en aandacht voor een blad te vragen.

‘Ja, zou Adformatie het ons kwalijk nemen dat we Nieuwstribune kopen?’

‘O, absoluut. Dat is water en vuur.’

Hans knikte, dat kon hij zich voorstellen. Nieuwstribune was – het werd door de oprichters grif toegegeven – opgezet om snel rijk te worden en de drijvende kracht was Wim Laverman. Hij had in 1987 samen met zijn zakenpartner, reclametekstschrijver Jan van Buuren, tien miljoen gulden in handen gegeven van Robin de Vilder, telg uit een hooggenoteerd Amsterdams koopmansgeslacht, die het geld zou beleggen maar vrijwel

geheel verbraste. De Vilder zat nu in de gevangenis maar Laverman en Van Buuren hadden zich voorgenomen hun zo dom verloren miljoenen zo snel mogelijk terug te verdienen. Samen met Cees van Staal, ook een reclameman, hadden zij Nieuwtribune opgericht en vorig jaar een goede winst gemaakt, twee miljoen gulden zelfs. Dat vermenigvuldigd met factor tien, was het bedrag dat ze nu van de Weekbladpers zouden krijgen als de overname lukte. In één klap al het verloren geld terug, en méér. Nieuws tribune was pas een paar jaar oud en had maar de helft van de 40 000 abonnees van Adformatie. Toch was het logisch dat het oudere blad zich bedreigd voelde door de dynamische en slinkse nieuwkomer.

‘Enig idee waarom Theo het wil overnemen?’

‘O,’ zei Sikke stellig, ‘het zijn handige jongens. Ze zijn al maanden bezig met Theo aan te pappen en hebben hem om advies gevraagd over het reilen en zeilen van het blad. Waar moeten we met ons succesblad heen, Theo? Al een paar keer is hij als een soort goeroe afgeschilderd in Nieuwtribune. Tja, dan moet je van steen zijn om niet geveild te raken.’

‘Hij brengt het bij Nijgh Periodieken onder, heb ik in het plan gelezen,’ zei Hans. ‘Daar hoort het ook wel bij, als vakblad.’

‘Ja, maar kijk uit. Laverman heeft te pas en te onpas overal laten weten dat Nieuwtribune bij Vrij Nederland komt. VN heeft status en daar maakt hij gebruik van, want Nieuws tribune staat niet zo goed bekend. We moeten het blad echt zover mogelijk weg houden van onze bladen. Geen gezamenlijke acties of zoiets.’

Al vrij snel na de aankondiging van de voorgenomen overname werd een algemene ledenvergadering georganiseerd om te stemmen over het directievoorstel.

In Krasnapolsky, dicht bij het station, was een grote zaal gehuurd waar ook de in de buitengewesten werkende nieuwe Weekbladpersers makkelijk konden komen. Toen Hans erheen liep kwam hij vormgever Charles Boermans achterop, een van de werknemers van de oude linkse garde. Nooit zou Hans de CWV-vergadering vergeten die hij lang geleden meemaakte als pas aangenomen staflid, onbekend met het werknemerszelfbestuur. In de rondvraag kwam de vraag aan de orde of leren ballen uit Taiwan besteld mochten worden. De promotieafdeling van Voetbal International kon ze goedkoop krijgen en het was een prima cadeau voor nieuwe abonnees. Maar Taiwan, dat was een rechtse dictatuur! Als we zo redeneren kan je bijna nergens iets kopen, vond de nieuwe bladpromotor van het voetbalblad, geef

me een beetje speling. Na een uur redekavelen kreeg hij zijn zin, zo was men ook wel weer. Als het maar geen automatisme werd! Een kleine jonge man met het uiterlijk van een cherubijn zei met een onvervalst Amsterdams accent: 'Ik zet geen logo op die teringballen.' Iedereen begon te lachen, je kon het aan Charles Boermans overlaten om dwars te gaan liggen en hij was de vormgever die het logo voor de ballen moest ontwerpen.

'Maar we hebben een democratisch besluit!' zei de bladpromotor ontredderd. 'Mijn een zorg!'

Het was wel een goede gewoonte in dit democratische bedrijf dat eenmaal genomen besluiten loyaal werden uitgevoerd, ook door de tegenstanders. Maar met Charles was nooit enig land te bezeilen, zo was hij nu eenmaal. Dus vond de directie een andere vormgever die het wilde doen.

Charles moest langzamerhand toch wel tegen de veertig lopen, maar zag er nog steeds hetzelfde uit, zijn cherubijnhoofd omringd door bruine lokken. 'Studio C' had Hans de vormgevingsafdeling genoemd die hij opgericht had en waar de bladpromotoren, Lezersservice en wie het maar wilde advertenties vorm konden laten geven. Charles was aanvankelijk het hoofd en enig lid van de afdeling, maar de klantenkring groeide en hij werd nu geholpen door een jonge, geheel kaalhoofdige assistent, die altijd zijn werk even neerlegde om bewonderend toe te kijken als Charles een klant de les las.

'Dat teringwijn' hoorde Hans hem weleens roepen als hij in de buurt van Studio C kwam, en dat sloeg dan op Dorothea Mijerink, de Lezersservice-dame met haar handel in grammofonplaten en grafiek. Dorothea zette Charles onder druk, en dat moest je bij Charles nooit doen.

Maar ondanks zijn harde taal, wist iedereen dat Charles een klein hart had en goed werk leverde. Studio C had geen gebrek aan opdrachten.

'Jij weet er alles van,' zei hij, naar Hans opkijkend. 'Wat moet ik stemmen?'

'O God, ik zou het niet weten,' antwoordde Hans. Hij had zich voorgenomen zelf voor te stemmen, als directielid kon je moeilijk een voorstel van de algemeen directeur helpen wegstemmen. Sikke had mogelijk wel gelijk, maar Theo was toch ook niet achterlijk?

Expres had hij zich weinig verdiept in het voorstel dat Theo voor de overname geschreven had, want stel dat het een slecht voorstel was? Dan kon hij daar Theo toch moeilijk mee weg laten komen. Dan maar voor één keer struisvogel spelen.

'Wat stem jij zelf?'

'Ik stem voor,' zei Hans, 'ik zit in de directie.' Charles knikte, samen gingen

ze naar binnen.

De zaal zat al vrijwel vol, ook uit Den Haag, het NijghBastion, waren veel CWV-leden gekomen voor dit feest van de democratie. Alleen de vi-redactie ontbrak demonstratief, zoals gebruikelijk. Zij wilden niets te maken hebben met wat er in Amsterdam door het linkse tuig bekokstoofd werd. Op het podium zaten Theo en Aad van der Post, de directeur van Nijgh Periodieken, waar Nieuwstribune na de koop bij ondergebracht zou worden. Hij was een kleine, weinig opvallende man, die zich verborg achter een bril, een baard en een snor. Hij zag er daardoor meer uit als een vriendelijke jeugdherbergvader dan als de kordate, nogal patriarchale baas die hij volgens alle berichten was. Bij binnenkomst had iedereen een stembiljet gekregen, waarop men aan het eind van de vergadering kon stemmen over de overname. De aan te kruisen mogelijkheden waren: ‘voor’, ‘tegen’ en ‘ik heb geen mening’.

O jee, dacht Hans meteen, drie mogelijkheden, dat is niet handig.

Rob Sijmons, de VN-redacteur met wie Hans in vroeger jaren in het CWV-bestuur had gezeten, was gevraagd om de vergadering te leiden. Ook hij droeg een bril, een snor en een baard, en ook hem gaf het een geitenwollensokkenaureool, wat nog werd versterkt door het feit dat hij altijd open sandalen droeg. In Robs geval klopte dat imago wel, hij hield van het alternatieve bestaan, al was hij niet bepaald een liefhebber van geitenwollen sokken. Hij had Hans een keer verteld dat hij die sandalen uitsluitend droeg omdat hij zeer brede voeten had, die in de gewone schoenmaten niet pasten. Rob was wetenschapsjournalist en dus intelligent en goed geïnformeerd. Maar hij was vooral een uitstekende vergadervoorzitter. Direct nadat hij de vergadering geopend had, stak iemand een hand op voor een punt van orde. ‘Ik zie hier drie mogelijkheden staan,’ zei Bouke, ‘voor, tegen of ik heb geen mening. Dat betekent dat het mogelijk zal zijn dat géén van deze drie standpunten een meerderheid haalt. Het is ook denkbaar dat een meerderheid stemt voor “geen mening”. En wat doen we dan, is het overnamevoorstel dan afgewezen? Of betekent geen mening dat we het aanhouden tot we wel een mening hebben?’

‘Daar zeg je zo wat,’ zei Rob Sijmons. ‘Heeft het bestuur hier over nagedacht?’

Hij keek naar de voorste rij in de zaal, waar het bestuur zat. Hun hoofden bewogen naar elkaar toe, er werd gesmoesd.

‘Mag ik iets zeggen?’ Ingrid Stork had de microfoon achter in de zaal gepakt. Hans kende haar als or-secretaresse maar sinds enige tijd werkte ze bij een

van de Nijgh-bedrijven. Ze was plomp gebouwd en kreeg altijd een wat vlekkerig rood gezicht als zij aan het woord was, maar dat weerhield haar niet.

‘Ik stel voor dat we de stemming op voorhand ongeldig verklaren,’ zei ze, monter kijkend door haar bril. Nu ze zelf niet meer tot het bestuur behoorde, kwam haar anarchistische kant naar boven.

‘Dat lijkt me op het eerste gezicht geen goede oplossing,’ zei Rob, ‘we zijn toch bij elkaar om een besluit te nemen.’

Aad van der Post en Theo zaten op hun stoelen op het podium en keken werkeloos toe. Dit was een CWV-vergadering, waar zij niets te zeggen hadden over de procedures. Hans zag Theo Aad iets influisteren en bemoedigend zijn arm om diens schouder leggen. Aad was gespannen, hij had nog niet veel ervaring met zo’n algemene ledenvergadering.

‘Ik schors de vergadering een paar minuten voor beraad,’ zei Rob toen er uit het bestuur geen helder antwoord kwam. Te midden van het geroezemoes van de zaal liep Hans naar het met elkaar discussiërende bestuur toe. Ook Ingrid en Bouke stonden erbij, en na enige tijd stapte Theo van het podium af om zijn duit in het zakje te doen, hij was tenslotte ook CWV-lid.

‘Oké,’ hoorde hij Rob zeggen, ‘er komen nieuwe stembiljetten waar alleen “voor” of “tegen” op staat. Hoe lang zal ik de vergadering schorsen? Er moet gekopieerd worden en de biljetten moeten geparafeerd worden. Een uurtje?’ Er viel Hans iets in.

‘Waarom spreken we niet gewoon af dat “geen mening” niet gebruikt mag worden. Wie dat doet maakt zijn stem ongeldig. Dat kunnen we nu bij meerderheid beslissen en dan kunnen we meteen door.’

Rob keek hem aan. ‘Denk je dat dat lukt?’

‘Waarom niet?’

Hans zag Rob in gedachten nagaan met welke slimmigheid een dwars CWV-lid zo’n voorstel zou kunnen torpederen. Maar hij kon niets bedenken en knikte.

Even later had de zaal unaniem ingestemd met het voorstel in gedachten de ‘geen mening’-mogelijkheid te schrappen. Eindelijk kon de zakelijke discussie beginnen en Rob gaf Theo het woord om de noodzaak van de aanschaf van het blad uit te leggen.

Theo was wollig, kon Hans na enkele minuten constateren. Hij had het over het bouwen aan een goede markt- en winstpositie, een evenwichtige portfolio, spreiding van risico’s, meer carrièremogelijkheden voor het

personeel. Als Theo wollig was, had hij meestal geen echt goede doorslaggevende redenen voor een voorstel en zocht het in ingewikkelde teksten waarbij de luisteraars vanzelf hun gedachten lieten afdwalen. Omdat ze zich daarover schuldig voelden waren ze daarna als was. Als behendig debater kende Theo dit voordeel van saaie teksten.

Toen hij zweeg volgde een klein, lusteloos applaus. Daarna stond Bouke op. ‘Nieuwstribune is een blad dat journalistiek bedrijft op puur commerciële wijze,’ zei hij, ‘het is algemeen bekend dat je in het blad goede publiciteit krijgt als je adverteert. Dat staat haaks op de manier waarop onze bladen werken. Er is geen redactiestatuut en de directeur schrijft in het blad het redactioneel commentaar. Dat kan toch niet?’

‘Zeker,’ gaf Theo toe, ‘dat is een zwak punt. Maar na de overname zal hetzelfde redactiestatuut gelden als voor al onze periodieken. Dus dat probleem is er dan niet meer.’

Maar Bouke kreeg je niet zo makkelijk om.

‘Je krijgt dan volgens mij een nieuw probleem. De winst die het blad het afgelopen jaar maakte, hangt helemaal samen met de manier van werken, en die zit soms tegen chantage aan. Dus als je dat afschaft zakt het in elkaar. Het is toch de bedoeling dat de drie oprichters ook vertrekken? Nou, dan heb je een lege huls gekocht. En als ze zouden blijven, heb je een blad dat niet bij ons thuis hoort. Wij hebben nu iemand in huis, Sikke Bakker, die heel goed op de hoogte is van de stemming in de mediamarkt. En daar vindt men over het algemeen dat Nieuwstribune geen goede aanwinst voor de Weekbladpers is. Het haalt onze goede reputatie op het gebied van zakendoen omlaag.’

Maar Theo was hierop voorbereid.

‘Sikke is, denk ik, vooringenomen,’ hoorde hij Theo zeggen. ‘Sikkes vrienden bij Adformatie geven natuurlijk een negatief beeld van Nieuwstribune, dat is de concurrentie. Als Sikke de heren van Nieuwstribune beter leert kennen, zal zijn oordeel veranderen, daar ben ik van overtuigd.’ Hans zag Joop van Tijn gehaast binnenkomen en na enig zoeken plaatsnemen in de buurt van de microfoon. De discussie ging nu over de vraag waarom Laverman zo herhaaldelijk in de publiciteit had laten weten dat Nieuwstribune bij Vrij Nederland kwam. Waren er plannen tot samenwerking?

‘Ja, dat is mijn fout,’ zei Theo. Hij vouwde plechtig zijn handen en keek trouwhartig de zaal in. ‘Het is de bedoeling dat Nieuwstribune onderdeel gaat uitmaken van Nijgh Periodieken, na een overgangperiode. Er moet van alles

en nog wat gelijkgetrokken worden voordat de samenvoeging kan plaatsvinden. Salarisschalen bijvoorbeeld. Tot die tijd blijft Nieuwstribune een aparte bv van de Weekbladpers. En omdat men de Weekbladpers met Vrij Nederland associeert, krijg je die koppeling. Maar wees gerust, Nieuwstribune en Vrij Nederland zullen zo ver mogelijk uit elkaar gehouden worden.'

'Mogen er stemverklaringen afgelegd worden?'

Joop van Tijn stond bij de microfoon en glimlachte naar de zaal. Zijn brillenglazen glansden en maakten zijn ogen onzichtbaar.

'Zeker,' zei Rob Sijmons.

'Kijk,' zei Joop van Tijn, 'Theo is natuurlijk een raar mannetje, altijd bezig en dan komt hij weer met dit en dan weer met dat. En nu weer met Nieuwstribune. Ik vind het ook een hoop geld, maar ik heb Theo leren kennen als een keiharde onderhandelaar. En ook als iemand die weet wat hij doet. Theo doet niet zomaar iets. Soms denk ik, waar begin je nu weer aan, maar achteraf blijkt hij telkens gelijk te hebben. Kijk je naar Theo's daden in het verleden, dan zeg ik: laten we hem het vertrouwen geven dat hij ook nu een goede beslissing neemt. Laten we Nieuwstribune overnemen. En wat de koppeling aan Vrij Nederland betreft: iedereen kan er verzekerd van zijn dat wij vanuit Vrij Nederland dit blad met evenveel argwaan zullen volgen als wij alles en iedereen volgen. Als dat blad niet deugt, zal het in Vrij Nederland aan de schandpaal genageld worden, zoals alles wat niet deugt. Ik stem voor.' Er was applaus, maar Hans zag dat het vooral kwam uit de hoek waar de Nijgh- en Singel-medewerkers zaten. De Tijdschriften-mensen applaudisseerden sowieso niet makkelijk voor hogergeplaatsten, dat leek te veel op bruinwerken. Maar men was ook boos.

Iedereen herinnerde zich nog hoe in 1984 Rinus op ongeveer dezelfde wijze Theo had gesteund bij de overname van Nijgh & Van Ditmar, de eerste grote uitbreiding van het bedrijf. En nu had Theo kennelijk Joop voor zijn karretje gespannen. Joop die vrijwel nooit op CWV-vergaderingen kwam, de discussie niet had gevolgd omdat hij zoals gebruikelijk te laat was, en die zich dan spontaan geroepen zou voelen om adhesie te betuigen? Dat was niet goed voorstelbaar. 'Hij heeft vast een deal met Theo gemaakt,' hoorde Hans iemand zeggen en hij herkende de stem van Carl Lei stra. 'Je zou haast tegen gaan stemmen na zo'n staaltje van demagogie.'

Maar uiteindelijk won Theo met gemak het pleit, 107 leden waren voor de overname, 40 tegen. Na afloop van de vergadering bleek het buiten te

regenen en her en der zag je Weekbladpers-werknemers in nabije cafés duiken, weg van het water. Hans kwam aan een tafeltje terecht met Simone Koudijs van Opzij en Singel 262-directeur Pieter de Jong. Hij was een lange magere veertiger met grijswit haar en dito baard en snor. Een geschiedenisleraar had hij kunnen zijn, of conservator van een museum, iets in de buurt van een artistiek beroep, maar dan toch aan de organisatorische kant. Hij had blauwe enigszins waterige ogen en tegen de achtergrond van zijn grijze sierbehaaring waren zijn lippen wat te rood en te vochtig. Na zijn scheiding was hij gaan hardlopen, had hij Hans verteld. Dat hielp tegen het verdriet. Pieter werkte sinds 1986 bij het bedrijf als directeur van de boekenuitgeverijen die eigendom van de Weekbladpers waren: De Arbeiderspers, Querido en Nijgh & Van Ditmar, samengevoegd in de bv Singel 262. Geen makkelijke baan want uitgevers Theo Sontrop en Ary Langbroek van De Arbeiderspers en Querido beschouwden elkaar terecht als concurrenten en duldden geen inmenging in de ontwikkeling van hun boekenfonds. Pieters werkterrein was dus beperkt tot pogingen om de uitgeverijen te bewegen tot enige samenwerking op het gebied van boekhouding, boekenopslag en drukkerscontracten. ‘Met kleine stapjes voorwaarts’ had hij in een interview laten weten als zijn doelstelling, en niemand nam zulke kleine stapjes als Pieter. Hij was ook Groepsdirecteur en in die rol vervanger van Theo Bouwman, mocht deze ooit onder de tram komen. Er was al jaren nooit meer iemand onder de tram geraakt, maar als het ooit iemand zou lukken, kon dat best Theo zijn, wist iedereen. Hans werd in zijn vorige rol als marktonderzoeker geregeld door Pieter uitgenodigd om tegen de onwillige boekenuitgevers iets te vertellen over het nut van marktonderzoek en de mogelijkheid auteurs te zien als een ‘merk’ dat via marketingtechnieken aan de man gebracht zou kunnen worden. ‘Wordt het niet tijd dat de Weekbladpers wat boekhandels gaat kopen?’ vroeg hij nu aan Pieter, nadat de ober voor Simone een glas witte wijn en een glas water had gebracht en voor hen beiden een pils.

‘Hoezo?’ vroeg Pieter.

‘Om te zorgen dat er enkele plekken zijn waar je het complete fonds van onze boekenuitgeverijen kunt laten zien, want dat zal steeds moeilijker worden in Toptienland.’

Pieter wikte en woog. ‘Een zekere marktwerking moet er toch zijn,’ zei hij, ‘maar misschien is het een idee. We hebben trouwens ergens een boekhandel. Boekhandel Blok.’

Hans had ervan gehoord, de naam kwam weleens in stukken voor.

‘Waar ligt die boekhandel eigenlijk?’ vroeg hij. ‘In welke stad?’

Maar Pieter was op een ander spoor geraakt.

‘Je weet dat ik in de grachtengordel woon,’ zei hij, ‘met allerhande

beroemdheden die daar ook wonen. Zo sta ik op een dag bij de kruidenier en

voor mij staat Hans van Mierlo, je weet wel. Hij is aan de beurt en legt zijn

buik op de toonbank.’ Pieter deed het even voor en Simone en Hans zagen

het tafereel voor zich, een wat uitgedijde Van Mierlo, die zijn buik even te

ruste legt op de vitrine. ‘Van Mierlo zegt: “Ik wil graag een assortimentje

Franse kaas. Voor bij de borrel.” De kruidenier loopt weg en komt terug met

een in plastic verpakt kaasplankje met daarop vier soorten Franse kaas. “Dit

is een aanbieding,” zegt hij, “plankje met kazen voor zesvijfennegentig.”

Zegt Van Mierlo, peinzend zoals hij kan doen: “Ja, maar dat plankje heb ik

niet nodig, ik heb zelf wel een plank.” Zegt die kruidenier bereidwillig: “Nou,

dan laat u dat plankje gewoon hier.”

Hans en Simone keken benieuwd toe. Hoe zou dit aflopen? Pieter begon te

lachen. ‘Zie je het voor je?’ zei hij. ‘Op zo’n moment komt de Hollandse

zunigheid om de hoek kijken. Want je ziet Van Mierlo denken: ja, alles goed

en wel, maar waarom zou ik zesvijfennegentig betalen voor kazen met een

plankje waar ik niks aan heb. En je ziet die kruidenier denken: ik heb niks

aan een plankje alleen, dus ik geef hem geen korting. En uiteindelijk vertrekt

Van Mierlo met dat plankje. Want als je ervoor betaald hebt, laat je het niet

achter, ook al heb je er niks aan.’

Simone en Hans lachten. Pieter had deze anekdote meermalen geoefend, kon

je horen, en vertelde hem met verve. Nu viel er een stilte.

‘Vrij Nederland van deze week is weer niks,’ zei Simone met haar glazen

stem.

‘Daar laat ik me niet over uit,’ zei Hans.

‘Dat vind ik nou zo raar,’ zei Simone, ‘je bent uitgever van het blad, je leest

het, je hebt er vroeger ook in geschreven. Maar je hebt geen mening?’ Hans

zag Pieter geïnteresseerd toekijken.

‘Dat is nu eenmaal de mores,’ zei Hans, ‘en daar sta ik achter. De redactie

maakt het blad, en wij van het bedrijf proberen het zo goed mogelijk te

verkopen. Als je de redactionele onafhankelijkheid respecteert, moet je geen

commentaar op het blad geven, want hoe dan ook ben je bezig hen te

beïnvloeden.’

‘Theo doet het wel,’ zei Simone.

‘Theo doet wel meer dingen die niet mogen,’ antwoordde Hans.

‘Maar privé kun je toch wel iets vinden van de bladen?’

Hans nam een slok van zijn bier en haalde diep adem.

‘Vooruit dan maar,’ zei hij, ‘ik vind dat Opzij veel te veel over de man gaat en veel te weinig over de vrouw. Het hele blad staat vol met bespiegelingen over de man. Dat is toch idioot voor een feministisch blad? En wat Vrij Nederland betreft, ik denk weleens: je kan naar Canada emigreren en twintig jaar later terugkomen en Vrij Nederland kopen. En dan zit Agnes nóg aan de witte wijn.’

Peter van Straaten schreef al sinds 1986 in VN een feuilleton over Agnes, een alleenstaande, vrijgevochten bijstandsmoeder met een opgroeiende zoon.

Hans kon haar niet meer luchten of zien, maar bij de lezers van Vrij Nederland was de rubriek nog heel populair.

‘Wat wil je daarmee zeggen?’ vroeg Simone. Hans voelde een verhoogde aandacht bij Pieter de Jong, maar besloot openhartig te zijn.

‘Nou, dat er naar mijn idee te weinig beweging zit in de inhoud van Vrij Nederland. Altijd weer dezelfde rubrieken, nooit iets nieuws. Dat geldt trouwens voor de hele journalistiek, hoor. Ik denk dat het voor alle journalisten goed zou zijn als ze na een jaar of tien moesten vertrekken naar een ander blad. Want zo’n nieuw publiek geeft weer nieuwe energie en schrijflust, denk ik. Eigenlijk zouden journalisten alleen aangenomen moeten worden met een contract voor vijf jaar, dat één keer verlengd kan worden. En dan krijgen ze een jaar salaris mee, zodat ze het even kunnen uitzingen. Maar zo gaat het niet, want iedereen is in vaste dienst en blijft zitten waar hij zit. Daardoor ontstaan ook nooit vacatures. Zou je journalisten verplichten om na tien jaar iets anders te zoeken, dan ontstaan vanzelf openingen en komt er eindelijk een stoelendans op gang.’ Hans zweeg, zelf verbaasd over de lengte van zijn tirade. Hij luisterde altijd liever dan zelf lange betogen af te steken. ‘Het is droog buiten,’ zei hij en stond op.

* * *

‘Ik ben tot de conclusie gekomen dat we het niet redden met Primeur,’ zei Hans tegen Theo. ‘Er zit nu twee miljoen gulden in en ik zie het niet lukken. Geen enkele actie heeft resultaat, het is een bodemloze put aan het worden. Doodzonde.’ Het was eind 1991, Primeur bestond een jaar. Hij voelde zich

schuldig en was tegelijk boos op het publiek: waarom verdomden ze het om dit mooie krantje te kopen?

‘Wou je gaan voorstellen ermee te stoppen?’ vroeg Theo. Hans knikte.

‘Dat krijg ik er niet doorheen bij de CWV. Zojuist Nieuwtribune gekocht voor veel geld en dan stoppen met Primeur omdat het een miljoen kost? Dat lukt niet.’

Zo kreeg Primeur een tweede levensjaar en dankzij een subsidie van het Bedrijfsfonds voor de Pers en de voortgezette financiering door de Weekbladpers konden Hans en Henna ook voor 1992 een uitgebreid actieplan opstellen. Hans borg zijn twijfels weg en was vast van plan nog een laatste uiterste poging te doen het blad aan de man te brengen.

* * *

‘Wim Laverman stelt voor de vacatureadvertenties uit Nieuwtribune door te plaatsen in Vrij Nederland,’ las Hans op zijn computerscherm. ‘Lijkt me goed idee. ThB.’ Sinds enkele maanden was het mogelijk de computers in een netwerk met elkaar te laten communiceren via een soort elektronische post. Je kon zelfs op die manier documenten naar elkaar toesturen. Het was ongelooflijk hoe snel alles veranderde.

‘Wim Laverman stelt voor de vacatureadvertenties uit Nieuwtribune door te plaatsen in Vrij Nederland,’ las Hans nog een keer. ‘Lijkt me goed idee.’ Hoe kwam Theo erop? Nog maar een paar weken geleden had hij met de hand op het hart aan de algemene ledenvergadering beloofd de twee bladen geheel apart van elkaar te houden. En nu leek deze opzichtige vorm van samenwerking hem een goed idee.

‘Lijkt me niet zo handig, Theo,’ schreef hij meteen terug, ‘je kent de bezwaren van Bouke en Sikke tegen het blad. Voor de reputatie van VN lijkt het me ook niet goed. En goddank hebben we dat stukje omzet (ik neem aan dat ze van plan zijn ervoor te betalen?) niet nodig, de advertentiewerving loopt nog uitstekend. Dus liever niet. Misschien over een paar jaar?’

Hij stuurde het berichtje meteen weg. Het was diplomatiek geformuleerd, geen keihard nee, maar toch een duidelijke afwijzing. Hans hield van dit elektronische postsysteem, hij had een hekel aan telefonisch contact omdat dat vaak tot misverstand leidde, de een legde wat besproken was zus uit en de ander zo, en wat er nu precies gezegd was, wist niemand meer. Nee, dan

liever deze nieuwe vorm van digitaal corresponderen. Het viel hem op dat je anders ging schrijven dan de notities en briefjes die je elkaar vroeger stuurde. De teksten kregen al snel een eigen, informele, amicale stijl.

Terwijl hij nog naar het scherm keek, kwam Theo's antwoord.

‘Dit is voor mij niet acceptabel. Gaarne medewerking.’

Theo ging kennelijk op zijn strepen staan.

Later op de middag nam Hans Sikke mee voor een gesprek met Theo over de kwestie. Het was half zes, de pils kwam op tafel. Het was een andere Theo dan hij gewend was. Dynamisch was hij altijd, maar nu was hij veldheer geworden.

Hij sprak vol vuur over de strijd van Nieuwtribune tegen de vijand Adformatie. Die strijd moest met alle middelen gevoerd worden en als Nieuwtribune daar de hulp van VN voor nodig had, hoorde VN dat te geven. Hij had het er al met Joop over gehad en die had laten weten er mee te kunnen leven.

‘Ik heb het Joop ook gevraagd,’ zei Hans, ‘en je hebt hem alleen verteld dat Nieuwtribune zou zorgen voor advertenties in VN, niet dat met veel tamtam de twee bladen nu aan elkaar gekoppeld worden.’

Theo snoof. ‘Zo’n vaart loopt het niet.’

‘Dat waag ik te betwijfelen,’ zei Sikke. ‘Laverman bazuint het nu al overal rond. Die mensen geilen op VN, willen niets liever dan met Joop of Rinus op de foto. Dat weet je toch?’

Sikke had moeite met de stevige confrontaties die Theo en Hans gewend waren aan te gaan. In zijn vak was overreding en souplesse een hoog goed. Hij keek bezorgd toe terwijl het tweetal de ene pils na de andere naar binnen werkte en elkaar met argumenten bestookte. ‘Zullen we iets gaan eten?’ stelde hij voor. Even later zaten ze in het Thaise restaurant Klaas Compaen, aan de overkant van de WP-burcht. Het eetzaaltje zat vol, maar aan de bar konden ze een bord met voedsel krijgen en doorgaan met drinken. Theo had vaak een agressieve dronk en Hans beseftte dat hij nu goed moest opletten.

‘Ik kan moeilijk leven met een directeur die een beleid voert dat haaks op het bedrijfsbeleid staat,’ zei Theo.

‘Dat bedrijfsbeleid staat in de notulen van de ledenvergadering,’ gaf Hans terug. ‘Daar heb je expliciet toegezegd de twee bladen uit elkaar te houden.’

‘Een inzicht kan veranderen. Nieuwtribune heeft dit nu nodig.’

Hans aarzelde. ‘Ik doe er niet aan mee,’ was hij van plan te zeggen, maar realiseerde zich plotseling dat Theo zou antwoorden: ‘Neem dan je ontslag.’

En dat er dan voor hem maar één reactie mogelijk zou zijn: ‘Dan neem ik hierbij mijn ontslag.’ Morgen, in nuchtere toestand, zouden ze daar allebei spijt van hebben, maar het zou moeilijk worden om zoiets terug te draaien. ‘Ik ben de uitgever van Vrij Nederland,’ zei hij, ‘en dat betekent dat ik verantwoordelijk ben voor de commerciële reputatie van het blad. En het lijkt me niet goed die te koppelen aan Nieuwstribune. Dat valt binnen mijn bevoegdheden.’

Theo wist dat hij verloren had. Als algemeen directeur was hij wel de hoogste baas, maar de uitgevers hadden hun eigen bevoegdheden. En Hans ontslaan omdat hij zijn werk deed, zou moeilijk gaan.

‘Nieuwstribune kan advertentiepagina’s kopen in Vrij Nederland,’ zei hij. ‘Daar kan je niks tegen doen.’

‘Nou,’ zei Sikke, ‘advertenties kunnen zonder opgaaf van redenen geweigerd worden.’

‘Ik weet niet of we zover moeten gaan,’ zei Hans. ‘Als ze in VN willen adverteren met hun personeelsadvertenties, zou dat moeten kunnen. Maar dan wel een goede prijs en géén berichten over samenwerking. Want dan weigeren we ze.’

Even later stonden ze buiten. Sikke keek Theo na, die wankel op weg was naar zijn auto.

‘Kan hij nog wel rijden?’ vroeg hij bezorgd.

‘Theo herstelt heel snel,’ zei Hans, hij had er ervaring mee.

Maar toen hij zelf met de fiets thuiskwam en afstapte, viel hij tot zijn schrik om. Toch wel erg veel gedronken.

Over het plan van Laverman hoorde hij nooit meer iets. Korte tijd later trokken de drie oprichters zich met hun miljoenen terug uit het bedrijf. De buit was binnen. En Bouke en Sikke kregen gelijk: hoe beter en eerlijker Nieuwstribune zaken ging doen, hoe slechter het blad draaide. Theo zou het niet graag toegeven, maar hij had een enorme miskoop gedaan.

hoofdstuk 22

Dreizueins

Hans had in de afgelopen jaren wel de bladpromotoren, Hugo Anderman en Dorothea Mijerink, van Is naar het jaarlijkse Folio-tijdschriftencongres in New York gestuurd voor een opfrissertje, maar hij wilde zichzelf niet op pad sturen naar congressen of seminars. Als je dat jezelf gunde, kon je het niemand anders weigeren en hij was van het type dat graag een moreel overwicht bewaarde. Dat was ook de reden waarom hij nog steeds met enige tevredenheid de scheef lopende vloer van zijn kamer bekeek: niemand kon ooit tegen hem klagen over huisvestingsperikelen. Ook declareerde hij in principe nooit iets, want daar diende de onkostenvergoeding voor die deel uitmaakte van zijn salaris. Zo kon hij met een schoon blazoen anderen iets weigeren, als dat nodig was.

Maar het was een zuinige, weinig exuberante levensstijl en toen tijdens het directieoverleg bleek dat er een plaats vrij was bij de georganiseerde en reeds betaalde snoepreis van de sportgroep naar het Europees Kampioenschap Voetbal 1992 in Zweden, kon hij de verleiding niet weerstaan. Hij elleboogde zich naar voren en bemachtigde de lege plek. Bouke Waltsma was als hoofd advertentiebedrijf ook wel eens met adverteerders op pad gegaan, maar geloofde toch vooral in de kracht van de overreding: onze bladen zijn zó goed, daar móét je in staan! Maar onlangs was Bouke naar de Groep verhuisd waar hij Personeelszaken zou gaan doen en Sikke Bakker, die al geruime tijd als superverkoper was ingehuurd, werd zijn opvolger. Zijn filosofie was dat de bladen van de Weekbladers in geen enkel segment behoorden tot de primaire advertentiemediën en dat het binnenhalen van campagnes dus alleen lukte als de adverteerders het je gunden. De verkoop kon pas beginnen bij een goed en amicaal contact. En wáár kon je dat beter krijgen dan in de ambiance van een gastvrij etablissement en vipplaatsen bij een evenement? Sikkies opgeruimde hoofd, achteloos kwinkslagen rondstrooiend, kwam op die plekken ook het best tot zijn recht. En keer op keer werd het bewijs van

zijn theorie geleverd: men adverteerde graag bij een sympathieke uitgeverij. Van China tot Groenland, overal was Sikke geweest met relaties. Bijna elk onderwerp dat je met hem aansneed in zijn rol als directeur advertentiebedrijf, werd door hem vertaald in termen van een excursie met klanten, een diner met klanten, een reis met klanten. Vooral de sportbladen gaven vaak mogelijkheden tot uitstapjes: de Olympische Spelen met Sport International, de ek en het wk voetbal met Voetbal International. De oneven jaren waren lastiger, maar met het ABN/AMRO-tennistoernooi of Wimbledon kon toch wel iets gedaan worden. De kunst was: binnen de grens te blijven van wat als een snoepreis gezien kon worden, en toch iets te bedenken dat de verwende adverteerders en bureaumensen aantrok. En daarbij waren sportevenementen ideaal. Welke man hield niet van sport? De cultuurbladen waren moeilijker, vooral omdat de meeste adverteerders niet warmlieden voor een opera of een tentoonstelling en het nogal opzichtig was om met zijn allen naar New York of Milaan te reizen voor zoiets. Tenzij het blad er een special aan wijdde, natuurlijk, dan was er een duidelijke aanleiding. Sikke zou niets liever gezien hebben dan dat Vrij Nederland reportages ging schrijven over tentoonstellingen in het Metropolitan Museum, maar Rinus en later ook Joop beperkten zich tot de internationale tentoonstellingen die in Nederland te bezoeken waren. Het Boekenbal was een tijdlang wel aantrekkelijk voor adverteerders en Vrij Nederland werd dan ook al vrij snel een sponsor van het bal, in ruil voor enkele tientallen schaarse kaartjes. Maar na een paar jaar hadden alle adverteerders en bureaumensen het wel gezien, dat Boekenbal was niks. Steeds vaker meldde men zich op het laatste moment af en er ontstond een lijst van Weekbladpers-liefhebbers die op lastminutebasis het bal konden bezoeken.

Maar dit voetbaluitje was andere koek. Het ging om de wedstrijd tegen Duitsland, die beslissend zou zijn voor een plaats bij de laatste vier. Tejo Hollander van het reclamebureau FHV had wegens ziekte afgebeld en Sikke kon op dit late tijdstip geen andere adverteerder of bureauman vragen, want die zou allicht beledigd kunnen zijn als bleek dat hij slechts tweede keus was. De vervanger moest dus iemand van de Weekbladpers zijn en Hans had zichzelf al aangemeld voordat hij er goed over nagedacht had. Het zou hem vermoedelijk lang nagedragen worden, maar deze kans kon hij niet voorbij laten gaan.

De volgende ochtend om zeven uur verzamelden de Weekbladpers ekgangers zich op Schiphol, met een man of twintig voor een vlucht van

anderhalf uur. Hans kwam te zitten naast Rolf Warmenhoven, de journalist van het reclamevakblad Adformatie, en hield zich voor scherp op te letten wat hij over de Weekbladpers vertelde. Vakbladen zijn nooit erg kritisch, maar toch, een journalist is niet te vertrouwen. Zijn talent voor ditjes- en datjes-conversatie was zeer gering, maar gelukkig werden er kranten rondgedeeld en was ook Rolf geen ochtendmens. Behalve zo'n vijftien adverteerders en bureaumensen reisde de hele top van de Weekbladpers mee: algemeen directeur Theo Bouwman, Singel-directeur Pieter de Jong, voorzitter van de raad van commissarissen Herman Menco, directeur Sportbladen Kees van Nijnatten, directeur Cultuurbladen Hans Vervoort, directeur Advertentiebedrijf Sikke Bakker. Sikke had bij zijn aanstelling deze titel bedongen omdat hem dat meer status gaf in de reclamewereld. Daar had hij ongetwijfeld gelijk in.

'Is iedereen bij jullie directeur?' vroeg Rolf Warmenhoven toen hij het lijstje deelnemers doornam. 'Nee, alleen degenen die tijd hebben voor dit soort reisjes,' zei Hans. Hij schrok van zijn ad remme reactie op dit vroege tijdstip en hoopte dat Warmenhoven het niet zou gebruiken in zijn verslag van de reis.

's Middags om twee uur kwamen ze per bus aan in een voorstadje van Göteborg. Een proper maar saai hotel in een propere maar saaie buitenwijk. Dit paste bij de opzet om het uitje niet ál te exorbitant te laten worden. Ze werden ontvangen door Henk Ook, de kwartiermaker van Sikke. Hij was een ervaren advertentieverkoper die altijd de indruk maakte niets te doen, maar wel erg veel mensen kende. Vooral uit de wereld van kunst en cultuur. Als je Henks gezicht zag bij voetbalwedstrijden of andere sportgebeurtenissen, wist je direct: het interesseert hem geen bal. Maar het had wel het voordeel dat hij zorg bleef houden voor de hapjes en drankjes van de Weekbladpers-gasten en niet afgeleid werd door de wedstrijden. Elke keer als Hans hem zag viel het hem op hoezeer Henk leek op dichteres Elly de Waard en hoezeer die met haar wangzakken leek op een bassethound. Had Elly nu een mannenhoofd of Henk een vrouwenhoofd? Of hadden ze allebei een hondenhoofd? Hans kwam er nooit uit.

Ditmaal had Henk vooral een oud hoofd, met diepe rimpels en vermoeide wallen onder de ogen. 'Wat zie jij eruit!' liet Hans zich ontvallen en schrok van zijn eigen onbeleefdheid. 'Hard gewerkt zeker,' liet hij er vergoelijkend op volgen.

Henk legde uitvoerig uit wat hij allemaal had moeten regelen om wat komen

ging op rolletjes te laten lopen, terwijl ze intussen keken hoe de gasten voorzien werden van koffie en broodjes. Theo had al een paar adverteerders om zich heen verzameld, zijn explosieve lach was geregeld te horen. Herman Menco zocht tussen de broodjes naar iets dat hij lustte en keek er ontevreden bij. Zou hij koosjere broodjes willen hebben? Dan had Henk Ook nu een onvergeeflijke fout gemaakt, die Herman hem geregeld onder de neus zou wrijven.

‘Op de kamer vinden jullie een tas met wat aardigheidjes,’ riep Henk met verrassend doordringende stem en liet Hans alleen staan.

Met Rolf liep hij een blokje om. Het was prikkelend fris weer, de zon scheen, de wind was schraal. En de straten en huizen schoon en saai. Precies zoals Zweden moest zijn. Het was drie uur, om een uur of vijf zouden ze op stap gaan naar het stadion. Hans nam de lift naar zijn kamer en vond de prtas. Behalve alle Weekbladpers-bladen zat er een oranje sjaal in, een oranje petje en een oranje T-shirt.

Hopelijk zou het dit jaar net zo’n oranjefeest worden als de Europese kampioenschappen vierjaar geleden, toen Nederland eindelijk Duitsland versloeg. En vervolgens nog de finale tegen Rusland met dat prachtige doelpunt van Marco van Basten, de bal vanuit een onmogelijke hoek over de doelman zeilend. Op de televisie zag je hoe trainer Rinus Michels verbijsterd en ontroerd de handen voor de ogen sloeg.

Hans had met Maja die avond door Amsterdam-Zuid gereden in een colonne van vreugdevol toeterende auto’s. En de volgende dag waren ze met z’n tweeën naar het Museumplein gegaan waar een enorme menigte stond, méér dan het plein eigenlijk kon bevatten. En iedereen drong op naar het verre podium waar de voetballers en hun trainer stonden te hossen. De voorste supporters dreigden geplet te worden, en burgemeester Van Thijn vroeg de menigte vergeefs achteruit te gaan. Een ramp dreigde. Toen kwam Gullit naar voren. ‘De mensen vooraan worden echt bijna kapotgedrukt,’ riep hij in de microfoon. ‘Doe ons een plezier en ga even naar achteren. Dan zou het feest door kunnen gaan. Anders moeten we weggaan.’ Hij zweeg, er gebeurde niets. ‘Kom op. Eén twee drie naar achteren. Niet naar voren maar naar achteren!’ riep hij. En er geschiedde een wonder, men deed een stapje achteruit, de ramp werd voorkomen.

Ondanks zijn liefde voor het Nederlands elftal had Hans er nog nooit over gedacht oranje kleding aan te trekken. Zo ostentatief was hij nimmer. Het speet hem dat hij daarnet niet even geïnformeerd had wat de kledingcode

was. Henk zag iedereen kennelijk het liefst in oranje en Hans vond dat hij in elk geval moeite moest doen om zich aan te passen aan de groep. Het oranje T-shirt deed hij absoluut niet aan. Een oranje sjaal zou wel kunnen, het petje was een twijfelgeval. Liever niet, tenzij iedereen het droeg. Hij stak het in de zak van zijn windjack toen het tijd werd om te vertrekken. De Weekbladpers-gasten hadden alles aangetrokken wat in de tas zat en enkelen hadden hun gezicht zelfs in oranje of rood-wit-blauw geschminkt. Theo stak vreemd neutraal af tegen de rest van het gezelschap, hij had een donkerblauwe trui aan bij een zwarte broek, alsof hij een dagje ging zeilen.

‘Geen oranje?’ vroeg Hans. Hij begon spijt te krijgen van zijn das.

‘Nee, natuurlijk niet,’ antwoordde Theo beslist, ‘we hebben een A-klasse voetbalblad met professionele journalisten die de wedstrijd objectief verslaan. Dan gaan we toch niet chauvinistisch staan juichen in het oranje?’

Hij stapte met lichte tred voor zijn oranje gasten uit. Ook Kees van Nijnatten droeg geen enkele nationale kleur, zag Hans nu, maar van Kees wist hij het: die zat stoïcijns bij alle wedstrijden die hij beroepshalve moest bijwonen en toonde nooit enige partijdigheid.

De tocht naar Göteborg duurde een klein uur. Ze werden uitgeladen in wat de brink van een dorp leek, het stadion moest enkele honderden meters verder liggen. ‘Bij elkaar blijven, mensen!’ riep Sikke en de groep bewoog zich mak voort. Hans besloot zich af te zonderen, hij gruwde van het lopen in een groep. Hij liet zich wat afzakken en ging aan de overkant van de straat verder. Wel hield hij scherp de groep in de gaten, want hij had geen flauw idee waar het stadion lag en had ook nog geen toegangskaartje. Het was al tamelijk druk op straat met Duitse en Hollandse voetballiefhebbers en daartussen het schaarse Zweedse publiek. De Weekbladpers-groep marcheerde onder leiding van Theo voort en hield plotseling stil bij een biertent. Theo had dorst.

‘Doorlopen!’ hoorde Hans roepen en hij herkende de stem van Henk Ook.

Die wilde nu nog geen drank in zijn beschermelingen en zeker niet in de buurt van Duitse supporters. Na enige aarzeling zette Theo zich weer in beweging, vermoedelijk had hij geen Zweeds geld bij zich. De anderen volgden hem braaf. Even verderop kwamen ze een groep Schotse supporters tegen. Schotland had eerder deze week met 2-0 verloren van Duitsland en deze supporters waren in Göteborg blijven hangen.

‘If you hate the fucking Germans clap your hands’ (klapklap-klap) zongen ze op de wijs van ‘She’ll be coming around the mountain when she comes’. Het was een aanstekelijk lied en Hans zag vanuit zijn observatiepost ineens een

nieuwe Theo. Grijnzend ging hij de groep vooruit en daagde met vage dansbewegingen de Duitse supporters uit: If you hate... Klap-klap-klap. Hij draaide zich om en deed het de groep voor: fucking Germans, klap-klap-klap. De resterende paar honderd meter naar het stadion bleef hij het herhalen, steeds omkijkend of de groep het wel gezien had en meedeed.

Hans begreep nu Henk Ooks angst beter: Theo was kennelijk al behoorlijk aangeschoten en had vermoedelijk alleen geen oranje kleding aangetrokken omdat hij dan van de bar naar zijn kamer moest en net zo lekker zat in te nemen. Handig bedacht, dat je als A-merk-directeur geen chauvinistische kleur kon bekennen. Hans keek naar hem met de mengeling van ergernis en vertedering die Theo vaak bij hem en anderen opriep. Hij voegde zich bij de groep en even later hoorde hij zichzelf ook zingen en klappen. In opgeruimde stemming bereikten ze het Ullevistadion. Het oogde klein en gezellig, alsof men picknickte rond een groot grasveld. Toch schenen er 40 000 mensen te kunnen zitten. Sikke had gezorgd voor de beste plaatsen, bij de middenlijn. De wedstrijd was met zorg tegemoetgezien, maar het werd een afrekening als nimmer tevoren. Vanaf de eerste minuut domineerde Nederland de wedstrijd. Twee dode spelmomenten, beide na grove overtredingen op Marco van Basten, in de vierde en veertiende minuut bezorgden Nederland een 2-0-voorsprong. In de vierde minuut kopte Frank Rijkaard een vrije trap van Ronald Koeman binnen en ruim tien minuten later legde Ronald Koeman succesvol af op Rob Witschge, die zo zijn eerste interlandgoal maakte. Na de rust begon Nederland slapjes en Duitsland sloeg gelijk toe. Klinsmann scoorde de aansluitingstreffer en zichtbaar sloeg de paniek toe in het Nederlands elftal. Maar na twintig minuten herpakte Oranje zich en via een prachtige aanval waarbij Marco van Basten als bliksemafleider fungeerde, scoorde Dennis Bergkamp zijn tweede toernooigoal: 3-1, en de wedstrijd was beslist.

De bar in het hotel bleef tot laat in de nacht open. Alleen Kees verdween vroeg naar zijn kamer, met het excuus dat er sport op de televisie was. Kees was net zomin als Hans een gezelschapsdier.

De volgende ochtend was Hans zijn stem kwijt en aan de schorre geluiden van anderen kon hij merken dat hij niet de enige was die de vorige avond te hard had gejuicht voor de drie doelpunten. Henk Ook had een dagtocht uitgestippeld die hen tegen het eind van de middag naar de veerboot van Zweden naar Duitsland zou brengen, waar ze met de bus terug zouden rijden naar Nederland. Uitgeblust onderging de groep het, maar toen er geluncht

werd in een openluchrestaurant en er een bus met Duitse supporters stopte, bleek dat Theo een nieuw lied had opgepikt: ‘Drei-zu-eins dre-izu-eins drei-zu-eins’, eindeloos herhaald op de melodie van een bekend Sousa-marsje. Met krakende stem liet hij het horen aan de schaapachtig lachende Duitsers, geholpen door enkele adverteerders die nog wat stem over hadden. Menco deed met overgave mee. Het was algemeen bekend dat Herman een getatoeëerd kampnummer op zijn arm had, en hij stak niet onder stoelen of banken dat elke overwinning op Duitsers hem een grote voldoening gaf. Eenmaal aan boord van de enorme veerboot ging ieder zijn eigen weg. Hans deelde een hut met Pieter de Jong en hij nam zich voor pas diep in de nacht te gaan slapen om Pieter niet wakker te houden met zijn gesnurk. Dat gaf tijd om lang te staren naar de zee en te overpeinzen dat hij terecht nooit meeding met dit soort snoepreisjes. De sfeer was weliswaar gemoedelijk en lacherig, maar je merkte toch dat er voortdurend werd opgelet en posities gezocht. De belangrijkste gasten mochten naast Theo zitten en die had al een paar keer luidop en lachend laten weten dat de Weekbladpers natuurlijk wel iets terugverwachtte voor dit uitje.

‘Dus jij hebt ook hoogstpersoonlijk gezorgd voor de 3-1,’ schalkte een reclameman terug en Theo tuitte zijn lippen: ‘Wie weet... Wij als Voetbal International hebben zo onze mogelijkheden...’

Hans wist dat Sikke het erg onaangenaam vond als Theo adverteerders ging opporren tegenprestaties te leveren voor snoepreisjes. Zo hoorde je dat niet te doen, die dingen zei je niet hardop. Theo wist dat natuurlijk wel, maar deed het toch. Misschien om Sikke te laten zien wie deze show runde. Maar Hans had het gevoel dat het ook met Herman Menco te maken had. Theo had hem weleens verteld dat direct na zijn benoeming tot directeur in 1981 Herman geregeld onaangekondigd op kantoor langskwam om te checken of de directeur goed aan het werk was. Theo vertelde het met een glimlach, ach, die Menco, maar hij voelde zich toch gekleuterd. En nu liep Menco hier ook rond met zijn clownshoofd en kritische blik. En dan ga je als algemeen directeur dingen roepen om te laten zien dat je alles onder controle hebt.

‘Wat sta je hier te somberen?’

Raymond Verwei van Bright Involvement stond naast hem, kwiek als altijd. ‘O nee, ik kijk naar het water,’ zei Hans. ‘Ik heb als jongen drie keer de bootreis tussen Nederland en Indonesië gemaakt en ik heb goede herinneringen aan het staren in de golven. Wist je dat geen enkele golf gelijk is aan de andere?’

‘Nee,’ zei Raymond ongeïnteresseerd. ‘Ik zag net je baas nog. Ik heb ooit een potje met hem getoet bij zo’n gelegenheid als deze. Dat doe ik nooit meer.’ Hans kende het verhaal. Theo had hem wat geld afhandig gemaakt, maar wat Raymond dwarszat was de manier waarop. Elke keer als Theo verloor veranderde hij de spelregels of beriep zich op een regel die Raymond niet kende en die vermoedelijk ter plekke was bedacht.

‘Ja, ik had je kunnen waarschuwen,’ zei Hans, ‘hij moet en zal alles winnen. Normaal zou dat een sterkte zijn, maar bij hem is het langzamerhand een ziekte. De enige oplossing is: nergens een wedstrijd van maken. Als je gewoon met hem praat over een kwestie en je legt uit wat je er zelf van vindt en je vraagt wat hij ervan vindt, dan is er niets aan de hand. Als je het daar dan ook maar bij laat en je eigen conclusies trekt. Het wordt pas een probleem als je laat doorschemeren dat je jouw standpunt sterker vindt dan het zijne. Dan wordt het een gevecht en zal hij alles proberen om je onderuit te halen. Dat staat los van gelijk, maar heeft alles met winnen te maken.’

‘Ik zal het de volgende keer proberen,’ zei Raymond moroos. Hans wist wat hem eigenlijk dwarszat. De Weekbladpers was zijn klant, en daarom moest hij Theo’s onhebbelijke gedrag accepteren, maar het liefst had hij hem onderuit geschopt.

Later in de avond vond Hans Theo op het achterdek met een paar nog wakkere adverteerders. Ze waren bezig liedjes uit de jaren vijftig te zingen. ‘O what a night I had with Minnie the Mermaid, down at the bottom of the sea.’

Hans had zijn stem voldoende terug om te kunnen praten, maar zingen ging te ver. Hij ging wel bij het groepje zitten en wierp net zoals de anderen songtitels naar Theo toe: ‘Down by the Riverside? How much is that doggy in the window? Que sera?’

Bij het serveren laat een proftennisser zich door de ballenjongens drie ballen toewerpen, die hij met zijn vrije hand zorgvuldig kneedt, om dan een van die ballen te verstoten: te slap.

Zo woog ook Theo de aangereikte titels in zijn hand, gooide er een weg en wierp de ander omhoog voor de opslag: ‘Que sera, sera, whatever will be will be.’

Laat in de nacht vond Hans zijn hut in een van de lange gangen van de gigantische veerboot. Pieter de Jong, met wie hij deze twee dagen geen woord gewisseld had, lag al te slapen. Hij lag op zijn rug, het witbebaarde hoofd vroom op het kussen. Hans ging gekleed op zijn krib liggen, het verre

zoemende geluid van de motoren omgaf hem en hij viel in een lichte, droomloze slaap.

hoofdstuk 23

Nog groter groeien

De Weekbladpers Groep, waar Theo zich nu vooral mee bezighield, was eigenlijk een ratjetoe van op zich succesvolle bedrijven: Nijgh Educatief, een uitgeverij voor lager technisch onderwijs, Nijgh Periodieken, een uitgeverij van vaktijdschriften zoals Hout en Houtwereld, nu verrijkt met dat vreemde blad Nieuwstribune. Dan drie literaire uitgeverijen, Querido, De Arbeiderspers en Nijgh & Van Ditmar, verenigd in Singel 262. En ten slotte het moederbedrijf, Weekbladpers Tijdschriften.

Theo verdedigde de uitbreidingen met een portfolioredenering. De Tijdschriftenuitgeverij en het Vakbladenbedrijf hadden een overvloed aan geld omdat abonnementen vooruitbetaald werden. Daartegenover stond dat bij de boekentak en de educatieve uitgeverij de kosten altijd ver voor de baten uit gingen. Als het vooruitbetaalde abonnementsgeld van de tijdschriften gebruikt kon worden voor de partners, was dat dus winst. Synergie! En, betoogde hij in één adem: de tijdschriften waren conjunctuurgevoelig, maar de educatieve uitgeverij juist niet, want leerlingenaantallen staan los van de economische situatie. Heel goed dus dat de Groep zo veelzijdig was opgezet, dat vergrootte de overlevingskansen. Maar het zou nog beter zijn als er wat meer samenwerking tot stand kwam.

Maandelijks vergaderde daarom het Groepsmanagementteam, ofwel alle directies van de diverse bedrijven.

De Superstaf noemde Hans het voor zichzelf. Om de beurt vertelde iedereen aan de hand van de maandcijfers hoe het met zijn onderdeel van de Groep ging. Niemand wilde afgaan, en tegenvallers werden dus wat gerelativeerd en meevallers opgeblazen.

Theo hoopte dat het gezelschap na afloop van de bijeenkomst zou gaan netwerken en gezamenlijke projecten zou gaan ontwikkelen, en dat probeerde men ook braaf.

Maar de bedrijven stonden qua activiteiten eigenlijk met de ruggen naar

elkaar toe en als er eens iets bedacht werd dat samen ontwikkeld kon worden, bleek het altijd een probleem om de winst te delen.

De literaire uitgeverijen en de politieke en culturele tijdschriften waren nog het meest verwant, maar konden toch weinig voor elkaar doen. De Singel-uitgeverijen hadden een stevige korting als ze adverteerden in Vrij Nederland, maar dat leidde niet tot extra advertenties, zoals eigenlijk de bedoeling was. Integendeel, ze gebruikten het bespaarde bedrag om méér te kunnen adverteren in NRC en de Volkskrant. Als de bladpromotoren boeken moesten kiezen als premie bij het werven van abonnees, dan hadden de eigen boekenuitgeverijen voorrang. Maar Hans had de bladpromotoren er op gewezen dat ze af en toe ook titels van andere uitgeverijen moesten kiezen. Anders zouden die Vrij Nederland boycotten in hun advertentiecampagnes. Theo bromde wat toen hij het hoorde, want het Vijand-denken had zijn intrede gedaan bij de marketingstrategen en dat was wel iets voor Theo: de markt onderverdelen in vriend of vijand. Maar hij moest erkennen dat Hans een punt had.

Hoe verschillend de boekenuitgeverijen waren van de Tijdschriftenpoot, merkte Hans toen hij en Anoesjka probeerden een project samen te doen met de literaire uitgeverij Nijgh & Van Ditmar. Ze spraken met Nijghs uitgever Vic van de Reijt en zijn verkoopleider, een kleine, in een tweedjasje gestoken kalende gladderik van een jaar of vijfendertig die in elke tweede zin verzekerde dat hij uit de boekhandel afkomstig was en dus precies wist wat de boekhandel wilde. Hans had verzuimd op te letten bij het voorstellen en had zijn naam niet opgepikt. Vic was een bekende van Hans uit de Propria Cures-wereld, jaren geleden had hij – ongeveer tegelijk met generatiegenoot Theodor Holman – besloten een eind te maken aan zijn baan als leraar. Hij stapte over naar de boekenuitgeverij. Na een verblijf bij Bert Bakker was hij nu uitgever geworden van het kleinste boekenfonds van Singel 262 en vastbesloten daar een bloeiende uitgeverij van te maken. Aan de orde was het jaarlijks verspreiden van de Vrouwenagenda, een door Theo en passant van de failliet geraakte uitgeverij Sara overgenomen project. De Vrouwenagenda was verliesgevend, maar Anoesjka had het enthousiast opgepakt: in combinatie met Opzij zou het naar haar idee een succes kunnen worden. Het probleem was de verspreiding. Je kon het via de boekhandel doen, net zoals de meeste andere agenda's en kalenders, maar ook Aldipress had zich gemeld, de verspreider van de Weekbladpers-tijdschriften.

‘Hoeveel schat je te kunnen afzetten bij de boekhandel?’ vroeg Hans. Vic

keek zijn verkoopleider aan.

‘Nou, zeker een paar duizend,’ zei deze.

‘Een paar duizend?’ schrok Hans. ‘Ik rekende op minimaal 20 000!’

‘O nee,’ was het antwoord. ‘Kijk, de boekhandel is voorzichtig. Zit er loop in de agenda, dan bestellen ze volgend jaar méér. Maar als we ze nu bewerken om bijvoorbeeld dertig exemplaren te nemen en ze blijven met vijftien zitten, zijn zij de klos. Want ze hebben er vijftien te veel gekocht. En dat merken we bij de volgende aanbieding. Het is bij ons pappen en nathouden, onze klant is de boekhandel, niet de consument. En de boekhandel moeten we te vriend houden.’

‘En hoeveel procent provisie willen jullie?’ vroeg Anoesjka. Haar mooie hoofd met de heldere blauwe ogen en het bruine krulhaar zou haar normaal gesproken wat voordeel in de onderhandelingen kunnen opleveren, maar Vic’s verkoopleider was zo overduidelijk homofiel dat dat hier niet zou helpen.

‘De boekhandel krijgt 40%. Wil het voor ons zin hebben, dan zouden we 15% van de omzet moeten hebben. Dus 55% in totaal.’

‘Maar dat is toch helemaal niet aantrekkelijk voor ons?’ zei Hans. ‘Kennen jullie het systeem waar Aldipress mee werkt? Aldipress levert tijdschriften en ook eenmalige uitgaven zoals agenda’s aan boekhandels en kiosken en zij zijn verplicht alles af te nemen wat Aldipress bij ze plaatst. Maar ze lopen géén risico, want alles wat niet verkocht is, wordt weer door Aldipress teruggenomen. Aldipress vraagt aan de uitgevers 40% provisie en geeft daarvan ruim 20% door aan de boekhandels. Dat is de helft van wat die boekhandels bij jullie krijgen. Maar ze lopen geen enkel risico en hebben er ook geen omkijken naar: Aldipress zorgt voor alles. En dat loopt als een trein, kan ik je verzekeren!’

De verkoopleider haalde zijn schouders op. Hij was niet onder de indruk.

‘Ja, zo kan het misschien ook,’ zei hij, ‘maar in de boekenbranche doen we het nu eenmaal anders. Ik heb jarenlang in de boekhandel gewerkt en ik kan je verzekeren: van de Vrouwenagenda zetten we maar een paar duizend exemplaren af.’

‘Via Aldipress kan ik zorgen dat er 40 000, 50 000 exemplaren in de boekhandel liggen,’ zei Hans, ‘en wat niet verkocht wordt komt bij ons terug en is een verliespost. Maar met zo’n uitzet hebben we meer kans op succes dan op jullie voorzichtige manier.’

De Vrouwenagenda ging tot verdriet van Vic en zijn verkoopleider naar

Aldipress en werd – mede dankzij de advertenties in Opzij en Vrij Nederland – een groot succes: een verkoop van 30 000 exemplaren ofwel anderhalve ton winst!

Hij liet het Theo triomfantelijk zien, want die had gemopperd toen hij hoorde dat de samenwerking met Nijgh niet was doorgegaan. Wéér een synergie naar de knoppen!

‘Waarom maak je niet een paar werkgroepen om eens systematisch te kijken waar samenwerking lucratief kan zijn?’ stelde Hans voor. ‘Aan de omzetkant zit het er nauwelijks in, denk ik. Daarvoor verschillen de branches te veel. Maar misschien aan de kostenkant? Automatisering, drukwerk, weet ik veel.’ Theo knikte, maar het kwam nooit van de grond.

Nu de Tijdschriften weer winst maakten, was Theo gaan rondneuzen en had hier en daar al laten weten dat de educatieve tak versterking behoefde. Nijgh Educatief was als fonds te zwak om op eigen benen te kunnen staan.

‘Ach, die is tegen een educatieve uitgeverij aangelopen,’ zei Kees van Nijnatten tegen Hans. ‘Heb je enig idee welke?’

‘Nee,’ zei Hans, ‘maar je hebt gelijk, hij is vast ergens tegenaan gelopen en gaat nu net doen alsof het een vooraf bedachte strategische uitbreiding is.’

Een week later kwam hij bij de koffieautomaat Erik Spastra tegen die een oudere man rondleidde door het labyrint van Kloof 23 en 25. ‘John Verwalen’ stelde hij zich voor, een beminnelijke zestiger. Hij had een rond priesterlijk hoofd, kaal in het midden, met wijd uitstaande grijzende haarpluimen. Hij keek oplettend uit twee kraalogen. ‘Een gezegende dag, vandaag,’ zei hij, ‘vindt u niet?’

‘Zeker, zeker,’ beaamde Hans en keek het tweetal na terwijl ze de steile trap beklommen naar de hoogste verdieping van Kloof 25.

Later kwam Erik even langs bij Hans. ‘Dat was de directeur van Zwijsen,’ zei hij. ‘Ze maken leergangen voor het basisonderwijs. Hartstikke katholiek en ooit door broeders opgezet. Theo stuurde me met hem op pad omdat hij al met hem geluncht had en hem niet langer kon verdragen. Een ongelooflijke ouwehoer, met een visie die hij iedereen wil uitleggen.’

‘En niet luisteren, neem ik aan.’

‘Luisteren is niet zijn sterke punt.’

‘Dan moet Theo dus zijn mond houden? Ja, dat zit hem niet lekker.’ Maar het hield de overname niet tegen. De CWV-leden waren intussen gewend geraakt aan het idee van Groter Groeien en vonden het ook wel vleidend dat de ondernemingsraden van de nieuwe bedrijven opgetogen waren over het

werknemerszelfbestuur dat ze bij toetreding tot de Weekbladpers Groep zouden krijgen. Theo gebruikte dat ook graag als lokmiddel, het maakte overnames makkelijker als het personeel graag overgenomen wilde worden. In hun naïviteit beseften de CWV-leden van het moederbedrijf, de Tijdschriftenuitgeverij, niet dat hoe groter en verspreider het bedrijf werd, hoe minder ze zouden kunnen volgen wat er gebeurde en hoe méér de directie het dus voor het zeggen kreeg. Nog een paar overnames verder en de 200 CWV-leden van de Tijdschriften zouden ook niet meer de meerderheid van de stemmen hebben. Hans stond af en toe op het punt iets te zeggen over deze ontwikkelingen, want als CWV-lid had hij vroeger vaak geageerd tegen de gevolgen van ondoordachte uitbreidingen. Liever had hij gezien dat al het geld van de Weekbladpers gestoken was in méér tijdschriften. Dan groeide je ook, maar op een homogene manier en iedereen kon dan nog volgen wat er aan de hand was. Maar nu hij directielid was kon hij dit soort meningen niet meer ongevraagd ventileren, hij zou ermee op Theo's terrein komen en hem voor de voeten lopen.

Een maand nadat Zwijsen tot het concern was toegetreden, gingen enkele bussen Weekbladpersers naar Tilburg om kennis te maken. Een sober bedrijf bleek het te zijn, saai eigenlijk, maar heel degelijk. Veilig leren lezen was al enkele tientallen jaren hun grote succes. Ze luisterden naar een lange toespraak van John Verwalen, die aan het slot vroeg: 'Als er vragen zijn over Zwijsen, hoor ik ze graag.'

'Waarom heet uw leergang "Veilig leren lezen"?' vroeg Hans. 'Bestaat er zoiets als onveilig lezen?' Hij had het eerder aan Theo gevraagd, maar die had kennelijk vergeten er naar te informeren. John Verwalen begon aan een omstandige uitleg die zo lang duurde dat Hans de draad kwijtraakte. Het had met katholicisme te maken, begreep hij. Vermoedelijk kwam het erop neer dat men tijdens het leren lezen alleen stichtelijke teksten onder ogen kreeg. Zelf katholiek opgevoed wist Hans nog dat er vroeger zelfs katholieke rekenboekjes bestonden. Misschien nu nog wel.

Bij de overname van Zwijsen had Theo gesproken over het begin van een grote educatieve tak, maar Nijgh Educatief, dat zich richtte op het lagere technisch onderwijs, had geen enkel contactpunt met Zwijsen en beide uitgeverijen leefden los naast elkaar verder. De Groep bleef een federatief gezelschap, adoptiefkinderen die vader Theo uit verschillende weeshuizen had gehaald en waar hij graag mee speelde. Het werd hem gegund. 'Het gebouw van Zwijsen ligt vlak bij het spoor,' vertelde hij een keer, 'en nu

zoeken we een zinnetje dat we op de muur van het gebouw kunnen zetten, zodat de reizigers het vanuit hun trein kunnen lezen en erover nadenken.’ Hans wist het meteen.

‘Hier leg ik mijn zakdoekje neer,’ zei hij.

‘Zakdoekje?’ Theo keek verstoord en verbaasd. ‘Ja, van dat kinderversje. Dat kringspel. Zakdoekje leggen niemand zeggen. Pamperdepampam pam pam pam. Eén van stof en één van leer. Hier leg ik mijn zakdoekje neer.’ Hans liep warm voor het idee. Reizigers zouden uit het raam van hun trein kijken en dit zinnetje lezen en ineens weer in hun eigen jeugd belanden. Zakdoekje leggen. Allemaal in een kring zitten terwijl één kind eromheen liep en aan het eind van het lied een zakdoekje neerlegde bij een van de kinderen. Die moest dan snel opstaan en proberen de zakdoeklegger aan te tikken voordat deze weer op zijn eigen plaats was gaan zitten. Lukte dat niet, dan was hijzelf de nieuwe zakdoeklegger.

Een week later vroeg hij het aan Theo. ‘Wat vonden ze bij Zwijsen van het idee? Zakdoekje leggen?’ Maar het was een dichtregel geworden. ‘Ik zoek een reisgenoot’ uit Nijhoffs Awater. Hans kreeg de indruk dat Theo zijn kinderversje zelfs niet had opgeworpen bij de Zwijsendirectie. Theo’s speeltjes waren van Theo.

hoofdstuk 24

Oostenburgerdwarsteeg

De dagelijkse werkzaamheden slurpten zoveel tijd en aandacht van de Weekbladpersers dat ze maar zelden geïnteresseerd te krijgen waren in de onderwerpen die maandelijks aan het CWV-bestuur werden voorgelegd. Toen hij nog in zijn eentje de directie voerde, schiep Theo er een zeker genoeg in om informatie over bedrijfsplannen mondjesmaat aan de CWV te geven, maar sinds Hans en Kees de sport- en cultuurbladen beheerden, was dat afgelopen. Iedereen wist tegenwoordig alles en de lol was er voor Theo een beetje af.

Huisvesting en het jaarlijkse autorapport waren nu de hoogtepunten in zijn bestuurlijk leven, omdat daar altijd nog stampij over kon ontstaan. De keuze van het merk bedrijfsauto, de typen van dat merk die toegewezen werden aan de diverse gremia, wel of niet een radio dan wel cassette recorder van de zaak erin. Frans Pulger, die de rantsoenering van het autobezit voor de hele Groep onder zijn hoede had, was het doelwit van veel woedende briefjes. Hij stond op en ging naar bed met Autobehaar en de suggestie die af en toe vanuit de Groep opgeworpen werd: kunnen we niet beter leasen, en iedereen binnen aangegeven grenzen zijn eigen auto laten kiezen?, die vraag deed hem diep verdriet. Nee, natuurlijk konden we dat beter niet! Theo steunde hem door dik en dun en Frans beloofde hem met hondentrouw. De Volkswagen was al enkele jaren het gekozen merk en iedereen reed in een Golfje. De naam werd met een zekere bitterheid uitgesproken, het Golfje had geen status.

Vanuit de voetgangers- en fietsershoek werden tijdens vergaderingen geregeld pogingen gedaan de autorijders te jennen. Zo werd op een gegeven moment gevraagd of het niet een aardig idee zou zijn om de Weekbladpers-auto's te voorzien van reclame voor Voetbal International dan wel Vrij Nederland. De auto's reden elke dag grote afstanden door heel Nederland, nietwaar, anders kreeg men geen wagen van de zaak, dus die reclame zou van groot nut kunnen zijn voor de bladen. Theo werd enigszins verrast door deze

onwelgevallige suggestie en vroeg bedenktijd.

De hoofden van de afdelingen werden in de weken daarna bestookt door de autobezitters, met het dringende verzoek er alles aan te doen om te voorkomen dat men met een reclamebord op de auto zou moeten rijden. De hoofden belden Theo, zij hadden zelf ook een auto en stelden dat in zo'n geval de directie natuurlijk het voorbeeld moest geven. Als er reclame op de Weekbladperswagens kwam, moest ook Theo's Golf eraan geloven.

Bij de volgende vergadering, een maand later, had Theo de oplossing. Hij complimenteerde de indieners van het voorstel met hun idee, en beaamde dat het een heel zinnige suggestie was. Maar helaas, onderzoek had uitgewezen dat het molestisico vrij groot was als de namen van Voetbal International en Vrij Nederland op de auto's kwamen te staan. Beide bladen riepen bij sommige groepen burgers agressie op, en daar konden de berijders van een Weekbladpers-auto niet aan blootgesteld worden.

Hans zat erbij toen Theo dit met grote vroomheid en overtuiging naar voren bracht en bijna had hij er een applausje aan gewaagd.

Veel discussie was er ook altijd over de vraag of opgelopen parkeerboetes nu wel of niet 'rekening man' waren. De algemene regel, waar ook strikt de hand aan gehouden werd, was dat verkeersboetes zelf betaald moesten worden. Anders leek het erop dat het bedrijf overtreding van de wet toelaatbaar vond. Steeds vaker werd deze op zich logische stelregel aangevallen: 'niet meer van deze tijd'.

De buitendienst-advertentieverkopers die tegenwoordig account managers heetten, konden heftige betogen houden over hun parkeerproblemen in vreemde steden als Eindhoven, Rotterdam, Maastricht, waar je een bekeuring aan je broek kreeg voor letterlijk niets! Terwijl mensen die het geluk hadden in Amsterdam te mogen werken, zich alles konden permitteren, dubbel parkeren, links rijden, god mag weten wat allemaal. Hans behoorde zelf sinds enige tijd tot de gelukkige autobezitters. Weliswaar reed hij zelden voor het bedrijf de stad uit, eigenlijk kwam het nooit voor, maar bij zijn functie hoorde een bedrijfsvervoermiddel en Frans Pulger had hem er een toegewezen, met een autoradio maar verder zonder franje of luxe. Het draaien aan het stuur vergde echte mankracht, want stuurbevestiging zat niet in het budget. Maar Hans was heel tevreden, het was zijn eerste gloednieuwe wagen en hij rook ook nieuw. 's Ochtends als hij op de fiets stapte reed hij altijd even langs de auto, om te kijken of die heelhuids de bange Amsterdamse nacht had overleefd: autoradio's waren een geliefd inbraakobject van de junks die 's

nachts de straten onveilig maakten. En dan reed hij tevreden op zijn oude damesfiets onder het Rijksmuseum door, de Spiegelstraat af en via de Kerkstraat en de Vijzelstraat richting Kloveniersburgwal. Een mooie route, maar hoe lang nog? Want Theo wilde verhuizen en huisvesting was naast autobezit het tweede onderwerp waar iedereen warm voor liep. Na de inkrimpingen van Plan 89 was het Tijdschriftenbedrijf nu – onder meer door de komst van Primeur en het succes van Opzij en Vrij Nederland – weer aan het uitbreiden.

Afdelingen die te krap kwamen te zitten, moesten verplaatst worden en dat vergde verbouwingen en de bereidheid van anderen om plaats te maken en te verhuizen. En het was een vast gegeven dat mensen alleen plaats wilden maken als zij er iets beters voor in ruil kregen. Meer ruimte kon natuurlijk nooit geboden worden, maar een beter uitzicht scoorde punten. Ook begane grond had z'n aantrekkelijkheid. Grotere ramen wilden eveneens weleens helpen in de onderhandelingen. En als de nood aan de man kwam, gooide Theo een ijskastje in de strijd.

Maar het werd steeds moeilijker en ingewikkelder om een oplossing te vinden voor huisvestingsproblemen. Met z'n allen verhuizen naar één groot pand dat ook nog groeimogelijkheden zou bieden, kwam steeds vaker naar voren als hartenwens van de directie.

Maar welk pand? Toch alsjeblieft niet in een van die wolkenkrabbers die overal langs de Ringweg gebouwd werden? Voordat deze discussie hoog kon oplaaien, legde Theo de plechtige belofte af dat alleen panden binnen de negentiende-eeuwse gordel van Amsterdam in aanmerking zouden komen. En ook alleen als ze betaalbaar waren, want het had geen zin om zoveel duurder te gaan wonen dat de winstgevendheid van het bedrijf er ernstig door aangetast werd. En aangezien de panden waarin de Weekbladpers nu gehuisvest was, vrijwel afgeschreven waren en lang geleden goedkoop gekocht, zou het moeilijk zijn een pand te vinden met voldoende ruimte en een zachte prijs.

Het duurde inderdaad jaren, twee om precies te zijn. Toen kwam er ineens een mogelijkheid: het voormalige Storkgebouw aan de Oostenburgervoorstraat werd geheel verbouwd en geschikt gemaakt als kantoorruimte. Met Theo en Kees ging Hans ernaar kijken. Het was een indrukwekkend oud pand van rood baksteen, makkelijk te bereiken via de invalsweg en meer dan groot genoeg. Hier was Werkspoor gevestigd geweest, waar stoommachines voor de scheepsbouw en stoomlocomotieven

werden gebouwd.

Ze waagden zich even binnen, waar ongeveer alles uitgebroken was wat uitgebroken kon worden. Ze liepen in zompige aarde. Over neergelegde houten planken reden bouwvakkers af en aan met kruiwagens. Het rook muf, cementmuf. Theo keek rond met een wetende blik. In gedachten zag hij het pand in kant-en-klare vorm voor zich, liet hij los. Keurige kantooruimten, een kantine, een grote zaal voor de VN-redactie, zicht op het water voor de hoofdredacteuren. ‘En parkeerruimte!’ zei Kees.

‘En parkeerruimte!’ herhaalde Theo. ‘Er kunnen er wel zo’n dertig staan.’ ‘Is het gevecht om parkeervergunningen ook eindelijk voorbij.’

De twee panden aan Kloof en Raamgracht leverden bij elkaar vijf gratis parkeerplaatsen op en daarvoor werden grote knokpartijen geleverd. Hans had zelf nooit een poging gedaan, hij ging immers altijd op de fiets naar kantoor. Kees had er vermoedelijk een bemachtigd, Theo ongetwijfeld, het hoofd advertentiebedrijf vast en zeker, en dan denkkelijk Rinus. Joop reisde uitsluitend per taxi en had geen belangstelling. Cisca kwam altijd met de trein, maar zij zou op feministische gronden sterke papieren gehad hebben als zij autoreed.

Het grote klagen kwam altijd van de buitendienstmensen die als zij in Amsterdam waren voortdurend geld moesten storten en bijstorten in de parkeermeters en te horen kregen dat daar hun onkostenvergoeding van 75 gulden per maand voor bedoeld was.

‘Doen?’ vroeg Theo toen ze weer buiten stonden en het pand nog eens in ogenschouw namen.

‘Het is oerlelijk,’ zei Hans, ‘maar het heeft wel iets stoers.

Kunnen we de omgeving niet even bekijken? Zijn er winkels, is er horeca?’ Theo’s gelaat versomberde.

‘Nee, eerlijk is eerlijk, daarin schiet deze plek tekort. Er is wel wat op de Hoogte Kadijk maar dat houdt niet over. Vandaar dat ik meteen dacht aan een kantine. Is eigenlijk ook verplicht bij een bedrijf met zoveel mensen.’

‘Als je er een ontspanningsruimte bij doet met een tafeltennistafel of zoiets, dan is het wel te verkopen,’ zei Kees.

Dat hijzelf graag tafeltenniste had niets met deze suggestie te maken, Kees kwam simpelweg niet op de gedachte dat ander vermaak mogelijk was. Hans dacht zelf meer aan een voetbaltafel.

Ze liepen de straat uit en Hans zag met enige tegenzin dat de flats gerenoveerd waren en de balkonnetjes allemaal eender in een zeer lelijk

blauw geschilderd waren. Het was duidelijk een volksbuurt, van het nette soort, dat wel. Een beetje burgerlijk zelfs.

Toen Theo bij terugkeer ballonnetjes begon op te laten over een mogelijk nieuw pand waar het hele bedrijf in zou kunnen, rees direct verzet. Bij een eerdere gelegenheid had hij door een bureau laten uitrekenen wat het kostte om de bedrijvigheid te verdelen over twee panden. Dat kwam neer op een ton per jaar, voornamelijk veroorzaakt door het heen en weer lopen tussen de Kloof en de Raamgracht. ‘Van hoeveel kilometer per uur lopen is dat bureau uitgegaan?’ vroeg een slimmerik. Na veel zoeken vond Theo het: vier kilometer per uur. Gelaten incasseerde hij de voorspelbare reactie:

‘Dus als we allemaal een stapje harder lopen, dan kunnen we blijven?’

Sinds elektronische post mogelijk was, telde dat argument niet meer. Je hoefde niet voor elk wissewasje heen en weer te lopen, stukken konden digitaal naar elkaar verzonden worden, je hoefde ook niet meer te bellen als je iemand wilde spreken, een elektronisch postbericht was voldoende, dat kon hij lezen op elk gewenst moment. Een enorme vooruitgang was het.

‘Het probleem is ook, dat men houdt van het pand waar men zit,’ legde Hans Theo uit. ‘De Kloof heeft een ander karakter dan de Raamgracht. Op de Kloof zit het wat lossere volk, de commerciële afdelingen. Er is veel onderling contact, er wordt gelachen. De Raamgracht is het administratieve bolwerk: de automatisering, de boekhouding, abonnementenadministratie. Geen lachebekken over het algemeen.’

Toen hij sprak over het lossere volk dat de Kloof bewoonde, had hij Theo’s gezicht zien bewolken: hij had altijd al het vermoeden dat Hans en Kees de discipline wat minder straf hielden dan hij wenselijk vond. En nu gaf Hans het zelf toe! ‘Alles goed en wel,’ zei hij, ‘wat mij betreft blijven we apart wonen, als jullie dat zo graag willen. Maar op een gegeven moment stort Kloof 23 in elkaar van ellende. Of we moeten miljoenen investeren in een opknapbeurt, en zijn we veel duurder uit dan waar ook.’ Met dat argument kwam hij een heel eind, tijdens de discussies over een eventuele verhuizing. Er werden bezichtigingen georganiseerd, groepsgewijs liep men door het langzaam gereedkomende pand, zag hoe ruim het was en hoeveel mooi uitzicht er te veroveren was als men het handig aanpakte en het hoofd van de afdeling tijdig instrueerde om zware claims in te dienen. De autobezitters waren al snel om, parkeerruimte in overvloed, nooit meer parkeermeters bijvullen.

Tot Hans’ verbazing was Tom van Veer, zijn opvolger als marktonderzoeker,

een van de felste tegenstanders. Hij schreef er zelfs een heel memo over, dat bij het CWV-bestuur werd ingediend. Veel argumenten had Tom niet bij elkaar kunnen scharrelen, het memo ging voornamelijk over het goede gevoel dat de Kloof bij hem opriep en dat onvervangbaar zou blijken te zijn. De tegenstanders van het verhuisplan kon men herkennen doordat zij het altijd over de Oostenburgerdwarstraat hadden, waar het pand zou liggen om dan stelselmatig door de voorstanders gecorrigeerd te worden:

Oostenburgervoorstraat. Het grootste verzet kwam van de VN-redactie. Rinus en Joop lieten weten bedroefd te zijn het langzamerhand historische pand te moeten verlaten, de plaats waar het bovengrondse Vrij Nederland groot was geworden. Om dat na zo veel lief en leed te moeten verlaten, was een hard gelag, lieten zij weten. Als het moest, dan moest het. Maar liever niet. De redactiecommissie vaardigde Ageeth Scherphuis af om de nieuwe plek te beoordelen. Zij ging op een vroege ochtend kijken en zat even later tegenover Theo en Hans. ‘Dit kan echt niet,’ zei Ageeth. Een vroege televisiecoryfee was zij, met mooie regelmatige trekken en een aangename alt. Inmiddels werkte zij al sinds 1971 voor Vrij Nederland, en volgens boze tongen had zij die baan te danken aan haar langdurige verhouding met Joop van Tijn. De boze tongen hadden ongelijk, Ageeth was een goede journaliste met een groot aantal contacten, overgehouden uit haar tv-tijd. Maar ze had haar snobistische kanten, zoals Hans was opgevallen tijdens de uitreiking van de lof-prijs aan het gerestylde Vrij Nederland. Nu zei ze: ‘Dit kan echt niet. Weten jullie dat de raamkozijnen die ze daar installeren van plastic zijn? En ik liep daar rond en zag een man zijn hond uitlaten, in zo’n trainingspak. Zo’n joggerspak. De man, niet de hond. Het is geen Vrij Nederland-buurt, kort gezegd.’

Verbaasd hoorden Theo en Hans haar aan en probeerden enkele tegenargumenten, maar ze bleef bij haar standpunt:

Vrij Nederland kon op die plek niet Vrij Nederland zijn. Haar rapportage leidde tot een officieel verzoek van de hoofdredactie: als het bedrijf wilde verhuizen naar de Oostenburgerdwarstraat, dan kon de Vrij Nederland-redactie dat wel begrijpen. Het zou ongetwijfeld voordelen hebben als afdelingen wat dichter bij elkaar zaten. Maar zou men dan alstublieft Vrij Nederland willen laten wonen waar het nu zat?

‘Dat kan natuurlijk niet,’ zei Theo toen het hoofdredactioneel verzoek binnenkwam.

‘Maar als je nee zegt, krijg je de VI-redactie voor je kiezen,’ zei Hans, ‘dan

zal de VN-redactie zeggen: waarom mag VI wel een eigen aparte behuizing hebben en wij niet? Daar heb je dan geen antwoord op. En ik zie je niet de VI-redactie dwingen om óók naar de Oostenburgervoorstraat te gaan verhuizen.'

'Van hun lang zal ze leven niet,' bevestigde Kees. Zijn sportredacties waren onlangs verhuisd naar een bedrijvencomplex, midden tussen de weilanden. 'Ze zitten prima in Capelle, makkelijk bereikbaar en ze zijn zó bij elke club in Nederland!'

Later die dag belde Hans Theo. 'Ik denk dat we het gewoon moeten opgeven, Theo. We kunnen de schuld op de redactie schuiven, maar ik denk dat je beter zelf het plan in kan trekken. Om praktische redenen of zoiets.'

In gedachten zag hij Theo knikken aan de andere kant van de lijn. Enkele dagen later nam hij het plan terug, en dat leidde opnieuw tot opwindning in de wandelgangen. Hoe kon dat nou, zo'n prachtig pand laten schieten! Toen het gerucht de ronde begon te doen dat de redactie van Vrij Nederland het tegengehouden had, bekeerde vrijwel iedereen zich tot voorstander van verhuizen. De redactie was niet populair in het bedrijf, de altijd charmante en voorkomende Rinus en Joop daargelaten. Wekenlang werd er gemopperd over de slappe directie die zich door VN liet overrulen, totdat Theo triomfantelijk kon medelen dat de Weekbladpers een bod had uitgebracht op Raamgracht 6–8, het pand naast Raamgracht 4, uiteraard behoudens goedkeuring door de Ondernemingsraad. Het pand was heel lang bewoond geweest door het Amsterdams Studentencorps en bij rondleidingen viel de geur van verschaald bier ook het meest op, maar het gaf de benodigde ruimte, had een oude schuilkerk waar de redactie van Vrij Nederland goed in zou passen en was te betalen. De Ondernemingsraad ging akkoord en Theo begon wat hij het liefst deed: stevig onderhandelen met enkele aannemers over de prijs van de benodigde – liefst zo gering mogelijke – renovaties. Het zou zijn laatste klus worden bij de tijdschriften, maar dat wist toen alleen Theo nog maar. En mogelijk zelfs hij nog niet.

hoofdstuk 25

Opzij-jubileum1992

‘Wat moet u van mij?’ vroeg de politicus met scherpe bekakte stem, terwijl hij Hans argwanend opnam. ‘Helemaal niets,’ zei Hans, ‘ik ben de uitgever van Opzij, ik wilde me even aan u voorstellen.’

Kamerlid Bolkestein was zeer gespannen, kon hij zien. De journalist Igor Cornelissen dreef met langzame tred voorbij en zoals drijfhout aan een brugstijl blijft hangen, bleef hij aan de politicus vastzitten. ‘Mag ik u wat vragen?’

‘Nu niet,’ zei Bolkestein gedecideerd.

‘Maar ik wil maar één vraag...’

‘Ik kan het nu niet hebben.’

Twee columnisten kwamen gelijktijdig aan bij de ingang van de zaal. Jan Mulder met nieuwsgierige lichte tred, Ischa Meijer op zere voeten, de ogen wat uitpuilend. Ze herkenden Hans vaag en knikten. Hij liep even met hen op en luisterde naar hun conversatie.

‘Wat betalen ze jou nu?’ vroeg Mulder.

‘Tweehonderd,’ zei Meijer, ‘het houdt niet over.’ ‘Ja,’ zei Jan vertwijfeld, ‘ik kan geen nee zeggen. Maar het is natuurlijk niks. Voor vijfhonderd woorden. En dan moet je ook nog komen opdraven om het voor te lezen.’

Hans nam zich voor om Cisca te vragen of er niet wat royaler beloond kon worden. Succes te over, maar zij kon moeilijk afscheid nemen van de underdogpositie van een onderdrukt feministisch blad.

Volgende week zou hij haar daar toch eens over aanspreken.

Vandaag werd het twintigjarig jubileum van Opzij gevierd in de Wintertuin van Krasnapolsky. Kosten noch moeite waren gespaard en bladpromotor Alma Husken en Cisca hadden hun uiterste best gedaan om Hans zoveel mogelijk overal buiten te houden. Dat was bij feesten en partijen ook zijn favoriete plek en nadat hij de feestbegroting had goedgekeurd, nam hij graag afstand. Hij had een feestbudget van 60 000 gulden gefiatteerd, uitgaande van

een van de gouden regels die hij langzamerhand ontdekt had: zuinig zijn bij structurele kostenstijgingen, maar als het gaat om incidentele uitgaven, toon je dan royaal.

Wel had hij nog even meegedaan aan het gesprek met Renate Dorresteins uitgever over een jubileumverhaal dat zij zou schrijven en dat als miniboekje aan de abonnees zou worden toegestuurd. Renate was enkele jaren redactrice van Opzij geweest en vertrok in 1987 om met de regelmaat van de klok boeken te schrijven. Succesvolle romans in een jolige stijl waarvan Hans niet meer dan enkele pagina's kon verdragen. Haar uitgever Harko Koning kwam uitleggen wat het moest gaan kosten, zo'n boekje van zestig pagina's. We moesten begrijpen, een schrijfster van Dorresteins kaliber kon maar één project per jaar aan, dan was de creativiteit op. En of het dan een grote roman of een novelle moest worden, dat was eigenlijk alleen een kwestie van langer of korter schrijven. Het idee was gebruikt. Kortom, voor minder dan een ton kon Dorrestein dit boekje niet maken. Koning was een rondborstig type met een vlotte babbel. Duidelijk was dat het hemzelf in het geheel niet kon schelen of dit project van de grond kwam.

'Jullie kunnen het later als commerciële uitgave uitbrengen,' zei Hans, 'dan verdient ze daar toch ook nog aan?' Dorrestein had haar bekendheid aan Opzij te danken en zou allicht iets terug kunnen doen, lag hem op de tong. Koning gaf toe dat zo'n commerciële uitgave ook wat zou opleveren, maar die ton in guldens, dat was echt het minimum dat Renate moest hebben.

'Nou sorry, dat is ver boven ons budget,' zei Hans en merkte meteen dat er niets te onderhandelen viel. Koning vertrok zonder aarzelen met een joviale groet. Vermoedelijk wilde Renate dit boekje helemaal niet maken, tenzij het zoveel opleverde dat ze er een jaar van kon leven. Succes maakt lui. Maar misschien deed hij haar onrecht en was het de vreemde ziekte me die haar weerhield.

Een week later was Opzij rond met Ethel Portnoy, die voor 30 000 gulden het mooie gedachtebundeltje *Gemengde gevoelens* schreef. Die ochtend waren ze verstuurd naar alle abonnees. Honderd abonnees waren uitgeloot om deze jubileumavond bij te wonen.

En daar zou iets vervelends gaan gebeuren, deelde Cisca Hans een dag voor de gala-avond mee. Er was een groepje dat zich de Witte Vrouwen noemde en dat wilde demonstreren tegen de stringente vreemdelingenpolitiek die vvd-leider Bolkestein bepleitte.

'Ik vind het vreselijk,' zei Cisca, 'als je iemand uitnodigt als spreker, dan

moet die het woord kunnen voeren zonder lastiggevalen te worden. Zo ben ik opgevoed. Maar ja, Opzij kan moeilijk feministes gaan verhinderen om te demonstreren.'

Hans knikte, klaar om mee te gaan denken. Maar dat was al gebeurd. In overleg met Bolkestein en de dames was overeengekomen dat zij in de gelegenheid zouden zijn om een korte demonstratie te houden, maar daarna zonder problemen zouden vertrekken. De bewaking was ingelicht en zou er niet op los gaan slaan.

'Dus Hans, op naar de barricaden,' zei Cisca en vertrok wat vroeger naar Hilversum om de kapper te bezoeken zodat zij die avond toonbaar zou zijn. En nu liep Bolkestein hier wat gespannen rond, vergezeld door zijn relaxed ogende vrouw, de blonde actrice Femke Boersma. De Wintertuinzaal begon nu het tegen acht uur liep vol te raken. Alma Husken liep nog wat laatste dingen te regelen in een helgroen broekpak dat mondjesmaat harmonieerde met haar vuurrode haar en paarsgeschilderde lippen. 'Ik ben wel tevreden, jij ook?' zei ze in het voorbijgaan. Hans knikte. Een vrouw die het best als propje beschreven kon worden, kwam op hem af. Zij was een gezinspsychiater die in de redactieraad van Opzij zat en een algehele engelachtigheid probeerde uit te stralen. Krullend blond haar omlijstte haar vriendelijk glimlachende bolronde hoofd. Zij stond bekend als een nijvere netwerkster, altijd op zoek naar nieuwe allianties voor een hoger persoonlijk goed. Liefst een eigen televisieprogramma, maar minder mocht ook. Else-Marie Eerenberg was haar naam.

'Is het gelukt?' vroeg zij.

'Nee,' zei Hans, 'het spijt me. We waren te laat. Zoiets moet je al een jaar van tevoren aanvragen.'

'Ach, dat zal Cisca jammer vinden.'

'Maar ik onthou het en op het jubileum over vijf jaar zal het zeker lukken.'

'Ik hoop het maar.' Met een klein koninklijk knikje vertrok zij naar bruikbaarere contacten.

Een maand eerder had zij Hans gebeld met een suggestie. 'Zou het niet leuk zijn als Cisca op het jubileum van Opzij een lintje zou krijgen?'

Hans realiseerde zich meteen dat Cisca dat prachtig zou vinden en beloofde er werk van te maken. 'Ik zet mijn contacten eraan,' riep Theo onmiddellijk toen het plan ter sprake kwam en Hans liet het graag aan hem over.

Maar een week later moest Theo melden dat het niet gelukt was.

'En hoe zit dat met die atleten die een lintje krijgen als ze een gouden

medaille gewonnen hebben? Dan kan het ineens à la minute!’ zei Hans teleurgesteld.

‘Ja, dat zei ik ook tegen die ambtenaar,’ antwoordde Theo, ‘maar toen kreeg ik de vraag welk olympisch record mevrouw Dresselhuys dan gebroken had?’ Ze moesten er allebei om lachen.

Deze avond zou er dus geen lintje uitgereikt worden. Na een korte inleiding gaf Cisca de eregast het woord.

‘Hier is Frits Bolkestein.’ Ze begaf zich van het podium, waarna de grijzende politicus het trapje beklom en zich achter de kathedraal posteerde.

‘Dames en heren,’ verklaarde hij. Onmiddellijk sprongen twee dames het toneel op en probeerden met lakens de politicus te omhullen. Zoals afgesproken stond het toneel in no time vol met bewakers die Bolkestein ontzetten. Hans voelde zich verplicht daaraan mee te doen, als eindverantwoordelijke. Voor hij wist wat hem overkwam, had hij zich ook op het toneel begeven en stond daar wat loos te gebaren naar de bewakers die druk bezig waren de dames van het toneel af te trekken en de lakens van Bolkestein. De politicus verscheen in het zicht zonder bril en zag er bozer uit dan hij ooit in beeld geweest was. De bewaker die zijn bril van de grond opraapte en aanreikte, duwde hij eerst met een gebaar van afschuw van zich af, tot hij begreep wat de bedoeling was. Eenmaal met het montuur weer op zijn neus en achter zijn oren, begon de kalmte bij hem terug te keren. Met de dames was afgesproken dat zij geen geweld zouden gebruiken, wist Hans, en hij kon zich Bolkesteins woede voorstellen.

Vanaf de voorste rij stond Jan Mulder op en begaf zich met snelle tred naar de uitgang van de zaal. Hans zag het vanaf het podium en voelde zich vreemd beschaamd, wat deed hij hier in godsnaam? Het tafereel duurde hooguit een halve minuut, toen was het podium weer leeg en stond Bolkestein opnieuw alleen achter de kathedraal. Hans was achter in de zaal gaan staan en keek toe hoe hij zijn speech hervatte: ‘Zoals ik al zei: Dames en Heren.’ De zaal applaudisseerde dankbaar. Hans liep de zaal uit om te kijken of hij Jan Mulder kon vinden. Onderweg passeerde hij een wat oudere, dikke man die een rollator naast zijn stoel had staan en hem met een halve glimlach aankeek. Bij de garderobe stond een ingehuurde studente.

‘Heb je Jan Mulder gezien?’

‘Mulder?’ Ze had duidelijk nog nooit van hem gehoord. ‘Een man, jaar of vijfenveertig. Erg veel plooiën in zijn gezicht.’

‘O die. Ja, die greep zelf zijn jas en was zo de deur uit.’

De avond hernam zijn normale loop: speeches, gesproken columns, damescabaret en tot slot kwam er een grote doos het toneel op, waar Henny Huisman in bleek te zitten, vanwege zijn naam het grote cadeau voor Cisca. Daarna was er niet te stuiten muziek.

Versuft stond hij later bij Kees van Nijnatten, die zo te zien behoorlijk spijt had van zijn komst en de gemiste sport op de televisie en beging een gaffe: hij herkende Willy, Kees' vrouw niet. Ze stond naast Kees en merkte dat hij haar niet kon thuisbrengen. 'Herken je me niet? Ik ben Willy.'

'Sorry, je hebt je haar anders...' riep hij in verwarring en zag even een dankbare blik over haar plezierige hoofd glijden. Kees had waarschijnlijk niet gezien dat ze speciaal voor deze gelegenheid naar de kapper was geweest. Hans herkende plotseling in de moeizaam rondrollaterende dikke man uitgever Harmen Bockma, de eerste directeur van de Weekbladpers en bracht hem bij Theo, met wie hij onmiddellijk in een steekspel van historische feitjes uit de vakbeweging belandde.

De volgende dag probeerde Hans Jan Mulder telefonisch te bereiken, maar niemand had zijn telefoonnummer.

Uiteindelijk schreef hij Jan een brief om uit te leggen dat het allemaal niet zo ernstig was als het hem die avond kennelijk geleden had, omdat Bolkestein tevoren geïnformeerd was dat er gedemonstreerd zou worden. Hij schreef dat hij er natuurlijk begrip voor had dat Jan weggelopen was en bood aan de column te betalen, al was hij niet voorgedragen. Hij schreef vanuit de gedachte dat Jan Mulder nog uit vroegere jaren zou weten wie hij was. Maar Jan Mulder kende hem niet meer. Later die week schreef hij een snerende column over een functionaris van Opzij die hem had verteld dat de zogenaamde aanval van twee dames op Bolkestein doorgestoken kaart was. Het was een georganiseerde rel geweest! Iedereen wist het al bij voorbaat! Wat een bedrog!

Ineens herinnerde Hans zich hoe hij een keer mee had gedaan met een vprogezelschap dat leuke dingen bedacht voor een wervingsactie onder leiding van de spastische hoofdredacteur Boudewijn Paans die zich ongegeneerd zeverend en schuimbekkend door zijn welkomtspeech zwoegde.

Het was een groot gezelschap, wel een dozijn prominenten deed mee. Onder wie Koot en Bie die zojuist hun zoveelste seizoen waren gestart. De eerste uitzending was nogal mat geweest en Hans behoorde tot het soort mensen dat in zo'n situatie altijd zou proberen de optredenden te complimenteren.

Zo niet Jan Mulder die kennelijk bevriend was met het duo en meteen begon

over de slechte uitzending. Toen Kees van Kooten zich enigszins verweerde, kwam hij op stoom.

‘Ja, maar dat is toch niet léúk!’ riep de ex-voetballer met overslaande stem terwijl hij zich vooroverboog en zijn hoofd van dichtbij voor dat van de komiek hield.

‘Dat kan je toch niet máken!’ vervolgde hij op verontwaardigde toon. De tirade duurde enkele minuten en de rest van het gezelschap zat er wat gegeneerd bij hoe Koot en Bie van klitsklatsklandere kregen.

Wat is dat een lul geworden, bedacht Hans met tegenzin. Hij had Jan Mulder voor het eerst in 1974 gezien bij uitgever Thomas Rap, toen hij in zijn nadagen bij Ajax voetbalde. Hij was geselecteerd voor het Nederlands elftal en tijdens de paar wedstrijden die hij voor Ajax had gespeeld, had hij – een doelpunt scorend via een snoekduik à la Bep Bakhuys – bewezen goed in vorm te zijn. Aardige, aanspreekbare kerel, zijn vrouw Johanna toonde de blozende huid van de authentieke Groningse schone. Ook met haar kon je goed praten.

Thomas Rap, Hans’ uitgever in die jaren, had Jan ingepalmd en met hem afgesproken dat hij een dagboek zou schrijven over de wk 1974. Tot verdriet van alle voetballiefhebbers kon Jan uiteindelijk niet mee: zijn onwillige knie speelde op. Hij ging nog wel in 1975 met Ajax mee naar Indonesië, en Hans had een paar pagina’s informatie voor hem opgeschreven over het land. Hij was in 1974 met Maja en de kinderen op sentimental journey geweest naar het land van herkomst en was bezig zijn ervaringen op te schrijven. Vanuit Jakarta ontving hij enkele weken later een ansichtkaart met een bedankje voor de handige tips, met de handtekeningen van alle Ajax-spelers van die tijd. Daar was Jan vermoedelijk het hele zwembad voor afgegaan. Aardig en attent. Een paar jaar later, toen Mulder afgekeurd was en wekelijks een column schreef over voetbal, kwam Hans hem nog weleens tegen bij literaire bijeenkomsten. Van Jans column was Hans geen liefhebber, te veel gekeutel voor open doel. Hij kon wel schrijven, maar had de neiging te gaan emmeren over een woord of een beeld. Natuurlijk zei hij dat niet tegen Jan, maar sneed het onderwerp aan hoe je als extopsporter voorkwam dat je fysiek achteruit kachelde. ‘Ik wil vooral de buik strak houden,’ zei Jan, ‘het wasbord is me heilig. Stomp me eens in de maag?’

Hans deed het na enig aarzelen en zonder veel kracht uit te oefenen. Jans maag was een harde muur.

‘Wauw!’ zei hij en Jan knikte tevreden.

Wat was er gebeurd met deze aardige kerel? Een avond lang probeerde Hans een reactie te schrijven op Jans nare stukje in de krant.

Maar hij besloot het erbij te laten zitten. Jan had vermoedelijk geen enkele herinnering aan hem en zou er niets van begrijpen. Jan was de wereld van de gewone mensen ontstegen en veranderd in een tiradec clown.

‘Weet je wat ik hoorde?’ zei Simone Koudijs een paar dagen later. ‘Else-Marie heeft in de redactieraad verteld dat ze de uitgeverij had voorgesteld Cisca een lintje te bezorgen, maar de uitgever had daar geen trek in gehad.’

‘Dat is toch niet te geloven!’ zei Hans boos. ‘Wat mankeert dat rare mens?’ Hij vroeg zich af of hij iets aan dit bericht moest doen en besloot tenslotte maar even bij Cisca langs te gaan.

Ze zat achter haar bureau en keek hem afwachtend aan.

‘Het heeft nog een hele nasleep gehad, dat jubileumfeest, hoorde ik,’ zei ze, ‘het schijnt tot diep in de ochtend doorgegaan te zijn.’

‘Ja,’ zei Hans, ‘ik ben nog even meegegaan, maar om twee uur op de fiets gestapt. Renate Dorrestein zat nog in het gezelschap ondanks haar me, Theo natuurlijk, en Simone. Maar ik was op.’

Dat overkwam hem niet vaak, maar ditmaal had zijn verstand gezegevierd. Cisca dronk geen druppel alcohol en ging dus nooit mee met de afzaksbijeenkomsten van de drinkers. Maar ze wilde altijd wel graag weten wat daar gebeurd was en wie aan wie was blijven hangen. Cisca hield haar kleine kudde graag onder controle.

‘Simone en Theo,’ zei ze peinzend.

‘Maar daar kom ik niet voor,’ zei Hans. ‘Het gaat om Else-Marie Eerenberg. Die schijnt te beweren dat ik tegengehouden heb dat jij een lintje kreeg. Maar dat is kul, Cisca. Eerlijk is eerlijk, het idee kwam niet bij mij op, omdat ik het meer iets vond voor bij een vijftwintigjarig jubileum. Maar toen Else-Marie erover belde heb ik meteen gezegd dat we het zouden proberen. En dat is niet gelukt, zoiets moet lang tevoren aangevraagd worden. Maar je kan erop rekenen dat ik het over vijf jaar tijdig zal aanklaarten.’

Cisca keek hem schattend aan. ‘Else-Marie is een fantast,’ zei ze, ‘ik heb haar wel vaker betrap op vreemde leugens die eigenlijk nergens voor nodig waren.’

Hoofdstuk 26

Primeur(III)

Eind 1992 liep het tweede levensjaar van Primeur ten einde en de oplage was op 11 000 blijven steken.

Het blad had de Weekbladpers nu drie miljoen gulden gekost en het Bedrijfsfonds voor de Pers ook nog eens een half miljoen. Het werd tijd te erkennen dat het niet zou lukken.

‘Ik begrijp het wel,’ zei Aukje Holtrop, ‘je kan niet eindeloos doorgaan met geld erin steken. Maar het is zo zonde. Ken je niet een miljonair die wat geld overheeft?’

Ze keek hem met een scheef hoofd aan en Hans kreeg het gevoel dat ze het misschien meende. ‘Ja, waarom niet. Het is toch een prachtblad?’ voegde ze eraan toe.

‘Ja, dat vindt iedereen,’ zei Hans, ‘en dat is het ook. Maar kinderen hebben toch minder interesse in het nieuws dan we dachten. Ze lezen liever de Kijk of de Donald Duck. En ik krijg ook de indruk dat de kinderen die wél in het nieuws geïnteresseerd zijn, het een beetje beneden hun stand vinden om een jeugdkrant te lezen. Die willen de grotemensenkrant.’

‘Ja, denk je?’

‘Het komt uit een paar enquêtes. Maar om terug te komen op je miljonair: als we publiceren dat we stoppen met Primeur, hoeven we niet meteen het licht uit te doen. We kunnen nog best één of twee maanden doorgaan zodat een andere uitgever of je miljonair het blad overneemt. Wij zullen er geen cent voor vragen en dat ook in de publiciteit brengen.’

‘Nou, bedankt zal ik maar zeggen,’ zei Aukje somber.

Een paar weken later keurde het CWV-bestuur met tegenzin het besluit goed om te stoppen met Primeur. Ze zaten in de grote vergaderzaal aan de lange vergadertafel en er waren nogal wat CWV-leden gekomen om hun medeleven

te tonen. ‘We hebben persgeschiedenis geschreven,’ zei Hans voor de notulen.

Het persbericht over het staken van de uitgave trok veel belangstelling van de pers, en Hans verwachtte dat Theo als woordvoerder van het bedrijf zou optreden, zoals hij dat altijd deed als er publiciteit te halen viel. IJdel was Theo niet, het was meer een soort wethouder-Hekking-instinct dat hem naar voren drong: hij wist zeker dat hij het beter kon en beter wist dan wie ook. Maar bij Primeur liet hij het afweten, negatieve publiciteit was een heel ander chapter, kennelijk. Hans stond de pers te woord en overleefde zelfs een cameraoptreden voor het Jeugdjournaal.

Van verschillende kanten kwamen gegadigden informeren naar de kosten en de opbrengsten en Hans had daar een keurig overzicht van gemaakt en eerlijk aangegeven hoeveel ze zelf al vergeefs gedaan hadden om de oplage op te krikken. Eigenlijk zou naar zijn idee de enige toekomst van het blad liggen in een krantenomgeving. Een landelijke krant zou het blad onder zijn hoede kunnen nemen en een combinatieabonnement van de volwassenenkrant en de jongerenweekkrant kunnen verkopen. Daarmee zou men vanzelf toekomstige dagbladlezers kweken en de ontleding tegengaan. Voordeel was ook dat de redactie dan gebruik kon maken van de informatie die bij de grote krant binnenkwam. En de bezorging kon tegelijk met de volwassenenkrant plaatsvinden, daarmee was een belangrijke kostenpost geschrapt die Primeur nu had. Theo pleegde wat telefoontjes naar de krantenuitgevers en op een dag zat Cees Smaling, algemeen directeur van de Perscombinatie, op een stoeltje in de gang van de directieverdieping te wachten tot hij toegang kon krijgen. Corry, die zich nooit iets aantrok van iemands status of reputatie, had hem daar vermoedelijk even gestald omdat zij in de secretaresseruimte, het voorgeborchte naar Theo’s kamer, nogal wat telefoontjes moest afhandelen. En Cor deed dat altijd op groot volume.

Hans schrok, het was geen gezicht, zo’n grote man op zo’n klein stoeltje, en hij nam hem snel mee naar binnen, waar Theo haastig het telefoongesprek afrondde dat hij voerde. Eenmaal tezamen aan de vergadertafel was niets te merken van de ergernis die de grote man ongetwijfeld gevoeld had. Trouw was geïnteresseerd, liet hij weten, ze zagen wel iets in zo’n jongerenkrant. Ze namen de gegevens door en na een halfuur vertrok Smaling, om al enkele dagen later te laten weten dat het concern ervan afzag.

Goede raad was duur, maar toen bedacht Hans dat hijzelf ook een netwerkje had, hoe klein ook. Hij zat in de raad van commissarissen van

marktonderzoekbureau Inter/View, het bureau dat hij ooit samen met drie collega's had opgericht. Het personeel had Hans gevraagd om namens hen in de rvc plaats te nemen en hij vond dat nog steeds een grote eer. Behalve Nederlands bekendste opinieonderzoeker Maurice de Hond en econoom Arie van der Zwan, zat er ook een uitgever in de raad.

Peter Appeldoorn, voorzitter van de raad van bestuur van Wegener-Sijthoff, had het uiterlijk van een Australische farmer, steil achterovergekamd haar, roodbruin gezicht, fletse blauwe ogen, het tanige lijf van de stevige roker. Waar Peter ook was, hij nam na korte tijd het woord en stond het alleen af op momenten die hem schikten. Hij droeg een getinte bril, wat hem een enigszins louche uitstraling gaf, en deed dat vermoedelijk op medische gronden, want Peter was er juist vooral op gericht vertrouwen te wekken. Zwaluwstaarten was zijn kracht, het ene na het andere regionale dagblad had hij opgekocht en toegevoegd aan het Wegenerconcern. 'Ik heb meer mensen miljonair gemaakt dan wie ook,' placht hij erover te zeggen, tegelijk aangevend dat hijzelf als eenvoudige werknemer natuurlijk nooit op zo'n makkelijke manier rijk zou kunnen worden.

Bij Inter/View had hij al snel duidelijk gemaakt dat de parkeergarage onder het pand aan de Zocherstraat in Amsterdam nooit bedoeld kon zijn voor de werknemers van het bedrijf zelf.

'Ik haat dat,' zei hij, 'kom je ergens als klant, dan moet je je rot zoeken naar een parkeerplaats. En dan loop je naar de ingang en je ziet voor de deur de bordjes staan van de gereserveerde directieparkeerplaatsen. Wat voor boodschap gaat daarvan uit naar een klant? Loop jij je maar een ongeluk, wij willen voor de deur parkeren. Dat is een slechte boodschap!' Peter was verkoper in hart en nieren, via de Gouden Gids bij een van de onderdelen van het Wegenerconcern gekomen en naar eigen zeggen tegen wil en dank uiteindelijk algemeen directeur geworden. 'Ik zeg, ik kan dat niet en ik wil het niet. Maar ze zeiden, doe het nou maar.'

En intussen had hij gemerkt het aan te kunnen, belangrijk zijn. En hij genoot ervan. In de garage van Inter/View hingen tegenwoordig dan ook borden klaar voor de auto's van te verwachten klanten. Bij vergaderingen van de commissarissen luidde de tekst: welkom Peter Appeldoorn, welkom Maurice de Hond, welkom Arie van der Zwan. Hans kwam altijd met de fiets, hij had wel eens willen voorstellen ergens een klein bordje voor zijn fiets op te hangen: welkom Hans Vervoort.

Maar dan zou het lijken of hij jaloers was en dat was niet de reden. Soms

kwam hij net aanfietsen als Peter met zijn auto aankwam, altijd een joekel van een automobiel. Hans kon dat zien aan de bewonderende blikken van anderen die op dat moment in de garage waren, zelf had hij geen enkel idee van merken en typen en prijzen.

Hij zond een briefje naar Peter Appeldoorn over de vraag of de Wegenerkranten behoefte hadden aan een wekelijkse jeugdbijlage, en al een paar dagen later was er een afspraak gemaakt.

‘Goedemiddag,’ zei Peter beleefd bij binnenkomst en keek Corry Smits met een warme glimlach aan. Hij nam er even zijn getinte bril voor af.

‘Een kopje thee, als het niet te veel moeite voor u is,’ zei hij toen Cor hem aan de vergadertafel had gezet en vroeg wat hij wilde drinken.

Peter en Theo monsterden elkaar en besloten dat zij tevreden waren met wat zij zagen. Theo’s dynamiek vond waardering bij Peter en Hans kon zien dat Theo duidelijk geïmponeerd was door Peters uitstraling van door alle wateren gewassen maar toch eenvoudig gebleven oudere zakenman.

‘Ik zal een voorstel doen bij Jan Houwert,’ zei Peter na een halfuur. ‘Ik ga over een jaartje met pensioen en ik kan hem natuurlijk niet opzadelen met zoiets zonder dat hij ervan weet. Hij is mijn beoogde opvolger, een telg uit een oud krantengeslacht.’

‘Weet ik, weet ik,’ zei Theo, ‘hij is de derde Houwert-generatie. Tubantia, Twentsche Courant, Oostelijke Dagbladen Combinatie.’

‘Precies, een goeie kerel. Nog een beetje een jonge hond, maar dat trekt wel bij.’

Op weg naar buiten stond Peter even stil bij het bureau van Corry Smits.

‘Het was me een genoegen,’ zei hij tegen haar, ‘en dank voor de thee.’ Als hij een hoed op had zou hij die afgenomen hebben.

‘Een echte heer,’ zei Cor stralend toen hij vertrokken was, ‘die zie je niet veel meer.’

Peter had tijdens de nababbel van een commissarissenvergadering weleens verteld dat het zijn tactiek was om wáár hij ook kwam, in elk geval de receptie en het secretariaat voor zich in te nemen. ‘Altijd handig als je iets nodig hebt, of snel contact met hun baas wil.’ Nu zag Hans van dichtbij hoe goed het werkte, ook bij voor status ongevoelige types als Corry Smits. Een week later reden Aukje Holtrop en Hans naar Apeldoorn, waar het hoofdkantoor van Wegener gevestigd was. Ze waren iets te laat voor de afspraak en Hans, normaal een voorzichtige rijder, was gedwongen te racen. Het hinderde hun gesprek, maar eigenlijk was er niet veel te bepraten: ze

hadden geen idee met welk voorstel Wegener zou komen.

‘De politie rijdt hier pittig,’ zei Aukje.

‘Politie?’ Hans schrok: deed hij een keer iets dat niet mocht en dan had hij meteen politie aan zijn broek.

‘Nee, nee, niks aan de hand. Ik zat te denken. Ik heb een keer een interview gedaan met de commissaris van politie van Arnhem. Of was het Den Bosch? Doet er niet toe! Hij reed me door de stad en dat ging nogal hard. En toen ik zei, god, u rijdt harder dan vijftig kilometer, toen zei hij: mevrouw, de politie van Arnhem rijdt pittig. Ik heb het nooit vergeten. De politie van deze stad rijdt pittig, mevrouwtje.’

‘Leuk,’ zei Hans en lachte.

Het was geen kritiek op zijn rijstijl, begreep hij. Aukje sprak altijd associatief, en het hoge rijtempo had gewoon een herinnering bij haar opgeroepen.

Het pand van Wegener had hij weleens bezocht en eenmaal in Apeldoorn gekomen waren ze er binnen een paar minuten. Een zakelijk en neutraal gebouw, met een parkeerplaats ernaast die gedeeld werd met andere bedrijven. Er stonden parkeermeters, de gemeente Apeldoorn verdiende er ook een centje aan.

Hans bedacht dat hij wat guldens in de meter moest gooien, maar vergat dat voornemen tijdens het afsluiten van de auto. Toen ze voor de deur van Wegener stonden, zag hij ineens een paar gratis parkeerplaatsen voor Bezoekers. Jammer dat hij ze nu pas zag, deze hobby van Peter.

Het kantoorgebouw van Wegener had een grote betegelde ontvangsthal, waarin het oog getrokken werd door een wel dertig meter lange zitbank, bestaande uit aan elkaar vastgemaakte leren fauteuils. De bank stond in een enorme Svorm in het midden van de hal. In de verte was een balie met een receptioniste die hen snel in de richting van Jan Houwert leidde, enkele verdiepingen hoger. Hij was een jonge veertiger met beminlijke gelaatstrekken en halflang haar. Hij palmde Aukje meteen in, zag Hans tot zijn tevredenheid. De lange rit had hem een volle blaas bezorgd en Jan Houwert wees hem het directietoilet, enkele deuren verder. Hans liep naar binnen en zag tot zijn verrassing Peter Appeldoorn uit een van de wc’s komen toen hij de deur opende. Wat vergde in zo’n geval de etiquette? De vraag schoot in een fractie van een seconde door hem heen. Peter had duidelijk zijn handen nog niet gewassen. Schudde je dan zo’n hand of volstond je met een knikje? Zou dat niet als beledigend opgevat kunnen

worden? Tijd om erover na te denken had hij niet. Instinctief stak hij zijn hand uit en even instinctief nam Peter die aan.

‘Jullie hebben een afspraak met Jan, hoorde ik,’ zei hij terwijl hij zich naar de wastafel begaf. ‘Mooi zo. Veel succes!’

‘Dank je,’ zei Hans en ging het toilet binnen dat Peter zojuist verlaten had. Er hing een geur van lavendel.

Even later zat hij met Aukje in het diep wegzakkende zitje in Houwerts kamer. Wegener wilde graag Primeur om niet kopen en als wekelijkse bijlage toevoegen aan al zijn kranten, bleek de boodschap te zijn. Een oplage van 600 000! Hans legde de voorwaarden op tafel die de Weekbladpers had: de volledige redactie zou in dienst komen tegen dezelfde voorwaarden als zij nu hadden, Aukje zou op uitleenbasis meegaan voor twee jaar en datzelfde gold voor de vormgever. Het redactiestatuut zou door Wegener gerespecteerd worden. Het was allemaal geen probleem en binnen het uur hadden ze een akkoord bereikt. ‘Verdorie,’ zei Hans bij het opstaan, ‘ik heb vergeten geld in de parkeermeter te gooien. Zijn ze hier snel met de wielklem?’

‘Nou,’ zei Houwert bedenkelijk, ‘het is Apeldoorn. De politie is vrij streng.’ ‘Pittig streng,’ zei Aukje.

Ze liepen naar het raam en keken naar beneden. Daar was de parkeerplaats te zien.

‘Welke is het?’ vroeg Jan Houwert. ‘Dat Golfje daar rechts,’ zei Hans, licht beschaamd over zijn statusloze vehikel.

‘Geen wielklem, zo te zien,’ zei Jan.

Op de terugweg was Aukje stil. Die grote oplage was natuurlijk prachtig. Maar waar zouden ze moeten zitten? Wegener had wel iets in de buurt van Amsterdam, maar dat was op een bedrijventerrein. En zo’n krant moet je toch maken in de buurt van mensen. En dan de inlevertijd, er zou een dag of drie, vier zitten tussen de kopijdeadline en het verspreiden. Hoe kon je dan nog actueel zijn?

‘Ja, er zijn nadelen,’ gaf Hans toe, ‘maar het alternatief is stoppen, Aukje.’

‘Ja, meen je dat?’ vroeg ze. Het was nog steeds niet helemaal tot haar doorgedrongen dat de Weekbladpers echt het besluit genomen had de uitgave van Primeur te staken. Het kerstnummer, over enkele weken, zou het laatste zijn dat bij de Weekbladpers uitkwam. Maar Aukje wilde er nog niet aan en bleef hopen op een wonder.

Een paar dagen later kwamen enkele hoofdredacteuren van Wegenerkranten langs om met Aukje te praten. Erg content waren ze niet over het besluit van

de concerndirectie om Primeur aan hun kranten te plakken in het weekend. Voor sommige regio's was het krantje veel te progressief, en de hoofdredacteuren hadden begrepen dat Primeur een eigen redactiestatuut had. Met andere woorden: zij hadden niets te vertellen over de inhoud! En enkele kranten waren nu gedwongen hun eigen jeugdkrant te stoppen. Nadat ze de stallen bezichtigd hadden en van Aukje een uitleg hadden gekregen over de uitgangspunten van het blad, vertrokken ze als één ontevreden groep, elk een exemplaar van het blaadje in hun tas. Maar hoofdredacteuren hadden bij Wegener weinig te vertellen en Hans en Jan Houwert tekenden in het midden van december 1992 het contract. Enkele weken later zat Aukje met haar redactie aan de rand van Amsterdam en produceerde wekelijks de nieuwe toevoeging van de Wegenerkranten. De eerste geluiden die van die kant kwamen waren optimistisch en vrolijk, Aukje had zich voorgenomen er met haar redactie het beste van te maken.

hoofdstuk 27

Nieuwkomers

Hans bleef met een kater achter. Het was eind 1992. Dit was de eerste tegenslag die hij had gehad als uitgever. En dat ook nog aan het eind van de vijf jaar die hij met Theo had afgesproken. De behoefte om weer eens een roman te schrijven, werd steeds sterker. Het zou heerlijk zijn om niet meer uitsluitend in geld te denken. Aan de andere kant: de vijf jaar waren omgevlogen en alhoewel complimenten bij de Weekbladpers nooit gegeven werden, wist hij dat hij een goede uitgever was gebleken. Het ging steeds beter met Opzij en alhoewel hij twijfels had over de toekomst van Vrij Nederland op langere termijn, waren de financiële resultaten tot nu toe uitstekend. Ook onze Wereld liep goed. Misschien kon hij een aantal weken onbetaald verlof krijgen om een boek te schrijven en dan nog een paar jaar doorgaan als uitgever.

‘Op lemen voeten?’ vroeg Theo op de eerstvolgende maandagse directievergadering.

‘Ja, is het te zien?’ zei Hans. De chronische moeheid die hij in de eerste jaren gevoeld had, was geleidelijk verminderd, de zestigjarige werkweek wende, maar ’s maandags kwam hij moeilijk op gang.

‘Nee, ik bedoel het blad Op Lemen Voeten,’ zei Theo, ‘een blad voor wandelaars. Is dat iets voor ons? Ik heb er contact mee.’ In zijn vakanties liepen Theo en zijn vrouw graag lange wandelingen. Kees begon te lachen.

‘Op Lemen Voeten. Wat is dat nou voor titel. Wat voor oplage heeft het?’

‘Drie-, vierduizend,’ zei Theo.

‘Dat is toch veel te weinig?’ zei Kees. Bij eerdere gelegenheden hadden ze berekend dat een oplage van ten minste 20 000 nodig was om bij de Weekbladpers een blad rendabel te kunnen uitbrengen.

‘Het zijn wel zes- tot achtduizend lemen voeten,’ reageerde Hans, en Kees lachte.

‘Ja, het is al goed,’ zei Theo knorrig. ‘Ons Amsterdam dan? Een blad over de

historie van de stad?’

‘Leuk blad,’ zei Hans, ‘ik kreeg een paar jaar geleden een foldertje in de bus en ik ben erop geabonneerd. Toch aardig als je leest over de geschiedenis om de hoek. Je loopt in een oude stad rond, maar je beseft niet altijd dat hier een paar honderd jaar geleden Rembrandt rondstiefelde. Misschien ook wel op lemen voeten.’

‘Ik ben al jaren lid van het blad. Mijn ouders lazen het ook,’ zei Kees. ‘Wat is de oplaag?’

‘Achtien-, negentienduizend.’

Ze keken Hans aan. Een geschiedenisblad zou natuurlijk bij de cultuurpoot moeten komen.

‘Er is al vrij lang niets aan werving gedaan,’ voegde Theo eraan toe. ‘Het is eigendom van de Stadsdrukkerij en daar is op het ogenblik niemand die zich inzet voor het blad, dus heeft de redactie mij benaderd.’

‘Ik vind het wel iets,’ zei Hans. ‘Als er zo lang niets aan gedaan is, kunnen we de oplaag vermoedelijk wel opkrikken tot 20 000.’

En het zou Henna weer aan werk helpen. Na het vertrek van Primeur moest hij haar in de hoede van Hugo achterlaten als hulpkracht voor de andere bladpromotoren. Het zou dom zijn haar wegens overbodigheid te ontslaan, want Henna was ijverig en goed ingewerkt en ongetwijfeld zouden er nieuwe bladen komen. Ons Amsterdam bijvoorbeeld.

‘God ja,’ zei Kees, ‘ik heb ook nog een blad in de aanbieding. Eos. Dat is een soort Kijk, maar dan voor volwassenen. Populair-wetenschappelijk.’

‘Ken ik niet,’ zei Hans. ‘Ligt het in de kiosk?’

‘Nou, dat is juist het probleem. Het is een Vlaams blad, en het zoekt een partij die het in Nederland wil uitbrengen en groot maken. De Telegraaf doet het nu, maar ze zijn er niet tevreden over.’

‘Interessant,’ zei Hans.

‘Goed, we gaan ernaar kijken. Ik zorg voor een gesprek met de redactie van Ons Amsterdam.’

En Kees, jij brengt Hans in contact met Eos?’

‘Is goed,’ zei Kees.

Hans zag dat Theo aanstalten maakte om de bijeenkomst te sluiten.

‘Ik heb eigenlijk nog een onderwerp,’ zei hij. ‘Ik zou vijf jaar uitgever zijn en dan een stap terugdoen. Die vijf jaar zijn voorbij.’

‘Ja?’ vroeg Theo.

‘Moeten we daar niet eens over nadenken?’

‘Heb jij er al over nagedacht?’

‘Een beetje. Maar het lijkt me meer iets dat jullie aangaat.’

‘Kees?’ vroeg Theo.

‘Ja, ik heb het me niet gerealiseerd,’ zei Kees, ‘dat die vijf jaar al om zijn. Jammer, want we hebben goed samengewerkt. Een goed team. Ik zou het liefst zo doorgaan, maar als jij wilt stoppen, is dat natuurlijk je goed recht.’

Theo knikte, maar zei niets. Hans wist waarom. Complimenten kwamen nooit over Theo’s lippen en als hij zou zeggen dat ook hij liever met dit team verderging, was dat niet alleen een compliment, maar verzwakte het ook zijn onderhandelingspositie, want dan kon Hans eisen verbinden aan het voortzetten van zijn rol en in die positie wilde Theo niet gemanoeuvreerd worden. Hans besloot zijn kaarten op tafel te leggen.

‘Ik heb erover nagedacht en ik merk dat ik het ook zonde zou vinden om te stoppen, nu het zo goed gaat. Maar ik wil ook wel weer eens een novelle schrijven. Dus ik dacht, als ik nou negen weken onbetaald verlof kan opnemen, in plukken van drie weken. Dan schrijf ik een boek en is de druk van de ketel. En dan kan ik wel weer een jaar of wat verder als uitgever.’

‘Negen weken,’ zei Theo peinzend. Hij nam Hans op. Zou hij proberen af te dingen tot zes of zeven weken? Nee, toch maar niet.

‘Kees? Jij moet Hans dan vervangen in die weken.’

‘Nou, dat zal wel meevallen,’ zei Hans. ‘Ik was van plan elke vrijdag een paar uur langs te komen om de post door te nemen en ze kunnen me bellen voor dringende zaken. Ik ben gewoon thuis.’

‘Geen probleem,’ zei Kees.

‘Nou, dan hebben we een deal,’ zei Theo. Ze keken elkaar aan, zouden ze elkaar plechtig de hand schudden? Maar het moment ging voorbij.

‘Ik schrok even,’ zei Kees, toen ze opliepen naar de Kloof, ‘ik heb nooit beseft dat die vijf jaar al zo snel voorbij zijn gegaan.’

Hugo was de enige die Hans erop aangesproken had.

Hans had eerder in dat jaar voorgesteld om een hele krantenpagina af te huren en onder Schopenhauers motto ‘Lezen is denken met andermans hoofd’ (en onze redacties bieden u vele hoofden) proefabonnementen voor de diverse bladen van de Weekbladpers aan te bieden. De bladpromotoren, weinig geneigd tot samenwerken, zagen niets in het plan en in arren moede had hij voor de eerste plaatsing het reservebudget aangeboden dat hij als uitgever zelf beheerde voor onvoorziene uitgaven. De pagina was een groot succes geworden en sindsdien zo vaak herhaald dat de opbrengsten minder werden

en er ruzie tussen de bladpromotoren was ontstaan over de verdeling van de kosten.

Hans had Hugo laten merken dat hij wat meer leiding van hem verwachtte in dit soort discussies.

‘Eerst werden de kosten gelijk verdeeld omdat iedereen evenveel ruimte op de pagina had. Maar nu de opbrengsten minder worden is het handiger om de kosten te verdelen op basis van het aantal abonnementen dat men binnenkrijgt,’ opperde hij, ‘dan hebben de kleinere bladen ook minder behoefte om af te haken.’ Het leek hem een voor de hand liggende oplossing. ‘Ja, ik heb het voorgesteld, maar daar is Egbert weer tegen, want dan betaalt hij voor de ruimte die andere bladen innemen op de pagina.’

‘Maar hij is wel degene die het meest van die pagina profiteert. Als de anderen afhaken, is het over en uit en heeft hij niks!’

‘Je hebt gelijk, ik zal het nog eens inbrengen,’ zei Hugo. ‘A propos, ben jij nog steeds van plan eind van dit jaar te stoppen?’

Hans interpreteerde Hugo’s vraag als: wanneer ben ik van jouw gezeur af?

‘Ik weet het nog niet,’ zei Hans, ‘maar het zit er wel in.’

‘Ik denk er namelijk over me kandidaat te stellen, als jij stopt,’ zei Hugo en vertrok.

Hans keek hem na.

Die avond deed hij iets waar hij zich later voor schaamde. Hij schreef Theo een briefje waarin hij meldde dat Hugo mogelijk een balletje op zou gooien om de rol van uitgever van hem over te nemen, maar dat zijn eigen ervaringen met Hugo hem het gevoel hadden gegeven dat hij daar ongeschikt voor was. Hugo was geen duwer en trekker, wat toch de primaire kwaliteiten voor het uitgeverschap waren. En hij was ook meer een lone wolf dan een roedelleider.

Hugo een steek in de rug geven vervulde hem met schaamte, maar het idee dat hij ooit de cultuurpoot zou gaan leiden en zou laten verslonzen, stond hem zo tegen dat hij het briefje de volgende dag na enige aarzeling verzond. En nu zou hij Hugo mailen dat afgesproken was dat hij nog enkele jaren zou doorgaan.

Misschien was dat eindelijk aanleiding voor hem om te vertrekken.

* * *

Ons Amsterdam kreeg, na een tussenstop in het achterhuis, de mooiste kamer van de Kloof: de Blauwe Zaal die uitkeek op de binnentuin. Hans vond het eigenlijk doodzonde om deze ruimte af te staan, want het was de enige vergaderzaal die er op de Kloof was. En toen hij de eerste keer bij de redactie naar binnen stapte, sloeg de spijt pas echt toe. Het was een onoverzichtelijke jongenskamer geworden, volgestouwd met paperassen, boeken, tijdschriften. Hoofdredacteur Peter-Paul de Baar was zowel de oorzaak als de beheerder van deze chaos, zijn eindredacteur Gerda Krijger keek hoofdschuddend toe. Gerda deed Hans denken aan Tante Sidonia uit de Suske en Wiske-strips, met haar blonde kuif en haar resolute postuur. Maar als ze sprak had ze het accent van zuster Klivia uit Annie M.G. Schmidts televisieserie Ja Zuster Nee Zuster. Was dat Gronings?

Of Zaaans? Hans had geen idee. Het pleegzuster-bloedwijn-accent paste wel bij haar, Gerda was de oppas van Peter-Paul en gedroeg zich ook een beetje als zijn beschermster.

Peter-Paul combineerde een jongehondachtige vitaliteit met het uiterlijk van een verstrooide professor: de haardos wat verwilderd rondom een centrale kale plek, de bril half van zijn neus zakkend. Hij sprak fraaie volzinnen met veel umms op de plekken waar hij even moest nadenken over het vervolg van de zin. Als hij een paar biertjes op had nam het aantal umms snel toe en als hij aangeschoten raakte, kon het soms minutenlang duren. Hij was een gepassioneerd historicus en de massa naslagwerken die op, onder en om zijn bureau lagen, waren bedoeld om alle feiten die in de artikelen van het blad stonden op juistheid te checken. Er mochten geen fouten in Peter-Pauls blad staan.

Het licht excentrieke duo paste naadloos bij de Weekbladpers en Henna leefde op nu zij weer haar eigen blad had. De oplage was bijna 18 000 gebleken, en er was al enkele jaren niet meer geworven.

Ze bubbelde over van plannen en in Hans vond ze een goedkope tekstschrijver. Dat de lezerskring van het blad grotendeels per fiets of te voet bereikbaar was, maakte het blad heel speciaal. Afgezien van adverteren in Het Parool en het verspreiden van folders in de betere buurten, keken ze maandelijks welke stadsdelen speciaal aandacht kregen in Ons Amsterdam en lieten dan in die wijk huis aan huis leaflets verspreiden met een nieuwsgierigheid opwekkende tekst: ‘Wie was Willem Spark, de naamgever van de Willemsparkweg?’ of in een andere wijk. ‘U woont in de buurt van de Wibautstraat. Dan denkt u onwillekeurig wel eens: Wibaut?’

Elke reclame-uiting eindigde met de slagzin: ‘Amsterdam uw stad? Ons Amsterdam uw blad!’

Langzaam begon de oplage te stijgen en aan het eind van 1993 werd de 20 000ste abonnee ingeschreven.

‘Denk erom, het duurt maar even,’ zei Hans toen hij de taart met het opschrift ‘Ons Amsterdam 20 000 Gefeliciteerd!’ naar de redactie bracht voor hun maandelijks vergadering. ‘Volgende maand gaan de opzeggers er af.’ Het abonnementensysteem van de vorige uitgever liep van jaareinde tot jaareinde. ‘Verwacht je veel verloop?’ vroeg Peter-Paul.

‘Nou ja,’ zei Hans, ‘het merendeel van je lezers is zestig plus. Dan mag je alleen al een procent of zes, zeven, aan sterfte verwachten. Plus nog wat oudjes die eigenlijk een nieuwe leesbril moeten, maar liever het blad opzeggen.’ Dat er abonnees konden zijn die Ons Amsterdam niet boeiend meer vonden, kreeg hij niet over zijn lippen. Hij zag Gerda zijn opmerkingen noteren, zij maakte van elk overleg een verslag en hield Henna en hem een maand later hun beloftes en voorspellingen voor de neus. Het was goedbedoeld, zowel Gerda als Peter-Paul was blij met de aandacht die het blad kreeg en ze deden hun best professioneel mee te doen. De notulen maakten daar onderdeel van uit. Het verloop bleek dat jaar op 1500 opzeggingen neer te komen, zeven en een half procent. Dat was weinig in vergelijking met bladen als Vrij Nederland en Opzij waar jaarlijks zeker twintig procent wegliep. Een trouw publiek, zeiden Hans en Henna tevreden tegen elkaar. Nu de abonnementenstand was teruggevallen naar 18 500, had Henna weer een heel jaar voor zich waarin het aantal alleen maar kon stijgen, hopelijk ditmaal tot 21 000. Als ze kon spinnen, had ze het gedaan.

Ook het contact met Eos was een succes geworden. De Weekbladpers zou exemplaren van de Belgische uitgever kopen en voor eigen rekening en risico in Nederland abonnees werven en het blad in de losse verkoop zetten.

Het contract was rond, er moesten alleen nog wat handtekeningen gezet worden. Daarvoor reisden Theo en Hans op een werkdag naar Gent in Theo’s lawaaiige Golf. Hans was een paar weken eerder ook al eens in Gent geweest en had kennisgemaakt met hoofdredacteur Filip Brabanson, een kwieke Vlaming met kort zwart haar dat sluik over zijn schedel lag.

Brabanson en Luc Verkoort, de Belgische uitgever, vormden een goed team, serieus en toegewijd. Beiden waren erg bewonderend voor alles wat Nederlands was, en Brabanson liet ook niet na te benadrukken dat hij elk ‘Vlaams’ woordgebruik probeerde te weren uit zijn blad. Samen hadden ze

van Eos een prachtig glossy wetenschapsblad gemaakt, met een oplage in Vlaanderen van 33 000 en als enig Belgisch aspect een maandelijks terugkerende advertentie van een fabriek van zeer klassieke houten meubels. Ze pasten perfect bij de sanseveria's die elk Vlaams raamkozijn sierden, maar vloekten met de Hollandse smaak en met de eigentijdse inhoud van het blad. Hans had al voorzichtig gepolst of er niet een wisselpagina van gemaakt kon worden die in de Nederlandse uitgave een andere advertentie zou laten zien. Behalve die oudmodische advertentie zat de naam van het blad Hans niet lekker. Eos, het zou de Nederlandse lezer misschien te veel aan de eo, de Evangelische Omroep, doen denken. Maar aan de andere kant, elke naam was goed voor een blad, want gewenning deed een hoop. De Groene, Vrij Nederland, Elsevier waren titels die eigenlijk nergens op sloegen anno 1993, maar niemand stond daar ooit bij stil.

De buitenwijken van Gent oogden verveloos en vervallen en ook de gebouwen van uitgeverij Het Volk dat Eos uitbracht, waren weinig fraai. 'Dit is het?' vroeg Theo en keek met tegenzin naar de oudbouw. Hans pakte het leren attachékoffertje dat hij een paar maanden geleden had gekocht toen zijn dagelijkse werkkoffertje te veel krassen en vlekken begon te vertonen. Ook dit documentenvervoermiddel had hij gekocht bij een winkel in tweedehands tassen en het zag er zowel chic als gebruikt uit. En daar was hij naar op zoek. Terwijl Hans het koffertje uit de achterbak pakte, viel het deksel open en gleden de mapjes op de grond. Godverdegodver. Hij zag dat Theo al met joviale tred onderweg was naar de ingang van het kantoorcomplex en raapte haastig de spulletjes bij elkaar. Onderweg zag hij dat het slot van de attachékoffer in zijn geheel verdwenen was, dat zou wel in de achterbak van de Golf liggen, slachtoffer van Theo's energieke rijstijl. Dat betekende dat hij voortdurend met het ding onder zijn arm moest lopen om de beide delen bij elkaar te houden. Zo zie je maar, deftig gedrag wordt altijd afgestraft. Hij was geen attachémens. Luc Verkoort oogde naar Hans' idee als het prototype van de Belgische huisvader die hij ook was, middelklein, licht kalend, ietwat mollig en vooral bescheiden. In de onderhandelingen was hij vasthoudend gebleken en een goede rekenaar, maar ook zeer voorkomend en attent.

Hij ontving hen in zijn kleine kantoor en nodigde hen uit voor een diner met de secretaris-generaal, de heer Hernhütter. Tijdens die bijeenkomst zou het contract getekend kunnen worden. Bij de eerdere besprekingen had Luc de naam Hernhütter enkele malen laten vallen en steeds met een eerbied die in

Hollandse oren wat vreemd klonk. Niemand in Nederland spreekt de naam van zijn baas met referentie uit en bij de Weekbladpers was dat zelfs geheel ondenkbaar. Het was iemand uit Oostenrijk, had hij van Luc begrepen, en eigenlijk niet thuis in de kranten- en bladenuitgeverij die Het Volk was. Maar uit de gedragingen van Luc kon hij afleiden dat hier in Gent de hoogste baas het echt voor het zeggen had, ook al miste hij kennis van zaken.

Ze volgden Lucs auto naar een vijftiende-eeuws klooster waar nu een chic restaurant was gevestigd. De heer Hernhütter was al bezig de wijn voor te proeven en Theo en hij raakten snel in een diepgaande conversatie over bourgognes en bordeaux. Hernhütter was een lange, ascetisch ogende man die goed Nederlands sprak met slechts een licht Duits accent. Ze tekenden het contract en tijdens het diner sprak hij met geen woord over Eos, maar uitsluitend over het krantenbedrijf en de plannen die hij ermee had.

Luc zat er braaf knikkend bij en Theo zoog alle informatie op en probeerde vooral te vissen naar de kosten van het drukken in België. Hans keek er met plezier naar, als je met Theo uit was ging conversatie altijd vanzelf tijdens zijn snuffelende zoektocht naar méér kennis. Het gesprek kwam op de Middeleeuwen en daar bleek Hernhütter veel van te weten, zodat Theo weer een hoop gegevens kon opslaan in zijn oneindig grote geheugen.

Beiden waren ze licht beneveld toen het diner om een uur of elf eindigde.

Hernhütter nam afscheid met een definitief ogende handdruk: hij bemoeide zich alleen met belangrijke zaken zoals het zetten van een handtekening onder een contract. De rest kon met Luc afgehandeld worden. Luc keek hen aan: willen jullie nog naar het nachtleven?

Hans wist dat Luc in Brugge woonde en een braaf huisvader was. Misschien zou hij het heerlijk vinden om een keer in Gent uit te kunnen spatten? Maar de uitdrukking op zijn gezicht gaf alleen moeheid aan. Nee, dus.

‘Ik wil liever naar het hotel,’ zei hij van harte.

‘Die Hernhütter weet niks,’ zei Theo toen ze onderweg waren naar het motel dat Het Volk voor hen geboekt had.

‘Ja, dat had ik al eerder begrepen,’ zei Hans, ‘Luc vertelt dat hij uit de bouwindustrie komt.’

Een halfuur later zaten ze bij Theo op de kamer nog wat na te praten. Hans had een heupflesje cognac als nachtmutsje bij zich en vond twee tandenborstelglazen.

‘Ik wist niet wat ik zag,’ meldde hij vanuit de badkamer. ‘Die Luc Verkoort is toch een heel capabele manager.’

‘Weet ik niet,’ zuchtte Theo.

‘En dan moet hij de hele avond jaknikken als zo’n Pruis het heeft over de kruisvaarders en of die nu links- of rechtsaf zijn geslagen bij Malta.’

‘Daar ging het helemaal niet over.’

‘Ik noem maar wat, ik heb niet geluisterd naar die onzin.’

Theo zat op het tweepersoonsbed met zijn rug tegen het hoofdeindeschot en zapte de tv-stations langs. Niks, niks, dubbelniks. Hij klikte het apparaat uit en lachte.

‘Ik heb genoten. Goede keuken, aangename conversatie met een erudiet mens. Dat is iets anders dan luisteren naar jouw opvattingen over deeltijdarbeid.’

Hans liet de uitdaging passeren en veranderde van onderwerp.

De cognac was snel op en omdat de nacht jong was, keken ze wat de minibar te bieden had. Een paar flesjes wijn, twee biertjes, en een onduidelijke verzameling miniflesjes whisky en andere alcoholische harddrugs. Terwijl Hans de pils en de wijn wegwerkte, ging Theo aan de slag met de kleine flesjes. Het werd gezellig. Hans moest ineens denken aan die keer, vijf jaar geleden, dat Bouke, Kees en hij naar een marktonderzoekerscongres in Monte Carlo waren geweest. Het was een serieus congres, maar de naam Monte Carlo liet zich slecht rijmen met de eenvoudige levensstijl van de Weekbladpers. Ook Theo voelde de druk die dat oplegde.

Ze bezochten dus braaf elke lezing, liepen met een boog voorbij het Casino, gingen ’s avonds eten in eenvoudige eetgelegenheden en discussieerden tot na middernacht over de toekomst van de Weekbladpers. Hans, Bouke en Theo, aartsdiscussianten, leefden zich uit, en Kees vertelde later aan wie het maar horen wilde dat het de meest vermoeiende dagen waren geweest die hij ooit had meegemaakt. Vreselijk!

Op de laatste avond waren Kees en Bouke naar bed toen Hans en Theo met een in de wandelgangen opgepikte marktonderzoeker van de VNU nog in een langdurige discussie terechtkwamen over de vraag: mag iemand werken voor de VNU?

Theo zette een betoog op over de verantwoordelijkheid van bedrijven voor het leveren van een goed product en de schandalig slechte redactionele kwaliteit waarmee VNU z’n lezersmarkt afscheepte. Daar kon je als goede burger toch niet voor werken?

Hans was door Theo een keer op dezelfde manier aangevallen omdat hij recensies schreef voor NRC Handelsblad, wat volgens Theo een blad was

met een slecht oorlogsverleden en sinds de oprichting van ndu natuurlijk opnieuw de fout in was gegaan. Hans werd toen zo lacherig over de beschuldiging dat Theo er niet ver mee kwam.

De arme VNU-marktonderzoeker had het er moeilijker mee, de redenering van Theo was nu ook wel sterker. Hij verdedigde zich kranig, maar toen de drank de overhand kreeg kon hij niet op tegen Theo's dronken discussietechniek die vooral bestond uit meewarig hoofdschudden en het herhalen van zijn mening dat VNU een kwalijk bedrijf was.

Hij lag daarbij bevallig op zijn zij op het hotelbed, Gauloise in de hand, glaasje en asbak op de sprei. Hans koos af en toe uit medelijden partij voor de VNU'er en toen Theo tegen twee uur 's nachts even wegdommelde, overviel hem de besluitkracht om een eind aan de zitting te maken en de verongelijkte marktonderzoeker nog een koud pilsje in zijn eigen kamer aan te bieden. Een paar weken later, ze waren het congres al bijna vergeten, bracht het nieuws het bericht dat in Haarlem een man van vierendertig jaar was vermoord. Aan de deur van zijn woning neergeschoten. En in marktonderzoekerskringen werd doorverteld dat het hier Leo Schnijders betrof, de marktonderzoeker van VNU.

'Theo, zover hoefde je toch niet te gaan?' zei Hans bij de eerstvolgende gelegenheid dat hij Theo zag.

'Hoezo?'

'Nou die man die je in Monte Carlo een halve nacht hebt zitten uitmaken voor handlanger van een uitgeverij die de burgerij knollen voor citroenen verkoopt, die is een paar avonden geleden neergeschoten. Is de politie al bij je langs geweest?'

Hans verwachtte dat hij lacherig zou reageren, maar tot zijn verbazing gleed er even een golfje beduchtheid over Theo's gezicht. Later bleek dat de marktonderzoeker doodgeschoten was door een buurman met wie zijn vrouw een affaire had.

Het was de combinatie van minibar en Theo's plaats op het bed, die het tafereel van vijf jaar geleden weer bij hem opriep.

'Wat denk je ervan als we de Weekbladpers verkopen?' vroeg Theo plotseling.

Het was een van de geregeld terugkerende borreltafelonderwerpen van het personeel. Met zijn allen hebben we het bedrijf opgebouwd en wat zou het waard zijn als je het verkocht en de opbrengst deelde? Kon je dan de rest van je leven niets doen? De schattingen van de waarde van het bedrijf varieerden

van 50 miljoen gulden tot het dubbele. Voetbal International was natuurlijk heel winstgevend met z'n oplage van 180 000. En Vrij Nederland, Opzij en Sport International waren ook wel wat waard. Vrij Nederland had natuurlijk ook een hoge status en daar zou een kopende uitgever toch wel wat extra voor willen neertellen. In elk geval 50 miljoen dus, maar wie weet...

'Wat krijgt iedereen dan?' was de volgende vraag en menigeen bleek dan moeite te hebben om 200 te delen op een getal met zeven nullen. Dat kwam ook omdat het onderwerp meestal pas na een aantal glazen bier ter sprake kwam. Twee en een halve ton, was na enige tijd de conclusie. Als het meeviel misschien het dubbele. Bij die bedragen begon iedereen weg te dromen. Twee en een halve ton, je verdiende pakweg 3 000 netto per maand. Dus dan kon je tachtig maanden rentenieren, bijna zeven jaar.

Nee nee, ho ho. Je kreeg er natuurlijk ook rente van. Vijf procent, zes procent? Dan kon je wel het dubbele aantal jaren rentenieren. Veertien jaar dus. Met een klein baantje erbij nog véél langer.

Je zag mensen in euforie raken. Tot een wat zakelijker aangelegd persoon bedacht dat het voor een bedrijf geen enkele zin had deze uitgeverij te kopen als iedereen vervolgens ging rentenieren. Dat gaf even een domper, maar al snel kwam het gesprek op een nieuw spoor. Natuurlijk zou men blijven trekken aan het bedrijf. En de bladen die liet je niet zomaar in de steek. Maar het was wel een leuk idee om twee en een halve ton achter de hand te hebben. Op die manier kon je je huis vrij van hypotheek maken. Een pensioengat vullen. De stemming werd bij deze plannen weer vrolijker. 'We zijn dan wel gewoon werknemers geworden, de nieuwe eigenaar zal de CWV natuurlijk opruimen,' zei op dat moment altijd een oude getrouwe en dat legde weer enige neerslachtigheid over de groep. Alhoewel, je had dan die twee en een halve ton achter de hand en je kon weg als de nieuwe baas vervelend deed. Natuurlijk piekerde niemand er in ernst over het bedrijf te verkopen, maar je kon er af en toe wel van dromen. 'O, daar krijg je heel wat handen voor op elkaar,' antwoordde Hans dus prompt in het hotel in Gent.

Theo leek wat verbaasd.

'Denk je?'

'Ja. Als de waarde 50 miljoen is, krijgt iedereen twee en een halve ton. Dat is voor veel mensen erg verleidelijk.' 'Ja, maar dat heeft natuurlijk geen zin. Dat geld moet gewoon in het bedrijf blijven,' zei Theo geïrriteerd. 'Nou dan kan je het schudden. Niemand van de CWV-leden wil het bedrijf verkopen als ze er zelf niet wijzer van worden.'

Hans begreep niet goed wat Theo in gedachten had. Het bedrijf verkopen en toch het daarmee verkregen geld in het bedrijf laten zitten? Hoe zou zo iets kunnen? De Stichting die alle aandelen had, zou kunnen besluiten om het geld niet uit te delen aan het personeel, maar het weer uit te lenen aan de nieuwe eigenaar. Zo iets misschien? Wat had dat voor zin?

Maar Theo veranderde van onderwerp en toen alle flesjes geleegd waren, ging Hans wankelend naar zijn eigen kamer. Hij had het gevoel dat Theo iets op hem uit had willen proberen. Maar wat?

De volgende ochtend sloeg hij het ontbijt over. Hij had een klein pakje sinaasappelsap bij zich en meer kon zijn maag toch niet verdragen. Een Saridon tegen de knallende hoofdpijn, en de dag kon beginnen. In de lobby stond Theo al te wachten, handenwrijvend en wippend op de ballen van zijn voeten. Wat een akelig snelle hersteltijd had die man toch. Vast een snufje coke genomen, bedacht Hans in een poging om zijn eigen slechte conditie te vergoelijken. Maar hij wist dat het niet eerlijk was, Theo herstelde altijd wonderlijk snel van alcoholische overmaat. Hans had hem een keer thuisgebracht waar hij zittend op een stoel in diepe slaap viel, terwijl Hans met Theo's vrouw in gesprek raakte. Na anderhalf uur werd hij fris als een hoentje wakker. En geen snufje coke in de buurt. Theo bofte met een snelle doorlooptijd van alcohol in zijn bloed.

‘Ik heb ons al uitgecheckt,’ zei Theo. ‘Het Volk wil de rekening van de kamers, maar ik heb wel de minibar betaald. Anders maken we zo'n slechte indruk.’

hoofdstuk 28

Vreemde zaken

Het Amstelpark lag er in mei al prachtig bij, de rododen dronvallei in bloei. Hans was bezig zijn negen weken onbetaald verlof op te nemen in plukjes van drie weken. Hij schreef 's avonds tot een uur of drie in de nacht, stond dan op zijn gemak op en genoot van de vrijheid. Als het mooi weer was reed hij naar het Amstelpark en dronk er koffie in de uitspanning de Hop. Al piekerend over het vervolg van de novelle ging de middag voorbij. 's Avonds koken en eten met Maja en de zoons en om elf uur weer achter het toetsenbord. Een novelle schreef hij altijd vanuit een vaag plan. In dit geval zou het handelen om een vijftiger die op zoek gaat naar een ongelukkige schooljeugdliefde uit Nederlands-Indië. Bij toeval hoort hij dat zij nu in Sarasota, Florida woont, en dat ook zijn concurrent uit die tijd naar haar op zoek is. Hij onttrekt zich aan zijn dagelijkse beslommeringen als bladenuitgever en besluit het geluk ditmaal af te dwingen. Maar zal hem dat lukken?

Zo zou de flaptekst wel ongeveer gaan luiden. In januari had Hans met Maja door Florida gereden en zich erover verbaasd dat aan de inauguratie van Bill Clinton in deze staat geen enkele aandacht werd besteed. Republican area, kennelijk. Maar de Amerikaanse way of life anno 1993 was fascinerend en hij keek ernaar uit om bij deze novelle in gedachten weer door Florida te reizen.

Nu nog het verhaal schrijven. Gaandeweg merkte hij dat Hans Westerlo, de hoofdfiguur uit het verhaal, al reizend telkens opgebeld werd door zijn knorrige algemeen directeur in Amsterdam. Max heette de man en alhoewel hij fysiek beschreven werd als een Boris Karloff, klonk hij vaak als Theo. Nadat Max hem weer eens gebeld heeft met een vraag over lopende zaken, belt Hans terug en krijgt de algemeen directeur aan de lijn.

'Hallo Hans, doe je dit voor eigen rekening?'

‘Nee, het is collect call.’

‘Laten we het dan kort houden, zo veel winst maken we niet, dit jaar.’

‘Oké. Tot ziens.’

Hans gooide de hoorn op de haak. Even later ging de telefoon.

‘Zo beter?’ hoorde hij Max zeggen. ‘Je hebt mooi weer daar, heb ik even nagekeken. Maar iets zuidelijker is het nog beter volgens cnn. Waarom belde je eigenlijk?’

Dat was typisch Theo-praat, altijd bezig te bewijzen dat hij iets meer wist dan zijn gesprekspartner, altijd ontevreden, altijd prikkelend. Eigenlijk was Theo meer een romanpersonage dan een mens.

Dankzij de komst van Max in het verhaal schreef de novelle grotendeels zichzelf en in de vrijgekochte weken leefde Hans helemaal op. *Zonnige perioden*, zou de novelle dan ook gaan heten.

Maar toen hij in de loop van juni de tweede portie van drie weken vrij nam, ving hij op dat er een Groeps-managementteamvergadering bijeengeroepen was. Superstaf noemde Hans dat voor zichzelf, alle directieleden van alle Groepsbedrijven kwamen dan bijeen.

De bijeenkomsten vonden regelmatig plaats, maar zo’n tussentijdse was nog niet eerder voorgekomen. Het duidde op nieuws. Ook de plek was anders dan gebruikelijk, namelijk het sas-hotel aan de overkant van het Raamgrachtgebouw. Op het afgesproken tijdstip kwam hij het chique hotel binnen en vond de gehuurde vergaderruimte, waar iedereen verrast opkeek. Hij was door Theo afgemeld en de bijeenkomst bleek vervroegd te zijn, men was al enige tijd bezig met het enige onderwerp: financiering.

‘We hebben bij elkaar zeker 20 miljoen nodig, als ik alle plannen optel die jullie hebben ingediend,’ hoorde hij Theo zeggen. ‘Nu wil ik niet zeggen dat al die plannen deugen. Allerm minst. Maar er zitten goede plannen tussen. Geef ik toe. Helaas is de kas leeg.’

‘Maar een van jouw motto’s is: voor een goed plan is er altijd geld.’ John Verwalen toonde zich verontwaardigd, zijn zachte g werd bijna hard. Theo had Zwijsen bij de overname de indruk gegeven dat er voldoende financiële ruimte was voor hun plannen. Maar nu was het geld ineens op. Dáárvoor waren ze niet bij dit bedrijf gekomen!

‘Hou ik ook staande!’ zei Theo. ‘Maar je moet het wel ergens vinden. Gelukkig heb ik contact met een grote partij die een bak geld over heeft en ons daar best wat van wil geven.’

‘Geven?’ vroeg Hans.

‘Ja,’ zei Theo.

‘En daar willen ze niets voor terug?’

‘Nee,’ zei Theo, ‘de wonderen zijn de wereld nog niet uit.’ ‘Kun je iets vertellen over die partij?’

‘Nee.’

‘Het gaat, neem ik aan, om een participatie,’ zei Verwalen. ‘Dat zou kunnen,’ gaf Theo toe, ‘zoals we ook al in het middellangetermijnplan hebben staan. Als dat nodig is, valt te overwegen een participant te zoeken die bereid is geld te steken in het bedrijf.’

‘Hoho,’ zei Kees, ‘alleen in een noodsituatie zou zoiets mogelijk zijn, hebben we afgesproken. De zelfstandigheid van de Weekbladpers staat voorop.’

‘Precies,’ zei Hans, ‘alleen als er geen enkele andere optie is.’

Een paar maanden geleden hadden ze er met z’n allen al een stevige discussie over gevoerd. Bij de overname van Zwijsen had Theo iedereen nog verzekerd dat dit geen financiële problemen kon opleveren, maar toen enige tijd later de onderdelen van de groep hun plannen voor de toekomst presenteerden, kwam al snel naar voren dat de kas leeg was en dat er eigenlijk geen geld was voor nieuwe projecten. Sindsdien kwam een stroom van geruchten op gang, vooral nadat in Trouw een stuk was verschenen waarin werd gesuggereerd dat de Perscombinatie, het grote krantenconcern, geïnteresseerd zou zijn in de overname van de Weekbladpers. Het alarmeerde Kees en Hans. Ze gunden Theo graag zijn koopdrift, maar als de consequentie zou zijn dat de Weekbladpers zichzelf zou moeten verkopen omdat het geld nu op was, ging hun dat te ver.

‘Voor je het weet staan we in het middellangetermijnplan van de Perscombinatie,’ zei Hans tegen Kees, ‘en hebben we geen enkele zeggenschap meer over onze toekomst. Want de CWV heffen ze natuurlijk meteen op. Werknemerszelfbestuur kán ook niet in zo’n gigaconcern.’

Toen Theo in februari 1993 zijn Groepsplan voor de komende jaren presenteerde, stonden daar ongebruikelijke zinsneden in. Een zwak punt van het bedrijf was het ‘ontbreken van Vijand-denken’, vond de Groepsdirecteur. En zowel aandelenparticipatie door het personeel als door derden, zou mogelijk moeten zijn. Na hun conversatie in Gent verraste het Hans niet dat Theo een aandelenplan had bedacht voor het personeel. Het bleek een sigaar uit eigen doos te zijn: het personeel zou zijn winstuitkering in de toekomst om kunnen zetten in aandelen van het bedrijf. Dan bleef dat geld in het

bedrijf en werd het niet besteed aan onnodige zaken zoals een ijskast of een wintervakantie. En het zou leiden tot meer betrokkenheid bij de Weekbladpers.

Het plan werd snel van tafel gehaald toen deskundigen het CWV-bestuur duidelijk maakten dat ze dom zouden zijn als ze het werknemerszelfbestuur inruilden voor aandeelhouderschap. Maar de noodzaak van deelname door derden bleef staan.

Vooraf over dat laatste punt ontstond hevige discussie met Hans en Kees aan de ene kant en Theo en de directeuren van de nieuwe Weekbladpers-bedrijven aan de andere kant. Een nieuwe financier, wat was daar nou tegen, vonden zij.

‘Dan ben je je zelfstandigheid kwijt,’ was het weerwoord. ‘So what?’ Het drong tot Hans en Kees door wat het grote verschil was tussen hen en de anderen: de directies van Nijgh Periodieken, Nijgh Educatief, Nieuwstribune, Zwijsen en eigenlijk ook Singel 262 waren hun zelfstandigheid al kwijt, opgekocht door de Weekbladpers en onderworpen aan de Weekbladpers-stijl van werken en beslissen. Als nu de Weekbladpers het liet afweten en de Perscombinatie geld in het bedrijf wilde steken zodat ze hun plannen konden waarmaken, wat was daar dan tegen?

Kees en Hans hechtten als enigen aan de eigen identiteit van het bedrijf en knokten ervoor. Ze wonnen voor een deel. Het zinnetje over participatie werd gewijzigd: er werd aan toegevoegd dat participatie door derden alléén overwogen kon worden als het de enige manier was om ontwikkelingen in de markt te pareren. Voortzetting van de zelfstandigheid van het bedrijf bleef de primaire doelstelling.

Dat was pas enkele maanden geleden, en nu, in deze tussentijdse managementteamvergadering was Theo toch weer bezig balletjes op te gooien over een geldschieter.

‘Als ik het goed begrijp,’ zei Hans, ‘is er een geldschieter die incognito 20 miljoen in de Weekbladpers wil gieten, zonder er iets voor terug te willen. Misschien een minderheidsaandeel. Maar wie zou nu 20 miljoen in ons bedrijf willen steken in ruil voor géén zeggenschap. Want met 20 of 30% heb je niets te zeggen.’

‘Ja, bij zoiets hoort natuurlijk wel een optie dat men onder bepaalde voorwaarden op termijn de meerderheid kan krijgen,’ zei John Verwalen. Hij keek naar Hans met het air van financieel expert. ‘En ik vind dat we daar niet van terug moeten schrikken.’

Hans zag Aad van der Post van Nijgh Periodieken knikken. De tegenvallende resultaten van Nieuwstribune lagen hem zwaar op de maag en ook hij wilde méér geld, waar dan ook vandaan.

‘En wat denken we van de mogelijkheid om een van de nieuw aangetrokken bedrijven weer te verkopen?’ vroeg Hans. ‘In het middellangetermijnplan staat dat zelfstandigheid van de Weekbladpers prioriteit heeft. Ik denk dat we eerlijk tegen elkaar moeten zijn en moeten erkennen dat we bezig zijn onstevertillen.’

Theo heeft domweg teveel gekocht. We hebben nu vier bedrijfstakken die elk hun eigen expansiebehoefte hebben. Dat is een te zware belasting voor zo’n klein concern als het onze. Willen we zelfstandig blijven, en dat is de vastgelegde prioriteit, dan is het logischer een stapje terug te doen en een onderdeel te verkopen, dan de gehele Weekbladpers over te leveren aan een nieuwe eigenaar.’

‘Ja, dat jij geen liefhebber bent van de Groep en liefst de klok terug zou zetten, dat weten we,’ zei Theo. Als hij geen argumenten had, was hij nooit te beroerd met modder te gooien.

Hans zag de andere teamleden opkijken. Nu werd het ernst. Hij besloot zich kwaad te maken.

‘Je kan me van alles verwijten, Theo, maar dit niet. Ik was in 1984, toen je Nijgh wilde overnemen, er een voorstander van dat we al ons geld zouden stoppen in méér bladen en niet in méér bedrijven. Maar toen de CWV-leden kozen voor diversificatie, heb ik dat als de nieuwe lijn geaccepteerd. Zo hoort dat. En ik heb godverdegodver vervolgens in het CWV- bestuur gezeten dat ervoor zorgde dat de werknemers van de nieuwe bedrijven dezelfde rechten kregen als die van het moederbedrijf. Geen A- en B-status bij de Weekbladpers. Ik heb mijn steentje bijgedragen aan de Groep. Meer dan menig ander in dit gezelschap. Een bedankje hoeft niet. Maar verwijten pik ik niet.’

Hans zag de anderen opkijken. Dat iemand zo grof inging tegen Theo, waren ze niet gewend.

‘Als we het nou afgrenzen tot een minderheidsbelang?’ stelde Aad van der Post voor, ‘participatie oké, maar de meerderheid blijft in eigen handen.’

‘Dat is het begin van het einde van de zelfstandigheid,’ zei Kees. ‘Niemand geeft 20 miljoen zonder een vinger in de pap te willen hebben. Ook al heb je een minderheidsbelang.’

‘Ik heb nog een andere oplossing,’ zei Hans. ‘Als de Groep geen geld meer

heeft, kunnen de individuele werkmaatschappijen toch bekijken of ze joint ventures kunnen aangaan of participanten kunnen vinden? Dan verkoop je geen aandelen van de Groep, maar aandelen van een werkmaatschappij.’

‘Hmm.’ Theo had in deze mogelijkheid duidelijk geen trek en beëindigde de vergadering.

‘Het is weer typisch Theo,’ zei Hans toen hij met Kees opliep naar de Kloof.

‘Stapje voor stapje laat hij je wennen aan het idee overgenomen te worden.

Elk stapje is zo klein dat je denkt: nou, vooruit maar, laat ik er niet te moeilijk over doen. Drie kleine stapjes verder denk je: dit gaat me te ver. En dan zegt hij: dat had je drie stapjes terug moeten zeggen!’

Kees lachte.

‘Misschien ziet Theo kansen voor zichzelf bij de Perscombinatie,’ zei hij.

‘Hij kent Smaling vrij goed.’

‘Gek genoeg zou het voor de cultuurpoot helemaal niet zo slecht zijn als we bij de Perscombinatie kwamen,’ peinsde Hans, ‘dan krijgen we toegang tot het adressenbestand van de Volkskrant en dat is natuurlijk een goudmijn voor VN en Opzij. En onze Wereld. Maar als ik eraan denk dat we in zo’n gigaconcern terecht komen, dan lopen de rillingen me over de rug.’

Kees stopte. Hij had een idee.

‘Je moet Joop en Rinus inseinen,’ zei hij, ‘want die willen absoluut niet bij de Perscombinatie. Dan eindigt VN als wekelijks bijlage van de Volkskrant. Je weet toch dat de Weekbladpers ontstaan is omdat Vrij Nederland en Voetbal International in 1971 niet mee wilden toen het Arbeiderspersconcern opging in de Perscombinatie? Toen hebben ze die twee bladen maar in een apart bv’tje gezet en verzelfstandigd. En tot nu toe hebben we het aardig geroid.’

‘Ik kan niet buiten Theo om Rinus en Joop gaan inseinen wat er aan de hand is,’ zei Hans, ‘ik kan hooguit een balletje opwerpen over dat stuk in Trouw. Of ze daar iets meer van af weten.’

Somber liepen ze verder en Hans besloot het werk aan de novelle op te schorten. Zijn hoofd stond er niet naar. Hij schreef mede namens Kees een notitie voor het managementteam om er nog eens op te attenderen dat het accepteren van een participant altijd de zelfstandigheid van het bedrijf zou aantasten en vermoedelijk de eerste stap zou zijn naar een overname of fusie. En dat dat niet de bedoeling kon zijn. Sindsdien kregen hij en Kees af en toe een regelige boze elektronische briefjes van Theo, inhoudend dat hij moeilijk verder kon gaan met twee dissidente directeuren. Hans zond dan meteen een berichtje terug om te melden dat hij en Kees zich strikt hielden aan de

vastgelegde afspraken en dat die expliciet inhielden dat zelfstandigheid van het bedrijf het hoogste goed was. Dus hoezo dissident? Na de knop 'zend' ingedrukt te hebben, had Hans een visioen van Theo's uiteenspattende boze hoofd als hij deze retourtekst op zijn beeldscherm las.

Rinus en Joop inseinen was niet nodig gebleken. Het stukje in Trouw had de twee hoofdredacteuren wakker gemaakt en zij spraken er Theo over aan. 'Wat vind jij van die plannen?' vroeg Rinus aan Hans en dat gaf hem de kans uit te leggen dat hij en Kees er volstrekt tegen waren.

Het onderwerp participatie verdween vervolgens geruisloos van de agenda. 'Wat raar,' zei Hans tegen Kees, 'Theo kan niet tegen zijn verlies en ik verwachtte dat hij door zou gaan. Als hij open kaart speelt en zegt dat de Perscombinatie geld wil steken in de Weekbladpers en op den duur het bedrijf wil overnemen, dan zit het er dik in dat de CWV-leden van de Tijdschriften tegenstemmen. Maar die hebben allang de meerderheid niet meer. Dus als hij all-out gaat, zie ik het hem nog wel lukken, want de andere bedrijven willen best.'

'Jawel,' zei Kees, 'maar vlak Joop en vooral Rinus niet uit. Theo's hart ligt toch bij Vrij Nederland en als zij het niet willen... Zij hebben trouwens ook contacten met de commissarissen.'

En plotseling gebeurde er iets.

'Heb je tijd om even langs te komen?' zei Theo op dinsdag 9 november over de telefoon en Hans stak over naar de Raamgracht.

'Ik heb bij de commissarissen en de CWV mijn ontslag genomen en een baan aangenomen bij VNU,' zei Theo en keek hem afwachtend aan. 'Per 1 maart volgend jaar vertrek ik.'

hoofdstuk 29

De paden op

‘Kom, laten we nog even een afzakkertje halen,’ zei Theo tegen Hans. Het was een jaar later, november 1994, en ze stonden in de royale wandelruimte van de congreszaal van het Hilton Hotel, waar zojuist de LOF-prijs was uitgereikt, ditmaal aan een columniste van Libelle. Theo had bij zijn vertrek, een klein jaar geleden, een groots afscheidsfeest gekregen in het Scheepvaartmuseum en Hans had voor die gelegenheid het tijdschrift *Theo! Magazine voor de ondernemer* gemaakt, met vele anekdotes over Theo’s turbulente jaren bij het bedrijf. Sindsdien waren ze elkaar niet meer tegengekomen. In de tijdschriftenmenigte die hier aan het borrelen was, voelde Theo zich als een vis in het water, links en rechts kwinkslagen uitdelend en puffend aan zijn Gauloise. Toen hij Hans tegen het lijf liep, hadden ze even gepraat over Theo’s eerste ervaringen bij VNU, waar hij nu de big boss van de tijdschriften was.

‘Hoe bevalt het in het Land van de Vele Titels?’ vroeg Hans. ‘Jij bent vermoedelijk de enige die die 99 bladen van VNU in één week kan doornemen.’

‘Sterker nog,’ zei Theo, ‘ik ben de enige die ze achter elkaar kan opnoemen.’ Zijn hoofd was wat dikker dan Hans het zich herinnerde en hij droeg nu een halve leesbril. Ook waren kleine nicotinevlekken te zien op zijn voortanden, de pakjes Gauloises vlogen er in deze nieuwe functie nog harder doorheen. ‘Weet je waar ik het meest aan moest wennen?’ vervolgde hij. ‘Ik moest er echt aan wennen dat mensen hier meteen gaan doen wat ik zeg. Bij de Weekbladpers laat je wat ballonnetjes los en iedereen probeert ze neer te schieten. Vaak terecht. Zo hou je vanzelf de betere plannen over. Maar nu moet ik echt uitkijken met wat ik zeg. Voordat ik het weet gaan ze het uitvoeren. En soms schrik ik van het resultaat. Ik let nu beter op mijn woorden.’

Hans glimlachte. ‘Zo zie je maar,’ zei hij, ‘Cruijff zei het laatst al: elk

voordeel heb z'n nadeel. Of was het net andersom? Bij ons loopt alles nog over minstens zes schijven. Zeker nu Pieter aan het bewind is. Wat een bittere kou verspreidt die man trouwens om zich heen. Goddank hoef ik geen rechtstreeks contact met hem te hebben.'

Na Theo's vertrek was Pieter de Jong benoemd tot zijn opvolger als groepsdirecteur en hij had zich met enkele stafleden gevestigd in een deftig pand aan de Herengracht. 'Het mortuarium' werd het al snel genoemd, vanwege de roerloze stilte die er heerste.

Kees en Hans deden nu samen de directie van de Tijdschriften, Kees nam de rol van algemeen directeur erbij nadat Hans had laten weten binnen niet al te lange tijd een stap terug te willen doen. Hij had zijn novelle afgemaakt en kon weer een tijdje verder als uitgever, maar hij wilde zich niet vastleggen voor een lange periode.

'Geen rechtstreeks contact met Pieter?' vroeg Theo nieuwsgierig.

'Nee,' zei Hans. 'Hij heeft het managementteam afgeschaft en wil alleen rechtstreeks contact met de algemeen directeurs van de vier werkmaatschappijen. Zij moeten het Woord dan verder verspreiden. Kees van Nijnatten komt nu af en toe bij mij langs, krabt zich op het hoofd en zegt: ik moest je iets vragen van Pieter. Wat was het ook alweer?'

Theo glimlachte. 'Ik mis Kees,' zei hij, en liep verder.

Toen de menigte uitgedund was tot enkele tientallen, kwamen ze elkaar weer tegen.

'Weet je wat het is met de bierglazen van tegenwoordig?' zei Hans. 'De laatste slok ontbreekt. Vroeger had je glazen die je met vier kloeke slokken leeg kon drinken. Dan was je voldaan, dan was je klaar. Maar nu hebben ze die colaglaasjes, en daar zit drie en een halve slok in. Dan mis je net die laatste afrondende teug. En dan wil je nog een glas. Handig bedacht van meneer Heineken.'

'Zullen we die laatste slok in de bar gaan halen?' vroeg Theo. 'Een afzakkertje?'

Even later zaten ze in de chique bar van Hilton. In een halve cirkel stonden vier fauteuils tegenover Theo's zetel. Arie van Santen van drukkerij Brouwer was er, een hoge piet van verspreider Aldipress, nog een drukker die graag een VNU-opdracht wilde, en ten slotte Hans. De twee drukkers lachten onderdanig om de snedige opmerkingen die Theo maakte over drukkers in het algemeen en hun bar slechte prestaties in het bijzonder. Ook de Aldipressman lachte om alles wat de Grote VNU-Baas zei en Hans zag Theo

veranderen in de pasja waar hij zo'n hekel aan had.

Het bier vloeide rijkelijk en hij zag Theo wegzakken in de toestand die hij van vroeger kende: een zaklantaarn waarvan de batterij bijna leeg is. Af en toe gloeit het lampje nog even op, maar het zal niet lang meer duren voordat het definitief uitgaat.

Toen zij zagen dat er bij Theo in deze conditie niets te halen viel, namen de drukkers afscheid en ook de Aldipressman vertrok.

'Zullen we gaan?' zei Hans toen Theo's lampje weer even opflikkerde. Hij knikte en kwam overeind.

'Ik denk dat ik een taxi...' zei Theo.

'Heel verstandig,' zei Hans.

'Rij je mee?'

'Nee, mijn fiets staat even verderop.'

'Ach ja. Je fiets.' Aan het eind van een lange caféavond was Theo weleens achter op de fiets door Hans thuisgebracht, over de grachten en door Amsterdam-Zuid. Bij elk begin van een brug over een gracht sprong Theo van de bagagedrager, holde mee de brug op en sprong dan weer achterop zodat ze met extra vaart naar beneden sjeesden. De herinnering daaraan kwam bij Hans op en hij zag dat Theo er ook aan dacht. Zestien jaar hadden ze samen bij de Weekbladpers gewerkt en vijf jaar samen in de directie. Een mensenleven!

Hij keek Theo aan, twee dronken mannen tegenover elkaar. In een opwelling spreidde hij zijn armen en onwennig omarmden ze elkaar. Heel kort maar, het moest niet emotioneel worden.

'Sterkte met je VNU,' zei Hans terwijl hij wegliep.

'En jij met VN,' riep Theo hem achterna.

Naar huis fietsend overdacht Hans zijn toekomst. Sinds hij in 1988 begon als uitgever was het exploitatieresultaat van de cultuurbladen met 6 miljoen gulden gestegen. De sportgroep kon niet meer mopperen, de cultuurpoot leverde weer een bijdrage aan de winst.

Opzij tiereliede nog steeds, de oplage was nu 72 000 en stijgend, maar Vrij Nederland begon duidelijk wat af te glijden, al slaagde hij er nog steeds in om dat voor de buitenwereld te verbergen. Ook aan Ons Amsterdam en Eos zou nog hard getrokken moeten worden. Voorlopig was er genoeg werk aan de winkel en Kees had als algemeen directeur zijn hulp hard nodig nu de routine en de kennis van Theo was weggefallen.

Maar over een jaar of twee, drie zou hij een stap terug kunnen doen en meer

tijd vrijmaken voor het schrijven van verhalen. Eindelijk weer de vierdaagse werkweek. Teruggaan naar de rol van marktonderzoeker zou niet kunnen, dan zou hij Tom van Veer brodeloos maken. Maar hij had al bedacht dat het hoog tijd werd voor de Tijdschriften-uitgeverij om één persoon aan te wijzen die nieuwe bladen ging opstarten. Geregeld kwamen er mensen langs met bladideeën, onlangs nog een aardige intelligente jonge man die een filosofieblad wilde beginnen.

Maar niemand had tijd om iets met zo'n idee te doen. De Weekbladpers zou eigenlijk iemand moeten hebben die ermee aan de slag ging. Een nulnummer maken en testen en ten slotte het blad ook in de markt zetten. De Weekbladpers had behoefte aan een tijdschriftenkraamkamer. Als hij eraan dacht popelde hij, want niemand zou zoiets beter kunnen dan hij, met al zijn ervaring als marktonderzoeker en uitgever. Hij had nog zes jaar te gaan voordat de vut hem riep. Het zouden zes jaar volle jaren worden, wist hij, want het bedrijf won altijd als het ging om zijn aandacht. Hij hield van het bedrijf, daar hielp geen lieve moedertje aan. Hij stapte van de fiets en stak de sleutel in de deur van zijn huis.

‘Wat kijk jij vrolijk,’ zei Maja toen hij binnenkwam. ‘Was het leuk?’

‘Ja, eigenlijk wel,’ zei Hans. Hij besepte ineens: ik kijk ernaar uit. Nog zes jaar!

**Wordt vervolgd in deel 3 van Het Bedrijf:
Confrontatie**

Namenlijst personages

(naar voornaam alfabetisch gerangschikt)

Aad van der Post – directeur van Nijgh Periodieken. Hij was een kleine, weinig opvallende man, die zich verborg achter een bril, een baard en een snor. Hij zag er daardoor meer uit als een vriendelijke jeugdherbergvader dan als de kordate, nogal patriarchale baas die hij volgens alle berichten was.

Ageeth Scherphuis – redacteur Vrij Nederland. Een vroege televisiecoryfee was zij, met mooie regelmatige trekken en een aangename alt.

Alma Husken – bladpromotor Opzij. Alma was het prototype van de geheide lesbienne, met kortgeknipt roodgeverfd haar, paars gestifte lippen en de hippe talk van een radiodiskjockey. Haar vorige functie was pr-dame bij een platenmaatschappij en daarvoor had zij een biologische groentewinkel gehad, die failliet was gegaan.

André Verhoeven – chef boekhouding. André zag eruit zoals je van een boekhouder mocht verwachten: onopvallend. Hij was middelgroot, niet dik maar ook niet mager, had een rond hoofd met sluik, zwart haar en een bril met een donker montuur. Hij keek sceptisch, ook dat hoorde bij zijn vak. Achter de altijd gesloten deur regeerde hij zijn afdeling langs democratische weg, maar had wel alle touwtjes in handen. Althans zo ging het gerucht, de afdeling zat potdicht.

Annemarie Oster – auteur en presentatrice tv-programma Belfleur.

Annemarie Oster was een uitstekende schrijfster, vilein, openhartig, en een stilistische topper. Toen ze na een halfuur door haar vragen heen was keek hij van opzij naar haar, ze begon kleine kraaienpootjes naast haar ogen te krijgen, zag hij met vertedering. Haar glanzende verschijning begon craquelé te vertonen.

Anoesjka Dingejans – bladpromotor Opzij. Zij probeerde alles wat wie dan ook opperde en leerde door trial and error wat er wel of niet werkte. Haar grote bos krulhaar omlijstte een fijn gecise leerd gezicht waar mannen naar

omkeken. Maar Anoesjka had na een slecht huwelijk gekozen voor een lesbisch bestaan, en zij keek niet terug.

Antoinette van Battenberg – telefonisch advertentieverkoopster. Een tanige, kleine, kettingrokende vrouw van middelbare leeftijd die van Het Parool vandaan kwam en zou proberen de totaal verdwenen personeelsadvertenties weer terug te brengen in Vrij Nederland. Op de verdieping waar zij haar werk deed kon al van verre haar ietwat geaffecteerde stem gehoord worden: ‘Mét An-toinette van Bat-ten-berg.’ Elke lettergreep benadrukt.

Arie van Santen – directeur drukkerij Brouwer Offset. Arie van Santen was een lange, beweeglijke man met het fris gewassen hoofd van een jonge enthousiaste hopman. De blosjes op zijn kaken werden donkerder als hij zich opwond en dat was nu het geval.

Aukje Holtrop – hoofdredacteur Primeur. Aukje Holtrop was een hoog gebouwde Friezin, met een vriendelijk, uit lichtroze boetseerlei gekneet hoofd. Ze woonde in dezelfde straat als Hans en geregeld zag hij haar met grote snelheid voorbijfietsen, op weg naar de redactie. Een enkele keer kwam ze voorbij terwijl hij net zijn fiets van het slot haalde. Met een zwaai was ze alweer verder en de ene keer dat hij probeerde haar bij te houden was ze aan het eind van de straat al op royale afstand.

Beatrijs Ritsema – redacteur boekenbijlage Vrij Nederland. Zij had een afwachtende, tentatieve manier van praten en deed haar mededelingen met veel knikken van het hoofd, alsof dat de ander zou helpen aan te nemen wat zij zei.

Zij was niet alleen zeer intelligent, maarook een plezierige en mooie vrouw en elke keer als Hans haar op een feest of partij tegenkwam, had zij een andere partner.

Ben Herpel – receptionist. Ben was de eenzaamste mens ter wereld. Hans moest als hij hem zag altijd denken aan de Frans-Amerikaanse acteur Eddie Constantine, die in de jaren vijftig veel laconiek-komische Franse films maakte waarin hij de knokgrage detective Lemmy Cauton speelde. Die had datzelfde pokdalige hoofd, zo lelijk dat het weer mooi werd. Maar niemand had Ben ooit verteld dat een erg lelijk pokdalig hoofd toch weer mooi is, en Hans had altijd het gevoel dat het Bens leven vergalde.

Ben van Vrienhoven – commercieel directeur drukkerij Brouwer. Ben was een Bommel, een aimabele heerachtige verkoper die weinig verstand had van drukken, zoals hij zelf grif toegaf, maar des te meer van pappen en nathouden. Met zijn vlezige lijf was hij de buffer tussen klagende klanten en de hardwerkende drukkers op de werkvloer.

Bouke Waltsma – hoofd advertentiebedrijf. Bouke leek op het bekende zelfportret van Van Gogh, al had hij daar vermoedelijk niet zijn best voor gedaan. Korte, naar rood neigende zeemansbaard en dito snor, levendige blauwe ogen. Het haar op zijn hoofd begon te minderen, maar dat gebeurde in een zodanig traag tempo dat hij er heel oud mee kon worden.

Carel Peeters – (hoofd)redacteur Republiek der Letteren. Carel was de broodmagere, aarzelend formulerende maar vastbesloten president van de Boekenbijlage.

Carl Leistra – hoofd zetterij, later hoofd automatisering. Carl was een tanig gebouwde man. Zijn mondhoeken stonden permanent omhoog in een stand van lichte geamuseerdheid en zijn grijze ogen keken spotlustig. Lachen deed hij echter niet zo gauw, zijn favoriete uiting van vrolijkheid kon omschreven worden als een ‘chuckle’, een zachte, bijna onhoorbare grinnik. Hans kende hem uit de CWV-discussies als een goede debater, met steile opvattingen over links en rechts beleid. In het weekend werkte hij in een groep die afgedankte gereedschappen opknapte en verzond naar ontwikkelingslanden.

Carla Punt – assistente marktonderzoekafdeling. Vanaf de trap kon je de kamer in kijken en hij zag haar zitten, ijverig en blond, achter een stapel binnengekomen enquêteformulieren.

Cees van Cuilenborg – hoofdredacteur Voetbal International. Cees van Cuilenborg was een echte hoofdredacteur. Hoofdredacteurs zagen het hele bedrijf als één groot complot om hun blad de aandacht en budgetten te onthouden die het nodig had om datzelfde bedrijf overeind te houden. En dat gold zeker voor vi, de grote winstmaker van de Weekbladpers.

Charles Boermans – vormgever. Een kleine jonge man met het uiterlijk van een cherubijn zei met een onvervalst Amsterdams accent: ‘Ik zet geen logo op die teringballen.’ Iedereen begon te lachen, je kon het aan Charles Boermans overlaten om dwars te gaan liggen en hij was de vormgever die het logo voor de ballen moest ontwerpen.

Charlotte Fisch – vormgeefster Vrij Nederland. Een meer dan levensgrote blonde amazone. Zij had ervoor gezorgd dat er in het nieuwe magazine duidelijke stramien en voor de paginalay-out waren, de vormgevers konden de tekst zo in een kant-en-klare kolommenindeling laten lopen. Het zag er royaal, kleurrijk en overzichtelijk uit.

Chris van Beumen – telefonische advertentieverkoper. Chris was een kleine compact gebouwde man. Hij deed Hans altijd denken aan Willy Alberti, de Italiaans ogende zanger uit de jaren vijftig. Zijn haar lag als een pikzwart tapijtje op zijn hoofd, keurig langs de randen afgestoken. Op zijn bovenlip had hij een snorretje zoals alleen Italianen die konden kweken. Willy Alberti zong Napolitaanse liedjes maar sprak geen woord Italiaans. De wetenschap dat iedereen dat wist, gaf hem bij televisieoptredens altijd iets schichtigs, alsof hij verwachtte dat iemand uit het publiek hem plotseling zou ontmaskeren. Chris had diezelfde wat schichtige blik in de ogen.

Cisca Dresselhuys – hoofdredacteur Opzij. Toen zij als journaliste bij het dagblad Trouw werkte kwam ze als vrouw vanzelf in de modejournalistiek terecht. Dat was nu nog steeds te zien aan haar verzorgde, beheerst-flamboyante uiterlijk en kleding. Cisca hield van poezen en de stelling dat baasjes en bazinnen op hun dieren gaan lijken bleek in haar geval op te gaan: Cisca's hoofd was dat van een roodharige Perzische poes. En ook bij haar wist je nooit wanneer de klauw zou uitslaan. Als je Cisca in de ogen keek zag je de schuifdeuren dichtgaan, net zoals bij een poes die in het licht kijkt. Cisca was niet makkelijk te peilen.

Connie Boekweit – personeelsfunctionaris. Connie was enkele jaren geleden overgekomen van de failliete feministische uitgeverij Sara en deed Personeelszaken. Een grote zelfverzekerde vrouw met een aangenaam romig stemgeluid. Haar haar droeg zij opgestoken in een krans, zoals in vroeger tijden gebruikelijk was. Zij kon als geen ander meelevend kijken en knikken en hoorde zo op de diverse afdelingen al snel wat er mis was.

Corry Smits – directiesecretaresse. 'Hansie!!' riep ze en nam zijn hoofd in haar twee handen. 'Gelukkig Nieuwjaar nog!' Cor was de hartelijkheid zelve, verpakt in een wat schonkig en gebrild lichaam. Zij had veel gekorfbald en nu zijn hoofd tussen haar twee handen geklemd zat, kreeg hij even het gevoel dat ze een afstandsschot in gedachten had.

Diny van de Manakker – eindredacteur VN, coördinator redactionele productie. Diny was een kordaat ogende ex-onderwijzeres, blond en aardig. (...) Diny had de neiging een verhaal te beginnen en daar halverwege mee te stoppen, omdat haar een gedachte overviel. ‘Ach, nog iets regelen,’ zei ze dan en vertrok snel, met altijd een pakket paperassen onder de arm.

Donald Sanderij – hoofd verkoopvoorbereiding van het Advertentiebedrijf. Uiterlijk leek hij wel wat op Eric Idle, de Monty Python-acteur die in Life of Brian opgewekt aan het kruis hing terwijl hij zong: ‘Always look on the bright side of life.’ Hij droeg een ringetje in zijn rechteroor. Als zijn partner klaar was met zijn studie Spaans, zouden ze naar dat land emigreren, had hij Hans weleens verteld. Maar alhoewel de partner was gebleven, sprak Donald zelden meer over Spanje.

Dorothea Mijerink – hoofd Lezersservice (ls), die aanbiedingen van vooral grammofonoplatten en grafiek deed in Vrij Nederland en Opzij.

Egbert van Stekelenburg – bladpromotor Vrij Nederland. Egbert kwam van de vpro waar hij wervingscampagnes voor de omroep had verricht. Hij was klein van stuk, tener gebouwd en had een ernstig gezicht dat plotseling kon opklaren in een brede lach of cynische grijns. ‘Ik lijk een beetje op Jan Mulder,’ hoorde Hans hem een keer zeggen en als je goed keek zag je dat ook.

Else-Marie Eerenberg – lid redactieraad Opzij. Een vrouw die het best als propje beschreven kon worden. Zij was een gezinspsychiater die in de redactieraad van Opzij zat en een algehele engelachtigheid probeerde uit te stralen. Krullend blond haar omlijstte haar vriendelijk glimlachende bolronde hoofd. Zij stond bekend als een nijvere netwerkster, altijd op zoek naar nieuwe allianties voor een hoger persoonlijk goed. Liefst een eigen televisieprogramma, maar minder mocht ook.

Erik Spastra – directiesecretaris en bedrijfsjurist. Erik had fysiek alle pech van de wereld. Niet alleen was hij klein van postuur, hooguit één meter zestig, maar hij had ook aanvallen van psoriasis, wat niet te verbergen viel. En tot overmaat van ramp liep hij mank. (...) Eriks eenzaamheid droop uit alle poriën van zijn geplaagde lichaam.

Eugene Woorda – partner reclamebureau Bright Involvement. Hij werd voorgesteld als de man van de teksten, een dertiger met een lang en benign

lichaam en dito zwaarmoedig hoofd.

Filip Brabanson – hoofdredacteur Eos. Een kwieke Vlaming met kort zwart haar dat sluik over zijn schedel lag.

Flip van Hagelen – chef abonnementenadministratie. Hij droeg een ringetje in zijn oor, en was altijd zonnebankbruin. Roodbruin, eigenlijk. Het liet zijn felblauwe ogen goed uitkomen en als Flip lachte zag je een gave reeks witte tanden. Maar Flip lachte niet vaak, hij maakte een gehaaste, overwerkte indruk en regeerde zijn zeven dames en twee heren van de abonnementenadministratie met straffe hand.

Francis Bos – medewerkster abonnementenadministratie. Op het eerste gezicht was zij een aantrekkelijke jonge vrouw, met sprekende ogen en lang sluik haar. Maar steevast bij de rondvraag begon zij met luide klaaglijke stem over het persoonlijke probleem dat haar het leven erg bemoeilijkte en waar zij niet over kon vertellen. En in plaats van dat haar chef haar hielp, maakte hij het haar juist erg moeilijk.

Frans Pulger – hoofd interne dienst en beheerder autopark. Frans Pulger, die in nauw overleg met Theo de auto's verdeelde – rantsoeneerde was eigenlijk een toepasselijker uitdrukking – was de meest gehate man bij de autobezitters. Een lange, zeer rechtop lopende baardige Schot, was de eerste indruk die je van Frans kreeg, streng maar rechtvaardig. Alleen de kilt ontbrak, anders had hij John Brown kunnen zijn, de bewaker en metgezel van koningin Victoria na de dood van haar geliefde Albert.

Frits Bolkestein – Kamerlid. 'Wat moet u van mij?' vroeg de politicus met scherpe bekakte stem, terwijl hij Hans argwanend opnam.

Gerard van Westerloo – redacteur Vrij Nederland. Gerard van Westerloo zag eruit als een opgewonden standje. Zijn licht uitpuilende ogen en opgetrokken wenkbrauwen gaven zijn ronde hoofd met de warrige haardos een uitdrukking van permanente verbazing die snel zou kunnen omslaan in verontwaardiging.

Gerda Krijger – redacteur Ons Amsterdam. Gerda deed Hans denken aan Tante Sidonia uit de Suske en Wiske-strips, met haar blonde kuif en haar resolute postuur. Maar als ze sprak had ze het accent van zuster Clivia uit Annie M.G. Schmidts televisieserie Ja Zuster Nee Zuster. Was dat Gronings?

Of Zaaans? Hans had geen idee. Het pleegzuster-bloedwijn-accent paste wel bij haar.

Hans Labarda – vormgever Vrij Nederland en vriend van Linda Engel. ‘Ik bid en smeeek haar om naar een dokter te gaan,’ hoorde Hans hem een keer zeggen, ‘maar ze vertikt het.’ Hij schudde het hoofd, de ogen droevig boven zijn gemoedelijke snor.

Harmen Bockma. Hans herkende plotseling in de moeizaam rondrollaterende dikke man uitgever Harmen Bockma, de eerste directeur van de Weekbladpers en bracht hem bij Theo, met wie hij onmiddellijk in een steekspel van historische feitjes uit de vakbeweging belandde.

Henk Ook – advertentieverkoper. Elke keer als Hans hem zag viel het hem op hoezeer Henk leek op dichteres Elly de Waard en hoezeer die met haar wangzakken leek op een basset. Had Elly nu een mannenhoofd of Henk een vrouwenhoofd? Of hadden ze allebei een hondenhoofd? Hans kwam er nooit uit.

Henna Zuiver – bladpromotor Primeur, later Ons Amsterdam en Eos. Henna bestond uit ongeveer één meter vijftig energie, mollig verpakt en bekroond met een opgewekt en goedlachs hoofd. Ze kon buien van boosheid en chagrijn hebben, wist hij, maar alleen als haar iets niet gelukt was. En dat hoorde bij haar draversinstelling.

Herman Menco – president-commissaris Weekbladpers. Hij had als jongeman Auschwitz overleefd, wat hem bij dit bedrijf extra punten gaf. Hij was een kleine man met een clownshoofd, een groot en rond hoofd met een brede mond. Dat vrolijke uiterlijk was schijn, want Menco was een mopperkont.

Hubert Knulder – medewerker interne dienst. In de weekends speelde hij basgitaar in een Volendammer paling-sound-popgroep. Op werkdagen werkte hij. Hij had zijn uit de jaren zeventig stammende slordige kapsel en baard nooit veranderd en nog steeds was zijn bril geregeld voorzien van een pleister of plakbandje om de boel bij elkaar te houden.

Hugo Anderman – hoofd oplage-exploitatie (lezerswerving). Hugo was een intelligente en snelle researchjournalist voor Vrij Nederland toen hij in 1981 als lid van de Ondernemingsraad van de Weekbladpers te maken kreeg met

de nieuwe directeur Theo. Het klikte tussen hen en toen Hugo in 1984 uit de or kwam nam hij meteen afscheid van de journalistiek en werd Theo's assistent en rechterhand. Vervolgens werd hij hoofd Lezersmarketing van de Cultuurbladen, de afdeling die zorgde voor werving en behoud van abonnees en voor de losse verkoop. (...) Zijn ogen waren altijd wat vochtig, alsof hij last had van contactlenzen. Hij begon aan de bovenkant wat te kalen, maar het zette al jaren niet door.

Ingrid Stork – OR-secretaris. Ze was plomp gebouwd en kreeg altijd een wat vlekkerig rood gezicht als zij aan het woord was, maar dat weerhield haar niet.

Jack van Tongen – controller. Het was zijn taak ervoor te zorgen dat de directie alle gegevens kreeg die ze nodig had, en ook nog eens op tijd. Jack hield met overgave die planning bij. Hij was een mollige, vrij kleine man, die al op jonge leeftijd vrijwel geheel kaal geworden was. In de jaren zeventig en tachtig was veel en lang haar populair, en Jack deed met zijn ronde kale hoofd nog het meest aan Charlie Brown denken. (...) Jack had één eigenaardigheid: als er iets misging in het eigen bedrijf of ergens anders, dan eindigde hij zijn verhaal daarover steevast met een klein kakelend, vreugdeloos lachje.

Jan Houwert – bestuursvoorzitter Wegener. Hij was een jonge veertiger met beminnelijke gelaatstreken en halflang haar.

Jan Lansinga – hoofd productieafdeling. Jan Lansinga had het postuur van een ouwe zeerob en behoorde tot de mensensoort waar Hans het meest van hield: het zorgelijke type. (...) Als Jan lachte kneep hij zijn blauwe ogen samen en zag je zijn sterke witte gebit. Er klonk dan een tevreden 'hèhèhè'.

Jan Lorenz – corrector. Jan was iets kleiner dan modaal, maar compenseerde dat door zijn pittige stellingnames. De correctieafdeling van Vrij Nederland was een groep fanatieke neerlandici die onderling maar ook met de redactieleden bittere taalstrijden leverden. Ze checkten ook elke naam in elke tekst en stierven duizend doden als ze een foute spelling niet gezien hadden.

Jan Mulder – columnist. 'Een man van een jaar of vijfenveertig. Erg veel plooiën in zijn gezicht.'

John Verwalen – directeur Zwijsen. Een beminnelijke zestiger. Hij had een

rond priesterlijk hoofd, kaal in het midden, met wijd uitstaande grijzende haarpluimen. Hij keek oplettend uit twee kraalogen. ‘Een gezegende dag, vandaag,’ zei hij, ‘vindt u niet?’

Joop van Tijn – hoofdredacteur Vrij Nederland. Joop van Tijn beheerste elk gesprek. Hij sprak altijd op volle snelheid en slikte halve woorden in, zonder dat het de verstaanbaarheid van zijn zinnen aantastte. In geschreven tekst kent iedereen het fenomeen dat woorden begrijpelijk blijven, ook als er hier en daar letters ontbreken. Joop maakte daar bij het praten gebruik van: mensen hebben aan een half woord genoeg. De glazen van zijn bril blikkerden terwijl hij van de een naar de ander in het gezelschap keek, of ze hem volgden. Net als Rinus, stak Joop altijd keurig in het pak, met das. Zijn dichte krullenbol begon wat grijs te worden. Joop kwam en ging per taxi en was zijn hele leven overal altijd te laat.

Joop Verhaar – hoofd administratie. Hij was een stevig gebouwde Indischman, met gemillimeterd haar, opgevoed in een militair gezin en gezagsgetrouw.

Jur Anepaal – advertentieorderadministrateur. Zijn gezicht was uitdrukkingsloos, met kort haar boven op de schedel en oplettende knipperloze ogen. Als Jur je aankeek, kreeg je het gevoel dat hij dwars door je heen keek. Maar het was geen agressieve blik, Jur was de rust zelve. Van binnen zou hij best heel chaotische gevoelens kunnen hebben, maar aan zijn lichaamstaal was dat niet af te lezen.

Kees van Nijnatten – (adjunct-)directeur Sportbladen Weekbladpers. Kees was niet dik, maar wel stevig en probeerde niet verder uit te dienen. Van oorsprong was hij tafeltennisser maar van de oude garde, met batjes zonder fratsen, geen spekszolen erop. Jarenlang had hij in de hoofdklasse gespeeld, maar toen de nieuwe Chinese schuimrubber batjes er kwamen, was voor hem de lol eraf, had hij Hans een keer verteld. Sindsdien werd geluncht met knäckebröd. En af en toe een champignonsoepje. Hij werd elk jaar iets breder, maar oogde eerder solide dan dik.

Kees Schaepman – redacteur Vrij Nederland. Hij had het uiterlijk van een jeune premier, een lange jongeman met scherpe gelaatstrekken, sprekende donkere ogen en zwart krulhaar. Een zwarte toneelsnor bedierf het effect een beetje, het oogde onnodig en koket. Als hij sprak klonk het nooit als een

mededeling, meer als een terzijde. Hij had stroop in zijn stem.

Kees Waagmans – hoofdredacteur van onzeWereld. Hij had een Hollands hoofd met blauwe ogen en rechtstandig melkboerenhondenhaar. Zijn knobbelneus glom lichtrood en hij bubbelde altijd over van enthousiasme.

Linda Engel – eindredactrice van onzeWereld. Een mooie, levendige meid, met prachtige witte tanden, een grage lach, een wilskrachtige kin, en bruine krullen. Zij was ziek, huidkanker die ze niet door een arts wilde laten behandelen.

Luc Verkoort – uitgever Eos. Hij oogde naar Hans' idee als het prototype van de Belgische huisvader die hij ook was: middelklein, licht kalend, ietwat mollig en vooral bescheiden. In de onderhandelingen was hij vasthoudend gebleken en een goede rekenaar, maar ook zeer voorkomend en attent.

Maja – echtgenote van Hans en redactrice van het blad Psychologie. Als altijd keek hij met vertedering naar haar licht gebruinde Indische hoofd op het kussen en het slanke lijf onder de deken. Ze leek geen dag ouder geworden in de vijfentwintig jaar dat ze nu samen waren.

Martje Breedt Bruyn – redactrice Vrij Nederland, or-lid. Zij was een grage prater met een humeur dat snel kon omslaan van vrolijk naar treurig en van zeker naar weifelmoedig.

Matthias Boswinkel – eindredacteur Primeur. Een lange, zwijgzame jongeman, type harde werker achter de schermen.

Maya Elfering – bladpromotor onzeWereld. Maya was klein en beweeglijk, een pocketvenus met blond haar en blauwe ogen en een hoge schaterlach. Haar budget was net toereikend voor een jaarlijkse mailing onder de adressenbestanden van novib-donateurs en de rest van het jaar draaide zij de resterende dubbeltjes om en om en nog eens om.

Menno van het Schip – coördinator Advertentiebedrijf. Menno had een rond gezicht waarin vooral zijn bril opviel. Hij had een zware plusbril, zijn ogen zwommen groot heen en weer in het jampotglas. Zomers bij warm weer, kwam hij in korte broek naar kantoor en toonde twee stevige maar melkwitte benen. 'Moet dat nou, Menno,' riep iedereen die hem tegenkwam, maar Menno liet zich niet weerhouden.

Mija Hessel – advertentieverkoopster Vrij Nederland boekenbijlage. Mija was stevig gebouwd, had een vrolijk hoofd met krulhaar en was zoals alle telefonische advertentieverkopers een onverbeterlijk optimist die elk ‘nee’ van een potentiële klant als een lastige vlieg van zich afschudde en de volgende belde. Want als je maar volhield kwam je af en toe een ‘ja’ tegen, meestal op momenten dat je het totaal niet verwachtte. Dat hield de moed erin.

Paula Glerer – hoofd redactiesecretariaat Vrij Nederland. Het Vrij Nederland-equivalent van Miss Money Penny, alle touwtjes in handen en met doorgerookte stem iedereen besturend die zich op het secretariaat liet zien.

Peter Appeldoorn – bestuursvoorzitter Wegener. Hij had het uiterlijk van een Australische farmer, steil achterovergekamd haar, roodbruin gezicht, fletse blauwe ogen, het tanige lijf van de stevige roker.

Peter van Straaten – tekenaar. Hij was een lange man met peinzende ogen en een iets hogere stem dan je bij zijn postuur zou verwachten.

Peter-Paul de Baar – hoofdredacteur Ons Amsterdam. Hij combineerde een jongehondachtige vitaliteit met het uiterlijk van een verstrooide professor: de haardos wat verwilderd rondom een centrale kale plek, de bril half van zijn neus zakkend. Hij sprak fraaie volzinnen met veel umms op de plekken waar hij even moest nadenken over het vervolg van de zin. Als hij een paar biertjes op had nam het aantal umms snel toe en als hij aangeschoten raakte kon het soms minutenlang duren.

Piet Piryns – redacteur Vrij Nederland. Hij was de enige Vlaming in de Vrij Nederland-redactie, een bleke dikke man met een rond kindergezicht waarin droeve ogen. Hij sprak met een diepe bas, zijn hele torso dreunde mee. De sombere Belg noemde Hans hem altijd in gedachten, want als hij Piet tegenkwam in De Engelbewaarder maakte die altijd een wat ontheemde, melancholieke indruk. Nederland lag hem duidelijk niet.

Pieter de Jong – directeur van Singel 262-boekenuitgeverijen. Pieter was een lange magere veertiger met grijswit haar en dito baard en snor. Een geschiedenisleraar had hij kunnen zijn, of conservator van een museum, iets in de buurt van een artistiek beroep maar dan toch aan de organisatorische kant. Hij had blauwe enigszins waterige ogen, en tegen de achtergrond van zijn grijze sierbehang waren zijn lippen wat te rood en te vochtig.

Raymond Verwei – partner reclamebureau Bright Involvement. Raymond Verwei was een kleine, al wat kalende man met korte bewegingen en een snelle glimlach die hij vast kon houden maar ook weer even snel kon laten verdwijnen. Hij droeg een bril met zwartgerande kleine ronde glazen. Een Menno Ter Braak-brillette, bedacht Hans. Het gaf hem een air van intellectueel dat haaks stond op zijn snelle conversatie. Hij was de account executive, de regelaar. Het woord ‘kwiek’ kwam bij Hans naar boven.

Reinier Tebont – vormgever Primeur. Hij was een kleine magere jongeman met rossig haar en dito baardje. Lichte blauwe ogen die voorzien waren van een rood randje, alsof hij chronisch te weinig sliep. Een kleine cynische glimlach stond aan zijn mondhoeken klaar om in actie te komen.

Renate Rubinstein – columniste Tamar. Zij was altijd in discussie en meestal ook aan het woord, op stellige toon. Als je volhield, wilde ze ook weleens luisteren en keek je daar aandachtig bij aan, met grote expressieve ogen. Als ze liep bewoog ze als een kalf dat voor het eerst op zijn benen staat, onwennig en intuïtief.

René van Voorst – productiebegeleider. Hij was niet iemand om onopgemerkt te blijven, altijd druk in de weer met praten en lachen. Een dertiger, middelgroot met een stevig postuur, altijd gekleed in jeans en een houthakkershemd. Voor lachen was hij goed uitgerust, met een brede mond en alvast klein geknepen ogen die de gesprekspartner oplettend bleven bestuderen. René hield zijn haar gemillimeterd, wat hem het uiterlijk van een gevangenisboef gaf. Een vrolijke boef.

Richard Strauss – partner reclamebureau Bright Involvement. Hij was de vormgever, een kleine stille man die aandachtig alles volgde wat er gebeurde, maar tijdens de hele sessie niet sprak. ‘Is dat niet lastig, om precies zo te heten als de componist?’ vroeg Hans. ‘Ssst,’ zei Raymond en legde de vinger op de lippen, ‘we hebben hem nooit durven vertellen dat er een componist van die naam is.’

Rinus Ferdinandusse – hoofdredacteur Vrij Nederland. Rinus bleef zitten en stak met een verontschuldigende glimlach zijn hand uit, een wandelstok tussen de benen. Hij was een kleine man, massiever gebouwd dan je op het eerste gezicht dacht. Op zijn hoofd een onstuimige bos golvend haar, de Abe Lenstra van de journalistiek. De laatste maanden liep hij vaak wat mank, een

hardnekkige ontsteking onder de hiel. Het gebrek aan beweging maakte hem wat dikker, zo te zien, maar zijn donkere kraalogen hielden nog steeds alles scherp in de gaten.

Rob Dagids – bladpromotor Vrij Nederland. Van de drie bladpromotoren was hij degene met de meeste ervaring en het grootste takenpakket. Voor Vrij Nederland moest wekelijks veel gedaan worden en zoals de meeste luie mensen was Rob zeer efficiënt. De tijd die hij overhad bracht hij het liefst in rust door, zijn kin tussen twee gebalde vuisten op het blad van zijn bureau, een hond in ruste, uitkijkend over de kleine binnentuin.

Rob Sijmons – wetenschapsjournalist, redacteur Vrij Nederland. Zijn haardracht en bril gaven hem een geitenwollensokkenaureool, wat nog werd versterkt door het feit dat hij altijd open sandalen droeg. In Robs geval klopte dat imago, hij hield van het alternatieve bestaan, al was hij niet bepaald een liefhebber van geitenwollen sokken. Hij had Hans een keer verteld dat hij die sandalen uitsluitend droeg omdat hij zeer brede voeten had, die in de gewone schoenmaten niet pasten.

Sikke Bakker – superverkoper en later directeur advertentiebedrijf. Een aimabel mens. Als het echt moest kon Sikke zorgelijk kijken, maar het vergde veel inspanning van zijn gezichtsspieren die altijd op zonnig stonden.

Simone Koudijs – redactrice Opzij. Als zij stond of liep moest Hans altijd denken aan filmbeelden van een pasgeboren veulen dat voor het eerst overeind komt en aarzelend op ranke benen staat. Simone was lang en slank en bewoog zich alsof ze daar nog aan moest wennen. In haar magere hoofd droeg zij grote ogen en een brede, makkelijk lachende mond. Simone was een mooie vrouw.

Tessa de Loo – jurylid Annie Romein-Verschoorprijs 1987. Zij had kennelijk niet goed opgelet en was bij het diner midden tussen de Weekbladpers-werknemers terechtgekomen in plaats van bij de andere juryleden. Ze zat rechtop mooi te wezen en keek star voor zich uit.

Theo Bouwman – algemeen directeur. Vierenveertig was hij nu, de donkerbruine lokken op zijn vierkante, alerte hoofd dunden iets uit en hij begon dikker te worden. Maar zijn knallende lach galmde nog als vanouds na door de wandelgangen van het bedrijf als hij rondliep. Ook de beweeglijkheid die hem kenmerkte, was hij niet kwijt en nog steeds kon men hem – klein

druk baasje – te pas en te onpas dribbeltjes op de plaats zien maken als hij met iemand stond te praten.

Theo Sontrop – directeur-uitgever Arbeiderspers. Hij was een kleine, met weinig finesse gebouwde man. Ook aan zijn hoofd was weinig aandacht besteed, een klerkenhoofd met een bril en kalend haar van onbestemde lichte kleur. Hij had de gewoonte zijn gesprekspartner te bestoken met citaten van obscure buitenlandse schrijvers, steevast gevolgd door de vraag: ‘Ken je die? Klaseschrijver.’ Het was zijn manier om te imponeren en dat lukte heel aardig.

Theo van Gogh – interviewer ‘Een prettig gesprek’. De ad remme, doortastende interviewer was een dikke rossige man die uit de filmwereld kwam. Theo van Gogh heette hij, hij zou een nazaat van de broer van de schilder zijn.

Theodor Holman – PC-redacteur. De forsgebouwde Indische onderwijzer Theodor Holman, onstuimige belichaming van depressieve vrolijkheid, had altijd het hoogste woord.

Tom van Veer – marktonderzoeker. Tom was een forsgebouwde man met sponzig vlees dat zelden in de zon kwam. Eigenlijk zag hij er nogal ongezond uit, met een bleek gezicht waarop hij een eendagsbaard liet groeien. Zijn haar hield hij zeer kort. Al met al deed hij denken aan iemand die lange tijd in het gevang had gezeten, maar dan onschuldig. Want Tom was niet agressief, eerder wat overdreven gediensig en complimenteus. En vooral trouwhartig.

Trieneke Manteau – assistente van administrateur Joop Verhaar. Een moederlijk ogende, bescheiden vrouw. Zij was een begenadigde cijferaarster, die het leiding geven graag aan Joop overliet en genoeg nam met wat zij het liefst deed: cijfers analyseren. Hans was zelf een groot liefhebber van rekenwerk, en keek altijd met genoeg naar de wijze waarop Trieneke de resultaten van het bedrijf uiteenrafelde. Trieneke was een juweel.

Vic van de Reijt – redacteur Propria Cures, later uitgever Nijgh & Van Ditmar. Vic van de Reijt was een slim ogende bijzitter, die af en toe een half woord in Holmans betoog stak. Bul Super en Hiep Hieper in Letterenland.

Wiebe Mijburg – medewerker interne dienst. Wiebe was spastisch, zijn lichaam was de hele dag in beweging en hoe meer hij zijn best deed, hoe

moeilijker hij te verstaan was.

Wim Laverman – oprichter Nieuwstribune. Hij had in 1987 samen met zijn zakenpartner, reclametekstschrijver Jan van Buuren, tien miljoen gulden in handen gegeven van Robin de Vilder, telg uit een hooggenoteerd Amsterdams koopmangeslacht, die het geld zou beleggen maar vrijwel geheel verbraste. De Vilder zat nu in de gevangenis maar Laverman en Van Buuren hadden zich voorgenomen hun zo dom verloren miljoenen zo snel mogelijk terug te verdienen. Samen met Cees van Staal, ook een reclameman, hadden zij Nieuwstribune opgericht en vorig jaar een goede winst gemaakt, twee miljoen gulden zelfs.

Wouter Klootwijk – journalist Vrij Nederland. Klootwijk zag eruit als iemand uit een boerenfamilie: vlashaar, rood gezicht, helderblauwe ogen en een tanig boerenlijf.

Errata deel 2 van Het Bedrijf - Betere Tijden

1. Ik schreef (pagina 135) dat Beatrijs Ritsema in de wilde jaren tachtig gedurende enige tijd de vriendin van saxofonist Hans Dulfer was. Ik vergiste me, het was een andere Hans. Excuses aan Beatrijs en spijtig voor Hans Dulfer.
2. Frans Pilger, voormalig hoofd interne dienst en autobehaar van de Weekbladpers, liet mij weten dat BMW nimmer bromfietsen heeft gemaakt en dat Hans dus in zijn diensttijd niet met een BMW naar zijn legerplaats kon rijden (pagina 214). Het zou een DKW bromfiets geweest kunnen zijn, oppert hij. Niemand weet meer van motoren dan Pilger, en hij heeft dus ongetwijfeld gelijk. Jammer.
3. Collega-schrijver Wim Hazeu attendeerde me op een geografische fout: wie van Utrecht naar Zaltbommel rijdt (zoals Hans in hoofdstuk 5 doet) neemt de richting Den Bosch en niet Breda zoals ik schreef.

Ander werk van Hans Vervoort

Kleine stukjes om te lezen (1970)
Heden mosselen, morgen gij (1973)
Zonder dollen (1974)
Vanonder de koperen ploert (1975)
Zwarte rijst (1977)
Oud zeer (1978)
Sicco Roorda van Eysinga – zijn eigen vijand (1979)
Met stijgende verbazing (1980)
Een zomer apart (1983)
Het tekort (1988)
Zonnige perioden (1994)
Eerlijk is vals (2001)
Geluk is voor de dommen (2003)
Kind van de Oost (2005)
Retourtje Tropen (2005)
Het Bedrijf - Deel 1 Opwinding (2007)
Het Bedrijf - Deel 2 Betere Tijden (2008)
Het Bedrijf - Deel 3 Confrontatie (2010)